

KOBO ABĖ

Svetimas veidas

KOBO ABĖ

Svetimas veidas

Iš rusų kalbos vertė
Dalia Lenkauskienė

Vilnius VAGA *1973*

Кобо Абэ. ЧУЖОЕ ЛИЦО
Издательство «Художественная литература», М., 1969.

Tu įveikei klaidų labirintą ir vis dėlto atėjai. Pasikliovusi gautu iš jo planu, tu pagaliau atėjai į šią slėptuvę. Nedrąsiai žengdama, užlipai girgždančiais kaip vargonų pedalai laiptais; ir štai tas kambarys. Užgniaužusi kvapą, pasibeldei,— kažkodėl jokio atsako. Vietoj atsako pastriuokomis kaip kačiukas pribėgo mergaitė ir atidarė tau duris. Tu ją pašaukei, norėdama sužinoti, ar tau ko nors nepaliko, bet mergaitė, nieko neatsakiusi, tik nusišypsojo ir nubėgo.

Tau reikia jo, ir tu įėjai pro duris. Bet jo nepamatei, nepamatei nieko, kas jį primintų,— nebegyvenamas, apleistas kambarys. Pamačiusi dulsvą sieną, tu virptelėjai. Jau norėjai išeiti, nors ir jauteisi kalta, bet staiga tau krito į akis trys sąsiuviniai ant stalo ir greta — laiškas.

Ūmai tu susizgribai pakliuvusi į spąstus. Nors ir kokios liūdnos mintys tave apniko tą akimirką, vis tiek pagundai neatsispyrei. Drebančiomis rankomis tu atplėšei voką ir dabar pradedi skaityti laišką...

Tu tikriausiai pajutai pyktį, tikriausiai pajutai nuoskaudą. Bet aš atlaikysiu tavo žvilgsnį, stangrų kaip įtempta spyruoklė, aš trokšte trokštu, kad tu skaitytum toliau. Neturiu jokios vilties, kad ištversi šią valandėlę ir žengsi žingsnį mano pusėn. Jis mane sunaikino ar aš jį sunaikinau?— šiaip ar taip, kaukių tragedija pasibaigė, uždanga nusileido. Aš jį nužudžiau, pavadinau save nusikaltėliu ir noriu prisipažinti viską iki galo. Iš kilnumo, o gal atvirkščiai, bet aš noriu, kad tu skaitytum toliau. Tas, kas turi teisę bausti mirtimi, privalo išklausyti kaltinamojo parodymus. O jei nusigręši nuo manęs, klūpančio prieš tave,— ar neįtars tavęs per klaidą, kad esi nusikaltimo bendrininkė? Na gerai, sėskis, jauskis kaip namie. Jei oras kambaryje tvankus, atidaryk langą. Arbatinis ir puodukai, jei prireiks, virtuvėje. Kai tik tu ramiai atsisėsi, ši vieta labirinto gale iš slėptuvės pavirs teismu. Ir kol tu skaitysi parodymus, aš, kad kaukių tragedijos galas būtų dar įtikimesnis, kantriai lauksiu ir lopysiu uždangą. O ir prisiminimai blaškys man nuobodulį.

Taigi grįžkime prie to, kas atsitiko man visai neseniai, prieš tris dienas iki to meto, kuris tau yra „dabar". Tą naktį vėjas su lietumi, rodės,

prisigėrusiu medaus, gailiai daužėsi į langą. Visą dieną mane pylė prakaitas, o kai nusileido saulė, aš panorau pasišildyti prie ugnies. Laikraščiai rašė, kad vėl ims šalti, bet dienos pailgėjo, nuo to niekur nepabėgsi, ir vos tik baigsis lietūs, tuoj pajusi — vasara. Kai tik apie tai pagalvoju, širdis ima neramiai plakti. Dabartinėje būklėje aš panašus į vaško dirbinį, tirpstantį nuo karščio. Vien mintis apie akinamą saulę mane visą nukrečia šiurpu.

Tada aš nusprendžiau žūt būt viską baigti iki vasaros. Pagal ilgalaikę prognozę per tris keturias dienas iš žemyno ateis aukštas atmosferinis slėgimas ir atsiras meteorologinių reiškinių, pranašaujančių vasarą. Ir jei per tris dienas man pavyks galutinai pasiruošti tave sutikti ir padaryti taip, kad tu imtum skaityti šį laišką,— man nebėra ko daugiau norėti. Bet negalima sakyti, kad trys dienos — pakankamas laiko tarpas. Juk tu pati gali įsitikinti, kad parodymai, apie kuriuos aš buvau užsiminęs,— tai užrašai, apimą vienerius metus ir glaustai sutalpinti trijuose sąsiuviniuose. Per dieną aš turiu sutvarkyti po sąsiuvinį: papildyti, išbraukyti, pataisyti ir palikti tau juos tokius, kad pats būčiau patenkintas,— darbas iš tiesų didžiulis. Pasišovęs dirbti, aš nusipirkau vakarienei pyragėlių su mėsa, stipriai pagardintų česnaku, ir parėjau dviem trimis valandomis anksčiau, negu paprastai.

Na ir koks rezultatas?.. Biaurus... Aš vėl pajutau, kas atsitiko per baisų laiko neturėjimą.

Peržvelgiau, ką parašęs, ir pasidygėjau savimi — atrodo, lyg mėginčiau teisintis. Bet tai neišvengiama šią lietingą, sakytum pražūčiai skirtąją naktį, kai žvarbi drėgmė neramina širdį. Prisipažinsiu — finalas man atrodo gana apgailėtinas, bet aš guodžiuosi viltimi, kad visada gerai susivokdavau padėtyje. Be šio tikrumo vargu ar būčiau galėjęs rašyti su tokiu nenumalšinamu goduliu, negalvodamas, ar mano užrašai patvirtins alibi, ar, atvirkščiai,— bus daiktinis mano kaltės įrodymas. Ligi šiol aš tvirtai įsitikinęs vienu dalyku, ir ne todėl, kad sunku prisipažinti pralaimėjus: labirintas, į kurį pats save įvijau,— tai logiškai neišvengiamas, baisus mano teismas. Bet, nepateisindami lūkesčių, mano užrašai šaukia gailiu balsu tarsi priklydusi, uždaryta kambaryje katė. Nežinau, ar aš pajėgsiu, užmiršęs, kad teturiu tik tris dienas, sutvarkyti užrašus taip, kaip noriu.

Na, pakaks. Pagaliau aš tvirtai pasiryžau viską atvirai papasakoti — būsena, sakytum gerklėje įstrigo nesukramtytas gyslotos mėsos kąsnis, pasidarė nebepakenčiama. Jei tos klykte klykiančios vietos pasirodys tau niekai ir tu jas tik perversi,— na ką gi. Tu, sakysim, nepakenti elektrinio grąžto, tarakonų krebždesio, nepakenti, kada kas brūžina per stiklą. Bet vargu ar tai gyvenime svarbiausia. Kodėl nepakenti elektrinio grąžto, suprasti galima: jis, matyt, asocijuojasi su bormašina. O nuo kitų dviejų garsų atsiranda — nepavadinsi kitaip — kažkoks

nervinis išbėrimas. Bet man dar neteko girdėti, kad nuo išbėrimo kas būtų miręs.

Tačiau viskam yra saikas, metas, tur būt, baigti. Kad ir kiek teisinčiau savo pasiteisinimus — visa tai niekų darbas. Kur kas svarbiau, kad tą laišką tu skaitytum toliau — mano praeitis tuoj virs tavo dabartimi,— o paskui imtumeisi užrašų... Aš visą laiką seksiu, kiek tu gali užtrukti, skaityk nepaliaudama, iki paskutinės eilutės...

Dabar tu jau tikriausiai nusiraminai? Arbata žemame žaliame stiklainyje. Virintas vanduo — termose.

Juodasis sąsiuvinis

Visų pirma — sąsiuviniai eina iš eilės pagal viršelių spalvą: juodas, baltas, pilkas. Tarp spalvos ir turinio, žinoma, nėra jokio ryšio. Aš parinkau juos šiaip sau, tik kad lengviau būtų skirti.

Pradėsiu, tur būt, nuo slėptuvės. Tikrai sakant, kad ir nuo ko pradėčiau — menkas skirtumas. Bet lengviausia pradėti nuo tos pačios dienos. Tai buvo prieš kokią pusę mėnesio, kai aš turėjau savaitei išvažiuoti į komandiruotę. Mano pirmoji didelė kelionė, kai išėjau iš ligoninės. Man rodos, tau irgi tai buvo atmintina diena. Aš prasimaniau komandiruotei

dingstį: patikrinti, kaip statoma poligrafinių dažų gamykla Osakoje. Tiesiog tai pirmiausia man šovė į galvą. O iš tikrųjų nuo tos dienos aš pasislėpiau name S ir ėmiau svarstyti, kaip įgyvendinti savo planą.

Tą dieną savo dienoraštyje aš rašiau:

„Gegužės 26 d. Lietus. Pagal laikraščio skelbimą nuėjau į namą S. Kieme žaidė mergaitė. Pamačiusi mano veidą, ji pravirko. Nusprendžiau apsistoti šiame name — vieta puiki, kambarys irgi beveik idealus. Kvepia nauju medžiu ir dažais. Gretimame kambaryje taip pat, rodos, dar niekas negyvena. Gerai būtų išsinuomoti ir jį, bet..."

Bet aš neketinau slėptis name S svetima pavarde, neketinau dėtis kitu. Tai, gal būt, pasirodys kvaila, bet aš turėjau savo sumetimų. Mano veidas dabar jau nebetiko menkoms apgavystėms. Iš tikrųjų, žaidžianti prie durų mergaitė, iš pažiūros jau moksleivė, vos tik pamačiusi mane, ėmė kūkčioti, lyg sapnuotų baisų sapną. Užtat valdytojas, gal būt, tiesiog stengdamasis kuo mandagiau kalbėtis su klientu, buvo nepaprastai malonus...

Ne, malonus buvo ne tik valdytojas. Nors liūdna, tačiau beveik visi žmonės, susitikę su manim, buvo malonūs. Jie nebuvo linkę per daug domėtis mano reikalais, ir kiekvienas nutaisydavo geraširdišką miną. Ir ne be pagrindo. Jeigu jie nenorėjo pažvelgti man tiesiai į veidą, jiems nieko daugiau neliko, kaip būti maloniems. Todėl niekas manęs ir nekamanti-

nėjo be reikalo. Apsuptas maloningumo siena, aš visada buvau be galo vienišas.

Gal būt, todėl, kad namas S buvo neseniai pastatytas, kokia pusė iš aštuoniolikos kambarių dar buvo negyvenama. Valdytojas supratingu veidu, visai mano neprašomas, parinko patį toliausią kambarį antrame aukšte greta užpakalinių laiptų. Žodžiu sakant, viskas buvo kaip tik taip. Kambarys man buvo puikus jau vien dėl to, kad buvo išrinktas specialiai man. Vonia, tiesa, ne per geriausia, bet kambaryje stovi stalas ir dvi kėdės, ir, be to, jis, skirtingai nuo kitų, turi erkerį, panašų į terasą. Užpakaliniais laiptais galima išeiti į aikštelę, kur sustoja penkios ar šešios mašinos, ir iš ten patekti į kitą gatvę. Toks patogumas man darė kambarį ypač brangų. Visko galėjau tikėtis nuo pat pradžių ir todėl tuoj pat užmokėjau už tris mėnesius iš anksto. Paskui paprašiau nupirkti man artimiausioje parduotuvėje patalynės. O valdytojas, dėdamasis nesitveriąs džiaugsmu, vis kalbėjo ir kalbėjo, kaip gerai įrengta ventiliacija, koks saulėtas kambarys. Baigęs apie tai kalbėti, jis jau kone ketino pasakoti apie savo gyvenimą. Bet, laimė, kambario raktas, kurį jis man davė, išslydo jam iš rankų ir skambtelėjęs nukrito ant grindų. Valdytojas sumišęs išėjo. Aš atsidusau palengvėjusia širdimi... O, jei žmones visada taip lengvai būtų galima sugauti veidmainiaujant!

Sutemo, neįmanoma buvo suskaičiuoti rankos pirštų, net prisikišus prie pat akių. Kambarys, dar niekada neturėjęs žmogaus šilumos, buvo nejaukiai šaltas, nemalonus. Bet jis man buvo geriau už malonius žmones. Be to, nuo to laiko, kai atsitiko šita nelaimė, aš labiau už viską mėgau tamsą. Iš tiesų, kaip gera būtų, jei visi žmonės žemėje staiga apaktų arba užmirštų šviesą. Bent pavyktų pasiekti sutarimo dėl formos. Visi sutiktų, kad duona yra duona, nors ji būtų trikampė ar apskrita... Kaip gerai būtų buvę, jei ta maža mergaitė, prieš man pasirodant, būtų užsimerkusi ir išgirdusi tik mano balsą. Tada, gal būt, mudu būtume pripratę prie kits kito, susidraugavę — kartu ėję į parką, valgę ledus... Ir tik dėl to, kad visur lindo į akis ta įkyri šviesa, mergaitė apsiriko: trikampę duoną palaikė ne duona, o trikampiu. Ir nors tai, kas vadinama šviesa, savaime yra permatoma, visus daiktus ji daro nepermatomus.

Bet, kadangi iš tikrųjų šviesa egzistuoja, tamsa — tai tik nuosprendžio vykdymo atidėjimas griežtai ribotam laikui. Kai aš atidariau langą, į kambarį tarsi juodų garų kamuolys įsiveržė drėgnas vėjas. Įtraukęs jo, aš užsikosėjau, nusiėmiau juodus akinius ir nusišluosčiau ašaras. Plačioje gatvėje, kiek atokiau, elektros laidai, stulpų viršūnės, išsirikiavusių į vieną eilę namų atbrailos bliksėjo nuo lekiančių pro šalį automobilių žibintų šviesos, sakytum kreidos brūkšniai juodoje lentoje.

Koridoriuje pasigirdo žingsniai. Aš vėl, kaip paprastai, užsidėjau akinius. Iš parduotuvės atnešė patalynę, kurią buvau užsisakęs per valdytoją. Pakišau pinigus po durimis ir paprašiau palikti patalynę koridoriuje.

Taigi startui lyg ir pasiruošta. Aš nusirengiau ir atidariau drabužinę spintą. Vienoje durų pusėje iš vidaus buvo įtaisytas veidrodis. Vėl nusiėmiau akinius, nusimečiau raištį ir, įdėmiai žiūrėdamas į veidrodį, ėmiau vynioti nuo veido tvarsčius. Apsukti trimis eilėmis tvarsčiai buvo kiaurai prisigėrę prakaito ir dvigubai sunkesni, negu rytą, kai aš jais vyniojausi.

Kai tik aš nusitvarsčiau veidą, ant jo iššliaužė dėlių knibždynas — tamsiai raudoni, susikryžiavę keloidai... Koks šlykštus reginys!.. Ir tai kartojasi kasdien, tarsi pamoka,— metas būtų priprasti.

Aš dar labiau įsiutau: kam, rodės, nei iš šio, nei iš to įsibaiminau. Kai gerai pagalvoji — tai vis neprotingas, be jokio pagrindo žmogaus jautrumas. Ar verta kelti tiek triukšmo dėl kažkokio žmogaus apvalkalo, ir dar dėl mažos jo dalies — veido odos. Atvirai sakant, tokiu prietaru, nusistojusia pažiūra anaiptol nėra ko stebėtis. Sakysim, tikėjimas burtais... rasiniai prietarai... instinktyvi gyvačių baimė (arba kad ir liguista tarakonų baimė, apie kurią rašiau)... Štai kodėl, nekalbant jau apie spuoguotus geltonsnapius, gyvenančius svajonėmis, net aš, solidaus instituto svarbios laboratorijos vedėjas ir tvirtai, kone laivo lynu pririštas prie visuo-

menės, sirgau dvasine alergija. Puikiai suprasdamas, kad neapkęsti paties dėlių knibždyno neturiu jokio pagrindo, aš niekaip negalėjau saves pergalėti ir juo neišpasakytai biaurėjausi.

Aš, žinoma, nesilioviau bandęs tai padaryti. Užuot praėjus pro šalį nusuktom akim, daug geriau tiesiai pažvelgti į savo padėtį ir apsiprasti su ja visam laikui. Jei pats nustosi kreipęs dėmesį, kiti pasielgs taip pat. Tai tikras dalykas. Štai kodėl ir institute aš ėmiau dažnai kalbėti apie savo veidą. Dėdamasis linksmas, lyginau save, pavyzdžiui, su kaukėta pabaisa, rodoma multiplikaciniuose telefilmuose. Įrodinėjau, kaip gera matyti ir būti nematomam, kai gali stebėti kitus, o nuo jų tavo veido išraiška paslėpta. Greičiausias būdas apsiprasti pačiam — pratinti kitus.

Ir rezultatai tikriausiai buvo pasiekti. Labai greitai laboratorijoje aš jau nebejaučiau buvusios įtampos. Galiausiai kaukėta pabaisa irgi nustojo buvusi tiesiog baidykle, ir mano draugai, nuolat ją matydami televizorių ekranuose ir komiksuose, net ėmė įžvelgti protingą pagrindą. Iš tiesų kaukė, jei, žinoma, po ja nėra dėlių, turi, be abejo, tam tikrų patogumų. Jei kūno dengimas drabužiais yra civilizacijos progresas, tai vargu ar galima guldyti galvą, kad ateityje kaukė netaps pačiu kasdieniškiausiu daiktu. Netgi dabar kaukės dažnai vartojamos reikšmingose apeigose, šventėse, ir aš nesiryžtu šio fakto išsamiai aiškinti, bet man rodos, kad kaukė, matyt, daro žmonių santykius universales-

nius, ne tokius asmeniškus, negu atviras veidas...

Kartais aš imdavau tikėti, kad vis dėlto pradėjau taisytis, nors ir lėtai. Bet dar gerai neįsivaizdavau, koks baisus mano veidas. O visą tą laiką po tvarsčiais puolė ir puolė dėlės. Nušalimas skystu oru nesužaloja audinio taip giliai, kaip nudegimas, ir, vadinas, gyti turi palyginti greitai. Paneigdamos tokius gydytojų tvirtinimus, dėlių ordos įveikė visas galimas gynybos linijas — teraziną, kortizono injekcijas, radioaktyvų švitinimą — ir, mesdamos į mūšį vis naujas ir naujas pajėgas, plėtė ir šiaipjau didelį okupuotą rajoną mano veide.

Vieną kartą, pavyzdžiui... Tai atsitiko per pietų pertrauką, tą dieną, kai aš grįžau iš pasitarimo dėl mūsų ir kitų laboratorijų darbų derinimo... Jauna laborantė, tik tais metais baigusi institutą, priėjo prie manęs, sklaidydama knygą ir visu kuo rodydama, kad nori man kažką pasakyti. „Pažiūrėkite, sensėjau [1], koks įdomus paveikslas." Knygoje, kurią man juokdamasi atkišo, po jos plonu piršteliu buvo Kle paveikslas „Apgaulingas veidas". Veidas buvo subraukytas paralelinėmis horizontaliomis linijomis, ir, žiūrint į jį iš tam tikro taško, rodėsi, kad jis visas aptvarstytas. Likę tik siauri akių plyšeliai ir burna sakyte sakė, kad veidas neturi jokios išraiškos. Ūmai aš pasijutau skaudžiai įžeistas.

---

[1] Sensėjus — mandagus kreipinys, kalbant su vyresniu, gerbiamu žmogum.

Mergina, žinoma, neturėjo piktų ketinimų. Juk aš pats savo kalbomis sužadinau jai tokias mintis. Niekai, nusiramink! .. Jei nervinsiuos dėl tokių niekų, visos mano pastangos sproginės kaip burbulai vandenyje... Taip įtikinėjau save, tačiau visa tai pasidarė nepakenčiama: paveikslas ėmė rodytis kaip mano paties veidas, atsispindintis merginos akyse... Matomas kitiems „Apgaulingas veidas" be jokios išraiškos... Mane kankino mintis, kad merginai aš atrodau kaip tik toks.

Ūmai aš ištraukiau merginai iš rankų knygą ir perplėšiau pusiau. Kartu su ja plyšo ir mano širdis. Iš atsivėrusios ertmės, lyg iš pašvinkusio kiaušinio, išsivertė mano viduriai. Sugniužęs surinkau sudraskytus lapus ir atsiprašęs atidaviau juos merginai. Bet jau buvo vėlu. Pasigirdo garsas, kurio įprastomis sąlygomis, net ištempus ausis, neįmanoma išgirsti,— sakytum termostate sučežėjo susirietusi cinko plokštelė. Tikriausiai mergina stipriai suspaudė po sijonu kelius, lyg stengdamasi juos sulieti į vieną.

Aš dar, matyt, nesuvokiau visko, ką slėpė tada mano širdgėla. Kęsdamas iš gėdos tiesiog fizines kančias, aš vis dėlto negalėjau aiškiai suprasti, ko gi, tikrai sakant, taip gėdinuosi. Žinoma, jei būčiau panorėjęs, ko gero, būčiau supratęs, bet aš instinktyviai vengiau žiūrėti į gelmę ir gelbėjausi nuo jos nuvalkiota, banalia fraze: taip elgtis suaugusiam nedera. Aš įsitikinęs, kad žmogaus gyvenime veidui neturi būti ski-

riama tiek daug reikšmės. Žmogaus svarbą pagaliau turi lemti jo atliekamo darbo turinys, ir, nors tai susiję su galvos smegenų savybėmis, veidas čia niekuo nedėtas. Ir jei dėl to, kad žmogus neteko veido, jo visuomeninis svoris sumažėja, priežastis tegali būti viena — skurdus to žmogaus turinys.

Bet netrukus... Taip, po kelių dienų nuo to atsitikimo su paveikslu... Norom nenorom aš ėmiau vis aiškiau suvokti, kad lyginamasis veido svoris kur kas pranoksta mano optimistinius lūkesčius. Tas įspėjimas sėlinte prisėlino, kažkur iš vidaus. Aš buvau tik susirūpinęs, kaip apsiginti nuo puolimo iš išorės, tad buvau užkluptas iš netikėtųjų ir akimirksniu parblokštas. Be to, ataka buvo tokia smarki ir staigi, kad parblokštas ne iš karto tai suvokiau.

Kai aš parėjau vakare namo, mane pagavo neišpasakytas noras pasiklausyti Bacho. Ir ne todėl, kad būčiau negalėjęs gyventi be Bacho,— tiesiog man rodėsi, kad mano nelygią, sakytum dantytą nuotaiką su labai maža svyravimų amplitude labiausiai atitinka Bachas, o ne džiazas ar Mocartas. Aš anaiptol nesu uolus muzikos vertintojas,— veikiau uolus jos vartotojas. Kai man nesiseka darbas, pasirenku muziką, labiausiai atitinkančią nedarbingą nuotaiką. Jei man reikia kurį laiką paliauti mąsčius—ugningas džiazas; jei aš noriu visas įsitempti — mąslusis Bartokas; jei trokštu patirti vidinę laisvę — Bethoveno styginis kvartetas; jei turiu dėl ko nors susikaupu — skriejantis spirale Mocartas; na, o

Bachas — pirmiausia, kai reikalinga dvasios ramybė.

Bet staiga mane pagavo abejonės,— gal aš supainiojau plokštelę ar aparatas sugedęs? Tokia darkyta buvo melodija. Šitokio Bacho aš dar niekada nebuvau girdėjęs. Jei Bachas — balzamas, užpiltas ant širdies, tai tas, ką išgirdau, nebuvo nei balzamas, nei nuodai, o tiesiog molio gurvuolys. Tai buvo kažkas beprasmiška, kvaila, viskas iki paskutinės frazės man rodėsi išvoliota dulkėse, šleikštus ledinukas.

Tai atsitiko kaip tik tuo metu, kai tu su dviem puodeliais arbatos įėjai į kambarį. Aš nieko nepasakiau, ir tu, matyt, pamanei, kad atsidėjęs klausausi muzikos. Tu tuojau pat tylutėliai išėjai. Vadinas, išsikrausčiau iš proto! Ir vis dėlto aš negalėjau tuo patikėti... Nejaugi sužalotas veidas gali kliudyti jausti muziką?.. Kad ir kiek klausiausi, raminančio Bacho neišgirdau, ir man nebeliko kas daryti, kaip tik šitaip galvoti. Kišdamas cigaretę į plyšelį tarp tvarsčių, aš nervingai klausiau pats save, ar nepraradau dar ko nors sykiu su veidu. Mano veido filosofiją, rodos, reikėjo iš pagrindų persvarstyti.

Paskui, lyg iš po kojų, ūmai išslydo laiko pamatas, aš pasinėriau į prisiminimus, kas buvo prieš trisdešimt metų. Atsitikimas, kurio nuo to laiko nė karto nebuvau prisiminęs, netikėtai atgijo, ryškus lyg spalvota graviūra. Viskas atsitiko dėl vyresniosios sesers šiniono. Sunku paaiškinti kodėl, bet tie plaukai man rodėsi

kažkas neišpasakytai nepadoraus, amoralaus. Vieną kartą aš juos nudžioviau ir įmečiau į ugnį. Bet motina kažkaip tai suprato. Toks mano elgesys jai įstrigo į širdį, ir ji mane iškvotė. Ir, nors man rodėsi, kad aš pasielgiau teisingai, kai mane ėmė klausinėti, nežinojau, kaip geriau atsakyti, ir stovėjau sutrikęs, visas raudonas. Aišku, jei aš būčiau pamėginęs, būčiau, žinoma, galėjęs atsakyti. Bet man rodėsi, kad net kalbėti apie tai — biauru, šleikštulys kaustė man liežuvį... Na, o jei dabar žodį „šinionas" pakeisčiau žodžiu „veidas", tai pasidarytų aišku, kodėl nepakenčiama vidinė įtampa taip sutapo su tuščiu man žuvusio Bacho skambesiu.

Kai aš sustabdžiau plokštelę ir išbėgau iš kabineto, lyg mane kas vytųsi, tu šluostei ant pietų stalo stiklines. Tai, kas atsitiko paskui, buvo toks ūmus protrūkis, kad dabar aš negaliu atsiminti, kaip visa tai atsitiko. Susidūręs su tavo pasipriešinimu, pagaliau visiškai suvokiau savo padėtį. Dešine ranka aš apglėbiau tave per pečius, kairę bandžiau pakišti po sijonu. Tu sušukai ir staiga, įsitempusi it spyruoklė, pašokai. Kėdė nulėkė į šalį, stiklinė nukrito ant grindų ir sudužo.

Nusitvėrę už pargriuvusios kėdės, mes nekvėpuodami sustingome vienas prieš kitą. Mano elgesys iš tikrųjų galėjo pasirodyti perdaug grubus. Bet aš turėjau šiokį tokį pateisinimą. Tai buvo pašėlęs mėginimas viena pastanga susigrąžinti, ką ėmiau prarasti per sužalotą veidą. Juk nuo to laiko, kada tai atsitiko, fizinio ar-

tumo tarp mūsų nebebuvo. Nors teoriškai pripažinau, kad ne veidas svarbiausia, vis dėlto aš bijojau pasižiūrėti sau tiesiai į veidą, to vengiau. Buvau įvytas į kampą, ir vienintelė išeitis man buvo pulti tiesiai į ataką. Matyt, savo poelgiu aš norėjau įrodyti, kad barjeras, kurį pastatė tarp mūsų mano veidas, yra tariamas, kad jo iš tiesų nėra.

Bet ir šis mėginimas nuėjo niekais. Nuo tavo lyg alebastro dulkėmis nusėto kūno palietimo man iki šiol tebedilgsi pirštų galai. Gerklėje man, tarsi kokių dyglių tumulas, įstrigęs kimus klyksmas. Aš norėjau kažką pasakyti. Aš norėjau daug pasakyti... Bet negalėjau ištarti nė žodžio. Pasiteisinimai?.. Apgailestavimas?.. O, gal būt, kaltinimas? Reikėjo ką nors iš to pasirinkti, bet pasirinkti aš, rodos, nebespėjau. Užuot teisinusis ar apgailestavus, jau geriau išnykti kaip dūmui. Jei būčiau pasirinkęs kaltinimą, būčiau sudraskęs tau veidą, ir tu būtum pasidariusi panaši į mane arba dar baisesnė. Staiga tu ėmei kūkčioti. Tai buvo gailus, nenumaldomas verksmas, panašus į oro gurgėjimą krane, iš kurio paliovė tekėti vanduo.

Staiga mano veide atsivėrė gili skylė. Ji buvo tokia gili, kad jos nebūtų užpildęs net visas mano kūnas. Iš kažkur pradėjo sunktis skystis, panašus į danties pūlius, ir ėmė lašnoti. Su tuo garsu atsiradęs kambaryje dvokas sklido iš visur: nuo kėdžių apmušalų, iš sieninės spintos kampų, iš kriauklės, nuo išblukusio, apmusijusio gaubto. Reikėjo ką nors daryti — ma-

ne apėmė noras tą parodiją pakeisti slėpynių žaidimu, kur nebūtų nuo ko slėptis.

Nuo čia tebuvo tik vienas žingsnis iki mano plano pasigaminti kaukę. Nieko stebėtina, kad man kilo tokia idėja. Juk piktžolėms visiškai pakanka lopinėlio žemės ir lašo vandens. Nesidėdamas giliai į širdį, neteikdamas tam didesnės reikšmės, nuo kitos dienos, kaip ir planavau, aš ėmiau skaitinėti senų mokslinių žurnalų turinius. Reikalingas man straipsnis apie dirbtinius plastinius organus turėjo būti maždaug užpraėjusių metų vasaros numeriuose. Taip, mano tikslas buvo pasidaryti plastinę kaukę ir uždengti ja veido skyles. Kaip teigia viena teorija, kaukė nėra paprastas pakaitas, o išreiškia grynai metafizinį žmogaus norą pakeisti savo pavidalą į kažkokį kitą, pranokstantį savąjį. Aš irgi nemąsčiau marškinių ir kelnių kategorijomis — juk juos galima keisti, kada nori. Nežinau, kaip būtų pasielgę senovės žmonės, garbinę stabus, arba jaunuoliai, lytiškai bręstantys, bet aš vis dėlto neketinau uždėti kaukės ant savo antrojo gyvenimo altoriaus. Nors ir kiek būtų veidų, žūt būt turėjau likti pačiu savimi. Trumpute „kaukių komedija" aš tik mėginau paįvairinti užtrukusį mano gyvenime antraktą.

Reikiamą žurnalą aš lengvai suradau. Pagal literatūrą, galima sukurti kūno dalis, išoriškai beveik nesiskiriančias nuo tikrųjų. Tiesa, kalbama tik apie formos atkūrimą, o judamumo problema lieka dar beveik neišspręsta. Būtų ge-

rai, kad kaukė, jei man pavyks ją pasigaminti, turėtų mimiką. Norėčiau, kad kaukė, man verkiant ir juokiantis, galėtų laisvai temptis ir trauktis, kartodama veido mimikos raumenų judesius. Ir nors dabartinis stambiamolekulinės chemijos lygis visiškai leidžia tai pasiekti, mūsų technologijos žinios kiek atsilieka. Bet pati viltis pasidaryti kaukę tuo metu man buvo puikūs, karštį mažinantys vaistai. Kai dantų negalima gydyti, nebelieka nieko kito, kaip gerti vaistus, malšinančius skausmą.

Pirmiausia aš nusprendžiau susitikti su K., straipsnio apie dirbtinius organus autoriumi, ir su juo pasikalbėti. K., pats priėjęs prie telefono, buvo labai rūstus ir kalbėjosi su manimi be jokio susidomėjimo. Gal būt, jis buvo nusistatęs prieš mane — žmogų, besidomintį, kaip ir jis, stambiamolekuliniais junginiais. Bet vis dėlto pažadėjo man skirti valandą po ketvirtos.

Pavedęs atsakingajam už viršnorminį darbą pasekti, kad visi aparatai būtų išjungti, ir peržiūrėjęs kelis dokumentus, aš greitai išėjau. Gatvė žvilgėjo lyg nupoliruota, vėjas nešė alyvų kvapą. Ta žvilganti gatvė, tas kvapas man žadino nežmonišką pavydą. Kol aš laukiau taksi, man pasirodė, kad iš visų pusių į mane spokso, sakytum į kokį įsibrovėlį. Bet aš kenčiau tą pernelyg ryškią saulės šviesą — juk visa tai buvo tik negatyvas, kuriame juoda — balta, o balta — juoda, ir jei tik pavyks pasidaryti kaukę, aš tuojau pat galėsiu gauti pozityvą.

Reikalingas man namas buvo ankštoje gatvėje, pristatytoje gyvenamųjų namų, netoli žiedinio kelio stoties. Tai buvo paprastas, niekuo nekrintantis į akis namas, ant kurio kabojo mažai pastebima lentelė „K. stambiamolekulinės chemijos mokslinio tyrimo institutas". Kieme prie vartų kaip pakliuvus stovėjo trys narvai su triušiais.

Ankštame priimamajame buvo tik apzulintas medinis suolas, peleninė su kojelėmis bei keletas senų žurnalų. Kažkodėl pasigailėjau čia atėjęs. Institutas — tai skamba įspūdingai, bet vargu ar čia ta vieta, kur reikėjo ieškoti gydytojo. Gal būt, K.— paprastas šarlatanas, piktnaudžiaujantis savo pacientų patiklumu. Apsigręžęs aš pamačiau ant sienos dvi fotografijas apsitrynusiais rėmais. Vienoje — moters be smakro profilis, panašus į laukinės pelės snukutį. Kitoje — tas pats veidas, vos šypsantis, kiek žavesnis, matyt, po plastinės operacijos.

Atsiliepė ilga nemiga — kažkoks sunkumas sukaustė man tarpuakį, sėdėti ant kieto suolo pasidarė nepakenčiama. Pagaliau įėjo sesuo ir palydėjo mane į gretimą kambarį. Matinė šviesa čia sklido pro žaliuzi. Ant stalo prie lango nesimatė švirkštų, užtat grėsmingai išsirikiavę buvo kažkokie nepažįstami instrumentai. Prie stalo stovėjo spinta su ligų istorijomis ir besisukantis krėslas su alkūnramsčiais, prieš jį — toks pat krėslas pacientams. Kiek atokiau — neaukšta vienvėrė širma metaliniais rėmais ir greta

kabina su ratukais persivilkimui. Standartinis gydytojo kabinetas. Mane apėmė liūdesys.

Aš užsirūkiau. Atsistojau, norėdamas susiieškoti peleninę, ir staiga nustėrau iš netikėtumo, pamatęs, kas yra emaliuotame dubenyje. Ausis, trys pirštai, riešas, skruostas nuo smilkinio iki lūpos... Jie buvo kaip pakliuvus sumesti į dubenį, dar alsavo gyvybe, tarsi ką tik nupiauti. Man pasidarė nejauku. Jie rodės tikresni, negu tikrieji. Atvirai sakant, nė į galvą nebuvo atėję, kad labai tiksli kopija gali daryti tokį slogų įspūdį. Nors, vos užmetus akį į atpiovas, galima buvo įsitikinti, kad tai plastiniai muliažai, man vis vien rodėsi, kad jaučiu dūlėsių kvapą.

Iš kitapus širmos staiga išėjo K. Mane nustebino jo nepaprastai švelni išorė. Garbanoti plaukai, akiniai be apsodų storais stiklais, panašiais į stiklinės dugną, mėsingas smakras... Ir, be to, dar nuo K. dvelkė mielas, įprastas man chemikalų kvapas.

Dabar jau sunerimo jis. Valandėlę tylėjo, sumišęs žiūrėdamas čia į mano vizitinę kortelę, čia į veidą.

— Taigi jūs... — K. nutilo, vėl pažvelgė į mano vizitinę kortelę ir jau visai kitokiu balsu, negu telefonu kalbėdamas, santūriai paklausė: — Jūs atėjot pas mane kaip pacientas?

Žinoma, kaip pacientas. Bet kad ir koks puikus buvo K. menas, aš nedrįsau turėti nė mažiausios vilties, kad jam pavyks išpildyti mano norą. Galėjau tikėtis vienui vieno dalyko —

patarimo. Antra vertus, pasakyti visa tai tiesiai, į akis, ir įžeisti pašnekovą — taip pat būtų nekilniaširdiška. K., matyt, mano tylėjimą palaikė drovumu ir su užuojauta kalbėjo toliau:

— Prašom sėstis... Kas atsitiko?

— Eksperimento metu sprogo skystas deguonis. Paprastai mes vartodavom skystą azotą, ir iš įpročio aš nebuvau labai atsargus...

— Keloidiniai randai?

— Kaip matote, visas veidas. Tikriausiai turiu tikėtis keloidų. Mano gydytojas nusprendė daugiau nebegydyti, nes menkiausias neatsargumas gali sukelti recidyvą.

— Apie lūpas veidas lyg nesužalotas?

Aš nusiėmiau tamsius akinius ir jam parodžiau.

— Per juos akys irgi nenukentėjo. Mano laimė, kad aš trumparegis ir nešioju akinius.

— Taip, jums pasisekė!— Ir karštai, sakytum apie save patį:— Svarbiausia akys ir lūpos... Jeigu jos netenka judrumo — visai blogai... Vien forma, kad ir kokią joms duok, apgauti nieko nepavyks.

Lyg ir atsidavęs mokslui žmogus. Įdėmiai žiūrėdamas man į veidą, jis, rodės, galvoje jau svarstė planą. Nenorėdamas jo nuvilti, aš paskubėjau nukreipti kalbą:

— Man rodė jūsų rašytą darbą. Man regis, pernai vasarą.

— Taip, praėjusiais metais.

— Aš buvau apstulbintas. Tiesiog negalėjau įsivaizduoti, kad toks menas pasiekiamas.

K. su malonumu paėmė sulenktą pirštą ir, atsargiai ridendamas jį ant delno, pasakė:

— O, kad žinotumėte, koks tai kruopštus darbas! Argi skiriasi kuo nors to piršto daktilograma nuo tikrosios? Todėl aš ir gavau keistą iš pažiūros policijos nurodymą — registruoti visas daktilogramas...

— Formai vartojat gipsą?

— Ne, aš vartoju tąsųjį silicį. Gipse negalima perteikti smulkiausių detalių... O čia, žiūrėkite, net šerpetos prie panagių, ir tos ryškios.

Aš baikščiai paliečiau pirštą — pasijutau, lyg palietęs ką gyva. Nors supratau, kad tasai pirštas dirbtinis, mane vis tiek pagavo prietaringa baimė, tarsi būčiau palietęs giltinę.

— Vis dėlto man tai atrodo šventvagystė...

— Bet, šiaip ar taip, čia — žmogaus kūno dalys.

K. su pasididžiavimu paėmė kitą pirštą ir pastatė jį vertikaliai ant stalo. Rodės, numirėlis, pradūręs stalo lentą, iškišo pirštą.

— Nagi pamėginkite padaryti, kad jis būtų va toks, apsimurzinęs, tai ne taip lengva. Įdedi savo visą meistriškumą, stengdamasis be galo tiksliai atkurti tą ar kitą paciento organą, perteikti beveik nesuvokiamą, tik jam būdingą savitumą... Čia, pavyzdžiui, didysis pirštas, ir todėl vidinėje pirmosios falangos pusėje matyti šitoks atšešėlis. Argi tai neprimena nikotino žymių?

— Šepetuku ar kuo kitu tikriausiai užtepta?

— Anaiptol... — K. pirmąkart garsiai nusijuokė.— Dažai juk bemat nusitrins. Iš vidaus, sluoksnis po sluoksnio, dedamos įvairių spalvų medžiagos. Pavyzdžiui, ten, kur nagai,— vinilo acetatas... Jei reikia — purvo dėmelė po nagais... sąnariai ir raukšlių šešėliai... venos — visam tam vartojamas švelnus mėlis... Taigi.

— Kuo gi jie skiriasi nuo paprastų amatininkiškų imitacijų? Juos gali padaryti bet kas, argi ne?..

— Tas tiesa.— Ir, kasydamasis kelį:— Bet, palyginus su veidu, šitie daikčiukai — tik pirmieji netvirti žingsniai. Veidas yra veidas... Pirma, yra toks dalykas, kaip išraiška. Ar ne? Raukšlelė ar kokios dešimtosios milimetro gumburėlis, atsiradęs veide, turi didelę reikšmę.

— Bet judrumo jūs jam negalite suteikti?

— Jūs per daug norite.— K., praskėtęs kelius, pasisuko į mane.— Aš atidaviau visas jėgas, kurdamas išorinį pavidalą, o va judrumas — prie to dar nepriėjau. Iš dalies tai kompensuojama mažiau judrių veido dalių pasirinkimu. Ir dar vienas dalykas — ventiliacijos problema. Sakysim, jūsų atvejis. Detaliai neapžiūrėjus, galutinę išvadą padaryti sunku, bet, sprendžiant iš to, ką matau, net pro tvarsčius jums sunkiasi daug prakaito... Matyt, prakaito liaukos nepažeistos ir tebefunkcionuoja. Ir, kadangi jos funkcionuoja, uždengti veidą kažkuo, apsunkinančiu ventiliaciją, negalima. Tai ne tik sukels fiziologinių sutrikimų, bet galiausiai žmogus ims dusti ir daugiau kaip pusdienį vargu

ar išlaikys. Reikia didelio atsargumo. Komiška, kai senio dantys balti kaip vaiko. Tas pats ir čia. Kur kas didesnį efektą galima pasiekti nepastebimais svetimai akiai pakeitimais... Ar tvarsčius jūs pats galite nusivynioti?

— Galiu... bet, matote...— Ir, svarstydamas, kaip čia geriau jam paaiškinus, kad aš ne pacientas, kaip jis mano:— Tikrai sakant, aš dar galutinai neapsisprendžiau, ir mane tai labai kankina... Bet kol aš nepasiryžau, vargu ar verta daryti ką nors veido žaizdoms.

— Verta, žinoma.— K., lyg skatindamas mane, pasidarė dar atkaklesnis.— Kūno žaizdų, ypač veido, nereikia laikyti vien kosmetine problema. Reikia pripažinti, kad ši problema susijusi su psichinių ligų profilaktika. Kitaip vertus, ar savo noru kas eikvotų jėgas tokiems niekams? Aš juk gerbiu save kaip gydytojas. Ir niekada nesitenkinčiau amatininko vaidmeniu.

— Taip, taip, suprantu.

— Tad kaipgi? — Jis ironiškai perkreipė lūpas.— Ne kas kitas, o jūs mano darbus pavadinote amatininkiškomis imitacijomis.

— Ne, aš kalbėjau ne ta prasme.

— Niekis,— ir pamokomai, kaip viską suprantantis pedagogas:— Jūs ne vienintelis, kas paskutinę akimirką ima dvejoti. Vidinis protestas prieš dirbtinį veidą — įprastas reiškinys. Tur būt, pradedant vėlyvaisiais viduramžiais... bet dar ir dabar žmonės, nepakilę iš žemesnės vystymosi pakopos, ramiai sau kuria veidus...

Kur tokio požiūrio šaknys, aš, deja, nežinau, nesu specialistas... Bet iš statistikos jos gana aiškios... Jeigu imsime, pavyzdžiui, išorines žaizdas, tai veido sužalojimų, palyginus su galūnių, yra maždaug pusantro karto daugiau. O tuo tarpu aštuoniasdešimt procentų visų tokių sužeistųjų kreipiasi į mediciną dėl galūnių, daugiausia pirštų sužalojimo. Aišku, veidui yra tam tikras tabu. Beveik tą pat pastebi ir mano kolegos. Ir baisiausia, kad mano darbas laikomas aukštos kvalifikacijos kosmetologo, kuriam tik pelnas rūpi, darbu...

— Bet juk nieko nuostabaus, kad turinys labiau vertinamas, negu išorinė forma...

— Tai gal labiau vertinamas turinys, netekęs savo indo? Netikiu. Aš tvirtai įsitikinęs, kad žmogaus siela yra odoje.

— Galimas daiktas, kalbant perkeltine prasme...

— Kodėl perkeltine?..— Ir ramiu, bet ryžtingu balsu:— Tiesiogine. Žmogaus siela — odoje. Esu tikras. Įsitikinau per savo karo metų patyrimą,— tada tarnavau armijoje karo gydytoju. Kare nutraukdavo rankas ir kojas, sužalodavo veidą — tai darėsi kasdien. Bet kas, jūs manote, labiausiai rūpėjo sužeistiesiems? Ne gyvybė, ne organizmo funkcijų atstatymas, ne. Pirmiausia jiems rūpėjo, ar atgaus pirmykštį pavidalą, ar ne. Pradžioje aš irgi juokiausi iš jų. Juk viskas, apie ką kalbu, buvo kare, kur niekas neturėjo vertės, be žvaigždučių antsiuvuose ir sveikatos. Bet kartą buvo toks atsiti-

kimas: vienas kareivis, kuriam buvo smarkiai sužalotas tik veidas, prieš pat išrašymą iš ligoninės netikėtai nusižudė. Iki tol jis buvo šoko būsenoje... Ir štai nuo to laiko aš ėmiau kruopščiai tirti sužeistų kareivių išorę... Ir pagaliau priėjau visiškai aiškią išvadą. Tą liūdną išvadą, kad rimtas išorinis sužeidimas, ypač veido, lyg atspaudžiamasis paveiksliukas, atsispaudžia dvasine trauma...

— Taip, tokių atvejų, matyt, pasitaiko... Bet, turint omenyje, kad panašių pavyzdžių gali būti kiek nori, negalima, man rodos, šio reiškinio laikyti bendru dėsniu, kol jis nebus tiksliai moksliškai pagrįstas.— Staiga mane apėmė nesutramdomas pyktis. Negi atėjau aš čia kalbėtis apie tai, kas manęs laukia.— Beje, aš dar nepermaniau visko kaip reikiant... Atleiskite, prikalbėjau, tur būt, visokių nesąmonių. Sugaišinau jums tiek daug brangaus laiko, atleiskite...

— Palaukite, palaukite.— Ir su pasitikėjimu, šypsodamasis:— Gal būt, jūs tai suprasite kaip prievartą, bet aš noriu jums pasakyti, ir esu tikras, kad mano tiesa... Jeigu jūs viską paliksite taip, kaip yra, teks visą amžių pragyventi su tvarsčiais. Jūs gi su jais ir dabar. Šitai kaip tik įrodo: jūs pats manote — geriau tegu bus tvarsčiai, negu tai, kas po jais. Dabar jūsų pažįstamų atmintyje jūsų veidas likęs toks, koks buvo iki sužalojimo. Bet laikas bėga. O ir atminimas pamažu blanksta. Be to, atsiranda vis naujų ir naujų žmonių, kurie jūsų veido

nematė. Ir galiausiai jūs būsite apskelbtas neišsigalinčiu skolininku už tai, kad nemokate pagal tvarsčių vekselį... Ir nors jūs tebebūsite gyvųjų tarpe, visuomenė jus palaidos.

— Na, to jau per daug! Ką iš tiesų jūs norite pasakyti?

— Vienodų luošių, berankių ir bekojų, galima sutikti kiek nori. Nieko nenustebins neregys arba nebylys... Bet ar jūs kada matėte žmogų be veido? Tikriausiai ne. Gal manote, jie išgaravo?

— Nežinau. Kitais aš nesidomiu!

Mano balsas nejučiom nuskambėjo piktai. Tai tas pat, ką nueiti į policijos nuovadą pranešti apie apiplėšimą, o ten išgirsti pasiūlymą nusipirkti geresnę spyną. Bet mano pašnekovas nepasidavė.

— Deja, jūs mane, rodos, ne visai supratote. Veidas — tai galų gale jo išraiška. O išraiška... kaip čia geriau pasakius... Apskritai tai savotiška lygtis, reiškianti santykius su kitais žmonėmis. Tai takas, jungiantis jus su žmonėmis. Ir jei taką kas užvertė, tai netgi žmonės, šiaip taip juo prasibrovę, veikiausiai praeis pro jūsų namą, kaip pro negyvenamus griuvėsius.

— Na ir puiku. Aš ir netrokštu, kad be reikalo užeidinėtų.

— Vadinas, jūs norite pasakyti, kad eisite savo paties keliu?

— O ką, ar negalima?

— Net vaiko psichologija negali ignoruoti to fakto, kad žmogus geba sužinoti, koks jis

yra iš tikrųjų, tik pažvelgęs į save kito akimis. Ar jums teko kada matyti idioto ar šizofreniko veido išraišką? Jei laiku nenuvalysi tako, tai galiausiai visi jį pamirš.

Nenorėdamas būti visiškai priremtas prie sienos, aš mėginau ant nuomonės pulti į kontrataką.

— Na ką gi, tai tiesa. Sakysim, veido išraiška yra kaip tik tai, apie ką jūs kalbate. Betgi jūs pats sau prieštaraujate. Kodėl, neturėdami nieko geresnio ir pridengdami kažkurią veido dalį, jūs, velniai rautų, manote, kad atstatote jo išraišką?

— Nesirūpinkite. Tikėkite manimi, susimildamas. Tai jau mano specialybė. Šiaip ar taip, aš esu tikras, kad galėsiu jums duoti šį tą geresnio už tvarsčius... Na ką gi, gal nuvyniokite juos? Norėčiau padaryti keletą nuotraukų. Pagal jas išskirties metodu nuosekliai atrinksime svarbiausius elementus, būtinus veido išraiškai atkurti. O iš jų — judresnius, lengvai fiksuojamus...

— Atleiskite, bet...— Dabar man galvoje dingsėjo viena mintis — bėgti iš čia. Pamiršęs orumą, aš ėmiau prašyti:— Perleiskite man verčiau šitą pirštą. Ar negalėtumėte?

K. nustebęs pasitrynė delnu kelį.

— Pirštą, va šitą pirštą?

— Jei negalima piršto, man pakaks ausies ar dar ko nors...

— Bet jūs gi atėjote pas mane dėl veido keloidų, ar ne?

— Na ką gi, atleiskite. Jei negalima, tai negalima...

— Jūs manęs nesupratote, dovanokite... Dalykas tas, kad aš negaliu parduoti... Vien jau dėl to, kad labai daug kainuoja. Matote, kiekvienam reikia daryti atskirą formą iš stibio. Ir tik išlaidos medžiagai siekia penkis šešis tūkstančius jenų. Tai pagal pačius kukliausius apskaičiavimus.

— Puiku.

— Nesuprantu, ką gi jūs turite galvoje?

Jis ir neturi suprasti... Mūsų pokalbis buvo panašus į du bėgius, nutiestus nežinia kam ir einančius į skirtingas puses. Aš išsiėmiau piniginę ir, skaičiuodamas pinigus, be paliovos nuoširdžiausiai atsiprašinėjau.

Kai, tvirtai lyg ginklą spausdamas kišenėje dirbtinį pirštą, aš išėjau į gatvę, ryški riba tarp šviesos ir šešėlio man pasirodė nenatūrali, nubrėžta žmogaus rankos. Vaikai žaidė skersgatvyje sviediniu; pamatę mane, jie išblyško ir prisispaudė prie tvoros. Jų buvo tokie veidai, lyg juos kas už ausų būtų pakabinę skalbinių gnybtukais. Jei nusivyniočiau aš tvarsčius — kinkos jiems imtų drebėti. Man tiesiog magėjo įsibrauti į šį landšaftą, tarsi persikėlusį čia nuo reklaminio atviruko. Bet man, beveidžiui, neįmanoma buvo pasitraukti nė per žingsnį nuo savo tvarsčių. Įsivaizdavęs, kaip aš sudarkyčiau šį peizažą, mojuodamas dirbtiniu pirštu, kuris dabar guli mano kišenėje, aš vos-ne-vos gromuliavau šlykščius K. žodžius: „palaidoti

save gyvą". Niekai, pažiūrėsime. Jeigu man dabar pavyks uždengti kuo nors veidą taip, kad jis nesiskirtų nuo tikrojo, tai nors ir koks dirbtinis būtų landšaftas, jame aš jau nebebūsiu atstumtasis...

Tą naktį... Pastatęs dirbtinį pirštą ant stalo lyg žvakę, aš, nesudėdamas akių, galvojau apie tą „imitaciją", panašesnę į tikrą pirštą, negu tikrasis.

Galimas daiktas, vaizduotėje aš kūriau kaukių balių iš kokios nuostabios pasakos, kur pats netikėtai pasirodysiu. Bet nė vaizduotėje negalėjau nepasakyti trumputės pastabėlės: „pasaka". Ar tai ne simboliška? Jau rašiau, kad šį planą pasirinkau lengva širdimi, lyg plaukčiau per siaurą upeliuką. Ir, žinoma, nieko galutinai dar nebuvau nusprendęs. Gal būt, dėl to, kad nejučiomis stengiausi į kaukę žiūrėti lengvapėdiškai, ramindamasis tuo, kad prarasti veidą dar nereiškia prarasti kažką iš tiesų esminio. Todėl tam tikru aspektu problemą sudaro ne pati kaukė — savaiminės reikšmės įgauna iššūkis, kurį ji meta veidui, veido autoritetui. Jeigu, klausydamasis man žuvusio Bacho ir tavo atstumtas, aš nebūčiau prisivaręs iki tokios pasiutiškos būsenos, tai gal būčiau į viską pasižiūrėjęs ramiau ir net suradęs jėgų šaipytis iš savo veido.

O tuo tarpu juoda tamsa, sakytum tušas vandens stiklinėje, vis plito ir plito mano širdyje. Veidas — takas tarp žmonių, toks K. po-

žiūris. Kaip dabar atrodo, jei K. ir padarė blogą įspūdį, tai ne dėl to, kad jis toks patenkintas savimi ar kad įkyriai piršo savo gydymą, o kaip tik dėl tos idėjos. Sutikti su juo — tai pripažinti, kad, netekęs veido, aš amžiams uždarytas vienutėje, ir, vadinasi, kaukė turi jau gana gilią prasmę. Mano planas pavirto mėginimu bėgti iš kalėjimo, tokiu mėginimu, kai ant kortos pastatyta žmogaus būtis. Vadinasi, dabartinė situacija darosi beviltiška, kaip tiktai tinkama tokiam planui. Tikrai grėsminga padėtis — tai tokia padėtis, kuri suvokiama kaip grėsminga. Labai sunku sutikti su tokiu požiūriu.

Aš pats suprantu, kad ne kam kitam, o man reikia tako, kuris jungtų mane su žmonėmis. Ir kaip tik todėl aš tau rašau šias eilutes. Bet argi veidas — vienintelis takas? Nenoriu tikėti. Mano disertacija iš reologijos buvo suprasta, cituojama žmonių, kurie nė karto nebuvo matę mano veido. Žinoma, užmegzti ryšius su žmonėmis galima ne tik per mokslinius darbus. Iš tavęs, pavyzdžiui, aš noriu visai ko kito. Tai, ką mes vadiname siela, širdimi, neturi aiškių kontūrų, bet yra daug akivaizdesnis žmonių santykių simbolis. Tie santykiai daug sudėtingesni, negu santykiai tarp gyvulių, kuriems pakanka kvapo, norint išreikšti save, ir todėl primtiniausias ir labiausiai paplitęs jų nustatymo būdas — veido išraiška. Matyt, lygiai taip pat, kaip piniginė mainų sistema yra žingsnis į priekį, palyginus su natūraliąja. Bet galiausiai ir pinigai tėra tik priemonė, ir vargu ar galima

tvirtinti, kad jie visagaliai bet kokiomis aplinkybėmis. Vienais atvejais mažutis pašto ženkliukas ir telegrafo perlaida, kitais — brangakmeniai ir taurieji metalai kur kas vertesni už pinigus.

Bet ar tai yra išankstinė nuomonė, paaiškinama įpročiu manyti, kad siela ir širdis kažkas identiška, ir ryšys su jomis gali būti užmezgamas tik per veidą? Juk anaiptol nereti atvejai, kai kelias į glaudžią širdžių vienybę — ne begalinis žiūrėjimas vieno į kitą, o ketureilis, knyga, patefono plokštelė. Jei manysime, kad veidas neabejotinai būtinas, tai visų pirma neregiai negali žmogaus charakterizuoti. Argi ne taip? Mane jaudina veikiau kas kita — ar polinkis pernelyg lengvai remtis įprastu veido supratimu neduos priešingų rezultatų: ryšių tarp žmonių susiaurinimo, formalizacijos? Puikus pavyzdys gali būti žinomas visiems idiotiškas nusistatymas prieš odos spalvą. Duoti netobulam veidui, kurio funkcijos tėra tik skirtis nuo juodos, baltos ir geltonos spalvos, duoti jam didžią misiją būti taku į širdį — tai ir reiškia niekinti širdį.

P o s t s c r i p t u m. Perskaičiau, ką parašęs, ir pamačiau, kad, atmesdamas bet kokį priklausomumą nuo veido, aš gana negudriai ėmiausi kraipyti faktus. Na, pavyzdžiui, tas nepaneigiamas faktas, kad, pirmąkart pamatęs tave, aš atkreipiau dėmesį į veidą. Ir dabar taip

pat, kai galvoju apie skiriantį mus atstumą, matas yra ne kas kita, kaip didelis nuotolis iki tavo veido išraiškos. Taip, matyt, iš pat pradžios man reikėjo mėginti pasikeisti su tavim vietomis ir atvirai įsivaizduoti, kas būtų atsitikę, jei veido būtum netekusi tu. Nepakankamas veido vertinimas, kaip ir jo pervertinimas, visada turi dirbtinumo. Imkime kad ir tą istoriją su mano sesers šinionu. Aš prisiminiau ją, tur būt, norėdamas paaiškinti, kodėl neteikiu veidui per daug reikšmės. Bet, kai gerai pagalvoji, vargu ar ji šiam atvejui tinka. Gal tai buvo tik susidomėjimas ir kartu pasišlykštėjimas viskuo, kas dirbtina,— tai dažnai būna paaugliams, ir ši istorija veikiau rodo tai, kad aš teikiau veidui per daug reikšmės. O gal tiesiog pavyduliauji seseriai, ketinančiai atverti savo veido dureles kažkam svetimam.

Ir dar vienas dalykas. Kartą man teko laikraštyje ar žurnale skaityti straipsnį, kuriame, nors keista, buvo įrodinėjama, kad korėjiečiai su japonų kraujo priemaiša darosi plastines operacijas, kad būtų panašesni į korėjiečius. Tai jau aiškus siekimas reabilituoti veidą, betgi jų, kad ir kaip norėtum, prietaringais nepavadinsi. Apskritai aš taip ir neįstengiau susigaudyti pačiuose paprasčiausiuose dalykuose. Aš tikrai

norėčiau, pasitaikius progai, paprašyti korėjietį patarimo, ką daryti man, netekusiam veido.

Netrukus aš... aš pavargau, kalbėdamasis su pačiu savimi apie veidą, ir tas pokalbis nė trupučio nepadėjo man spręsti problemos. Bet kartu nebuvo ir didesnės priežasties atsisakyti plano... Ir aš atsidėjęs ėmiau svarstyti techninę problemos pusę.

Techniniu požiūriu dirbtinis pirštas taip pat buvo vertas didelio susidomėjimo. Juo daugiau aš į jį žiūrėjau, tuo labiau stebėjausi jo autoriaus meistriškumu. Jis bylojo apie labai daug ką, kaip paprastas gyvas pirštas. Sprendžiant iš to, kaip įtempta oda, jis galėtų tikriausiai būti trisdešimtmečio. Tiesus nagas... įdubėlės iš šonų... gilios raukšlės per sąnarius... Keturi mažyčiai įrėžimai iš eilės, tarsi ryklio žiaunų plyšeliai... Žmogus, be abejo, dirbęs lengvą fizinį darbą.

Kodėl gi tad jis biaurus?.. Biaurus!.. Kažkoks nepaprastas tas jo biaurumas — jis nei gyvas, nei miręs! Ne, matyt, ne todėl, kad jis kažkuo skiriasi nuo tikrojo. O gal atkūrimas pernelyg skrupulingas (vadinas, ir mano kaukė)?.. Vadinas, kaip tik per didelis prisirišimas prie formos duoda priešingus rezultatus — skirtumą nuo realiojo. Galima teikti veidui didelę reikšmę, bet tiktai tada, kai pamatai jo biaurumą!

Taip, teiginys, kad pernelyg tiksli kopija nepatikima, visiškai teisingas. Bet ar įmanoma atkurti savo atmintyje pirštą be formos? Gyvatė be ilgio, katiliukas be talpos, trikampis be kampų... Ne, to nepamatysi, kol nenuskriesi į tolimas žvaigždes, kur tokių dalykų esama. Kitaip veidas be išraiškos nebūtų kažkas keista. Ir tai, ką mes kadaise vadinome veidu, jau nebebūtų veidas. Ta prasme ir kaukė turi teisę egzistuoti.

Tada, gal būt, problema yra judrumas? Juk „formą", negalinčią judėti, keista vadinti forma. Štai kad ir tas pirštas — jis atrodytų kur kas geriau, jeigu būtų judrus. Norėdamas sau įrodyti, aš paėmiau pirštą ir jį pajudinau. Iš tikrųjų, jis rodėsi daug natūralesnis, negu kai stovėjo ant stalo. Dėl to, vadinas, nerimauti nėra ko. Taigi nuo pat pradžios aš tvirtai nusprendžiau, kad kaukė turi būti judri.

Bet dar kažkas vis man nepatiko. Pirštas buvo kažkuo šlykštus. Ėmiau jį lyginti su savo pirštu, sutelkęs visą dėmesį, atidžiai įsižiūrėdamas. Taip, skiriasi... Jeigu tas skirtumas ne dėl piūvio ir problema ne judrumas, tai... Galimas daiktas, odos pojūtis? Tai, kas esminga tik gyvai odai ir negali būti imituojama vien spalva ir forma?..

Pastabos paraštėje I. Apie epidermio pojūtį.

Žmogaus epidermį, kaip aš įsivaizduoju, saugo skaidrus sluoksnis be pig-

mento. Vadinas, odos pojūtis — tai, galimas daiktas, tariamas efektas, kurį sukelia spinduliai, atspindimi epidermio paviršiaus, ir spinduliai, iš dalies prasismelkiantys vidun ir antrąkart atspindimi odos sluoksnio su pigmentu. O šis piršto modelis tokio efekto neduoda, kadangi sluoksnis, imituojantis pigmento spalvą, išeina tiesiai į paviršių.

Apie skaidrųjį epidermio sluoksnį ir jo optines savybes reikės paklausinėti specialistus.

P a s t a b o s p a r a š t ė j e II. Pirmiausia reikia ištirti šias problemas:

— Susidėvimumas.

— Stangrumas ir elastingumas.

— Pritvirtinimo priemonės.

— Kaukės krašto sujungimas su veidu.

— Ventiliacija.

— Prototipo pasirinkimas ir modelio sukūrimas.

Man rodos, kuo sąžiningesni ir išsamesni mano užrašai, tuo didesnį nuobodulį tau varo, ir tu, matyt, jau paliovei sekusi pasakojimą. Bet aš vis dėlto noriu, kad tu, nesigilindama į mano dvasinę būseną, pajustum bent tą atmosferą, kurioje atsirado kaukė, sukurta mano visiškoje vienatvėje.

Skaidrusis epidermio sluoksnis visų pirma yra vadinamasis keratinas — plokštelinio albu-

mino, turinčio nedidelį kiekį fluorescuojančių elementų, atmaina. Dabar apie sujungimą. Jeigu pavyks pasiekti, kad kaukės kraštai būtų plonesni už smulkiausių raukšlelių gilumą, ir paskui sujungimo vietas uždengti dirbtine barzda, tai iš padėties puikiausiai išsigelbėsiu. Toliau elastingumo problema, kuri man rodėsi mažiausiai sudėtinga,— ji taip pat visiškai išsprendžiama, jei mimikos mechanizmą traktuosime biologiškai.

Veido išraiškos pagrindas yra, be abejo, mimikos raumenys. Jie užfiksuoti tam tikra linkme, ir ta linkme jie tempiasi ir traukiasi. Be to, yra dar odos audinys, kurio skaidulos taip pat turi tam tikrą kryptį, ir jų abiejų ląstelinės skaidulos susikryžiuoja beveik statmenai. Iš medicinos knygos, gautos bibliotekoje, aš sužinojau, kad toks odos skaidulų išsidėstymas vadinamas „Langerio linijomis". Toms dviem kryptims jungiantis, susidaro būdingos raukšlės, būdingi kontūrai. Vadinas, jei nori suteikti kaukei gyvo judrumo, reikia skaidulų pluoštus sujungti pagal „Langerio linijas". Laimė, kai kurių rūšių plastmasės, jeigu jas tempsime tam tikra kryptimi, yra labai elastingos. Tereikia tik nepagailėti laiko ir įdėti darbo, ir ši problema bus išspręsta.

Aš tuoj pat nusprendžiau savo laboratorijoje pradėti epitelinių ląstelių tąsumo bandymus. Ir šiuo atveju mano kolegos parodė subtilų mandagumą. Aš galėjau kiek tinkamas naudo-

tis visais reikiamais įrenginiais, ir beveik niekas nekreipė į tai dėmesio.

Tačiau „rinktis prototipą ir kurti modelį" aš nenorėjau vien techninėmis priemonėmis. Juk tam, kad atkurčiau smulkiausias odos detales, aš turiu norom nenorom paimti kieno nors veidą. Tik toks gali būti mano prototipas, tai yra pradinis pavidalas. Paimti iš kito, žinoma, nereiškia tiesiog prisikabinti sau svetimą veidą, nes kalbama tik apie odos paviršių su riebalinėmis ir prakaito liaukomis ir apie jo pakeitimą pagal mano veido sandarą. Iš pat pradžios neturi būti nė mažiausių būkštavimų, kad aš ketinu pažeisti svetimo veido autorinę teisę.

Tačiau tuo atveju kyla itin rimtas klausimas: ar netaps kaukė mano buvusiuoju veidu, ir visai nepakitusiu? Kiekvienas patyręs amatininkas gali nulipdyti veidą pagal kiaušą ir atkurti išorinį pavidalą lygiai tokį, koks buvo. Ir jeigu tai atitinka tikrovę, vadinasi, išorinis pavidalas galiausiai tik apvelka esančius po oda kaulus, ir, vadinasi, reikia arba išpiauti kaulus, arba ignoruoti anatominius veido išraiškos pagrindus (bet tuokart negalima to vadinti veido išraiška),— kitų būdų atsikratyti veidu, su kuriuo gimei, nėra.

Taip besvarstydamas, aš visai sutrikau. Vadinas, kad ir kaip meniškai būtų padaryta kaukė, aš užsidedu ne kaukę, o tikslią savo veido kopiją, ir apie jokią kaukę tikrąja prasme negali būti nė kalbos.

Laimė, prisiminiau savo mokyklos draugą paleontologą. Paleontologo darbas tikriausiai yra atkurti pirmykštį pavidalą pagal suakmenėjusias dalis, rastas kasiniuose. Pasklaidęs adresų knygą, sužinojau, kad jis tebedirba universitete. Norėjau tik pasikalbėti telefonu, bet, gal būt, todėl, kad po mokyklos baigimo buvo praėję tiek daug laiko, o gal todėl, kad paleontologai paprastai užsidega žmonių meile, jis, kaip kažką savaime suprantama, pasiūlė kur nors susitikti ir nenorėjo kalbėtis telefonu. Galiausiai aš sutikau. Neatsisakiau, nes niekinau save už gėdijimąsi aptvarstyto veido. Bet tučtuojau mane nusmelkė baisus gailesys. Na, kas per šlykšti didybė! Vien mano tvarsčiai sužadins jam smalsumą, o dar tas aptvarstytas žmogus ima smulkiausiai klausinėti apie veido anatomiją, apie pirmykščio pavidalo atkūrimo techniką — ir tai nėra jo specialybė. Jis, tur būt, pamanys, ar aš ne sukčius, norįs su kauke ramiai sau vaikščioti po miestą vidury dienos. Jeigu jam iš tikrųjų kils tokių įtarimų, tai geriau buvo iš pat pradžių atsisakyti susitikimo. Be to, aš nekenčiau gatvės. Kiekviename užuojautos pilname ar abejingame žvilgsnyje — jeigu tai neliestų manęs, aš ir nepajusčiau — slypėjo surūdijusios, apnuodytos adatos. Gatvė mane kamuoja. Tačiau momentas, kai galėjau atšaukti savo žodžius, buvo praleistas. Nesitverdamas gėda, aš nudūlinau į sutartą vietą. Nieko kito man nebeliko.

Kavinė, kur buvome susitarę susitikti, buvo gerai man pažįstamos universiteto gatvės kampe, ir aš neapsirikdamas sustabdžiau taksi prie pat jos durų, taigi nusigavau ten be pašalinių akių. Užtat mano draugas taip sumišo, kad dabar jau man norėjosi jį užjausti. Ir, gal būt, dėl to aš atgavau piktą šaltakraujiškumą. Ne, šaltakraujiškumas ne tas žodis. Aš noriu, kad tu įsivaizduotum — tai labai lengva,— koks aš buvau apgailėtinas, lyg benamis šuo, kaip jaučiau, jog vien tuo, kad gyvenu, keliu visiems aplinkiniams pasišlykštėjimą. Beviltiška vienatvė, atsispindinti seno, dvesiančio šuns akyse. Neviltis, girdima bėgių skambesyje, kai glūdžią naktį remontuojamas kelias. Aš visas buvau sukaustytas, nes supratau, kad, nors ir kokią išraišką stengčiausi suteikti savo veidui po tvarsčiais ir juodais akiniais, mano pašnekovas jos nepamatys.

— Ar išsigandai?— Ir, supratęs jo savijautą, jau kitokiu, raminančiu kaip nakties vėjelis balsu:— Užsiverčiau ant savęs skystą orą. Matyt, turiu polinkį į keloidinius randus... Taip, apskritai šlykštu... Visas veidas išakėtas, lyg dėlės jame būtų išsiraususios urvelius. Tvarsčiai taip pat ne išeitis, bet jau geriau būti su jais, negu rodyti visiems...

Mano pašnekovas kažką sumurmėjo sumišusiu veidu, bet aš neišgirdau. Jo pasiūlymas užsukti kur išgerti vyno, kelis sykius pakartotas žvaliu balsu prieš kokį pusvalandį, dabar rodės lyg žuvies kaulas, įstrigęs jam gerklėje. Bet

jo nervinti aš neketinau, tad greitai pakreipiau kalbą apie reikalą. Mano draugas, žinoma, tučtuojau šoko į tą gelbėjimo valtį. Jo paaiškinimai buvo daugmaž tokie. Nesąmonė manyti, kad prityręs meistras gali iki menkiausių detalių atkurti senąjį pavidalą. Bendras raumenų išsidėstymas — štai ką jis gali gana tiksliai vaizduotis, remdamasis anatomine skeleto sandara. Todėl, jei pamėginsime, pavyzdžiui, pagal skeletą rekonstruoti kad ir sandarą tokio gyvūno, kaip banginis, turinčio ypač išsivysčiusius poodinius raumenis ir riebalų sluoksnį, išeis neįsivaizduojamas, į nieką nepanašus padaras, kažkoks šuns ir ruonio hibridas.

— Vadinas, galima daryti išvadą, kad ir atkuriant veidą neišvengiamos esminės klaidos?

— Jei galima būtų atkurti senąjį pavidalą, nebūtų jokių nežinomos kilmės skeletų. Žmogaus veidas — tai, aišku, ne banginis, bet atkurti jį taip pat gana sudėtingas dalykas. Čia neįmanoma imitacija, kaip, sakysim, fotomontaže. Betgi jei negalima būtų nė kiek nutolti nuo skeleto, tai visų pirma nebūtų atsiradusios plastinės operacijos kosmetiniais sumetimais. . .

Ūmai jis nužvelgė mano tvarsčius, sutrikęs užsikirto ir prikando liežuvį. Galima buvo neklausti, kas kliudo jam dėstyti savo mintis toliau. Tegu mano, ką nori. Nedomino tai manęs dėl to, kad jis, neslėpdamas sumišimo ir nė nemėgindamas kaip nors teisintis, sėdėjo niūrus, išraudęs.

P o s t s c r i p t u m. Kur tikroji gėdos esmė? Tur būt, verta dar sykį prisiminti atsitikimą su sesers šinionu. Dabar viskas buvo kaip tik atvirkščiai: aš pats su šinionu ir verčiu raudonuoti savo pašnekovą. Bet ar verta dėl to šitaip jaudintis? O jei kaip tik čia paslėptas nuostabus veido mįslės raktas?

Koks jisai vis dėlto nesumatus. Aš tyčiom parinkau visiškai nekaltą, neutralią temą ir niekuo jau nebegalėjau padėti, kai jis pats nuvažiavo kur nereikia ir nuraudo. Iš esmės aš išgavau viską, kas būtiniausia mano planui, o kokių nuosėdų liks jo širdyje po mūsų susitikimo — ne mano dalykas. Tačiau tai, kas kelia gėdą, dažnai būna gandų šaltinis. O aš negaliu pakęsti, kai žmogus pasakoja apie ką nors tokiu veidu, lyg būtų pamatęs tai pro rakto skylutę. Be to, savo pašnekovo varžymusi pamažu užsikrėčiau ir aš. Ir galiausiai su pasišlykštėjimu nei iš šio, nei iš to ėmiau teisintis, o šito jau anaiptol nereikėjo daryti.

— Apskritai aš įsivaizduoju, apie ką tu dabar galvoji. Pamėginus susieti šiuos tvarsčius ir mano klausimus, galima puikiai viską suprasti. Bet, įspėju, tu labai klysti. Aš jau ne tokio amžiaus, kad kentėčiau dėl sužaloto veido...

— Tu pats klysti. Nėra ko primesti man minčių, kurių aš neturiu.

— Jei klystu — puiku. Bet, matyt, tu nejučiom sprendi apie žmones iš veido. Ar ne? Vi-

siškai suprantama, kad tu mano rūpesčius paėmei taip į širdį. Bet, kai gerai pagalvoji, asmens liudijimo toli gražu nepakanka, kad galėtum paliudyti apie žmogų. Po to, kas man atsitiko, aš daug ką permąsčiau. Ar ne per daug mes pasikliaujame tais asmens liudijimais? Ir ar ne todėl visą laiką atsiranda luošių, kurie stengiasi falsifikuoti ir klastoti?

— Sutinku, visiškai... Falsifikavimas niekuo nedėtas, niekuo... Tarp smarkiai išsidažiusių moterų, sakoma, daug isterikių...

— Bet, antra vertus, ar galima įsivaizduoti žmogaus veidą, jeigu tai lygus kiaušinis — be akių, be nosies, be burnos?..

— Taip, tuomet negalima bus atskirti vieno nuo kito.

— Vagies nuo policininko... Nusikaltėlio nuo nukentėjusiojo...

— Taip, ir savo žmonos nuo savo artimo žmonos...— Lyg stverdamasis už gelbėjimo rato, jis užsirūkė ir tyliai nusijuokė.— Tai būtų puiku. Puiku, bet kyla tam tikrų klausimų. Štai, beje, ar gyvenimas nuo to pagerės, ar, atvirkščiai, pablogės?..

Aš nusijuokiau kartu su juo ir nusprendžiau, kad tuo mūsų pašnekesį reikia baigti. Bet mane staiga pagavo verpetas, kurio pats vidurys buvo veidas, ir dabar stabdžiai jau nebeveikė. Ir kol išcentrinė jėga išplėšė man iš rankų virvę, aš vis sukausi, aiškiai suvokdamas pavojų. Ir nieko negalėjau padaryti.

— Nei viena, nei kita. Į tokį klausimą vie-

nas atsakymas neįmanomas grynai logiškai. Jei tik prieštaravimai išnyks, nebebus galimas ir palyginimas.

— Bet prieštaravimų išnykimas reiškia degradaciją.

— O jie tau labai reikalingi, ką? Ar galima tvirtinti, kad, pavyzdžiui, odos spalvos skirtumai davė istorijai kokios naudos? Aš absoliučiai neteikiu reikšmės tokiems prieštaravimams.

— O-o, tu, kaip matau, ėmei svarstyti nacionalinį klausimą. Bet supranti jį perdaug plačiai.

— Jeigu būtų galima, aš dar labiau jį išplėsčiau, kad jis apimtų kiekvieną atskirą veidą šiame pasaulyje... Bet kai tavo toks snukis, tai juo daugiau kalbi, juo tavo kalba darosi panašesnė į nusikaltėlio, įrodinėjančio savo nekaltumą, monotonišką pasaką.

— Jeigu mes liečiam tik nacionalinį klausimą... Gal būt, nėra reikalo visą atsakomybę krauti veidui...

— O aš noriu štai ko paklausti. Kodėl, pradėję fantazuoti apie kitų pasaulių gyventojus, pirmiausia bandome įsivaizduoti, kaip jie atrodo?

— Ta kalba mus toli nuves...— Ir, maigydamas peleninėje cigaretę, kurią buvo užsitraukęs tik kokius tris kartus: — Ją baigdami, paaiškinkim tai kad ir smalsumu.

Aš skaudžiai pajutau, kaip netikėtai pasikeitė pašnekovo tonas, ir mano netikras veidas atitrūko iš savo vietos ir kažkur nuriedėjo —

taip krinta lėkštė, kurią žonglierius paliauja sukęs.

— Luktelėk, pasižiūrėk į šį paveikslą.— Aš vėl nieko nepasimokiau. Ir, rodydamas pirštu į gana malonią Renesanso epochos portreto reprodukciją:— Ką tu apie jį pasakytum?

— Tu, matau, pasišovęs man įgelti, jei aš atsakysiu neapgalvotai. Apskritai gana kvailas veidas.

— Taip, tikrai, tur būt. O nimbas virš galvos? Jame irgi įkūnyta tam tikra idėja. Melo ir apgaulės idėja. Ta idėja nugramzdino veidą apgaulėje...

Mano pašnekovo veide pasirodė švelni šypsena. Subtili, viską suprantanti šypsena, dabar jau be menkiausio sutrikimo.

— Na ir niekingas aš žmogus! Nors ir kokie prakilnūs būtų tavo žodžiai, aš nesuprasiu, kol pats visko neišsiaiškinsiu. Gal būt, mes nerandame bendros kalbos? Aš domiuosi iškasenomis, bet kai kalbama apie meną — aš modernistas.

Skųstis neverta. Geriau kuo greičiau priprasti prie to, ką išgirdau iš draugo. Tikėtis aiškesnių rezultatų — tik apgaudinėti save. Juk, be viso ko, aš gavau reikiamą informaciją, o įveikti pažeminimą, tikrai sakant, irgi buvo mano tikslas, įėjo į mano planą.

Bet iš visos širdies aš ėmiau nekęsti paleontologijos, tik kai supratau: tai, ką palaikiau laimikiu ir parsitempiau namo,— iš tikrųjų neval-

gomas masalas. Ne, ne nevalgomas — tiesiog niekas nežino, kaip jį pataisyti: sužadino apetitą, o valgyti negalima.

Pripažinimas, kad, atkuriant išorinį pavidalą pagal tą patį skeletą, daugybė nukrypimų — visai dėsningas dalykas, buvo dar vienas žingsnis artyn prie kaukės. Vadinas, nepriklausomai nuo pagrindo galima pasirinkti bet kokį veidą savo nuožiūra? Pasirinkti pagal savo skonį labai malonu, bet juk pasirinkti vis viena reikia. Reikia išsijoti pro sietą begales galimybių ir nuspręsti, koks, tas vienintelis, bus tavo veidas. Kokio laikytis mato, sveriant ant svarstyklių veidus?

Aš neteikiau veidui ypatingos, nepaprastos reikšmės, ir todėl man nors ir koks veidas — vis viena... Bet kai veidas daromas specialiai, niekas nenorėtų, kad jis būtų pabrinkęs kaip širdininko. Ir jau, žinoma, nereikalingas kino aktoriaus modelis.

Idealus veidas — neverta to nė norėti. Pagaliau tokio apskritai ir nėra. Bet, kadangi aš turėjau pasirinkti, reikalingas buvo kažkoks etalonas. Jei turėčiau aš patį netinkamiausią etaloną, kuris, gal būt, pastatytų mane į keblią padėtį, vis vien tai būtų jau šis tas... Nei subjektyviai, nei objektyviai įsivaizduoti tokio etalono neįmanoma. Bet galiausiai po kokio pusmečio klaidžiojimų aš suradau sprendimą.

P a s t a b o s p a r a š t ė j e. Būtų neteisinga viską suvesti į tai, kad nėra aiškaus etalono. Veikiau reikia turėti

omeny mano pastangas atsižadėti bet kokio etalono apskritai. Pasirinkti etaloną — tai pasidaryti panašiam į kitą. Bet žmogus kartu nori ir priešingo dalyko — skirtis nuo kitų. Tos dvi problemos turi santykiauti taip:

$$\frac{A}{B} = f\left(\frac{1}{n}\right),$$

kur A — svetimos valios rodiklis, B — pasipriešinimo svetimai valiai rodiklis, n — amžius, f — prisitaikomumo laipsnis. (Pastarojo sumažėjimas, pavyzdžiui, reiškia, kad žmogus tvirtina savo asmenybę ir drauge stiprėja jo polinkis į konservatyvumą. Prisitaikomumas dažniausiai atvirkščiai proporcingas amžiui, bet pasitaiko didelių individualių nukrypimų, kurių kreivė priklauso nuo lyties, būdo, profesijos ir t. t.)

Jau vien tik dėl amžiaus mano prisitaikomumo laipsnis gerokai sumažėjęs, ir aš jau pajutau stiprų protestą prieš pačią veido pakeitimo idėją. Reikia pasakyti, kad šiuo atveju visiškai tinka to paties paleontologo požiūris: stipriai išsidažiusios moterys — isterikės. Pagal psichoanalizę isterija yra viena iš suvaikėjimo rūšių.

Visą tą laiką aš, žinoma, nesėdėjau dykas... Dariau bandymus, kokia medžiaga tiktų lygiam

epiteliui. Vos tik aš atsidėjau eksperimentams, ir jie pasidarė puiki dingstis nudelsti pačios problemos sprendimą. Apskritai techninio darbo buvo per akis.

Lygus epitelis pareikalavo kur kas daugiau laiko, negu aš buvau manęs. Jis ir kiekybiškai užima daug vietos odoje, ir, be to, nuo jo priklausys, pasiseks ar nepasiseks sukurti judrios odos pojūtį. Laboratorijos bendradarbiai buvo delikatūs žmonės, ir aš, nieko nepaisydamas, ėmiau naudotis įrenginiais ir medžiagomis. Vis dėlto eksperimentai užtruko gerus tris mėnesius. Tuo metu, šiaip ar taip, man maža terūpėjo truputį komiškas prieštaravimas: aš mėginau įgyvendinti kaukės planą, nenusprendęs, koks bus veidas. Bet negalima visą laiką slėptis nuo lietaus po svetima pastoge. Kai šis laikotarpis pasibaigs ir darbas eis palyginti sėkmingai, aš atsidursiu keblioje padėtyje.

Epidermio keratininiam sluoksniui puikiausiai tiks akrilo dervos — tai aš suradau tuoj pat. O vidiniams odos sluoksniams, matyt, visiškai galima bus pavartoti tą pačią medžiagą, kaip ir epiteliui, tik suplakus į putas. Riebalų sluoksnis, be abejo, išeis geras, jeigu į tą pačią medžiagą pridėsi silicio tirpalo ir aptrauksi ją nepralaidžiu orui apvalkalu. Pagaliau apie antrą naujųjų metų savaitę visos būtiniausios medžiagos buvo paruoštos.

Delsti jau nebebuvo galima. Nenusprendus, koks turi būti veidas, neįmanoma nė žingsnio žengti į priekį. Bet nors ir kiek aš svarsčiau,

nuspręsti negalėjau — galvoje man kaip muziejaus saugykloje buvo galybė įvairiausių veidų. Tačiau, nukrypus nuo problemos, išspręsti jos neįmanoma. Kito kelio, kaip ryžtingai persvarstyti veidą po veido, nebuvo, ir aš gavau muziejaus fondų katalogą. Pačiame pirmame puslapyje buvo išspausdintas netikėtai malonus nurodymas: „Sistematizacijos taisyklės", ir aš, stengdamasis nesijaudinti, perskaičiau:

1. Veido vertinimo kriterijai nepaprastai objektyvūs. Jokiu būdu nereikia daryti tokios klaidos: pasidavus subjektyviam įspūdžiui, įsigyti ne originalą.

2. Veido vertinimo kriterijų nėra. Jis gali daryti tik malonų ar nemalonų įspūdį. Atrankos kriterijai turi būti ugdomi tobulinant skonį.

Taip aš ir maniau. Tvirtinama, kad juoda kartu yra balta. Geriau jokio patarimo, negu toks. Be to, kai aš tas dvi taisykles lyginau, rodės, kad kiekviena jų vienodai teisinga, ir todėl padėtis susikomplikavo dar labiau. Galiausiai man pasidarė negera nuo minties, kiek įvairiausių veidų esama pasaulyje. Ir po šiai dienai aš tebesuku galvą, kodėl tada galutinai neatsižadėjau savo plano?

Vėl apie portretinę tapybą. Paleontologas, gal būt, iš manęs kandžiai nusišaipytų, bet aš negaliu to nepasvarstyti. Portreto idėjoje, man

rodos, nekalbant apie jo meninę pusę, glūdi filosofija, verta apmąstymo.

Pavyzdžiui, norint portretu atkurti universalų paveikslą, reikia remtis žmonių veidų išraiškos universalumu. Vadinasi, dauguma žmonių turi būti įsitikinę, kad vienoda išraiška suponuoja ir vienodą paveikslą. Toks įsitikinimas, be abejo, grindžiamas patirtimi, supratimu, kad veidas ir dvasia tarpusavyje susiję aiškiais ryšiais. Na, žinoma, negalima būti tikram, kad patirtis visada teisinga. Bet kartu negalima ir tvirtinti, kad patirtis — tai paprastai sukauptas melas. Ar ne labiau derėtų manyti, kad juo stipriau patirtis nučiupinėta nešvariomis rankomis, juo didesnį procentą tiesos paprastai turi. Ta prasme apskritai neginčijamas teiginys, kad esama objektyvaus vertės kriterijaus.

Antra vertus, negalima taip pat ignoruoti to fakto, kad portretinė tapyba per šimtmečius keitė charakterį: nuo klasikinės veido ir dvasios harmonijos krypo į individualią išraišką, veikiau nebetekusią tos harmonijos, ir priėjo iki visiškos nedarnos aštuonkampiuose Pikaso veiduose ar Kle „Apgaulingame veide".

Bet kuo gi tada tikėti? Jeigu mane kas paklaustų, koks gi mano paties noras, aš, žinoma, pritarčiau pastarajam požiūriui. Manau, kad būtų perdaug naivu ieškoti veidui kokių objektyvių kriterijų — tai juk ne šunų paroda. Net vaikystėje aš idealią asmenybę, kokia norėjau tapti, siejau su konkrečiu žmogumi.

P a s t a b a p a r a š t ė j e. Didelis atsparumas dėl aukšto prisitaikomumo laipsnio.

Žinoma, romantinis, nepaprastas veidas mano vaizduotėje buvo fokusuojamas pro dulsvą linzę. Bet aš negalėjau visą laiką gyventi palaimingu sapnu. Grynieji pinigai brangesni už bet kokį vekselį. Nebeliko nieko kito, kaip mokėti vien už tai, kad galiu apmokėti tuo veidu, kurį turiu iš tikrųjų. Gal būt, vyrai vengia kosmetikos, priešindamiesi siekimui panaikinti atsakomybę už savo veidą. (Žinoma, moterys... Moterų kosmetika... Gerai pagalvojus, ar ne todėl jos griebiasi kosmetikos, kad grynieji pinigai joms baigiasi?..)

Taigi aš nieko nenusprendžiau. Jaučiau kažkokį neatsparumą, lyg prieš persišaldydamas... Bet visi mano sunkumai buvo tik išorinis pavidalas, ir todėl aš plūkiausi toliau vienas, spręsdamas technines kitų kaukės dalių problemas.

Reikėjo pagalvoti ir apie kaukės vidaus formavimą. Nors ir sakiau, kad man buvo suteiktos visos galimybės, laboratorijoje aš nenorėjau per daug įsitraukti į savo darbą ir nusprendžiau persigabenti visus reikalingus įrenginius namo, savo kabinetan. (O tu, rodos, pamanei, kad mano uolus darbas — tai kompensacija už veido žaizdas, ir apsiašarojusi bandei man padėti. Žinoma, tai buvo kompensacija, bet uolus darbas ne tas, apie kurį tu galvojai. Aš užsidariau ka-

bineto duris, netgi užsirakinau, paniekinęs tavo gerumą, kai tu norėjai atnešti man vakarienę.)

Darbas, į kurį aš kibau, užsirakinęs kabinete, buvo štai koks.

Pirmiausia aš pasirūpinau dubenį tokio didumo, kad jame tilptų visas veidas, supyliau į jį kalio alginato, gipso, natrio fosfato ir silicio tirpalą ir, atpalaidavęs mimikos raumenis, iš lėto panėriau veidą. Tirpalas sustingsta per tris penkias minutes. Tiek laiko nekvėpuoti aš negalėjau ir paėmiau į burną ploną guminį vamzdelį, o jo galą iškišau per dubens kraštą. Įsivaizduok, kad tau reikia kelias minutes nejudant, sustingusiu veidu išsėdėti prieš fotoaparatą. Tai neapsakomai sunku. Po daugybės nesėkmingų bandymų — čia nosį niežėjo, čia trūkčiojo akis — ketvirtą dieną aš pagaliau gavau patenkinamą rezultatą.

Toliau reikėjo gautą formą aptraukti nikeliu vakuume. Padaryti tai namie buvo neįmanoma; aš slapta nusinešiau ją į laboratoriją ir, slėpdamasis nuo pašalinių akių, padariau visa, kas reikalinga.

Pagaliau teliko paskutinės smulkmenos. Tą naktį, įsitikinęs, kad tu nuėjai miegoti, aš padėjau ant kilnojamosios dujinės viryklos metalinį puodą su švino ir stibio lydiniu. Išlydytas stibis nusidažė stipriai balintos kakavos spalva. Kai aš ėmiau atsargiai pilti tirpalą į kalcio alginato formą, aptrauktą nikelio sluoksniu, į viršų ėmė lėtai kilti balto garo burbuliukai.

Iš angos, likusios nuo guminio vamzdelio, pro kurį aš kvėpavau, o paskui ir iš visur, palei formos kraštus, pradėjo smarkiai sklisti melsvi, skaidrūs dūmeliai. Matyt, degė algino rūgštis. Kvapas buvo šlykštus, ir aš atidariau langą. Šaltas sausio vėjas lyg nagais ėmė gnaibyti šnerves. Apvertęs formą, aš išėmiau sukietėjusį stibio lipdinį ir atšaldžiau dar rūkstantį algino rūgšties pagrindą, panėręs jį į dubenį su vandeniu. Nuo stalo į mano kruvinai raudoną dėlyną žiūrėjo kitas dėlių knibždynas, blausiai švitintis sidabru.

Vis dėlto aš niekaip negalėjau patikėti, kad tai mano veidas. Kitas... Visai kitas... Negalėjau įsivaizduoti, kad tai tos pačios dėlės, kurios iki šleikštulio man pažįstamos iš veidrodžio... Žinoma, veido lipdinio ir mano atspindžio veidrodyje kairioji ir dešinioji pusės apsikeitė vietomis, ir, galimas daiktas, todėl tarp jų buvo justi šioks toks skirtumas. Tačiau tokį pat skirtumą galima kiek nori matyti fotografijoje, ir tai ne taip jau svarbu.

Paskui tikriausiai buvo spalvos problema? Prancūzų gydytojo Anri Blano knygoje „Veidas", kurią radau bibliotekoje, teigiama, kad tarp veido spalvos ir jo išraiškos yra daug glaudesnis ryšys, nei galima spėti. Pavyzdžiui, gipsinę pomirtinę kaukę, vien suteikus jai tą ar kitą spalvą, galima paversti ir vyro kauke, ir moters kauke. Tai rodo ir toks pavyzdys: užtenka padaryti juodą—baltą persirengusio moterimi vyro fotografiją, ir maskaradas iškart

paaiškės. Vadinasi, iš tikro svarbiausia spalva. Vos pastebimi stibio lipdinio nelygumai nematomi, jei nekrinta šviesa... Dėl menkučių nelygumų, tur būt, neverta jaudintis... Akimirką aš net pagalvojau, ar nesprunku nuo šmėklos, ar nesikaunu su priešu, sukurtu mano paties fantazijos. Bet, gal būt, jei tuos metalinių dėlių rezginius nudažytume kruvinai raudona kaip mėsos spalva, bemat pasirodytų jų šlykštumas. Galimas daiktas. Kaip gaila, kad žmogus padarytas ne iš metalo.

Bet jeigu spalva taip svarbu, galutinai formuojant kaukę reikės itin pasirūpinti spalvinimu. Tarsi neregys, besidžiaugiąs kiekvienu pojūčiu, aš, švelniai glostydamas dar šiltoką lipdinį, jaučiau, koks erškėčiuotas kaukės kūrimo kelias, kai, užbaigus vieną darbą, iškart užgriūna nauji sunkumai. Iš tikrųjų, aš sumaniau drąsų iššūkį. Net jei kalbėtume apie nuveikto darbo apimtį ir sugaištą laiką, aš turėčiau siekti labai toli, bet vertėjo pagalvoti ir apie tai, kad iki šiol aš dar nesiėmiau paties svarbiausio — nepasirinkau prototipo. Prie visko prisidėjo naujas sunkumas — spalva. Ar ateis kada akimirka, kai aš galėsiu įgyvendinti savo svajonę — pradėti naują gyvenimą kito žmogaus pavidalu?..

Buvo, žinoma, ne tik blogų ženklų. Mintyse klaidžiodamas tarp metalinių dėlių raukšlių, aš galvojau, koks kvailas veido vaidmuo: dėl keleto milimetrų randų žmogus turi kęsti persekiojimus lyg benamis nususęs šuo, ir staiga, tar-

si nuo akių valkčiui nukritus, aš suradau savo didžiausio priešo silpnąją vietą.

Tos metalinės dėlės savaime gali būti tik kaip negatyvas vidinei kaukės sienelei padaryti. Kitais žodžiais tariant — negatyvi būtis, kurią turi uždengti ir panaikinti kaukė. Bet ar vien tai? Taip, negatyvi būtis, be abejo. Bet nepadarius jos pagrindu, negali būti nė kaukės, kuri turi ją panaikinti. Taigi metalinis pagrindas — tai tikslas, kurį kaukė turi panaikinti, ir kartu — išeities taškas kaukei sukurti.

Įsivaizduokime problemą konkrečiau. Pavyzdžiui, jei kalbėsime apie akis — jas teks palikti, nekeičiant nei padėties, nei formos, nei dydžio. Bet, sakykim, aš įsidrąsinęs pridėjau prie jų rankas; tada, numatęs kaip ribas akių vietą, aš turiu padaryti iškilią tik kaktą viršum jų, ar, atvirkščiai, padaryti išsikišusią tik esančią po jomis veido dalį, o jeigu nei viena, nei kita — gal būt, padaryti išverstas akis ir smarkiai atsikišusį veidą? Galimi tik šie variantai. Tą pat galima pasakyti apie nosį ir burną. Tuomet nebus tiek neaiškumų, kokį veido tipą pasirinkti. Apribojimas? Gal būt, ir apribojimas. Bet, man regis, tai kur kas geriau, negu menka, efemerinė laisvė. Šiaip ar taip, tai tikslas, kurį turiu pasiekti. Ir net jeigu aš eisiu aplinkiniu klaidų ir apsirikimų keliu, pradžioje visų geriausia pamėginti sukurti gerą veido modelį ir, taikant jį prie originalo, ištirti, koks tipas yra galimas. Šis kelias buvo man tinkamiausias. (Ne mokslininkas, o tik technikas,— taip at-

siliepia apie mane kolegos, ir, gal būt, iš dalies jų tiesa.)

Dėdamas pirštą prie įvairių metalinio pagrindo dalių, uždengdamas jį abiem rankomis, jį užtamsindamas, aš nejučiom įsileidau svajoti. Koks vis dėlto subtilus dalykas... Vos tik palieti pirštu — ir štai jau kitas žmogus, ir ne brolis ar pusbrolis... Pridėsi delną — visai nepažįstamas... Nuo to laiko, kai aš ėmiausi kaukės, tur būt, pirmąkart pasijutau toks žvalus, energingas.

...Taip, galima drąsiai pasakyti: tai, ką aš patyriau tą naktį, buvo labai svarbi viso mano darbo viršūnė. Ji nebuvo tokia jau stati, nebuvo ir didingai aukšta, užtat, rodos, buvo svarbus reljefo taškas, nukreipęs tam tikra linkme vandenis, tekančius iš šaltinio, pakankamai galingas pasukti srovę. Ir tai buvo todėl, kad nuo to momento tarp veido pasirinkimo kriterijaus problemos ir plano techninio įgyvendinimo problemos, kurios iki šiol ėjo kaip dvi paralelinės linijos, iš tikrųjų nusitęsė lyg ir neaiškus kanalas. Veido lipdinys iš stibio, nors ir nedavė jokių perspektyvų, kokiu metodu gaminti kaukę, mane padrąsino, suteikė vilties, kad konkrečiame kasdieniniame darbe mano galimybės vis plėsis ir plėsis.

Aš nusprendžiau kitą rytą nusipirkti molio ir mėginti veidą modeliuoti. Aiškaus tikslo neturėjau ir siekiau jo apčiuopomis. Pasitikrindamas mimikos muskulatūros anatominiame atla-

se, aš dėjau vieną ant kito plonus molio sluoksnius. Darbas neišpasakytai įtemptas, sakytum dalyvauji žmogaus embriono vystymosi procese, sakytum pasirinkimo kriterijus, kurio apskritai ir nepastversi, ima stingti lyg vėstanti želatina,— su tokiais jausmais aš pamažu teikiau formą minkštai medžiagai. Yra genialių seklių, kurie suranda nusikaltėlį, sėdėdami krėsle, bet yra eilinių seklių, kurie nusivaro nuo kojų, beieškodami įkalčių. Aš irgi labiau mėgstu veikti, dirbti rankomis.

Kaip tik tuo metu aš vėl susidomėjau Anri Blano knyga „Veidas", apie kurią jau buvau užsiminęs. Kai ji pirmąkart pateko man į rankas, aprašytą joje analizę aš palaikiau skrupulinga klasifikacija, kurią taip mėgsta mokslininkai, ir net pagalvojau suirzęs: na, ką gali duoti visi tie išvedžiojimai man, žmogui, dirbančiam konkretų darbą. Bet kai aš tiesiogiai susidūriau su veido sukūrimo problema, pagaliau supratau, kad Blano formų teorijoje esama kažko daugiau, negu tai, ką galima surasti paprastame žinyne. Lygiai tokie pat skirtingi atrodo pažįstamos vietovės ir svetimos šalies žemėlapiai.

Bendrais bruožais Blano klasifikacija yra tokia.

Pradžioje brėžiamas didelis apskritimas, kurio centras nosis, o spindulys — atstumas nuo nosies galo iki smakro apačios. Paskui brėžiamas mažas apskritimas, kurio spindulys — atstumas tarp nosies ir lūpų. Pagal tų apskritimų santykį veidai skirstomi į du tipus: su centru,

pasidavusiu į apačią, ir su centru, pasidavusiu į viršų. O jie savo ruožtu skaidosi į liesąjį ir pilnąjį. Taigi iš viso yra keturi veido tipai:

1. Centras pasidavęs į apačią, liesasis — ant kaktos, skruostų, smakro tvirti raumenų gumbureliai.

2. Centras pasidavęs į apačią, pilnasis — ant kaktos, skruostų, smakro minkšti riebalų sluoksniai.

3. Centras pasidavęs į viršų, liesasis — nusmailėjęs nosies link.

4. Centras pasidavęs į viršų, pilnasis — švelniai išsišovęs prie nosies.

Visų veido tipų tai, suprantama, neaprėpia. Šie keturi kamienai be galo šakojasi priklausomai nuo daugelio vienas kitą šalinančių svarbių elementų sintezės, tam tikrų dalių ryškumo, detalių užtušavimo. Bet man nebuvo reikalo leistis į smulkmenas. Ir kadangi aš dėjau sluoksnį po sluoksnio, pradėdamas nuo apatinio, galima buvo viso to nepaisyti. Svarbiausia — nepamiršti pagrindinio dalyko, toliau tegu viskas eina kaip ėję.

Jei pateiktus aukščiau keturis pagrindinius tipus traktuosime psichomorfologijos požiūriu, gausime štai ką. Pirmieji du — tai tipas intraversinių žmonių, sutelkusių mintis į savo vidinį pasaulį, o du paskutinieji — ekstraversinių, sutelkusių mintis į aplinkinį pasaulį. Nelyginių numerių tipai niekina išorinį pasaulį arba, šiaip ar taip, jam priešinasi. O porinių numerių tipai, atvirkščiai, turi tendenciją taikstytis su juo ar

net būti santarvėje. Derinant šias dvi klasifikacijos rūšis, galima nustatyti specifinius kiekvieno tipo ypatumus.

O jei prie klasifikacijos metodo pridėsime to paties Blano idėją apie mimikos koeficientą, tai problema įgaus dar didesnio lankstumo. Mimikos koeficientas — tai kiekybinis nustatymas, kokį poveikį daro veido išraiškai kiekvienas iš devyniolikos taškų, išdėstytų pagal judrumo laipsnį, atrinktų iš trisdešimties su viršum mimikos raumenų. Labai įdomus ir apskaičiavimo metodas. Paeiliui nufotografavęs apie dvylika tūkstančių džiaugsmo ir liūdesio išraiškos atvejų ir projekcijų sudarymo metodu išskirstęs juos į horizontales, kaip topografinį žemėlapį, Blanas nustatė kiekvieno taško judrumo vidutinį dydį. Jo išvados bendrais bruožais tokios. Mimikos tankio koeficientas ypač aukštas trikampyje tarp nosies galo ir lūpų kampučių. Paskui jis palaipsniui mažėja tokia tvarka: tarpas tarp burnos ir skruostikaulių, paakiai ir pagaliau tarpuakis. Mažiausią koeficientą turi kakta. Taigi mimikos funkcija koncentruojasi veido apačioje, pirmiausia apie lūpas.

Visa tai — koeficiento pasiskirstymas pagal vietą. Bet jį veikia, savo korektyvas daro ir poodinis audinys. Koeficiento tankis mažėja proporcingai jo storiui. Kartu negalima, matyt, tapatinti mažo koeficiento su mimikos nebuvimu. Net ir tada, kai koeficiento tankis aukštas, gali būti kiek nori atvejų, kai nėra mimikos, o kai

koeficientas mažas, pasitaiko išraiškios mimikos. Vadinas, mimikos gali nebūti ir tada, kai koeficiento tankis aukštas, ir tada, kai jis žemas.

P o s t s c r i p t u m. Gal pamėginkime Blano klasifikacijos metodą taikyti mūsų veidams? Pradžioje — tavo veidui. Jį reikėtų, tur būt, priskirti prie veidų su centru, pasidavusiu į viršų. Poodinis audinys turi riebalų sluoksnių. Vadinasi, jis artimas ketvirtajam tipui: prie nosies veidas truputį išsišovęs. Psichomorfologijos požiūriu tu esi iš ekstraversinių žmonių, sutelkusių mintis į aplinkinį pasaulį, ir sutari su aplinka. Mimikos koeficientas palyginti žemas, ir tavo veido išraiška stabili, mažai kintanti.

Na kaip? Tikiuosi, pataikiau, ar ne? Tu, rodos, pati pasakojai, kad mokykloje buvai praminta Bodisatva. Pirmąkart išgirdęs apie tai, aš nusijuokiau. Kas gi vis dėlto man pasirodė juokinga? Kai gerai pagalvoji, aš, matyt, visiškai neteisingai įsivaizdavau ir Bodisatvą, ir tave. Iš pažiūros tu, žinoma, nė kiek nebuvai panaši į Budos statulą. O jei ir panorėtum, negalėtum pasidaryti tokia pat šalta ir nepasiekiama. Aš pasakyčiau, kad tavo veidas veikiau temperamentingas, goslus. Jei pažvelgsime į tave iš vidaus, pagal Blano klasifikaciją

tikrai turi Bodisatvos bruožų. Minčių sutelkimas į aplinkinį pasaulį, santarvė su išorine aplinka — tai gyva guminė metro storumo siena. Begaliniai švelni — ji niekada nesuteiks skausmo. Vos šypsantis, primerktomis akimis veidas kaip Budos statulos,— žmogus tokiu veidu nugali plikomis rankomis. Iš tolo šypsena tokia žavi, maloni. Bet artinantis ji ima nykti migloje, velkančioje akis. Iš visos širdies aš gėriuosi žmogumi, kuris praminė tave Bodisatva.

...Tau tai atrodo pikta ironija? Gal būt, jeigu ir pasitaikė kandžių žodžių, kaltas tik aš, tu čia niekuo nedėta. Tikriausiai aš esu iš žmonių, liguistai suvokiančių kitų gerumą.

Dabar mano veidas... Na, gerai... Ar verta kalbėti apie veidą, kurio nėra. Jeigu man pasitaikytų proga, aš mielai paklausyčiau, kaip pagal Blano teoriją vertinti sarakabo genties žmones, kurie taip pakeičia savo veidus, kad jų neįmanoma priskirti nė vienam klasifikacijos punktui.

Kaip ir tikėjausi, pirštai mane atvedė prie pirmųjų pergalės kibirkštėlių — to niekaip negalėjo pasiekti mano galva. Po dešimties dienų bandymų su kiekvienu iš keturių veido tipų aš priėjau išvadą, kad du iš jų netinkami.

Pradžioje atkrito ketvirtasis tipas: „Veidas,

švelniai išsišovęs prie nosies." Šis veidas turi riebalų sluoksnius apie vietas su aukštu mimikos tankio koeficientu ir todėl pasižymi dideliu stabilumu: jis sunkiai prisitaikantis — kartą padarytas, reikalaus, kad būtų tiksliai laikomasi formos. Ir aš būčiau susidūręs su gana rimtais sunkumais, jei man būtų reikėję nuo pat pradžios visiškai tiksliai susiplanuoti visą darbą iki galo. Dėl to aš, nors ir kiek apgailestaudamas, vis dėlto nusprendžiau šio tipo atsisakyti.

> Post scriptum prie post scriptum. Tau galėjo pasirodyti, kad ankstesniame post scriptum aš norėjau dar kažką pasakyti. Bet, prisiekiu, jokių slaptų minčių neturėjau. Juk tarp mano pagrindinių užrašų ir post scriptum yra beveik trijų mėnesių tarpas...

Dabar pirmasis veido tipas su centru, pasidavusiu į apačią, su „tvirtais raumenų gumburėliais ant kaktos, skruostų ir smakro". Psichomorfologijos požiūriu toks veidas intraversinis, susitelkęs į vidinį pasaulį, prieštaringas, jam stinga stabilumo. Net šališkai žiūrint, negalima buvo nepripažinti, kad tai nepatyrusio jokių nuostolių palūkininko veidas. Bet jau nieku gyvu ne suvedžiotojo kaukė. Remdamasis vien paviršutinišku įspūdžiu, aš be apgailestavimo ir šį tipą atmečiau.

Liko dar du...

„Ant kaktos, skruostų ir smakro minkšti riebalų sluoksniai..." Psichomorfologijos požiūriu tai intraversinių, sutelkusių mintis į savo vidaus pasaulį, harmoningų ar introspektyvių, susitvardančių žmonių veidai.

„Nusmailėjęs nosies link" veidas... Psichomorfologijos požiūriu — tai ekstraversinių, sutelkusių mintis į aplinkinį pasaulį, neharmoningų ar valingų, linkusių veikti žmonių veidai.

Man rodės, kad prieš mane atsiskleidė visai aiškus paveikslas. Pasirinkti iš keturių ar iš dviejų — didelis skirtumas. Keturi — ne šiaip sau du ir du, tai šešios kombinacijos lyginimui. Taigi aš galėjau suvesti savo darbą į vieną šeštąją. Be to, dar du likę tipai buvo tiesioginė priešingybė: per klaidą vieną palaikyti kitu buvo visiškai neįmanoma. Tiktai, praktiškai modeliuodamas, aš galėsiu sužinoti, kokio veido man reikia.

Kurį laiką aš atsidėjęs tyrinėjau, lygindamas tuos du veido tipus. Bet teturėjau vieną lipdinį, kuriuo naudojausi kaip pagrindiniu, ir man buvo baisiai nepatogu kaskart laužyti vieną ir daryti kitą. Pagalvojęs nusipirkau poliaroidinę kamerą. Paspaudi nuleistuką, ir tavo rankose jau išryškinta fotografija. Patogumas tas, kad tuoj pat, negaištant laiko, galima ne tik lyginti fotografijas, bet ir fiksuoti žingsnis po žingsnio visą kaukės kūrimo procesą.

Taip, tomis dienomis mano širdis svirpė kaip cikada, kuriai išaugo sparnai.

Ir man nė į galvą neatėjo, kad bet kurią akimirką mano darbas gali atsidurti aklavietėje. . .

Vieną kartą pietys dangum ginė debesų kamuolius, neišjungti centrinio šildymo radiatoriai tvoskė nepakenčiamu karščiu. Žvilgtelėjau į kalendorių — praėjo jau didesnė pusė vasario. Aš sutrikau. Juk norėjau viską užbaigti, kol šalta. Dėl medžiagos struktūros ir kaukės judrumo aš jau galėjau būti beveik tikras, o štai ką daryti su ventiliacija, dar nežinojau. Apskritai metų laikas, kai pila prakaitas, nieko gero nežadėjo. Ir pritvirtinti kaukę tokiomis sąlygomis bus sunku, atsiras, kaip numaniau, ir nemaža fiziologinių kliūčių. Bet aš dar turėjau apsukti ratą per tris mėnesius, prieš prieidamas prie to, nuo ko pradėjau šiuos užrašus,— prieš susirasdamas slėptuvę name S.

Kodėl gi aš vis dėlto turėjau eiti tokiu aplinkiniu keliu? Iš pažiūros darbas sekėsi visai neblogai. Aš taip išsimiklinau, kad galėjau mintyse piešti kiekvieną iš dviejų veido tipų, net galėjau, pamatęs vieno ar kito tipo veidą, tučtuojau išskaidyti jį savo vaizduotėje į pagrindinius elementus ir imti juos koreguoti. Ką gi, medžiaga buvo mano rankose, ir aš galėjau pasirinkti kiekvieną patinkamą. Bet nepasirinksi juk vieno iš dviejų, jei neturi aiškaus kriterijaus. Nėra ko nė mėginti išsirinkti raudoną ar

baltą, jei nežinai, apie ką kalbama — apie bilieto spalvą ar apie vėliavos spalvą. Ak, tie mano kriterijai, dingstą migloje! Nejaugi yra mįslė, kurios neįminsi, vaikščiodamas sau po kambarį? Dabar kriterijus įgavo, žinoma, visai kitą prasmę, negu anksčiau. Bet juo aiškiau supratau objektą, juo labiau aš nervinausi. Harmoningas tipas turi harmonijos grožį, neharmoningas tipas irgi turi savo grožį. Išspręsti vieno ar kito tipo vertės klausimą neįmanoma. Ir juo daugiau aš žinojau, tuo labiau domėjausi abiem šiais tipais. Atsidūręs padėtyje be išeities, nusivylęs, aš daug kartų galvojau: ar nemetus man burtų? Bet, kadangi veidas turi šiokią tokią metafizinę prasmę, išspręsti klausimo taip neatsakingai aš negalėjau. Remiantis mano ligtolinių tyrimų rezultatais, negalima, nors ir liūdna, nepripažinti, kad išorė vienaip ar kitaip susijusi su psichologija ir individualiais bruožais.

. . .Bet vos tik prisimindavau dėlių išėstą, išakijusį savo veidą ir atmesdavau bet kokią veido reikšmę, ir viskas baigdavosi tuo, kad mane imdavo krėsti drebulys kaip kiaurai peršlapusį šunį. Bet kas gi tai yra — psichologija, individualūs bruožai? Argi, kai aš dirbau institute, tokie dalykai turėjo kokios reikšmės? Kad ir kokie būtų žmogaus individualūs bruožai, vienas plius vienas visada yra du. Pasitaiko ypatingų atvejų, kai žmogaus matas yra veidas,— pavyzdžiui, aktorius, diplomatas, viešbučio ar restorano tarnautojas, asmeninis sekretorius, sukčius. Bet jeigu jis nepriklauso nė vienai iš

tų profesijų, ar gali turėti individualūs bruožai daugiau reikšmės, negu medžio lapų raštas?

Tada aš spioviau į viską ir nusprendžiau mesti monetą. Bet kad ir kiek mečiau, herbas ir skaitmuo vertėsi lygiomis.

Laimė ar nelaimė, bet man dar liko padaryti vieną darbą, nepasirinkus veido tipo. Darbas toks: surasti veido paviršių, kurį galima bus panaudoti baigiant kaukę. Man nebebuvo kitos išeities, kaip pirkti veidą iš pašalinio žmogaus, su kuriuo niekada daugiau nepasimatysiu. Bet psichologiniu požiūriu šis uždavinys buvo labai sunkus, ir jei aš nebūčiau priėjęs liepto galo, jokiu būdu nebūčiau prisivertęs savęs to imtis. Momentas buvo ko tinkamiausias.

Aš, be abejo, gerai žinojau, kad vos tik užbaigsiu darbą, man tikrai bus įteiktas ultimatumas, bet, kaip sakoma, nuodai veikiami nuodais — vieni nuodai naikina kitus,— ir tada kuriam laikui aš gausiu ramybę. Atėjo kovas, ir pirmąjį pat sekmadienį aš susidėjau į lagaminą nepaprastus instrumentus ir nusprendžiau iš pat ryto važiuoti pagaliau į miestą elektriniu traukiniu.

Elektriniai traukiniai, einantys už miesto, buvo pilnutėliai, o tie, kur važiavo į centrą,— dar palyginti tušti. Ir vis dėlto buvo tikra kančia po tiek mėnesių vėl atsidurti minioje. Turėjau būti pasiryžęs viskam, bet vis viena stovėjau prie durų ir žvelgiau į lauką, nepajėgdamas prisiverst atsigręžti ir pasižiūrėti, kas da-

rosi vagone, nors ir supratau, kaip komiškai atrodau, iki ausų įsigaužęs į stačią palto apykaklę — o taip šildė, kad nebuvo kuo kvėpuoti,— neįstengdamas krustelėti kaip vabzdys, apsimetęs negyvu. Kaipgi tad aš galėsiu kreiptis į nepažįstamą žmogų? Kiekvieną kartą, kai vagonas sustodavo, aš, įsitvėręs į durų rankeną, turėjau tiesiog gniaužti savo silpnadvasišką norą grįžti namo.

Galų gale ko man bijoti? Niekas niekuo manęs nekaltina. Bet vis tiek aš visas gūžiausi iš gėdos, lyg padaręs nusikaltimą. Jeigu be veido išraiškos neįmanoma nustatyti asmenybės, tai ar galima tvirtinti, kad neįmanoma nustatyti asmenybės iš balso telefonu? Ar galima sakyti, kad tamsoje visi žmonės bijo, įtaria kits kitą, nekenčia kits kito? Niekai. Pagaliau toks dalykas, kaip veidas, turi akis, burną, nosį, ausis, ir jeigu jie funkcionuoja normaliai — tai daugiau, negu reikia! Veidas yra ne tam, kad demonstruotume jį kitiems, o tik sau pačiam! (Nėra ko dėtis to giliai į širdį... Taip, nors tai ir nemalonu, bet tuo pateisinamas mano antrasis „aš"... Aš tik drovėjausi be reikalo varyti žmonėms siaubą savo veidu, nebetekusiu išraiškos...) Bet, tikrai sakant, argi tik dėl to? Tamsūs akiniai, padaryti pagal specialų užsakymą, buvo tamsesni už įprastus, ir galima buvo visai nesirūpinti, jog kas nors pajus įsmeigtą mano žvilgsnį. Ir vis dėlto...

Traukinys pasuko, ir ta vagono pusė, kur aš stovėjau, atsigręžė į vakarus, durų stikle dabar

atsispindėjo šeima su vaiku už manęs. Kokių penkerių metų berniukas, sėdįs tarp jaunų tėvų, kurie kažką karštai svarstė ir rodė pirštais į kabančią vagone reklamą (paskui aš pamačiau, kad reklamuojamos vonios išsimokėtinai), išplėstomis akimis be paliovos žiūrėjo į mane iš po tamsiai mėlynos jūreiviškos kepuraitės. Nuostaba, nerimas, baimė, panieka, nepasitikėjimas, dvejonės, susižavėjimas ir begalinis smalsumas atsispindi berniuko akyse. Jis lyg transo būsenoje. Aš ėmiau nebesitvardyti. Tėvai irgi geri — užuot jį išbarę, žodžio nepasakys. Ūmai aš atsigręžiau į vaiką veidu, ir jis, kaip tikėjausi, baimės apimtas, prisiglaudė prie motinos, o toji, atstūmusi jį alkūne, ėmė barti.

...O jeigu aš tylėdamas atsistočiau prieš tuos tėvus ir vaiką, su panieka žiūrėdamas į jų sumišusius veidus, nusiimčiau akinius, nusimesčiau raištį ir imčiau vyniotis tvarsčius? Iš pradžių jie sumištų, paskui apstulbtų, paskui imtų maldauti. Bet aš, nekreipdamas dėmesio, vyniočiau toliau. Norėdamas sustiprinti efektą, paskutines vijas plėšte nuplėščiau iš sykio. Paimčiau už viršutinio tvarsčio krašto ir patraukčiau žemyn. Bet veidas, kurį jie pamatys, bus visai kitas, negu mano buvęs veidas. Ne, jis skirsis ne tik nuo mano veido — jis skirsis apskritai nuo žmogaus veido. Mirtinai išblyškęs kaip vaškas, pro kurį žybsi bronza arba auksas. Bet jie nė netyrinės jo toliau. Nespės jie sumesti, kas prieš juos, dievas ar velnias, ir visi trys pavirs

į akmenis, į švino krūvas, o, gal būt, tiesiog į vabzdžius. O paskui juos ir kiti keleiviai, tai pamatę...

Išgirdęs netikėtą triukšmą vagone, aš atsipeikėjau. Traukinys privažiavo mano stotį. Išbėgau į peroną, lyg mane kas vytųsi. Pasijutau be galo nuvargęs. Perono gale stovėjo suoliukas. Kai tik aš ant jo atsisėdau, tuoj palikau vienas: gal būt, manęs vengė, o gal kiekvienas labiau norėjo sėdėti vienumoje. Susimąstęs žiūrėjau į pakriką keleivių srautą ir jaučiau, kad tuoj tuoj pravirksiu iš begalinės nevilties.

Matyt, perdaug optimistiškai vaizdavausi padėtį. Ar atsiras toje beširdėje ir aikštingoje minioje geras žmogus, kuris sutiks parduoti man savo veidą? Vargu. Net jeigu aš ir išsirinksiu kokį žmogų ir jį pašauksiu, visa toji minia perone piktai įsistebeilys į mane. Didžiulis laikrodis po perono stogu... Laikas visiems žmonėms tas pat... Kas gi vis dėlto tai yra — abejingumas tų, kurie turi veidą? Ar gali veidas tiek nulemti? Ar galima sakyti, kad būti regimu — tai kaina, kurią moki už teisę matyti?.. Ne, blogiausia tai, kad mano likimas perdaug nepaprastas, perdaug individualus. Priešingai negu badas, atstumta meilė, nedarbas, liga, bankrotas, stichinė nelaimė, išaiškintas nusikaltimas,— mano neganda neturėjo to, kuo būčiau galėjęs pasidalyti su kitais. Mano nelaimė visada bus tik mano, ir aš su niekuo negalėsiu ja pasidalyti. Todėl kas tik nori gali be jokio

sąžinės graužimo mane ignoruoti. Man gi neleistina nė protestuoti.

...Ar ne tada aš ėmiau virsti pabaisa? Ar ne pabaisos širdis, kabindamasi aštriais nagais, varstydama kūną šiurpuliais, lyg piautų elektrinis piūklas, ropštėsi aukštyn mano stuburu? Be abejo. Kaip tik tada aš ėmiau virsti pabaisa. Karleilis, rodos, yra pasakęs: sutana daro žmogų kunigu, munduras kareiviu. Gal būt, pabaisos veidas sukuria pabaisos širdį. Pabaisos veidas pasmerkia vienatvei, o toji vienatvė sukuria pabaisos širdį. Ir vos tik mano ledinės vienatvės temperatūra truputį kris, ir visi saitai, rišą mane su visuomene, traškėdami nutrūks, ir aš pavirsiu pabaisa, abejinga savo išvaizdai. Jeigu man lemta pavirsti pabaisa, tai kokia pabaisa aš tapsiu, ko pridarysiu? Nesužinosi, kol ja nebūsi. Bet mintis apie tai buvo tokia siaubinga, kad norėjosi kaukti.

P a s t a b o s p a r a š t ė j e. Įdomus romanas, kuriame aprašyta Frankenšteino pabaisa. Kai pabaisa daužo lėkštes, tai paprastai priskiriama griovimo instinktui, kuriuo jis apdovanotas. O čia atvirkščiai — aiškinama lėkščių dužumu. Suvokdamas esąs pabaisa, jis norėjo tik vieno — palaidoti save vienatvėje, ir tik aukų gležnumas visą laiką jį vertė žudyti, štai kokia esmė. Vadinas, kol pasaulyje egzistuoja tai, prieš ką galima smurtauti — ką galima laužyti,

plėšyti, deginti, kam galima nuleisti kraują, ką uždusinti,— pabaisai nieko kito nebelieka, kaip smurtauti ir smurtauti. Pabaisos elgesys apskritai neturėjo nieko naujo. Pati pabaisa — ne kas kita, kaip savo aukų išradimas.

Ne, iš burnos man neišsprūdo nė garso, bet, manau, tą akimirką aš jau ėmiau staugti. Padėkite! Nežiūrėkite į mane taip! Jeigu jūs ir toliau taip į mane žiūrėsite, tai aš tikrai pavirsiu pabaisa! .. Galiausiai neištvėriau ir kaip žvėris, ieškąs išsigelbėjimo urve, braudamasis pro žmonių spūstį, iš nevilties pasukau į artimiausią kino teatrą — vietą, kur parduodama tamsa, vienintelę vietą, kur gali pasislėpti pabaisa.

Neprisimenu, koks buvo demonstruojamas filmas. Aš įsispraudžiau į patį balkono kampą ir tvirtai apsisiaučiau, nelyginant šaliku, dirbtine tamsa. Pamažu ėmiau rimti tarsi kurmis, suradęs pagaliau savo urvą. Kino teatras buvo panašus į ilgą begalinį tunelį. Kėdė rodės man pasiutiškai dumiantis ekipažas. Skrosdamas tamsą, aš nesulaikomai lekiu į priekį. Jei nersiu tokiu greičiu, jokie žmonės negalės manęs pavyti. Aš juos lenkiu, ir jie virsta marionetėmis. Aš pirmasis būsiu Amžinosios Nakties pasaulyje. Aš skelbiuosi imperatoriumi šalies, kur nėra nieko, be žvaigždžių šviesos, jonvabalių ir rasos. . . Sakytum slapčiomis ragaudamas saldaus vaisiaus, aš gėrėjausi svajonėmis, panašiomis

į vaikų keverzones. Ir nereikia iš manęs juoktis dėl to, kad tos tamsos buvo tik mažytis sklypelis. Jeigu mąstysime kosminiais maštabais, tamsa — itin svarbi substancija, užimanti didelę visatos dalį. . .

Ūmai kėdėse priešais mane kilo kažkoks nenatūralus bruzdesys. Tamsoje pasigirdo kimus, duslus moters juokas. „Š-š",— nutildė ją vyras, ir šurmulys nutilo. Žiūrovai sėdėjo retai, atsitiko tai tuo metu, kai muzika visu garsumu drebino salę, ir todėl niekas, be manęs, tikriausiai neatkreipė į juos dėmesio. Nors tai man nerūpėjo, aš atsidusau su palengvėjimu. Ir vis dėlto įdėmiai tebežiūrėjau į tą pusę, neįstengdamas atitraukti akių. Ekranas pašviesėjo, ir išryškėjo dviejų žmonių kontūrai. Moteris ištraukė iš už balto gauruoto palto apykaklės pakištus kaip mergaitės plaukus; prie jos peties glaudėsi vyro galva. Be to, dar abudu buvo įsisupę iki pusės į jo juodą paltą. Kas dėjosi po juo?

Ypač krito į akis baltas moters pakaušis. Šis baltas lopinėlis, rodės, čia skendo, čia vėl kilo tokio pat balto palto apykaklėje. Iš tikrųjų moteris, gal būt, judėjo aukštyn žemyn, o gal atvirkščiai, mano akys niekaip negalėjo surasti fokuso, ir jose viskas šmėkščiojo. Bet štai dėl vyro aš visai nebuvau tikras. Jo galvos padėtis buvo tokia, lyg jis į kažką žiūrėtų ant moters krūtinės. . . Kaire ranka, kuria jis lietė moterį, galėjo ir paglostyti jai šoną, ir prasibrauti nugara ir žemiau. . . Laisva dešinė ran-

ka įsigavo kažkur vidun, ir ji galėjo daryti, ką panorėjusi. Aš įsmeigiau akis į jo dešinįjį petį — nuo įtampos net ašaros pasruvo. Bet priešais mane buvo paveikslas, nupieštas juodu tušu juodoje lentoje. Ir jeigu man rodės, jog petys virpčioja, tai todėl, jog man norėjosi, kad taip būtų, ir jeigu man rodės, jog petys juda ritmingai, tai tik todėl, kad aš to norėjau. Pagaliau aš pats susižavėjau savo fantazija.

Netikėtai moteris garsiai nusijuokė. Aš krūptelėjau, lyg man kas būtų sudavę,— kažkodėl pasirodė, kad aš sukėliau tą netikėtą juoką. Iš tiesų juokėsi ne ji, o dinaminis garsintuvas už ekrano. Ir tarsi jai pritardamas, ekrane irgi įsiliepsnojo geismas.

Visą ekraną stambiu planu užpildė baltas moters kaklas. Jis ryžtingai sukiojosi, lyg kentėdamas ir skųsdamasis, o paskui pamažu ėmė slinkti žemyn, ir vietoj jo ekrane pasirodė lūpos, panašios į ką tik išvirtas dešreles, ir tos lūpos išsitempė į kažkokią nesuvokiamą šypseną, gerokai pranokstančią visus jai skirtus dydžius. Paskui šnervės — kaip guminės žarnos anga. . . Po jų vokai, taip stipriai sumerkti, kad matėsi vienos raukšlės. . . Ir pagaliau juokas, sakytum pabaidytų laukinių paukščių sparnų vasnojimas.

Man pasidarė nesmagu. Ar reikalinga veidą demonstruoti tokiu pavidalu? Kinas nuo pat pradžių buvo tik tamsoje įmanomas reginys. Ir aš manau: kadangi tie, kurie žiūri, neturi veido, tai ir tam, į kurį žiūrima, veido nereikia. . .

Bet gyvenime nė vienas aktorius nesutiktų nusimesti veido, nors drabužius jis pasiryžęs nusimesti kiek nori. Be to, jis absoliučiai įsitikinęs, kad visa jo vaidyba koncentruojasi apie veidą. Argi tai ne ta pati apgaulė: privilioti žiūrovą tamsa ir paspęsti jam tokias pinkles?.. Arba štai, slapta žiūrėti gėda, bet ar galima sakyti, kad, jeigu dėsies, jog slapta žiūri, tada viskas gerai? Mažiau nereikalingo išpūstumo ir šventeiviškumo! (Juokinga, kad taip savo asmenybę įtvirtinti stengiasi beveidis luošys? Bet juk užvis geriau supranta, kas yra šviesa, ne elektrikas, ne dailininkas, ne fotografas, o neregys, apakęs jau metuose. Kaip perteklius turi savo išmintį, taip ir skurdas turi savo išmintį.)

Lyg ieškodamas pagalbos, aš vėl pasižiūrėjau į tą porą. Dabar abudu sėdėjo visai tyliai. Kas gi yra? Gal būt, ir tas degantis geismas — tik mano fantazijos vaisius? Pro tvarsčių tarpelius lyg kirmėlės ėmė srūti lipnus prakaitas. Ir, matyt, ne tik dėl to, kad radiatoriai buvo perdaug karšti. Lyg kokios garstyčios prasismelkė į kiekvieną porą, degindamos visą kūną. (Apgaulė buvo ne tamsa, o, nors keista, mano paties veidas.) Jeigu tą akimirką salėje ūmai būtų užsidegusi šviesa, tai, be abejonės, ne kas kitas, o aš, nekviestas čia įsibrovęs, būčiau buvęs pažemintas ir išjuoktas žiūrovų...

Sukaupęs visą narsą, aš pagaliau ryžausi išeiti į gatvę. Bet vis dėlto negaliu pasakyti, kad slėptuvės būčiau ieškojęs tuščiai. Pajutau, kad

mano iššūkis kur kas stipresnis, negu anksčiau — kitaip tariant, bent tuo aš atnaujinau savo r y š į su žmonėmis.

Buvo arti vidudienis. Stoties gatve vis plūdo ir plūdo žmonių srautas, kaip paprastai būna judrioje vietoje poilsio dieną. Aš įsimaišiau į tą srautą ir, varstomas žvilgsnių, landžių kaip įkyrios musės, vis dėlto tuščiai klaidžiojau kokią valandą. Manoma, kad vaikščiojimas pėsčiomis daro tam tikrą psichinį efektą. Sakysim, karinė dalis žygyje. Kolona gali žygiuoti dviem arba keturiomis gretomis, ir kareiviui, kad galėtų išlaikyti rikiuotę, tereikia tik dviejų kojų. Manau, jog kartu su niauraus sugniužimo, veido ir širdies praradimo jausmu tas begalinio žygiavimo ritmas teikia ir buko nusiraminimo. Be to, neretai pasitaiko, kad ilgo žygiavimo metu žmonės patiria lytinį jaudulį.

Tačiau negalima gi be galo vaikyti muses. Veikiau aš turiu pavirsti visaregINčia musės akimi ir godžiai skraidyti žmonių minioje. Aš turiu rasti joje žmogų, kuris panorės parduoti man savo išorę. Lytis — vyras... Veido oda lygi, be charakteringų požymių... Kadangi paskui ji tempsis ir trauksis, veido bruožai ir dydis nesvarbu... Amžius — nuo trisdešimties iki keturiasdešimties... Tiesa, keturiasdešimtmečio vyro, kuris sutiks su mano pasiūlymu dėl pinigų, oda gali būti su daugybe randų ir bus man netinkama, todėl iš tiesų reikia trisdešimtmečio...

Aš bandžiau susitvardyti, bet ir ši pastanga, blykstelėjusi kaip perdegusi elektros lemputė, užgeso — buvo labai sunku palaikyti vidinę įtampą. Be to, ir žmonės, einą gatve, nors ir svetimi kits kitam, sudarė tvirtą grandinę, sakytum organinį junginį, be jokio tarpelio, kur galima būtų įsisprausti. Ir ar galės vien mano pasirinktas turimas veidas būti toks tvirtas ryšys? Juk netgi drabužiai, kuriais jie vilki, yra sutartiniai lyg slaptažodis. Išleistas dideliu kiekiu šiandieninis slaptažodis, vadinamas mada. Bet ar nėra tai formos neigimas ir kartu nauja formos rūšis? Ta prasme, kad kitimai vyksta nuolatos, tai, matyt, formos neigimas, tačiau ta prasme, kad tas neigimas įgyvendinamas masine tvarka,— jis vis dėlto turi formą. Gal būt, tokia n ū d i e n o s d v a s i a. Ir per tą dvasią aš pavirtau eretiku. Ir, nors mados supratimą, suformuotą dirbtinio pluošto, iš tikrųjų patvirtino mano tyrimai, vis dėlto žmonės, manydami tikriausiai, kad žmogus, neturįs veido, neturi ir sielos, jokiu būdu neleis, kad aš su jais sutapčiau. Dabar aš iš paskutiniųjų stengiausi tik eiti.

Jeigu aš lengvapėdiškai būčiau ką nors pašaukęs iš minios, mano ryšys su aplinka akimirksiu būtų išskidęs kaip sudrėkęs siodzių [1] popierius. Žmonės tikriausiai mane būtų apsupę lyg statinių tvora ir be jokios pagailos ėmę klausinėti apie mano kaukę, tokią absurdišką.

---

[1] S i o d z ė s — praskiriamos, popieriumi apmuštos pertvaros japonų namuose.

Kokius šešis kartus aš perėjau stoties gatvę iš vieno galo į kitą, ir visą šį laiką tasai įspėjimas be paliovos skambėjo man ausyse. Ne, ne todėl, kad aš per daug apie tai būčiau galvojęs. Nors gatvėje buvo neapsakoma spūstis, bet apie mane, lyg tai būtų maru apkrėstas rajonas, visada likdavo tuščia vieta, ir nė karto niekas neužkliudė manęs petimi.

Man rodės, kad aš kalėjime. Ir sunkiai slegiančios tave kalėjimo sienos, ir plieno grotos — viskas pavirto spindinčiu veidrodžiu, ir tu visur matai savo atspindį. Tu negali bet kurią akimirką pabėgti nuo paties savęs,— štai kas kalėjimo siaubas. Aš irgi įgrūstas į savo paties maišą — kiek nori daužykis, iš jo neištrūksi. Nekantrumas virto susierzinimu, o susierzinimas — niauriu pykčiu. Bet ūmai man į galvą šovė mintis: o jeigu aš nueičiau į universalinės parduotuvės restoraną? Gal būt, todėl, kad turėjau laiko, o gal kad buvau praalkęs? Bet ši mintis slėpė dar didesnį iššūkį. Prie sienos priremto žmogaus intuicija aš galiausiai pajutau, kur prakiuro maišas, į kurį buvau įkištas. Žmonės juk darosi vieniši, darosi atsiskyrėliai, bejėgiai, suranda savo silpnybes, darosi verksmingi maldautojai daugiausia tomis valandėlėmis, kai miega, atlieka gamtinius reikalus, na, ir kai valgo. Beje, „individualus" meniu yra didelis restoranų universalinėse parduotuvėse pasididžiavimas.

Patalpa, kur aš nusileidau eskalatoriumi, buvo panaši į priėmimų salę. Restoranas, rodos,

tuoj už jos. Aš buvau ten beeinąs, bet staiga tiesiai priešais mane iškilo didžiulis skelbimas: „No kaukių paroda". Akimirką aš pastėrau ir sumišęs pasukau atgal. „Žinoma, to tik ir trūko,— pagalvojau.— Bet jei pabėgsiu, iš manęs juoksis dar labiau." Ir nors į restoraną patekti galima buvo aplenkiant parodą, aš vis tiek patraukiau tiesiai į tą salę.

Pasielgiau taip, tur būt, todėl, kad sumanymas eiti į restoraną jau buvo įkvėpęs drąsos. O gal tai buvo tik jėgų išbandymas prieš metant iššūkį. Žmogus su kauke apžiūri No kaukes — šiaip ar taip, neįprastas žodžių junginys. Reikia be galo tvirtai pasiryžti, kad galėtum išlįsti pro ugnies žiedą.

Bet, laimė, lankytojų buvo taip maža, kad visa mano įtampa atlėgo. Nejučiom aš apsiraminau ir tokioje būsenoje nusprendžiau apžiūrėti parodą. Jokių didesnių vilčių į tai nedėjau. No kaukės ir toji, kuri man reikalinga, nors jos vadinamos vienodai —„kaukė",— per daug skiriasi. Man reikėjo tokios, kuri panaikintų kliūtį, atseit, dėles ir atnaujintų taką, jungiantį mane su kitais žmonėmis, o No kaukė, atvirkščiai, iš paskutiniųjų stengiasi sutraukyti visus saitus su gyvenimu. Puikus to įrodymas, tarp kitko, gali būti juntama salėje dūlėsių atmosfera.

Negaliu, žinoma, nepripažinti, kad No kaukė turi kažkokio tobulo grožio. Tai, ką mes vadiname grožiu, gal būt, ir yra protesto prieš griovimą jėga. Atkūrimo sunkumas gali būti

meno tobulumo matas. Vadinas, remiantis tuo, kad masinė gamyba negalima, reikės, be abejo, pripažinti, kad plonas lakštinis stiklas — gražiausias daiktas mūsų pasaulyje. Bet vis vien labiausiai nepasiekiama tai, kas glūdi už visuotinio siekimo surasti tokią retą tobulybę. Kaukės poreikis, kaip sako sveika nuovoka, atspindi žmonių, jau nebepatenkintų gyvu aktoriumi, troškimą pamatyti kažką, jį pranokstantį. Tad kam gi reikėjo tyčiomis suteikti joms pakaruoklio veido išraišką?

Netikėtai aš sustojau prie moters kaukės. Ji kabojo ant žemos pusapvalės pertvaros, jungiančios dvi sienas,— tokia vieta jai buvo parinkta neatsitiktinai. Juodos drobės fone ši kaukė, lyg atsakydama į mano žvilgsnį, rodės, pasigręžė į mano pusę. Ir plačiai, visu veidu šypsojosi, tarsi laukė manęs.

Ne, tai buvo, be abejonės, haliucinacija. Judėjo ne kaukė, o krintanti ant jos šviesa. Už jos buvo paslėptos miniatiūrinės lemputės, jos tam tikra tvarka žiebėsi ir geso, darydamos neapsakomą efektą. Taip, sumaniai jie tai padarė. Nors aš ir supratau, kad tai išorinis efektas, vis dar buvau apimtas baimės. Ir be jokių dvejonių visam laikui atsikračiau įprasto ir naivaus požiūrio, kad No kaukės neturi išraiškos. . .

Kaukė ne tik buvo kruopščiai apgalvota. Ji skyrėsi nuo kitų ir puikiu darbu.

Bet savo nepaprastumu kaukė buvo nemaloni, nejučiom erzino. Tačiau, kai dar kartą apėjau salę ir sugrįžau prie moters kaukės, ji stai-

ga iškilo prieš mane lyg nematomos linzės fokuse, ir aš įminiau mįslę. Tai, ką mačiau prieš save, nebuvo veidas. Tai tik atrodė kaip veidas, o iš tikrųjų buvo paprasta kaukolė, aptraukta plonute plėvele. Kitų kaukių, senių kaukių, kur kas ryškesni buvo skeleto kontūrai, bet ši moters kaukė, iš pirmo žvilgsnio tokia apvali, geriau įsižiūrėjus, labiau už visas kitas buvo panaši kaip tik į kiaušą. Reljefiškieji tarpuakio, kaktos, skruostų, smakro kaulai buvo atkurti taip tiksliai, kad prisiminiau anatominį atlasą, ir šešėlių žaismas, kaitantis šviesai, darė mimikos įspūdį. Klijų blandis, primenantis seną porcelianą... Plonai suskilinėjęs visas paviršius... Gulinčių ant kranto per vėją ir lietų rąstų baltumas ir šiluma... O gal No kaukės ima pradžią iš kaukolių?

Tačiau ne visos moterų kaukės buvo tokios. Per šimtmečius jos virto paprastais be išraiškos veidais, panašiais į nuvalytą agurotį. Gal būt, todėl, kad neteisingai buvo suprastas pirmųjų kaukių kūrėjų sumanymas ir visas dėmesys skiriamas pačiam kaukės kūrimo procesui, buvo išleisti iš akių pagrindiniai kaulai ir pabrėžtas tik išraiškos nebuvimas.

Netikėtai man šovė į galvą baisi hipotezė. Kodėl pirmųjų No kaukių kūrėjai bandė įveikti išraiškos ribas ir galiausiai priėjo iki kaukolės? Suprantama, jie nenorėjo panaikinti išraiškos. Įprastinės išraiškos nematyti ir kitose kaukėse. Geriau įsigilinus, aiškėja, kad principinis skirtumas, tur būt, yra toks: priešingai, negu pa-

prastose kaukėse, kur išraiška nuneigiama pozityviai, No kaukėse tas sprendimas negatyvus. Jeigu nori suteikti išraišką — galima suteikti kokią nori, bet vis vien tai bus tuščias indas... Atspindys veidrodyje, galintis keistis kaip nori priklausomai nuo to, kas į jį žiūri.

Tai, žinoma, nereiškia, kad mano veidą, apkibusį dėlėmis, reikia suniveliuoti su kaukole. O ar No kaukių kūrimo universalus metodas, kai veidas paverčiamas tuščiu indu, neturėjo pagrindinio principo, išreiškiamo bet kokiu veidu, bet kokia išraiška, bet kokia kauke? Ne veidas, kurį sukuri pats, o veidas, sukuriamas kito... Ne išraiška, kurią pasirenki pats, o išraiška, parenkama kito... Taip, tai, tur būt, tiesa... Pabaisa — tai kažkas sukurta, vadinas, ir žmogų galima pavadinti kūriniu... O kūrėjas, kadangi kalbama apie laišką, vadinamą išraiška, yra ne siuntėjas, o veikiau gavėjas.

Ar tai nepaaiškina, kaip man sunku pasirinkti veido tipą, kodėl aš be galo svarstau?.. Kiek nori ženklų priklijuok ant laiško be adreso, vis tiek jis grįš atgal... Pala, rodos, suradau išeitį. O jei kam nors parodytum vartojamą informacijai veido tipų albumą ir paprašytum išrinkti... Bet kam gi, kam? Na, argi neaišku? Žinoma, tau!.. Be tavęs, niekas negali gauti mano laiškų!

Pradžioje aš kukliai nusprendžiau, kad mano atradimas visai nereikšmingas, bet pamažu šviesos bangos aplink mane ėmė keisti ilgį, mano

širdy įsižiebė šypsena, ir, kad ji neužgęstų, aš pridengiau ją delnais ir atsargiai, tarsi lipdamas nuo kalnelio, išėjau iš salės.

Taip, tai anaiptol nemenkas atradimas, jeigu pavyks jį realizuoti... Tikriausiai iškils daugybė procedūros problemų... Žinoma, iškils... Vis dėlto tokiu būdu gal pasiseks viską padaryti. Aš ryžtingai pasukau į restoraną. Be mažiausios dvejonės įsibroviau į visai kitokią, negu „No kaukių parodos" salėje, įkaitusią didelio restorano atmosferą; šio restorano dviejų puslapių meniu apima visas be išimties apetito rūšis. Ir ne iš didelės drąsos. Sušvitusi viltis veikiau padarė iš manęs bailį. Stengdamasis kuo greičiau nustatyti ryšį tarp laiško ir adreso, aš pavirtau vaiku, kuris perbėga tamsą, užsikimšęs ausis.

Staiga prieš mane, užtverdamas kelią, iškilo vyriškis. Nesudrumsčiama ramybė, su kuria jis iš lėto — rodės, niekada neatsitrauks — žiūrinėjo išdėliotus vitrinoje valgius, kaip tik ir reikalinga žmogui, mano taip atkakliai ieškotam. Įsitikinęs, kad vyriškio amžius tinkamas ir veidas be randų, aš tučtuojau nusprendžiau — tegu bus jis.

Vyriškis, pagaliau išsirinkęs, nusipirko kasoje taloną sultiniui su makaronais, o įkandin jo ir aš nusipirkau talonus kavai ir sumuštiniams. Nekaltu veidu, beje, aš gi veido neturėjau, tylėdamas atsisėdau prie to paties stalo, priešais jį. Kadangi buvo ir daugiau laisvų vietų, jis aiškiai pasipiktino, bet nieko nepasakė. Jau-

nutė padavėja komposteravo mūsų talonus, atnešė vandens ir išėjo. Aš nusiėmiau tvarstį, sukandau cigaretę ir, jausdamas, kad žmogus sutrikęs, pradėjau iš tolo.

— Atleiskit, aš jums, tur būt, sutrukdžiau...

— Ne, ne, nė kiek.

— O ana vaikas taip įsispoksojo į mane, kad visai pamiršo savo trokštamus ledus. Ko gero, jis pamanys, kad jūs mano bičiulis.

— Na, tai kur nors persėskite!

— Taip, galima, aišku. Bet pirma aš norėčiau paklausti štai ko, tiesiai, be užuolankų... Ar jūs nenorėtumėte gauti dešimt tūkstančių jenų? Jeigu pinigai jums nereikalingi, aš tučtuojau persėsiu į kitą vietą.

Mano pašnekovo veide pasirodė toks susidomėjimas, kad man jo net pagailo; nedelsdamas aš ėmiau traukti tinklą.

— Prašymas nelabai sunkus. Jokios rizikos, daug laiko nesugaišite — ir dešimt tūkstančių jenų jūsų. Na, kaip? Klausysitės ar man persėsti?..

Vyriškis apsilaižė liežuvio galu geltonus dantis, vienas jo vokas nervingai trūkčiojo. Pagal Blano klasifikaciją jis buvo pilnoko veido su centru, pasidavusiu į apačią. Apskritai tai buvo užsisklendusio savo vidiniame pasaulyje ir priešiško išoriniam žmogaus veido tipas, kurį jau buvau atmetęs. Bet man rūpėjo tik odos sandara, ir veido tipas neturėjo esminės reikšmės. Prašydami ko nors tokio tipo žmones, tu-

rime atidžiai žiūrėti, kad neįžeistume jiems savimeilės.

P o s t s c r i p t u m. Visomis jėgomis neigdamas veidą kaip matą sau, kitų atžvilgiu aš lengvai juo naudojuosi. Ar toks požiūris ne perdaug savavališkas? Taip, savavališkas, bet žiūrėti taip į save būtų per didelė prabanga. Pikčiausi kritikai dažnai būna nuskriaustieji.

— Bet juk. . .— Tarsi leisdamas suprasti, kad mes galime susitarti, jeigu jis net ir nežiūrės man į veidą, jis sėdėjo, atmetęs rankas už kėdės atkaltės, nerangiai tvarsydamasis ir neva įdėmiai žiūrėdamas durų link į liftą, keliantį ant stogo, kur vaikai gauna dovanų balionėlių.— Na ką gi, aptarkime. . .

— Jūs mane nuraminote. Gerai būtų mums kur nors išėjus. Labai jau nemalonios čia padavėjos. Bet pradžioje aš noriu susitarti dėl vieno dalyko. Aš neklausiu jūsų, kuo jūs verčiatės — neklauskite ir jūs.

— Pagaliau ar yra toks verslas, apie kurį vertėtų klausinėti? Be to, jeigu aš nieko nežinosiu, paskiau nereikės teisintis kitiems.

— Kai mes viską baigsime, aš noriu, kad viską užmirštumėte, lyg niekada nebūtume susitikę.

— Gerai. Sprendžiant iš pradžios, mūsų pokalbis ne toks, kad jį paskui norėčiau prisiminti. . .

— Na, kaip čia pasakius? Jūs ir dabar nesiryžtate pasižiūrėti man tiesiai į veidą. Argi vien tai neįrodo, kad jūs suintriguotas? Jūs nekantraujate sužinoti, kas yra po mano tvarsčiais.

— Niekai.

— Tai dėl ko gi? Iš baimės?

— Aš visai nebijau.

— O kodėl gi jūs vengiate į mane žiūrėti?

— Kodėl? .. Ar man reikia iš eilės atsakyti į visus jūsų klausimus? Tai irgi įeina į dešimt tūkstančių jenų?

— Nenorite — neatsakinėkite. Aš žinau, ką jūs atsakytumėte, nė neišgirdęs. Aš tik norėjau nors truputį jums palengvinti. . .

— Nagi, sakykite pagaliau, ką aš turiu daryti?

Vyriškis paniuręs išsiėmė iš švarko kišenės sumaigytą pakelį cigarečių ir, atviepęs apatinę lūpą, ėmė jį lyginti. Bet tučtuojau liesas skruostas su ryškiais lūpų raumenimis ėmė mėšlungiškai virpčioti kaip vabzdžio pilvelis. Jis atrodė lyg užpiudyta auka. Bet kodėl? Iš patyrimo žinojau, kad tik vaikui neįtikimiausia fantazija gali įvaryti paniką, bet juk mano pašnekovas — visiškai suaugęs žmogus. Kolegos nusuka nuo manęs akis, liguistai jusdami savo pranašumą. Kaip tik tai žinodamas, aš su dešimties tūkstančių jenų masalu norėjau sužvejoti pseudolygybę. Tik tiek. . .

— Taigi pradėsim apie reikalą.— Aš atsargiai, bet kartu tyčiom parinkdamas šiurkščias

frazes, pradėjau zondavimą.— Taigi aš pagalvojau, ar negalėtumėte perleisti man savo veido? . .

Užuot atsakęs, jis niūriai pažvelgė į mane ir smarkiai brūkštelėjo degtuką. Degtuko galas nulūžo, ir deganti galvutė nulėkė ant stalo. Jis skubiai ją užgesino, nuspriegė ant grindų ir, apmaudžiai numykęs, užsidegė kitą. To aš ir tikėjausi. Visa tai truko kelias sekundes, bet per tą trumpą valandėlę jis visas susikaupė, įsitempė, stengdamasis suvokti, ką reiškia „perleisti veidą".

Paaiškinimų galėjo būti kiek nori. Pradedant nuo tokių plačiai žinomų, kaip žmogžudystė, šantažas, afera, kai norima pakeisti savo išvaizdą, ir baigiant jau visai fantastiškais atsitikimais, kai iš tikrųjų verčiamasi veidų pirkimu ir pardavimu. . . Taip, suprasti toli gražu nelengva. Jeigu jis dar gali ramiai galvoti, turėtų iš karto prisiminti dešimt tūkstančių jenų — tai visiškai aiški sąlyga. Kiek galima nupirkti už dešimt tūkstančių jenų — žinoma. Ar ne išmintingiausia būtų, nesikankinant spėlionėmis, tiesiai paklausti, ką aš turiu omenyje? Be abejonės, jį prislėgė mano tvarsčiai, ir jis atsidūrė nesmagioje padėtyje,— sakytum žmogus, kurį per sapną kankina kažkokia neįtikėtina sofistika. Apskritai aš, rodos, nesuklydau, nusprendęs eiti į restoraną. Ir labiausiai man patiko, kad jis, lyg atsitrenkęs į vielų užtvarą, susidomėjo ne tiek tuo, kas yra po tvarsčiais, kiek pačiais tvarsčiais.

Akimirksniu — tarsi didelis fokusininkas mostelėjo skarele — aš visas nepaprastai pasikeičiau. Kaip iš nematomos oro duobės netikėtai išlekia šikšnosparnis, taip ir aš ūmai pavirtau smurtininku, pasišovusiu smeigti pašnekovui į gerklę nusmailintas iltis.

— Na, ką ten. Nors aš ir kalbu apie veidą, bet iš tiesų man tereikia odos. Tvarsčius noriu pakeisti...

Vyriškio veidas vis labiau niaukėsi, rodės, jis įniko rūkyti — taip uoliai dėjo lūpas,— apie mūsų reikalą jis lyg ir visai pamiršo. Pradžioje, norėdamas užbėgti už akių jo prieštaravimams, aš ketinau trumpai papasakoti viską, kaip yra iš tikrųjų, bet dabar jau to nebereikėjo. Po tvarsčiais aš nejučiom gailiai nusišypsojau, bet mano šypsenos niekas negalėjo pamatyti. Išlieti pyktį — tai geriausias būdas tausoti sveikatą.

— Ne, ne, nesijaudinkite. Aš neketinu plėšti jums odos. Vienintelis man reikalingas dalykas,— tai jos paviršiaus piešinys. Raukšlės, poros, odos linijos... Apskritai man reikia, kad leistumėte perkelti į formą viską, iš ko galima odą pajusti.

— Ak, forma...

Vyriškis su palengvėjimu atsiduso, įtampa atlėgo, jam ėmė slankioti Adomo obuolys, ir jis tankiai palinkčiojo galvą, tačiau būkštavimai jam vis dar neišsisklaidė. Buvo matyti, kad jis sunerimęs. Vyriškiui negalėjo nerūpėti, ką aš ketinu daryti su tokiu pat, kaip jo veidu. Užuot

tučtuojau išblaškęs jam abejones, aš visą laiką, kol kirtau atneštą valgį, dariau jam mažas niekšybes ir tik didinau abejones. Jokios neapykantos aš jam nejaučiau. Tik norėjau, tur būt, atkeršyti už tai, kad turiu su juo tartis dėl veido.

Žinoma, jei manęs nekankintų tos dėlės, tvarsčiai irgi būtų savaip malonūs, ir išmesti juos būtų ne taip lengva. Mano supratimu, pavyzdžiui, tikroji prasmė labiausiai išryškėja tada, kai jis aptvarstytas,— kaukės efektas. Kaukė — tai piktas žaidimas, kuriame tai, ko tikiesi iš veido, ir tai, ką matai, pasikeičia vietomis. Apskritai tai galima laikyti vienu iš būdų pasislėpti nuo žmonių,— kai užmaskuojamas veidas, užmaskuojama siela. Tikriausiai kaip tik todėl kadaise budeliai, vienuoliai atskalūnai, inkvizitoriai, žyniai, slaptųjų ordinų dvasininkai, na ir pagaliau plėšikai negalėjo apsieiti be kaukės, ji buvo jiems būtina. Kaukė turėjo ne tik neigiamą paskirtį — paslėpti veidą, tačiau, be abejo, ir kur kas pozityvesnį tikslą — paslėpus žmogaus išorę, sutraukyti ryšį tarp veido ir širdies, išvaduoti nuo dvasinių saitų, jungiančių jį su žmonėmis. Imkime paprastesnį pavyzdį — čia visai tinka pižono psichologija: pižonas mėgsta nešioti juodus akinius, net kai jie nereikalingi. Betgi, išsivadavus nuo visų dvasinių ryšių ir gavus beribę laisvę, galima greitai pasidaryti begaliniai žiauriam.

Tikrai sakant, aš jau ne sykį mąsčiau apie tvarsčius kaip kaukę. Taip. . . Pirmą kartą tai į galvą atėjo dar prieš tą atsitikimą su Kle pa-

veikslu. Didžiuodamasis lyginau save su neregimu žmogumi, kuris visus mato, bet pats pasislėpęs nuo kitų. Paskui — kai buvau pas poną K., gaminantį dirbtinius organus. K. visaip pabrėžė narkotinį kaukės pobūdį ir rimtai mane perspėjo, kad galiausiai aš pavirsiąs narkomanu, neįsivaizduojančiu gyvenimo be tvarsčių. Galima, vadinas, sakyti, kad dabar tai atsitiko trečią kartą... Juk praėjo daugiau kaip pusmetis — ar gali būti, kad aš sukčiausi vis toje pačioje vietoje? Ne, vis dėlto skirtumas yra. Iš pradžių tai buvo tiesiog pagyros, paskui aš buvau perspėtas pašalinio žmogaus ir galiausiai dabar pirmąkart iš tikro pajutau slaptą žavesį būti žmogumi su kauke. Mano mintis sakytum judėjo spirale. Tiesa, giliai širdyje aš truputį abejojau: kokia linkme vyksta tas judėjimas — spirale aukštyn ar atvirkščiai — žemyn?..

Taigi, tebesijausdamas esąs smurtininkas, aš išviliojau vyriškį iš universalinės parduotuvės, užmokėjau už numerį artimiausiame viešbutyje ir po dviejų valandų tokiu pat būdu, kokiu padariau savo dėlyno lipdinį, gavau to žmogaus veido odos atspaudą. Žiūrėdamas, kaip vyriškis, baigęs darbą, įsikišo į kišenę dešimties tūkstančių jenų banknotą ir išėjo, kone išbėgo pro duris, aš pajutau šlykščią vienatvę, lyg visos jėgos būtų palikusios mano kūną. Jei sandėris su tikru veidu tuščias, toks pat tuščias, ko gero, bus ir sandėris su kaukėtu veidu.

Post scriptum. Ne, šitas samprotavimas neteisingas. Tokį jausmą tikriausiai sukėlė tai, kad spėjamos mano širdies permainos, kada užbaigsiu kaukę, labai panašios į visus tuos atvejus, kada užsidedamas šiaip koks antveidis, norint pasislėpti nuo žmonių... Ir nenuostabu, kad aš jaučiau nerimą: tolau nuo savo brangaus tikslo — vėl atnaujinti taką, jungiantį mane su žmonėmis. Tiesa, ta analogija kiek nenuosekli. Kaukę, kuri nėra mano paties veidas, laikyti paprastu antveidžiu,— vadinas, baltą vadinti juodu. Jeigu kaukė atnaujina taką, tai antveidis jį užtveria — jie greičiausiai antipodai. Priešingu atveju aš pats, besistengdamas pabėgti nuo kaukės-antveidžio ir surasti kaukę-veidą, atsidursiu idiotiškoje padėtyje.

Ir dar vienas dalykas. Ką tik aš pagalvojau: kaukė reikalinga aukai, o antveidis, atvirkščiai,— smurtininkui. Ar ne tiesa?

Baltasis sąsiuvinis

Na, štai aš ir pakeičiau sąsiuvinį nauju, bet mano reikalai beveik nepasistūmėjo. Iš tiesų, kol aš galėjau pradėti naują puslapį, praėjo ke-

lios savaitės be jokių įvykių, lyg būčiau sustojęs rimties taške. Kelios neišraiškios savaitės, be akių, be nosies, be burnos, panašios į mano kaukę iš tvarsčių. Bet kai kas vis dėlto įvyko: aš praleidau progą užpatentuoti vieną savo darbą, o tai būtų padidinę mano kapitalą, ir, be to, jauni laboratorijos bendradarbiai netikėtai mane rimtai iškritikavo už šių metų biudžetą. Na, patentas, žinoma, buvo dar labai toli nuo praktinio taikymo ir perdaug specialus, tad krimstis dėl jo neverta. O štai biudžetas... Nors jis ir nėra tiesiogiai susijęs su mano kaukės planais... Bet darbas yra darbas, ir aš turėjau viską gerai apgalvoti. Kai kolegos ėmė kalbėti apie biudžetą, aš supratau, kad jis priklauso, pasak jų, nuo tam tikros mano taktikos. Iš tikrųjų, aktyviai remdamas grupę jaunų bendradarbių, pradžioje aš pritariau specialaus sektoriaus organizavimui, bet, kai prireikė sudaryti biudžetą, pasirodė, kad aš savo žodžių atsižadėjau. Tai, žinoma, nebuvo nei intriga, nei pavydas, nei piktas kėslas, nei kokie kiti, iš anksto apgalvoti manevrai, nors jie taip mano poelgį ir vadino. Girtis neturiu kuo — tiesiog tai užmiršau. Jeigu mane apkaltins nepakankamai rimtu požiūriu į darbą, man regis, turėsiu nuolankiai sutikti. Pirmiau aš beveik to nesuvokiau, bet po jų kalbų labai aiškiai pajutau, kad nuo kažkurio laiko nustojau domėtis darbu. Nors ir nelabai malonu tai prisipažinti,

bet ar ne dėlės čia bus kaltos? Bendradarbių pasipiktinimas pabudino mano sąžinę, bet ir, atvirai sakant, suteikė drąsos. Juk su manimi elgėsi kaip su lygiu — be dirbtinių šypsenų, su kuriomis anksčiau pasitikdavo luošį...

Bet kokį vis dėlto atradimą aš padariau „No kaukių parodoje", kur, kaip jau rašiau ano sąsiuvinio pabaigoje, man, rodos, pavyko visiškai išspręsti patį svarbųjį klausimą — kokį veidą pasirinkti?

Rašyti apie tai labai liūdna. Veido išraiška — ne slaptos durelės, slepiamos nuo pašalinių akių, o paradinės durys, ir todėl sąmoningai statomos ir puošiamos taip, kad džiugintų svečiui akis. Išraiška — tai laiškas, o anaiptol ne reklaminis lapelis, kuris siunčiamas negalvojant, kas jį gaus, ir todėl negali būti be adresato. Įsitikinęs, kad mano išvedžiojimai teisingi, aš tučtuojau nusprendžiau duoti tau teisę parinkti ir šitaip su palengvėjimu nusimečiau nuo pečių naštą. Mano žaidimą iškart ėmėm žaisti dviese.

Tą vakarą — molinio dubens spalvos vakarą,— kai blandus rūkas, tarsi drumzlinas vanduo, kamuoliais pakilo į viršų, valanda anksčiau, negu paprastai, apsitraukė dangus, ir murzinų žibintų šviesa demonstratyviai ginė nepavaldų jai laiką... Slinkdamas žmonių minioje, juo tirštesnėje, juo arčiau stoties, aš vėl mėginau imtis smurtininko vaidmens, norėdamas

kaip nors atsikratyti nepakenčiamu vienatvės jausmu, apnikusiu mane nuo tos akimirkos, kai išsiskyriau su tuo žmogum. Bet jei nesusitiksiu su kuo nors vienu du, kaip buvo restorane, nieko, tur būt, neišeis. Toje šlykščioje sekmadienio vakaro spūstyje žmonių veidai nelyginant amebos, tiesdamos kita kitai tariamąsias kojytes, sudarė ištisą grandinę, ir niekur nebuvo nė spragelės, kur aš galėčiau įsisprausti. Bet aš vis tiek jau nebebuvau toks suirzęs, kaip anksčiau, kada ėjau iš namų. Net leidau sau pripažinti, kad spindinti šviesos jūra, kuri, plėšydama rūką, plaukė, alsavo, vilnijo, iš tikrųjų didingai graži. Gal būt, todėl, kad dabar turėjau visai aiškų planą. Su tokiais vargais pirktas veido lipdinys iš kalio alginato, kurį nešiausi portfelyje po pažastimi, buvo neišpasakytai sunkus... Tiesa, jį atsvėrė mano veido tvarsčiai, kiaurai prisigėrę rūko. Bet, šiaip ar taip, aš turėjau planą ir galėjau mėginti jį įgyvendinti. Viltys tikriausiai ir sušvelnino, bent truputėlį, man širdį.

Taigi tą vakarą... mano širdis plačiai tau atsivėrė, tarsi užtvara prieš ją būtų išnykusi. Ir tai nebuvo vien pasyvi viltis suversti tau išrinkimą. Ir tai nebuvo vien utilitarinis akstinas po to, kai pasiruošimas buvo baigtas ir aš priėjau etapą, kada jau greitai turi pasirodyti kaukė. Kaip čia geriau pasakius... Naiviai lyg vaikas, švel-

niai, tarsi žengdamas basas per žolę, aš vis trumpinau ir trumpinau atstumą tarp mūsų.

Galimas daiktas, tai buvo ramybė ir tikrumas, apėmę mane, kai gavau progą įvilioti tave į kaukės darymo bendrininkus, tegu ir netiesioginius — tas darbas reikalavo vienumos, dargi, rodės, neteisėtos. Man, šiaip ar taip, tu buvai svetimas žmogus Nr. 1. Ne, tuos žodžius aš vartoju ne neigiama prasme. Tu — pirmoji, į kurią aš turiu atnaujinti taką, tu esi toji, kieno vardą turiu įrašyti pirmajame savo laiške, štai kokia prasme pavadinau tave pirma svetimąja. (Nieku gyvu aš negaliu netekti tavęs. Prarasti tave man reiškia prarasti visą pasaulį.)

Bet tą akimirką, kai aš susidūriau su tavimi akis į akį, mano viltis pavirto skudurų krūva, panašia į ištrauktas iš vandens jūros žoles. Nenorėčiau, kad neteisingai suprastum. Aš anaiptol nenoriu priekaištauti už tai, kaip tu mane pasitikai. Aš anaiptol neturiu to galvoje — tu užjautei mane kilniaširdiškai, su neišpasakytu kilnumu, pranokstančiu patį kilnumą. Be to atvejo, kai nesileidai po sijonu. Daug kuo, be abejonės, reikėjo kaltinti ir mane arba, geriau sakant, tiktai mane. Kaip yra pasakęs poetas: ar visada turi teisę tikėtis, kad tave mylės tas, kurį tu...

Tą dieną tu pasitikai mane, kaip paprastai, neįkyriai meili, arba, tikriau sakant, neįkyriai gailiaširdiška. Mūsų tylėjimas irgi buvo įprastas...

Kiekgi laiko praėjo, kai tarp mūsų stojo tyla, lyg sulūžo instrumentas?

Mūsų kasdieniai pašnekesiai, pasipasakojimai senų naujienų nesiliovė, bet pasidarė minimalūs ir grynai simboliški. Bet aš nė nemanau kaltinti tavęs. Puikiai supratau, kad tai buvo dalelė tavo gailesio. Sulaužytas instrumentas klaidingai groja. Verčiau tegu tyli. Man tai buvo graudi tyla — tau, be abejonės, šimtą kartų graudesnė. Todėl aš ir turėjau kaip nors pasinaudoti ta proga: pasikalbėti su tavim dar kartą — tiek dėjau į tai vilčių...

Bet vis vien kaip būtų buvę gera, jei tu nors būtum paklaususi, kur aš buvau išėjęs. Pastaruoju metu tai juk buvo neįprastas atsitikimas: sekmadienį nuo ankstaus ryto visai dienai dingau iš namų, o tu neparodei nė mažiausios nuostabos.

Tu greitai sureguliavai krosnies ugnį ir tučtuojau vėl išėjai į virtuvę: nespėjai atnešti šilto rankšluosčio ir vėl išbėgai pažiūrėti, ar sušilo vanduo vonioje. Tu lyg ir nepalikai manęs, bet ir nesistengei būti arčiau. Žinoma, kiekviena šeimininkė elgiasi savo namuose taip pat, kaip tu, bet aš noriu pasakyti štai ką — tu pernelyg dėjaisi santūri tomis valandėlėmis. Tu iš tikrųjų buvai gana sumani. Stengdamasi suteikti mūsų tylėjimui natūralumo, tu puikiai, su elektrinių svarstyklių tikslumu matavai laiką.

Norėdamas sudrumsti tylą, aš dėjausi supykęs, bet ir tai nepadėjo. Tavo pastangos iš tiesų buvo didvyriškos, aš beregint apsiraminau ir

labai aiškiai pajutau, kaip bergždžiai buvau pasikliovęs savimi. Ledinis tylos laukas tarp mūsų buvo, matyt, kur kas storesnis, negu aš maniau. Visai ne plonutė ledo plutelė, kurią ištirpdytų pirma pasitaikiusi dingstis. Visi mano sugalvoti beeinant klausimai — ar pretekstai pokalbiui — tebuvo nukritusio ant aisbergo degtuko liepsnelė.

Aś, žinoma, nebuvau toks optimistas ir nemaniau, kad štai pastatysiu prieš tave dviejų veido tipų pavyzdžius ir, mėgdžiodamas tikrą prekybininką, paklausiu: na, katras tau labiau patinka? Pirmoji sąlyga — kad mano kaukė nekristų į akis kaip kaukė, ir dėl to aš neturiu atskleisti, ką mano klausimas reiškia iš tikrųjų. Kitaip aš susilauksiu tik piktų patyčių ir užgauliojimų. Ir dabar, kadangi neketinu imtis hipnotizmo, mano klausimai turi būti kiek galima netiesioginiai. Bet toliau mano planai nesiekė, ir laimėjimas, kurį aš vargais negalais pasiekiau, kadangi negailėjau kojų kaip geras seklys,— šis laimėjimas vos neatsisuko prieš mane. Bet aš vis vien tikėjausi, kad reikiamu momentu juo pasinaudosiu. Pavyzdžiui, lengva širdimi aš tyrinėjau savo draugų veidus, nejučia vesdamas siūlą prie tavo skonio.

Tačiau tu — ne žuvis ir netylėsi. Tyla — sunkus tau išbandymas. Ne kas kitas, o aš labai kankindavausi, kada kas su panieka kalbėdavo apie to ar kito veidą, o tu, šitai žinodama, vis dėlto man pritardavai.

Plūsdamas save už veidmainystę, aš tylom praėjau pro tylą, grįžau į savo kabinetą, užrakinau spintoje formavimo instrumentus ir šios dienos trofėjų, o paskui, kaip paprastai, ėmiau vyniotis tvarsčius — ketinau išsitepti veidą kremu ir padaryti kasdienį masažą. Tačiau bekylanti ranka staiga sustojo, ir aš įsileidau į dialogą su nesančiu pašnekovu.

— Ne, tai ne paprastas masalas... Kiek dešimčių kolorijų ugnies reikia šiai tylai sutirpdyti? Tai žino tik mano prarastasis veidas. Gal būt, kaukė ir yra atsakymas?.. Bet jeigu tu nepatarsi, aš negalėsiu kaukės pasidaryti... Tad rasi geriau viską mesti?.. Bet jei kur nors nepertrauksi to ydingo rato, tai ir kartosis vis tas pat, kaip kvailame pinigo mėtyme. Ir vis dėlto nereikia prarasti vilties. Jeigu nepavyks ištirpdyti visos tylos ištisai, reikia pamėginti užkurti kur nors mažytį — tik rankoms pasišildyti — lauželį...

Tarsi naras, besivelkąs savo aprangą, aš vėl vyniojausi ant veido tvarsčius. Su apnuogintu dėlynu nebeturėjau pasitikėjimo, kuris padėtų man įveikti slogią tylą.

Norėdamas paslėpti sukausčiusią mane įtampą, abejingais katės žingsniais, lyg nieko nebūtų atsitikę, aš sugrįžau į svetainę. Dėdamasis, kad skaitau vakarinį laikraštį, viena akimi aš sekiau, kaip tu vaikštai į virtuvę ir atgal. Tu nesišypsojai, bet, kai tu darei čia viena, čia kita, nė akimirkos nesiliaudama judėti, tavo išraiška buvo tokia nuostabiai švelni, kad rodės,

beregint nusišypsosi. Tai iš tiesų buvo nuostabi išraiška, atsiradusi tau nejučiom, aš net pagalvojau: rasi kaip tik ši tavo veido išraiška, netikėtai mane sužavėjusi, ir buvo man pagrindinis stimulas tau pasipiršti?

(Ar nebūsiu jau apie tai rašęs? Tiek to, jeigu ir pakartosiu, nebaisu. Man, ieškančiam veido išraiškos prasmės, ji buvo kaip švyturys. Netgi dabar, kai aš tau rašau ir galvoju apie tave, pirmiausia prieš akis man stovi tavo veido išraiška. Tą pačią akimirką, kai tavo pažiūrėti abejingame veide pasirodė šypsena, jo išraiškoje ūmai kažkas suspindo, ir visa kas, nužerta šitos šviesos, staiga pasidarė tikra, tvirta. . .) Dosniai dalydama tą išraišką langams, sienoms, luboms — viskam, kas tik buvo aplink tave, į mano pusę tu neįstengei atsigręžti. Ir nors man tai buvo visai suprantama ir apskritai aš nieko nesitikėjau, staiga pajutau, kad man visiškai pakaktų, jeigu pasisektų priversti tave atsigręžti į mano pusę ir pamatyti tavo veido išraišką.

— Pasikalbėkim.

Bet kai tu atsisukai į mane, toji išraiška jau buvo dingusi.

— Šiandien aš buvau kine.

Tu laukei, ką aš pasakysiu toliau, žiūrėdama į plyšelius tarp tvarsčių su tokiu dėmesiu, kad jo nė negalima buvo laikyti dėmesiu.

— Ne, ne dėl to, kad būčiau norėjęs pasižiūrėti filmą. Man stačiai reikėjo tamsos. Kai eini gatve su tokiu veidu, ima slėgti mintis,

kad darai kažką bloga. Keistas daiktas tasai veidas... Anksčiau aš visai apie jį negalvojau, o kai jo netekau, man rodos, kad nuo manęs atplėšta pusė pasaulio...

— Koks buvo filmas?

— Neprisimenu. Tikriausiai todėl, kad visai išsikrausčiau iš galvos. Tiesa, mane ūmai apsėdo smurto idėja. Ir tada aš lyg nuo lietaus įbėgau į artimiausią kino teatrą...

— O kur tas kino teatras?

— Ar ne vis tiek kur? Man buvo reikalinga tamsa.

Tu smerkiamai sučiaupei lūpas. Bet akys liūdnai prisimerkė, bylodamos, kad ne tik mane tu kaltini. Mane apėmė baisus gailesys. Aš neturėjau to daryti. Reikėjo kalbėti visai apie ką kita.

— Taigi tada aš ir pagalvojau. Gal kartais verta nueiti į kiną. Ten visi žiūrovai tarsi išsinuomoja iš aktorių veidus ir juos užsideda. Niekam nereikia savo paties veido. Kinas — tai tokia vieta, kur žmonės eina už pinigus kuriam laikui pasikeisti veidais.

— Taip, tur būt, kartais nueiti į kiną verta.

— Man rodos, verta, tikrai verta. Šiaip ar taip, tenai tamsu. Bet kas per filmas, jeigu aktorių veidai nepatinka. Ar ne? Juk eini tų veidų išsinuomoti ir užsidėti sau. Todėl, jeigu jie ne visai patinka — pusė įdomumo dingsta.

— O argi nėra filmų be aktorių? Na, pavyzdžiui, dokumentiniai...

— Vis viena. Tegu juose nėra aktorių, bet veidų vis tiek yra. Net žuvys, net vabzdžiai turi šiokią tokią fizionomiją. Net kėdės ir stalai turi savo veidą, kuris gali patikti ar nepatikti.

— Bet kas gi žiūrės filmą, užsidėjęs žuvies fizionomiją?

Tu suvirpėjai kaip drugelis, mėgaudamasi sąmoju. Tavo, žinoma, buvo teisybė. Tylėti, suprantama, geriau, negu traukti į šviesą tą žuvies fizionomiją.

— Ne, tu klysti. Kalbame visai ne apie mano veidą. Veido juk aš neturiu, vadinasi, jis negali nei patikti, nei nepatikti. Tu — kitas dalykas. Tau negali nebūti klausimo, su kokiais aktoriais filmą tu nori žiūrėti.

— Ką nori sakyk, vis vien man patinka filmai be aktorių. Jokio malonumo man neteikia nei tragedija, nei komedija.

— Na, kodėl, na, kodėl tu visuomet stengiesi man nusileisti?

Nejučiom mano balsas pasidarė griežtas, viskas staiga man įgriso, ir po tvarsčiais aš padariau biaurią grimasą, kurios vis vien niekas negalėjo matyti. Gal būt, dėl to, kad vėl išpylė karštis, dėlės sukirbėjo, ir visą veidą aplink jas ėmė pasiutiškai niežėti.

Tai nebuvo tyla, kurią galima šitaip įveikti. Kad ir nuo ko mes pradėdavom kalbą, ji visą laiką sustingdavo tame pačiame taške. Man stigo drąsos mėginti toliau, ir aš tylėjau. Mūsų tylėjimas nebuvo tyla, stojanti po to, kai jau

viskas pasakyta. Tai buvo skaudi tyla, kai visas mūsų pokalbis biro į šipulius.

Paskui kelias savaites aš slankiojau toje tyloje, mechaniškai, tarsi lankstydamas išsinuomotus sąnarius. Bet vieną kartą aš staiga pamačiau pro langą, kaip mirguliuoja, vėjo pučiami, plonyčiai žalsvi maumedžio ūgiai, skelbdami vasarą. Taip pat ūmai subrendo ir mano sprendimas. Tai atsitiko tą vakarą, kai aš, prisimeni, staiga užrikau valgant — kokia buvo dingstis, užmiršau:

— Na, pasakyk man, pasakyk, kas verčia tave gyventi su manim!— Aš žinojau, kad mano šauksmas, nors ir koks buvo garsus, teliko vien tylos dalis, ir, neišdrįsdamas pažvelgti tau tiesiai į veidą, aš įsmeigiau akis į blankiai žalią kilpelę apie mažytę žalią sagutę ant krūtinės. Ir, stengdamasis, kad nevirpteltų balsas, klykiau:— Atsakyk tuoj pat, atsakyk! Kodėl tu nesiskiri su manim? Dabar reikia visiškai išsiaiškinti — tai mudviem abiem lygiai svarbu. Tiesiog iš inercijos? Sakyk, nesivaržyk. Negalima versti savęs daryti tai, kuo pati nesi įsitikinusi. . .

Kai aš išsikalbėjęs užsidariau kabinete, atrodžiau pasigailėtinai, lyg popierinis aitvaras, patekęs į lietų. Koks ryšys gali būti tarp manęs — žmogaus, dėl tokio nieko, kaip veidas, iškėlusio beprotišką sceną, ir manęs — laboratorijos vadovo su devyniasdešimt septynių tūkstančių jenų atlyginimu? Ir juo daugiau aš galvojau, juo

labiau virtau prakiurdintu aitvaru, iš kurio galiausiai liko vieni draiskalai — visas popierius išskido! . .

Ir kai liko vieni draiskalai, aš atsipeikėjau ir supratau, kad šiurkščius ir grubius žodžius, kuriuos drėbiau tau į veidą, aš turėjau pasakyti sau. Taip, mes vedę jau aštuoneri metai. Aštuoneri metai — nemažas laiko tarpas. Šiaip ar taip, pakankamas, kad galėtume vienas už kitą atsakyti, katras kokį valgį mėgsta, kokio nemėgsta. Na, o jeigu mes galime atstovauti vienas kito valgio skoniui, tai ar negalime to daryti, kai kalbama apie veidus? Vadinas, anaiptol nereikėjo mūsų tyloje tuščiai ieškoti temos pokalbiui.

Aš ėmiau konvulsyviai raustis atmintyje. Kažkur tikrai turi būti tavo įgaliojimas, kuriuo paskiri mane savo atstovu. Negali nebūti. O jeigu mes buvome tokie tolimi kits kitam dar prieš tą nelaimingą atsitikimą, tai ką gi aš tada stengiuosi susigrąžinti, kurdamas sau kaukę? Vadinas, aš tiesiog neturiu ko susigrąžinti. Ir kadangi per visus tuos aštuonerius metus, kurie prabėgo be jokių įvykių, mes visiškai neturėjome ko slėpti vienas nuo kito, man nėra ko abejoti tuo dabar, kai esu atitvertas nesama išraiška — storesne, negu mano tvarsčiai, siena. Vadinas, aš jau praradau teisę ko nors reikalauti. O jeigu aš nieko nepraradau, tai negaliu reikalauti ir kompensacijos. Gal būt, man reikia apsiprasti su tuo, kad mano pirmykštis pavida-

las irgi kaukė, ir nuolankiai pasitenkinti savo dabartine būkle?

...Problema labai paini. Pats faktas, kad aš ją laikau painia, taip pat pernelyg painus. Vadinas, tiesiog iš savimeilės aš turiu atlikti atstovo misiją. Tas darbas ne per daug mane traukė, bet, pasitelkęs visus atsiminimus, įspūdžius, pašnekesius, aš sukūriau tavo modelį ir ėmiau prisiminti, kokie veido bruožai tau patiko; stojęs tavo vieton, bandžiau vaizduotis vyrų veidų išraišką. Jaučiau pasišlykštėjimą, tarsi už apykaklės būtų užlindęs vikšras. Bet, iki sužinosiu, kas visi tie vyrai, kaip man aiškiau suvokti, kas esi tu? Linzė, be abejo, turi būti stipriai įtvirtinta. Jeigu ji kilsuos kaip medūza, tai žiūrėk nežiūrėjęs — nieko nepamatysi. Ir dabar, kai aš iš paskutiniųjų stengiausi tave įžiūrėti, tu, rodos, virtai čia tašku, čia linija, čia paviršiumi ir galiausiai tapai beforme tuštuma ir praslydai pro mano penkių jutimų tinklą.

Aš apstulbau. Ką gi aš mačiau, į ką kreipiausi, su kokiais jausmais gyvenau tą gana netrumpą laiką? Nejaugi aš taip mažai apie tave žinojau? Pastėrau iš sumišimo prieš tavo vidinį pasaulį — nežinomus plotus, apsiaustus bekraščio blankaus rūko. Man pasidarė tokia gėda, kad aš įmanydamas būčiau apsivyniojęs ant veido dar kita tiek tvarsčių.

Bet, gal būt, atvirkščiai — gerai, kad vieną kartą aš buvau taip prispirtas prie sienos. Išmečiau iš už apykaklės vikšrą, susitvardžiau ir grįžau į svetainę — tu sėdėjai, užsidengusi vei-

dą rankomis, priešais televizorių su išjungtu garsu. Tikriausiai tyliai verkei. Vos tai pamatęs, aš supratau, kad galima ir visai kitaip paaiškinti, kodėl nesugebu būti tavo atstovu.

Negalima, tur būt, tvirtinti, jog atstovas aš buvau idealus. Šiaip ar taip, galima tvirtai pasakyti, jog bendravau su tavim vienpusiškai, nė nenujausdamas, kad tu gali domėtis vyro veidu. Kuo gi tai baigėsi? Dabar aš priverstas būti lyg ir tikru sąvadautoju! Argi tai ne įprasta santuokos forma, kai nuo pat pradžios atmetamas klausimas, kokie vyrų veidai patinka tavo žmonai (kokie valgiai — kitas dalykas). Kai vyras ir moteris susituokia, jie turi atsikratyti tokių abejonių ir smalsumo. Jeigu dėl to nesutariama, tai geriau tokio sunkaus žygio nepradėti!

Tyliai tyliai, kad tu nepajustum, aš prisėlinau iš užpakalio — kvepėjo kaip asfaltas po lietaus. Gal tai buvo tavo plaukų kvapas. Tu atsigręžei, kelis sykius patraukei nosimi lyg persišaldžiusi ir, norėdama išblaškyti mano iliuzijas, pažvelgei į mane giedru giliu žvilgsniu — jis rodėsi tarsi nupieštas. Su begaliniai vaiskia, abejinga išraiška,— taip saulės spinduliai persmelkia mišką, apnuogintą šalto rudens vėjo...

Tada tai ir atsitiko. Keistas jausmas mane pagavo. Gal būt, pavydas? Tikriausiai. Kamuoliukas, panašus į dygią varnalėšą, mano širdyje išaugo didumo sulig ežiu. Ir aš staiga pajutau, kad veido išraiškos kriterijus, mano sūnus paklydėlis, kuris rodėsi prarastas amžinai, yra šalia

manęs. Tai buvo staigmena. Tokia, kad nė pats negalėjau aiškiai jos suvokti. Bet nemanau, kad taip jau buvau apstulbintas. Kaipgi aš pirmiau nesupratau, kad, be šito atsakymo, kitas neįmanomas? Va tai man pasirodė neprotinga.

Aš paliksiu nuošalyje tą „kaip" ir pradėsiu nuo išvados, kurią priėjau. Mano kaukė pagal Blano klasifikaciją turėjo priklausyti ketvirtajam tipui. „Neharmoningas, ekstraversinis tipas." Veidas išsišovęs prie nosies... Psichomorfologijos požiūriu — valingo, veiklaus žmogaus veidas...

Viso to buvo perdaug maža, ir aš pasijutau kone apmulkintas. Bet, gerai pagalvojęs, paaiškinimą gali rasti. Juk lėliukė, likdama toje pat būklėje, kinta ir ruošiasi pereiti į naują formą. Po to, kai savo supratimą apie veido prasmę iš pamatų pakeičiau, tai, ką aš renkuosi, pavirto tuo, ką man renka kiti,— man jau nebeliko nieko daugiau, kaip atidžiai sekti tave, slenkant ant nuomonės, kaip tam žmogui tamsoje, kuris, užsimerkęs ar atsimerkęs, žiūri į vieną pusę ar į kitą, temato vien tamsą. Ir nors iškilęs reikalas sekti tave žeidė man savimeilę, mane erzino, nervino, tiesiog žemino, nors jau buvau pavargęs nuo savo begalinių minčių, vis vien aš negalėjau nė akimirkos atitraukti nuo tavęs akių.

Aš troškau prisiartinti prie tavęs ir kartu troškau atsitolinti nuo tavęs. Norėjau pažinti tave ir kartu šito purčiausi. Geidžiau matyti tave, bet, žiūrėdamas į tave, jaučiau pažemini-

mą. Ir tokioje būklėje, kai spraga tarp mūsų vis gilėjo, man nebeliko nieko daugiau, kaip suspausti rankomis perskilusią stiklinę ir kaip nors išlaikyti jos formą.

Visa tai aš puikiai supratau. Supratau, kad tai buvo padrikas melas, mano paties prasimanytas ir labai man pravartus,— tarsi tu auka, grandine prirakinta prie manęs, jau nebeturinčio į tave jokių teisių. Ir tu nuolankiai, savo noru pasmerkei save tokiai daliai. Ir ar ne tau pačiai buvo skirtas spindesys, švystelėjęs tavo rimtame veide? Vadinas, kai tik panorėsi, kiekvieną akimirką tu gali mane palikti. Bet ar supranti, kaip tai baisu man? Tu turi šimtus veido išraiškų — aš nė vienos. Bet vos tik prisimenu, kad po tavo kimono yra nepaprasto elastingumo, nepaprastos temperatūros kūnas ir oda, aš imu rimtai galvoti apie tai, kad galo mano kančioms nebus, iki aš nepersmeigsiu tavo kūno didžiule adata — net jeigu tai atims tau gyvybę — ir nepaversiu tavęs kolekcijos eksponatu.

Ir visa tai todėl, kad mano širdyje grūmėsi troškimas atnaujinti taką tarp mūsų ir kerštingas noras tave sunaikinti. Galiausiai aš jau nebegalėjau atskirti, kur vienas jausmas, o kur kitas, ir mano lanko strėlė buvo nukreipta į tave visą laiką, kasdien, o paskui širdyje netikėtai išsigraviravo medžiotojo veidas.

Medžiotojo veidas negali priklausyti „harmoningam intraversiniam tipui". Su tokiu veidu aš arba pavirsiu paukštelių bičiuliu, arba, at-

virkščiai, laukinių žvėrių grobiu. Tokiomis aplinkybėmis mano sprendimas ne tik neatrodė netikėtas, bet, galima sakyti, buvo neišvengiamas. Gal būt, todėl, kad buvau apakintas kaukės dvylipumo — veidas paneigiamas ir kartu sukuriamas naujas veidas — ir išleidau iš akių tai, kas svarbiausia: netgi tas apakimas yra viena iš veikimo formų,— gal būt, todėl neišvengiamas man pasirodė toks aplinkinis kelias.

Esama „menamųjų skaičių". Tie skaičiai, pakelti kvadratu, virsta neigiamaisiais. Kaukė irgi kažkuo panaši į juos: užsidėti kaukę ant kaukės — tas pat, kaip jos visai neužsidėti.

Reikėjo tik išsirinkti tipą — visa kita buvo paprasta. Vien fotografijų, surinktų veido modeliavimo literatūroje, aš peržiūrėjau šešiasdešimt aštuonias, ir daugiau kaip pusė priklausė „veidų, išsišovusių prie nosies", tipui. Viskas buvo paruošta, net perdaug gerai paruošta.

Nusprendžiau tučtuojau imtis darbo. Po ranka neturėjau jokių pavyzdžių, bet mėginau ryškinti veidus vaizduotėje, kaip kad sluoksnis po sluoksnio ryškinčiau paveikslą, nupieštą nematomais dažais, ir kaskart ant nuovokos spėjau, kokį įspūdį jis tau daro. Pirmiausia stibio lipdinyje putota medžio derva aš užpildžiau visas vietas, išėstas dėlių. Iš viršaus vietoje molio ėmiau sluoksnis po sluoksnio tam tikra kryptimi, pagal Langerio linijas, kloti plonas plastines juostas. Pusmetį pasitreniravus, mano pirštai, tarsi laikrodininko pirštai, apčiuopomis nu-

statantys spyruoklės plunksnos kreivumą, puikiausiai gaudėsi smulkiausiose veido detalėse. Veido spalvą parinkau kaip prie rankos riešo. Aš įdėjau į medžiagą truputį titano rūgšties, norėdamas, kad smilkiniai ir smakras būtų šviesesni, ir raudonojo kadmio — kad skruostai būtų raustelėję. Juo arčiau buvo paviršius, juo atsargiau aš dėjau dažomąsias medžiagas. Ypač didelio sumanumo prireikė, norint švelniu, pilkšvu klodeliu prie šnervių natūraliai perteikti amžių. Pagaliau užliejau skaidrų ištirpdytos medžio dervos sluoksnį — ploną plėvelę, turinčią fluorescuojančių medžiagų ir maždaug tokį pat, kaip keratino sluoksnio, lūžimo koeficientą; joje buvo atkurtas mano pirktos odos paviršius. Paskui gautą kaukę labai trumpai palaikiau garuose su dideliu slėgimu, ir ji susitraukė ir sustingo kaip nulieta. Raukšlių dar nebuvo, ir todėl ji buvo lygi, be išraiškos. Bet vis tiek darė įspūdį, lyg būtų kažkas gyva, ką tik nuplėšta nuo gyvo žmogaus.

(Kol man pavyko tai pasiekti, praėjo dvidešimt dvi ar dvidešimt trys dienos.)

Sekanti problema: kaip paslėpti juostelę, jungiančią kaukę su oda. Kaktą kaip nors dailiai uždengsiu plaukais. (Laimė, plaukų turiu daugiau, negu reikia, ir jie truputį garbanojasi.) Apie akis, padaręs daugiau raukšlelių, užtepsiu tirščiau dažais, užsidėsiu akinius, ir niekas nieko nepastebės. Lūpas galima bus užlenkti į vidų, o kraštus pritvirtinti prie dantenų. Šnerves turėtų pavykti sujungti su tvirtesniais vamzde-

liais ir vamzdelius įkišti į vidų. Šiokių tokių keblumų sudarė smakras. Išeitis buvo viena. Paslėpti smakrą po barzda.

Išrovęs iš galvos ir atrinkęs plonesnius plaukus, aš smaigiau plaukelį po plaukelio, laikydamasis krypties ir kampo, po dvidešimt—trisdešimt į kiekvieną kvadratinį centimetrą. Baigtas buvo ir tas darbas — vien jam prireikė dvidešimt dienų,— bet mane dar kankino psichologinis protestas. Praėjusiame šimtmetyje barzda buvo įprastas reiškinys, bet dabar, šiaip ar taip, ji atrodo kiek pretenzingai. Pavyzdžiui, vos tik išgirstu žodį „barzda", ir, nors liūdna, tuoj man akyse iškyla, prisimeni, tas budintis policininkas prie stoties.

Barzdas, žinoma, nešioja ne tik banditai ir didvyriai. Esama dar pranašų barzdų, tokių barzdų, kaip Lenino, Europos aristokratų barzdų. Esama tokių barzdų, kaip Kastro, esama, nežinau, kaip jos vadinamos, nepaprastai madingų barzdų, kurias mėgsta nešioti jauni žmonės, besidedą menininkais. Nors sunku su barzda ir juodais akiniais atrodyti neekscentriškai, bet, kadangi man nebuvo kitos išeities, reikėjo bent padaryti viską taip dailiai, kad savo išore nedaryčiau nemalonaus įspūdžio.

Tu pati viską matei ir viską žinai, ir vargu ar reikia vėl kalbėti, kaip pasisekė man darbas. Aš pats nenorėjau jo vertinti, pagaliau ir nežinojau, ar galėčiau jį pakeisti,— to, kas išėjo, man pakako. Tiesa, sąžinė šiek tiek graužė, bet. . .

Visiškai nenorom išsprūdo man žodžiai „sąžinė šiek tiek graužė", bet kai gerai pagalvoji — jie turi gilią prasmę. Mano mintys dar nebuvo susiklosčiusios į žodžius, išryškėjusios. Ir tai žadino kažkokį nemalonų jausmą, tarsi spuogelis būtų iškilęs ant liežuvio ir ėmęs peršėti, tereikėjo prasižioti — įspėjantį mane jausmą: netauškėk niekų...

Tą naktį, kai pagaliau užbaigiau barzdą, ant dešinės rankos nykščio nuo pinceto liko juoda pakraujavusi nuospauda. Akys man degte degė, iš to skausmo aš visas apsipyliau prakaitu. Nors kiek šluosčiausi akis, vėl ir vėl sruvo ašaros, lipnios it skystas medus, ir akys blausėsi kaip dulkėti langų stiklai. Kai aš pakilau eiti į vonią praustis, jau brėško — nė nepajutau, kaip praėjo naktis. Tą akimirką, kai aš nejučiom nugręžiau veidą nuo skaisčių ryto saulės blyksnių, skaldomų lango rėmų, smegenis man pervėrė jau patirtas kartą jausmas.

Prisiminiau vieną savo sapną. Tas sapnas, panašus į seną nebylųjį filmą, prasidėjo labai ramia scena: kartą vasaros pabaigoje ar pačioje rudens pradžioje aš, man tada buvo kokia dešimt metų, o gal ir mažiau, išsiblaškęs žiūrėjau, kaip parėjęs iš darbo tėvas aunasi prieškambaryje batus. Bet staiga — koks sukrėtimas! Parėjo dar vienas tėvas. Ir šis tėvas, nors labai keista, tas pats žmogus, kaip ir pirmesnysis tėvas,— jis tik su kita skrybėle. Senojo tėvo — šiaudinė skrybėlė, naujojo — minkšta, fetrinė. Pamatęs tėvą su šiaudine skrybėle, tėvas su

minkšta skrybėle iš aukšto pasižiūrėjo į jį ir perdėtai griežtu mostu jam parodė, kad pasiklydo. Tada tas, su šiaudine skrybėle, visiškai sutrikęs, su batu rankoje, liūdnai šyptelėjo ir kone tekinas išbėgo į gatvę. Širdis man plyšo krūtinėje, kai aš, visai dar kūdikis, žiūrėjau jam įkandin... Staiga filmas nutrūko. Ir po jo liko tik graudulys.

Jį galima būtų paaiškinti kaip vaikišką metų laikų kaitos supratimą... Bet jei būtų tik tai, argi per ištisus dešimtmečius gyvi būtų išlikę patirti tada jausmai? Vargu. Dvi skrybėlės, kurias tada pamačiau, buvo kažkas kita. Gal būt, melo, neleistino žmonių santykiuose, simbolis... Aiškiai galiu pasakyti tik viena: skrybėlės pakeitimas visiškai pakirto man pasitikėjimą tėvu. Tikriausiai nuo tada aš visą laiką gėdijuosi tėvo.

Bet dabar mūsų pozicijos pasikeitė. Dabar buvo mano eilė teisintis. Aš apžiūrinėjau veidrodyje aplipusias veidą tamsiai raudonas dėles, ir tai paskatino mane kuo greičiau darytis kaukę. Vis vien ne aš turiu gėdytis. Ir jeigu jau yra tokių, kam iš tikrųjų turi mausti širdį, tai veikiau tokiems žmonėms, kurie nepripažįsta, kad gali gyventi žmogus be veido — savo paso,— ir kartu laidoja mane gyvą. Argi ne tiesa?

Vėl nusiteikęs agresyviai, aš sugrįžau prie kaukės. Begėdiškai apžėlusi fizionomija... fizionomija su atsikišusia nosimi... Į akis krinta tik pasipūtimas. Nemalonų įspūdį, tur būt, daro tai, kad matai a t s k i r a s d a l i s,— aš pri-

rėmiau kaukę prie sienos ir, paėjęs tolyn kelis žingsnius, ėmiau žiūrėti į ją pro sudėtus tūtele delnus. Nesidžiaugiau, kad darbas baigtas, veikiau lyg ir liūdna buvo, kad tas svetimas veidas pamažu mane užvaldo.

Tikriausiai taip yra iš nuovargio, drąsinau save. Juk visada man taip būdavo, kai baigdavau didelį darbą. Užbaigos džiaugsmą patiria tik tie, kurie nėra atsakingi už darbo rezultatą. Gal būt, nejučiomis mane dar veikė išankstinė nuomonė apie veidą. Nors kaip stengiausi nedievinti veido, nieku gyvu negalėjau būti tikras, kad giliai sąmonėje neliks šio blogio šaknų. Taip žmonės, netikintys vaiduokliais, vis vien bijo tamsos.

Tada aš nusprendžiau žūt būt prisiversti dirbti. Norėdamas galutinai įsitikinti, kaipgi atrodo kaukė, pamėginau ją užsimauti. Pradžioje aš palaisvinau kaukę po ausimis, atleidau prie smakro, nuėmiau nuo lūpų, ištraukiau vamzdelius iš šnervių ir numoviau kaukę nuo lipdinio. Ji nukaro lyg minkštas ledų maišelis. Paskui atvirkštine tvarka užsitempiau ją ant veido. Techninių klaidų, rodos, nepadariau. Kaip daiktas, jau ilgai nešiotas, ji gerai pritiko prie veido — spazmas, sugniaužęs gerklę, nuslinko žemyn.

Pažvelgiau į laikrodį. Į mane šaltai žiūrėjo nepažįstamas žmogus. Kaip aš ir tikėjausi, kaukė neturėjo nė menkiausio bruoželio, kuris primintų mane. Visiškai kitas žmogus. Ir spalva, ir žvilgesys, ir oda visai kaip tikri,— apskritai ga-

lima sakyti, kad pavyko. Bet iš kurgi tas dirbtinumas? Gal veidrodis blogas... O gal šviesa krinta kaip nors nenatūraliai... Vienu trūktelėjimu atvėriau langines ir įleidau į kambarį saulės.

Aštrios spindulių šukės, virpuliuodamos lyg vabzdžių čiuptuvėliai, įsismelkė į visus kaukės kampelius. Išryškėjo poros, menki sužalojimai, net išsiraizgiusios smulkiausios venos. Ir niekur nebuvo matyti defekto. Bet kodėl gi kaukė man nepatinka? Ar tik ne todėl, kad nejudri ir be išraiškos? Panaši į siaubingai nemalonų, parausvintą numirėlio veidą. O gal pabandyti kokį raumenį pajudinti? Kadangi aš dar neturiu pasidaręs specialaus mišinio priklijuoti kaukei prie veido — ketinau panaudoti ką nors panašaus į klijus lipniam trauklapiui, bet ne tokius koncentruotus,— tai negalėsiu tiksliai atkartoti kauke raumenų judesių; matyti, man pavyks tai padaryti tik nosies ir burnos srityje, kur kaukė apgulusi veidą palyginti glaudžiai. Pirmiausia įtempsiu burnos kampučius ir mėginsiu palengvėle ištęsti juos į vieną ir į kitą pusę. Puiku. Ne be reikalo aš atsidėjęs gvildenau tokią sunkią anatomijos problemą,— kaip sluoksnis po sluoksnio uždėti medžiagą, turinčią tam tikrą kryptį. Entuziazmo pagautas, aš nusprendžiau dabar plačiai nusišypsoti. Bet kaukė nesišypsojo nė truputėlio. Tiktai kiek persikreipė. Ir taip keistai, kad aš net pagalvojau, ar nepakrypo pats veidrodis. Dabar ji daug labiau buvo panaši į numirėlį, negu kai buvo

nejudri. Aš sutrikau, man pasirodė, kad siūlas, rišąs mano vidurius, nutrūko, ir krūtinėje pasidarė tuščia.

...Bet aš nenoriu būti neteisingai suprastas. Juk man nė į galvą neatėjo mintis nutaisyti tragišką pozą, savo nelaime spekuliuoti. Gerai ar blogai, bet tai buvo kaukė, kurią aš pats sau išsirinkau. Veidas, kurį pagaliau suradau po daugelio mėnesių eksperimentų. Jeigu aš nepatenkintas, tai geriau pačiam ir perdirbti, kaip patinka. Bet jei esmė ne ta, gerai ar blogai ji padaryta, tad ko gi man imtis? Ar galėsiu aš paskui neprieštaraudamas pripažinti, kad tai mano veidas, ir besąlygiškai jį priimti? Ir tada pajutau, kad tas tuštumos jausmas, įvaręs man neviltį, kilo ne iš sutrikimo, kai pamačiau naują veidą, o iš pasibaisėjimo neišvengiamu pranykimu, lyg būčiau pamatęs, kaip mano paties pavidalas slepiasi nuo manęs po stebuklingąja kepure. O jeigu taip, ar pavyks man įgyvendinti tolesnius planus?

Veido išraiška primena medžio metines rieves, įrėžiamas laiko, ir, gal būt, be reikalo aš iškart mėginau nusijuokti. Gyvenimo aplinkybės verčia kartoti vienokią ar kitokią išraišką, ir ta išraiška sustingsta, pavyzdžiui, raukšlių pavidalu. Nuolat šypsantis veidas įpranta prie natūralios šypsenos. Ir, atvirkščiai, piktas veidas įpranta prie piktos išraiškos. Bet mano kaukėje, kaip naujagimio veide, nėra įsispaudusios nė vienos metinės rievės. Nors ir kaip šypsotųsi naujagimis, užsidėjęs keturiasdešimt-

mečio veidą, bus panašus į vilkatą. Žinoma! Be abejonės! Tad pirmiausia aš, užsidaręs savo slėptuvėje, turėsiu įpratinti kaukę raukšlėtis. Jeigu tai pasiseks, kaukė pasidarys man miela, patogi nešioti. Apskritai aš tai buvau numatęs pačioje pradžioje, ir dabar nebuvo jokio pagrindo nusiminti. Taip apsukriai pakeitęs vieną klausimą kitu, aš ne tik nepaisiau sąžinės priekaištų, bet, atvirkščiai, pamažu klimpau vis gilyn ir gilyn.

Taigi aš lyg ir priėjau prie slėptuvės name S, nuo kurios pradėjau užrašus. Kada gi aš nukrypau į šalį?.. Taip, žinoma, kai likau vienas ir ėmiau vynioti tvarsčius... Na ką gi, dabar tęsiu nuo tos pat vietos.

Pirmiausia savo slėptuvėje, žinoma, turėjau įpratinti kaukę raukšlėtis. Jokių ypatingesnių įtaisų nereikėjo — tai buvo didžiulis, kruopštus darbas, reikalaujantis sukaupti visą valią, ištvermę, dėmesį.

Iš pradžių visą veidą išsitepiau klijų mišiniu. Kaukę reikėjo dėtis nuo nosies. Aš tvirtai įstačiau į šnerves vamzdelius, pritvirtinau prie dantenų kaukės antlūpius, paskui švelniai priplojau ją prie nosies, skruostų ir smakro, atidžiai žiūrėdamas, kad niekur nesusidarytų raukšlių. Palaukęs, kol kaukė prilips prie veido, aš ėmiau ją šildyti infraraudonąja lempa ir, kol laikėsi tam tikra temperatūra, kartojau vis tą patį miminį judesį. Medžiaga, iš kurios buvo padaryta kaukė, turėjo tą savybę, kad, šildant

ją aukštesne už tam tikrą temperatūrą, smarkiai sumažėdavo jos elastingumas, ir todėl suteikta medžiagai kryptimi, tai yra pagal Langerio linijas, natūraliai klostėsi raukšlės, atitinkančios tą ar kitą išraišką.

Veido išraiškų turinys ir pasiskirstymas procentais gali būti pateiktas šitoks:

suinteresuotumo koncentracija	— 16%
smalsumas	— 7%
pritarimas	— 10%
pasitenkinimas	— 12%
juokas	— 13%
neigimas	— 6%
nepasitenkinimas	— 7%
pasišlykštėjimas	— 6%
abejojimas	— 5%
nustebimas	— 6%
susirūpinimas	— 3%
pyktis	— 9%

Aš, žinoma, nemaniau, kad tokį sudėtingą ir subtilų reiškinį, kaip veido išraiška, pakanka išskaidyti į šiuos pagrindinius elementus. Bet jei sumaišysime juos paletėje įvairiomis kombinacijomis, gausime bet kokius atspalvius. Vargu ar reikia sakyti, kad procentai rodo tos ar kitos išraiškos dažnumą. Trumpiau sakant, aš įsivaizdavau tokio tipo žmogų, kurio emocijų išraiška daugmaž tokios proporcijos. Žinoma, jei mane kas būtų paklausęs apie kriterijų, man būtų buvę sunku iškart atsakyti. Tiesiog

aš pastačiau save į suvedžiotojo padėtį ir, vaizduodamasis, kad stoviu prieš tave, simbolizuojančią kitus žmones, svarsčiau vieną išraišką po kitos. Sakytum kvailys, aš vėl ir vėl čia verkiau, čia juokiausi, čia pykau, ir taip iki ryto. Kitą dieną pabudau tik pavakare. Pro langinių plyšius smelkėsi šviesos spinduliai, tarsi praėję per raudoną stiklą. Rodos, užėjo ilgai lauktas lietus. Bet nuotaika nė kiek nepasitaisė, nuovargis, aitrus kaip prisitraukusi arbata, kaustė visą kūną. Gelte gėlė smilkinius. Ir ne be priežasties. Daugiau kaip dešimt valandų aš nepaliaudamas darbavausi mimikos raumenimis.

Ir ne tik jais darbavausi, bet ir nepaprastai buvau įtempęs nervus — kai juokiausi, tai juokiausi iš tikrųjų, kai pykau, tai pykau iš tikrųjų.

Šiaip ar taip, per tą laiką net pati nereikšmingiausia išraiška giliai įsirėžė mano naujame veide lyg herbas, nereikalingas jokių taisymų. Ir jeigu aš visą laiką būčiau šypsojęsis nenuoširdžiai, mano kaukėje būtų įsispaudusi tik dirbtinai besišypsančio veido išraiška. Todėl, nors ir kokie momentalūs buvo atspaudai, aš negalėjau nežiūrėti į juos labai rimtai, kadangi tam tikra forma juos užregistruos kaukė kaip mano gyvenimo istoriją.

Aš susivilgiau karštame vandenyje rankšluostį ir pamasažavau veidą. Garai įsismelkė į odą. Ji ėmė karščiuoti, kadangi infraraudonąja lempa aš stimuliavau prakaito liaukas, o kli-

jų mišinys užkimšo poras. Tai, be abejo, blogai paveikė ir keloidus. Bet nieko baisiau už tai, kas jau atsitiko, nebegalėjo atsitikti, ir nevertėjo be reikalo rūpintis. Numirėliui vis tiek — ar jis bus kremuojamas, ar laidojamas.

Tris dienas aš kartojau tą patį ir ta pačia tvarka. Tai, ką reikėjo pataisyti, pataisiau, viskas buvo gerai, ir trečią dieną nusprendžiau pavakarieniauti su kauke. Kada nors man būtinai to prireiks, ir todėl geriausia viską dabar išbandyti praktiškai. Taip aš susikursiu ko natūraliausias sąlygas. Kai klijų mišinys pakankamai sustingo, aš sušiaušiau plaukus ir uždengiau jais kaukės kraštus, užsidėjau juodus akinius rusvais stiklais, kad kaukės riba apie vokus nekristų į akis, ir apskritai viską pasiruošiau, lyg ketinčiau eiti iš namų.

Įveikęs pagundą žvilgtelėti į kabantį priešais veidrodį, aš padėjau ant stalo likusius nuo vakarykščios vakarienės konservus ir duoną ir, vaizduodamasis esąs restorane ar kokioje salėje, kur valgau kartu su daugybe žmonių, lėtai pakėliau galvą ir pažvelgiau į veidrodį.

Tasai irgi, žinoma, pakėlė galvą ir pasižiūrėjo į mane. Paskui, į mano burnos taktą, ėmė kramtyti duoną. Kai aš valgiau sriubą, jis taip pat valgė. Mūsų kvėpavimas sutapo, ir tai atrodė labai natūraliai. Svetimos lūpos, atbukę nervai neleido man kaip reikiant pajusti valgio skonio, kliudė kramtyti, bet su tuo galima bus apsiprasti, kaip apsiprantama su dirbtiniais dan-

timis, ir nė nejusi. Tik va iš burnos kampučių varvėjo seilės ir sriuba, ir aš supratau, kad tai visą laiką reikės turėti omenyje.

Staiga jis atsistojo ir įtariai įsmeigė į mane akis. Tą akimirką mane apėmė nuostabios harmonijos jausmas — susijaudinimas ir kartu nusiraminimas. Ūmus suvokimas ir apsvaigimas — lyg būčiau išgėręs per didelę dozę migdomųjų ir jie iš karto būtų ėmę veikti. Gal būt, tada mano kiautas kažkur trūko? Valandėlę mudu žiūrėjome vienas į kitą — jis nusišypsojo pirmas, aš įkandin, o paskui, nepajutęs jokio protesto, įslinkau į jo veidą. Mes akimirksniu susiliejome, ir aš tapau juo. Nemanau, kad tas veidas man būtų per daug patikęs, bet kartu neatrodo, kad būtų ir nepatikęs,— šiaip ar taip, dabar aš ėmiau jausti, mąstyti tuo veidu. Viskas ėjo taip gerai, kad net aš pats, puikiai žinąs apie savo padirbinį, abejojau, ar toks padirbinys yra iš tiesų.

Ir tikrai, viskas pernelyg sklandu. Ar nereikia susirūpinti, kad paskui iškils šalutinių reiškinių dėl to, kad iškart pavyko viskas? Aš atsitraukiau atgal penkis šešis žingsnius ir prisimerkiau. Nutaikęs momentą, kai atrodžiau itin nemalonus, plačiai atmerkiau akis. Bet veidas sakytum kamertonas tebeskleidė tą pačią šypseną. Lyg ir jokios klaidos. Ar šiaip sakyk, ar taip, aš, rodos, pajaunėjau ne mažiau kaip penkerius metus.

Kas gi iki vakar dienos kėlė man tiek nerimo? Gal būt, aš ir samprotavau apie tai, jog ne-

reikia labai varžytis, kad veido spalva neturi jokio ryšio su žmogaus būdu, tiktai todėl, kad pats buvau kaustomas išankstinės nuomonės? Palyginti su dėlynu ar tvarsčių kauke, šioji kaukė iš sintetinės dervos daug labiau panaši į gyvą veidą. Jeigu pirmoji — dekoratyvinės durys, nupieštos ant sienos, tai pastarąją galima palyginti su atlapotomis durimis, pro kurias tvieskia saulės šiluma.

...Kažkieno žingsniai, kuriuos, rodės, aš jau seniai girdžiu, darėsi vis garsesni, artinosi. Ir kai priėjo prie pat manęs, pasirodė, kad tai mano širdis. Atlapos durys mane ragina.

Gerai, išeinu! Pro naują svetimą veidą išeinu į naujų svetimų žmonių pasaulį!

Širdis plakė tankiai. Mano širdyje grūmėsi viltis ir nerimas, kaip vaikui, kuriam pirmąkart buvo leista vienam važiuoti traukiniu. Kaukės dėka viskas, žinoma, pasikeis. Ne tik aš — pasaulis atsivers visai kitokiu apdaru. Ir niekinga gėda, įtraukta vilčių sūkurin, netrukus ėmė kažkur grimzti.

P o s t s c r i p t u m. Manau, kad turiu prisipažinti: tą dieną aš išgėriau didelę dozę migdomųjų. Ne, ne tik tą dieną. Nuo tam tikro laiko aš dariau tai reguliariai. Bet ne dėl to, kaip gali pasirodyti iš pradžių, kad norėjau nuslopinti nerimą. Tikslas veikiau buvo toks: nuraminti be reikalo įsitempusius

nervus ir išlaikyti ko išmintingesnę būseną. Kaip jau ne kartą esu sakęs, mano kaukė turėjo pirmiausia reikšti kovą su tradiciniu veido supratimu. Aš visą laiką turėjau apie ją galvoti, tarsi valdyčiau sudėtingiausią mašiną.

Ir dar vienas dalykas... Kai aš išgerdavau, sumaišęs tam tikra proporcija, migdomųjų ir raminamųjų vaistų, tai kelias minutes, jų paveiktas, būdavau keistai ramios būsenos, lyg žiūrėčiau į savo paties vidų pro teleskopo lęšius. Manydamas, kad tai narkotinis apsvaigimas, aš nesąmoningai vengiau apie jį rašyti, bet dabar man atrodo, kad tai, ką patirdavau tomis valandėlėmis, turi kur kas gilesnę prasmę, negu spėjau. Pavyzdžiui, tai priartindavo mane prie santykių tarp žmonių, vienijamų apgaulingo simbolio, vadinamo veidu, prie tų santykių esmės...

Kai vaistai tik imdavo veikti, man pasirodydavo, kad aš suklupau ant akmens. Akimirką mano kūnas plaukdavo ore, ir man švelniai svaigdavo galva. Paskui šnerves imdavo kutenti nupiautos žolės kvapas, ir širdis išsiveržsaid davo į neaprėpiamas platybes. Ne, mintis aš reiškiu, tur būt, ne visai tiksliai. Netikėtai laiko srautas sustodavo, aš nežinodavau, kurlink plaukti, ir išnirdavau iš srauto. Išplaukdavau ne tik aš, visi,

kas lėkė kartu su manimi, traukydavo buvusius ryšius ir sklaidydavosi į visas puses. Ištrūkęs iš srauto, aš jausdavausi lyg išsivadavęs, pasidarydavau nepaprastai kilnus ir, sutikdamas su viskuo, kartodavau keistą skubotą išvadą, jog ir mano kūnas, ta prasme, kad jis primena Bodisatvos veidą, yra lygiai toks pat, kaip tavasis. Kokias septynias aštuonias minutes aš būdavau absoliučiai abejingas tam, kas vadinama veidu.

Kai laiko srautas akimirką sustodavo, aš, rodės, įveikdavau ne tik savo dėles, bet ir patį veidą ir pasižiūrėdavau į viską kitomis akimis. Matyt, ir tomis valandėlėmis, kai atmesdavau abejones ir pasikliaudavau žmonių santykiais, įsismelkęs pro langą, vadinamą veidu,— prieš mane, tegu akimirką, šmėstelėdavo laisvė, kurios negalėjau nė įsivaizduoti. Matyt, aš netikėtai susidurdavau su baisia tikrove: visi žmonės dvasios veidą užsidengia kūno kauke, slėpdami po ja savo dėles. Gal būt, praradęs veidą, aš galėjau prieiti prie pat kito, realiojo, o ne nupiešto lange pasaulio. Tada tas iliuzinis išsivadavimo jausmas — tikras. Tada jis — ne trumpalaikė narkotikų apgaulė.

Ir paskui... Nors nemalonu... Mano kaukė lengvai galės slėpti tiesą. Gerai pagalvojus — tikriausiai kaip tik to-

dėl aš tada savo kaukės gėdijausi. Bet kaukė mano veidą jau uždengė. Be to, dar ėmė veikti kone dviguba vaistų dozė, versdama užmiršti laisvę, kurią turi beveidis. Aš kalbėjau pats sau: nors pasaulyje esama pasakų, bet juk biaurusis ančiukas vis dėlto gavo teisę pavirsti baltąja gulbe...

Norėdamas pavirsti visai kitu žmogumi, turėjau, žinoma, pradėti nuo drabužių. Bet, deja, tam aš dar nebuvau pasiruošęs, ir, be to, šį vakarą man reikėjo bent atgauti pusiausvyrą, tad ir nusprendžiau tik apsivilkti striukę ir išeiti iš namų. Kaukė buvo visiškai užbaigta, niekuo nesiskyrė nuo veido, ir galėjau nebūkštauti, kad ji pasirodys įtartina.

Užpakaliniai laiptai girgždėjo, ir buvo labai keista, kad aš, skriste skrendąs oru, esu toks sunkus. Laimė, nieko nesutikau, iki pasiekiau gatvę. Bet, sukdamas už kampo, akis į akį susidūriau su kaimyne, nešina krepšiu pirkinių. Aš sustojau kaip įbestas, tiesiog sugriežęs dantimis iš apmaudo, o kaimynė tik prabėgom dirstelėjo į mane ir kaip niekur nieko nuėjo savo keliu. Puiku. Argi tai ne visų geriausias alibi, įrodąs, kad viskas gerai?

Aš nuėjau tolyn. Kadangi turėjau vieną tikslą — priprasti prie kaukės, man buvo vis vien, kur eiti. Iš tikrųjų ir eiti pasirodė sunkus darbas. Keliai nelinko, sakytum būtų išsibaigęs tepalas, kvėpavimas lyg šarnyras ėmė užsikirsti.

Iš gėdos, nors kaukė ir negalėjo rausti, iš baimės, ar nesužinos kas tiesos, aš visas gūžiausi ir drebėjau kaip šlapia višta. Bet jei svetimos akys ir įsismelks pro kaukę, tai greičiau kaltas bus mano sustingimas. Kai elgiesi kaip įtariamasis, tave ir įtars. Juk aš galų gale tik mėginau truputį pakeisti piešinį viršelyje. Kad nors nesmerktų manęs žmonės. Bet jei aš pats savęs nepastatysiu į keblią padėtį, aplinkinių nėra ko bijoti.

Kol aš taip samprotavau, mano entuziazmas išblėso, jėgos neklausė jausmų, kaip kad jausmai neklausė jėgų, ir man vis labiau sviro rankos. Taip praėjo trys valandos. Jei pasitaikydavo smarkiai apšviesta vitrina, aš pereidavau gatvę, dėdamasis, kad mane sudomino krautuvė kitoje pusėje. Jei gatvėje būdavo ryški neoninė šviesa, aš pasirinkdavau tamsesnius skersgatvius, lyg ieškočiau nuotykių. Jei netoli stotelės pamatydavau artinantis tramvajų ar autobusą, tai sąmoningai pagreitindavau žingsnį, spirdamasis pagundai sėstis į jį. Arba, atvirkščiai, tyčia eidavau lėčiau, praleisdamas jį į priekį. Galiausiai aš pavargau pats nuo savęs. Nors ir kiek dienų taip vaikščiosiu, vis vien kaukę nešioti kaip reikiant nepriprasiu.

Aš užėjau tabako krautuvėlę, prisišliejusią prie pat konditerijos parduotuvės. Ir nusprendžiau leistis į rizikingą avantiūrą. Avantiūra — per daug pasakyta, tiesiog sugalvojau užeiti ir nusipirkti cigarečių. Dar nepriėjus prie krautu-

vės, širdis man ėmė daužytis krūtinėje. Viduje kažkas trūko, ir pasruvo ašaros. Kaukė iškart pasunkėjo ir, rodės, ėmė slinkti. Kojos virpėjo, sakytum leisčiausi į bedugnę, laikydamasis už plonutės virvelės. Dėl nelemto pakelio cigarečių aš pakėliau tiek triukšmo, lyg susigrūmiau su pabaisa.

Bet vos tik susitikau akimis su pardavėja, priėjusia prie manęs abejingu veidu, ir kažkodėl beregint pavirtau kitu žmogumi, ūmai įsidrąsinau. Gal būt, todėl, kad pardavėja atkreipė į mane ne daugiau dėmesio, kaip į kiekvieną pirkėją, o gal todėl, kad pakelis cigarečių tarsi negyvas paukščiukas lengvutis gulėjo ant mano delno? Ne, priežastis veikiau buvo ta permaina, kurią padarė kaukė. Iki šiol aš tik vaizdavausi kitų žvilgsnius, bijojau savo paties šešėlio, bet pakako man savo akimis pamatyti, kaip žmonės žiūri į mane, ir aš tarsi išvydau savo tikrąjį pavidalą. Man rodės, kad su kauke aš, tur būt, kiaurai matomas, o iš tikrųjų kaukė buvo aklina priedanga, mane slepianti. Po ja pulsavo kraujagyslės, prakaito liaukos skyrė prakaitą, o į viršų neprasisunkė nė lašo.

Taip aš lengvai atsikračiau baimės, kad galiu parausti, bet jau buvau visiškai nusikamavęs. Nebeturėjau jėgų eiti toliau, sėdau į taksi ir grįžau tiesiai į savo slėptuvę. Buvau benusimenąs, kad vienintelė kompensacija už viską, ką praradau, tebuvo tik pakelis cigarečių, bet kadangi supratau galįs gyventi su kauke, san-

dėris jau atrodė naudingas. Kai aš, grįžęs į kambarį, nusiėmiau kaukę, nusiploviau klijus ir pasižiūrėjau į savo veidą, šlykščios dėlės kažkodėl nepasirodė man labai realios. Kaukė pasidarė tokia pat reali, kokios realios buvo dėlės, ir jei laikysime kaukę laikinu pavidalu, tai laikinas pavidalas buvo ir dėlės. Apskritai kaukė, rodės, ramiai leido šaknis į mano veidą.

Kitą dieną aš nusprendžiau drąsiai išplėsti bandymų sferą. Pirmiausia, vos tik atsikėlęs, pasišaukiau valdytoją ir pasakiau, kad gretimą kambarį, jeigu dar laisvas, norėčiau išnuomoti „jaunesniajam broliui". Tas „jaunesnysis brolis" buvo, žinoma, dar vienas aš — su kauke.

Deja, aš pavėlavau — kambarys buvo išnuomotas prieš dieną.

Tačiau dėl to savo planų nepakeičiau. Be to, dar pasinaudojau proga papasakoti apie „jaunesnįjį brolį",— labai svarbu man buvo, kad mano pašnekovas tuo tvirtai patikėtų.

— Brolis gyvena labai nepatogiame priemiestyje, o dirba įvairiu metu, ir jis labai nori turėti kambarį, kur galėtų kartais pailsėti. Bet jeigu taip yra, nieko nepadarysi. Mūsų padėtis daugmaž vienoda, mes nelabai reiklūs, tad pagyvensime kartu.

Paskui aš pasiūliau padidinti nuomą trisdešimčia procentų. Valdytojas dėjosi sutrikęs, labai sutrikęs, bet giliai širdyje jokio sutrikimo

nejautė. Pagaliau „jaunesniajam broliui" man netgi pavyko gauti kitą raktą.

Apie dešimtą valandą aš užsidėjau kaukę ir išėjau iš namų. Man reikėjo pritaikyti drabužius kaukei su akiniais ir barzda. Išėjęs iš namų, kurį laiką negalėjau nuslopinti įtampos — pirmąkart atsidūriau gatvėje pačioj dienos aky. Ar ne dėl to, kad plaukai ant kaukės per naktį išleido šaknis, ėmė augti?.. O, gal būt, nuo perdaug didelės dozės migdomųjų?.. Šiaip ar taip, laukdamas autobuso, aš ėmiau ramiai rūkyti cigaretę.

Bet tik nuėjęs į universalinę parduotuvę pirkti kostiumo, aš aiškiai supratau, kokia mano kaukė gaji ir užgaidi. Nors prie akinių ir barzdos labiausiai būtų tikę kas nors ryškaus, bet aš vis dėlto išsirinkau madingą griežto stiliaus kostiumą siaura apykakle, su trimis sagomis. Tiesiog negalėjau patikėti. Pirma, pats faktas, kad aš nusimanau apie madas, pranoko patį mane. Be to, aš specialiai užėjau į juvelyrinį skyrių ir nusipirkau žiedą. Vadinasi, kaukė ignoruoja mano norus ir ima pati vaikščioti, kur panorėjusi. Dėl to aš, tiesą sakant, nelabai susirūpinau, bet tik smarkiai nusistebėjau. Nors tai ir nebuvo nė kiek juokinga, mane vis ėmė ir ėmė juokas, tarsi kas kutentų, ir aš, pagautas to juoko, pasidaviau žaismingai nuotaikai.

Išėjęs iš universalinės parduotuvės, sumaniau, gal būt, iš inercijos, leistis į dar vieną nedidelę avantiūrą. Bet ne, nieko rimto, sugalvojau tik užeiti į mažutį korėjiečių restoraną

siauroje gatvelėje toli nuo ryškiai apšviestų centrinių gatvių. Jau seniai buvau valgęs kaip reikiant, ir iš alkio man maudė vidurius, be to, kepta mėsa, tokia skani, visada buvo mėgstamiausias mano patiekalas. Bet argi tik dėl to? Argi vien kepta mėsa mane ten patraukė?

Kiek aš veikiau sąmoningai — tai kitas dalykas. Bet meluočiau, sakydamas, kad korėjiečių restoraną pasirinkau be niekur nieko. Visai aiškiai turėjau galvoje, kad tai korėjiečių restoranas ir ten bus daug korėjiečių. Aš nesąmoningai tikėjausi, žinoma, kad jei mano kaukė ir turi ko nebaigto, tai korėjiečiai tikriausiai nieko nepastebės, be to, dar maniau, kad bendrauti su jais man bus lengviau. O, gal būt, aš, beveidis, atrodžiau sau panašus į korėjiečius, kurie dažnai būna rasinių prietarų objektas, ir instinktyviai pasijutau jiems artimas. Aš pats, žinoma, anaiptol nebuvau nusistatęs prieš korėjiečius. Visų pirma, beveidis žmogus tiesiog neturi tam teisės. Beje, rasiniai prietarai yra nenuginčijama substancija, nes pranoksta individualius kėslus ir meta šešėlį istorijai, tautai. Todėl, bent jau subjektyviai, pats faktas, kad aš ieškojau prieglobsčio tarp šių žmonių, buvo ne kas kita, kaip atvirkščias prietaras, bet...

Aukštyn vinguriavo mėlyni dūmeliai. Ūžė prieštvaninis ventiliatorius. Lankytojų trejetas, ir, laimė, visi, rodos, korėjiečiai. Dviejų iš pirmo žvilgsnio neatskirsi nuo japonų, bet iš jų skubios korėjietiškos šnekos aiškiai galėjai suprasti, kad tai tikri korėjiečiai. Nors buvo dar

tik vidudienis, trijulė jau buvo ištuštinusi visą bateriją butelių alaus, ir nuo to jų ekspansyvi šneka buvo dar gyvesnė.

Aš švelniai paliečiau kaukę prie skruostų, norėdamas pasitikrinti, ar viskas gerai, ir tuojau užsikrėčiau jų linksmumu. O, gal būt, psichologiškai tai veikiau paaiškinama kaip skurdžių noras pakalbėti apie savo turtingus giminaičius,— tokių dažnai galima sutikti romanuose. Bet, šiaip ar taip, atsisėdęs prie išklibusio staliuko ir užsisakęs keptos mėsos, aš pasijutau kone kino herojus.

Siena ropinėjo tarakonas. Susukęs laikraštį, kažkieno paliktą ant stalo, aš numušiau jį ant grindų. Paskui išsiblaškęs ėmiau skaityti antraštes — įprastus skelbimus: „Reikalingi", „Kinas, miuzikholai, pramogų vietos"... Visų tų hieroglifų junginys keistai suaudrino man vaizduotę. Pro skelbimus priešais mane atsivėrė pilnas mįslių ir užuominų landšaftas, o nepaliaujamas trijų korėjiečių plepėjimas buvo idealus akompanimentas.

Ten stovėjo peleninė, spėjanti likimą. Tai buvo specialus įrenginys: kai į ją įmeti dešimties jenų monetą ir paspaudi mygtuką, iš angos apačioje iššoka susuktas popierėlis didumo sulig degtuku. Mano kaukę, rodės, pagavo tokia pasiutiškai linksma nuotaika, kad ji nusprendė irgi išbandyti laimę. Aš išvyniojau popierėlį — mano likimas buvo spėjamas toks.

„Nedidelis pasisekimas: lauk ir sulauksi. Jei pamatysi žmogų su a p g a m u p a a k y j e, eik į vakarus."

Aš jau buvau besijuokiąs, bet staiga vienas korėjietis prakalbo japoniškai: pasisukęs į merginą, kuri atnešė man pusryčius, jis garsiai tarė:

— Ei tu, vėpla, tavo veidas kaip korėjiečių mergos. Iš tikro visai kaip korėjiečių mergos.

Rodės, jis ne prašneko, o užriko. Nuo išgąsčio susigaužęs, lyg jis tyčiotųsi iš manęs, aš dirstelėjau viena akim į padavėją, bet ji, nė kiek nesutrikusi, padėjo prieš mane lėkštę su mėsa ir, tarsi pritardama garsiam trijų bičiulių juokui, plačiai nusišypsojo. Aš sumišau. Gal būt, žodžiai „korėjiečių merga" neturėjo tos blogos prasmės, kuri man atėjo į galvą? Ir iš tiesų, kaip tik tas, kur šaukė, vidutinio amžiaus vyras, labiausiai iš visų atrodė netašytas, ir kaip tik jam tiko charakteristika „vėpla". Sprendžiant iš jų linksmo plepėjimo, galima buvo numanyti, kad jie tiesiog šaiposi patys iš savęs. Ir visai galimas daiktas, kad ir mergina buvo korėjietė. Nėra ko stebėtis, jeigu jos vienmečiai korėjiečiai moka tik japonų kalbą. Tad posakis, pavartotas to korėjiečio, ne tik nereiškė pašaipos, bet, atvirkščiai, galėjo būti suprastas kaip draugiškas susižavėjimo šūksnis. Taip, tai tikra tiesa. Juk nevartos korėjietis žodžio „korėjiečiai" bloga prasme.

Ir šiaip, ir taip samprotaudamas, pajutau sąžinės priekaištus: aš niekingai apgaudinėjau save, dėdamasis esąs artimas korėjiečiams. Vaizdžiai kalbant, mano padėtis buvo tokia: baltasis elgeta draugiškai elgiasi su spalvotuoju kara-

liumi. Nors prietaras vienodai lietė ir juos, ir mane, bet jo kilmė buvo kita. Korėjiečiai turėjo teisę šaipytis iš prietaro skleidėjo, aš neturėjau. Korėjiečiai turėjo draugų, su kuriais vienijo savo jėgas kovoje su prietarais, o aš jų neturėjau. Jeigu aš rimtai nuspręsčiau susilyginti su jais, man tektų drąsiai nusimesti kaukę ir parodyti savo dėlyną. Ir man tektų šauktis beveides šmėklas... Ne, tuščia prielaida. Ar gali rasti draugų žmogus, kuris pats savęs nemyli?

Entuziazmas beregint išblėso, viskas pasidarė šlykštu, ir man nieko daugiau nebeliko, kaip nusiminusiam grįžti į savo slėptuvę, vėl jausti prasismelkusią į visas poras gėdą. Bet prie pat namo — nejaugi aš taip pasikeičiau?— vėl pasielgiau nedovanotinai kvailai. Vos tik aš, nieko nenumanydamas, pasukau už kampo, netikėtai susidūriau su valdytojo dukra.

Atsišliejusi į sieną, ji negrabiai žaidė jo-jo [1]. Didžiulis jo-jo spindėjo lyg auksas. Aš sustojau kaip įbestas. Tai jau buvo visai kvaila. Takas, kuriuo ėjau, baigėsi aklaviete, ir buvo reikalingas tik tiems, kurie vaikščiojo į automobilių aikštelę už namo ar užpakaliniais laiptais. Kol dar nebuvau prisistatęs valdytojo šeimai kaip „jaunesnysis brolis", nereikėjo su kauke vaikščioti pro užpakalines duris. Tiesa, kadangi namas ką tik pastatytas ir beveik visi gyventojai

---

[1] Jo-jo — žaislas. Du pusrutuliai sujungti siūlu; apatinis pusrutulis nuleidžiamas žemyn, siūlas susisuka, ir pusrutulis išlekia į viršų.

nauji, geriausia, tur būt, man praeiti lyg niekur nieko, bet... Aš buvau besidedąs oriu asmeniu, bet jau buvo vėlu... Mergaitė irgi, rodos, pastebėjo, kad aš sutrikau. Kaipgi dabar išsikapstyti?

— Tame kambaryje,— ir, suprasdamas, koks nevykęs aiškinimas, bet nepajėgdamas sugalvoti nieko tinkamesnio,— mano brolis ten gyvena... Ar jis dabar namie? Jo visas veidas va taip aptvarstytas... Tu jį tikriausiai pažįsti?

Bet mergaitė tik vos vos krustelėjo, nieko neatsakydama ir nieko neparodydama veidu. Man vis labiau darėsi nesmagu. Ar tik ji ko nepastebėjo? Ne, neturėtų... Jei tiesą sako jos tėvas, valdytojas, tai, nors iš pažiūros ji beveik mergina, nežinia, ar galės ji pagal savo protinį išsivystymą lankyti net pradinę mokyklą. Rodos, kai ji buvo visai mažutė, karštligė komplikavosi meningitu, ir visiškai ji taip ir nepasveiko. Silpnutė kaip vabzdžio sparneliai burna. Kūdikiškas smakras. Siauri, nuolaidūs petukai. Ir nederanti prie jų smaili kaip suaugusios nosis. Didelės, ovalinės, abejingos akys... Matyt, aš neapsirikau, iš karto taip apie ją pagalvojęs.

Bet nuo mergaitės tylėjimo kažkodėl darėsi nesmagu, ir aš tiesiog negalėjau praeiti pro šalį. Norėdamas ją prakalbinti, pasakiau, kas pirmiausia šovė į galvą:

— Didelis jo-jo, ar ne? Gerai šokinėja?

Mergaitė suvirpėjo nuo išgąsčio ir, paslėpusi žaislą už nugaros, atkirto įžūliai:

— Mano, aš nemeluoju!

Aš vos nesusijuokiau. Ir panorau dar truputėlį ją paerzinti. Ir atkeršyti už tai, kad per ją turėjau pergyventi nemalonių valandėlių, už tai, kad ji sukliko, pirmąkart pamačiusi aptvarstytą veidą. Nors mergaitė ir buvo atsilikusio proto, bet turėjo elfo žavumo. Jeigu viskas eis kaip reikia, pašnekesys su ja atims iš kaukės nors dalelę valdžios, kuri darosi vis pavojingesnė.

— Tikrai tavo? O kaip įrodysi, kad nemeluoji?

— Jūs jau patikėkit manim. Juk aš nieko blogo nedarau.

— Na gerai, tikiu. Bet man rodos, ant jo-jo kažkieno kito vardas užrašytas.

— Bet tai nieko nereiškia. Seniai seniai viena katytė pasakė... Panaši į mūsiškę, ne raina, o tokia balta baltutėlė katytė...

— Gerai, ar tu man ją parodysi?

— Aš labai moku saugoti paslaptis.

— Paslaptis?..

— Seniai seniai viena katytė pasakė. Pelės nori užkabinti man varpelį, ką gi man daryti?..

— Na gerai, ar nori, kad dėdė nupirktų tau lygiai tokį patį?

Man buvo malonu vien dėl to, kad galiu taip ramiai šnekučiuotis, bet meilikavimo rezultatai kur kas pranoko visus mano lūkesčius.

Mergaitė trynėsi nugara į sieną ir valandėlę, rodės, susikaupusi svarstė, ką reiškia mano žodžiai. Paskui, įtariai pažvelgusi į mane iš padilbų:

— Slapta nuo tėtės?

— Žinoma, slapta.

Aš nejučiom susijuokiau (betgi aš juokiuosi!) ir, suprasdamas, kokį efektą daro besijuokianti kaukė, nusijuokiau dar garsiau. Pagaliau ir mergaitė tarsi suvokė. Ji atpalaidavo įsitempusius kaip styga raumenis ir atviepė apatinę lūpą.

— Ge-rai... ge-rai,— sudainavo ji kelis kartus ir, liūdnai trindama auksinį jo-jo palaidinukės kraštu:— Jeigu iš tiesų nupirksite, aš tą atiduosiu... Bet tikrai, tikrai šito aš nepavogiau... Man jį dar kada žadėjo... Bet aš atiduosiu... Va dabar tiesiai nueisiu ir atiduosiu... Man jis patinka, kad ir kas padovanotų, man labai patinka...

Tebesišliedama prie sienos, ji skersa, skersa sėlino pro mane. Vaikai yra vaikai... Aš jau visai nusiraminau, bet, atsidūrusi greta manęs, ji sušnibždėjo:

— Žaidžiam paslaptis!

„Žaidžiam paslaptis"? Ką tai reiškia? A, neverta kreipti dėmesio. Ar gali ta neišsivysčiusi mergaitė būti tokia sukta gudruolė? Lengviausia tai priskirti jos menkam proteliui, bet juk šuo, būdamas menko protelio, lyg kompensaciją turi puikią uoslę... Pats faktas, kad aš dėl to krimtausi, buvo aiškus įrodymas, jog vėl pradėjau dvejoti.

Apskritai mane apėmė labai nemalonus jausmas. Tik mano veidas visiškai naujas, o atmintis ir įpročiai tie patys — tai tas pat, kaip

semti vandenį kaušu be dugno. Užsidėjęs ant veido kaukę, pajutau, kad ji turėtų atitikti mano širdies ritmą. Norėčiau su svetimu veidu pasiekti tokį tobulumą, kad manęs negalėtų demaskuoti nė melo detektorius...

Aš nusiėmiau kaukę. Prisigėrę prakaito klijai atsidavė pernokusiomis vynuogėmis. Ir tą akimirką nepakenčiamas nuovargis kliūstelėjo aukštyn, tarsi iš šiukšlino nuotako, ir tąsiu degutu ėmė kauptis sąnariuose. Betgi pirmojo jos mėginimo jokiu būdu negalima pavadinti nesėkmingu. Gimdymo kančios — irgi ne juokai. O čia susiformavęs, subrendęs žmogus nori persigimti į visiškai kitą — ar neturiu aš vienokių ar kitokių nesklandumų bei nesėkmių veikiau laikyti natūraliais? Ar neturiu aš veikiau būti dėkingas už tai, kad nebuvau mirtinai sužeistas?

Iššluostęs kaukės vidų, aš vėl ją užsitempiau ant lipdinio, nusiprausiau veidą ir išsitepiau kremu, kad oda truputį pailsėtų. Atsiguliau ant lovos. Nors saulė dar nebuvo nusileidusi, aš kietai įmigau,— tikriausiai tokia buvo reakcija po gana ilgos įtampos. Ir pabudau jau išaušus.

Nelijo, bet pro pilką, tankų rūką prekybinis kvartalas, už kurio buvo važiuojamoji gatvė, atrodė lyg tamsus miškas tolumoje. Blausus dangus, irgi, tur būt, nuo rūko, vos raustelėjo ir dabar buvo dar labiau violetinis, negu paprastai. Atidaręs langą, aš visa krūtine įkvė-

piau oro, žvarbaus kaip jūros vėjas, ir tos valandos, skirtos tiems, kur slepiasi, tos valandos, kai visai nereikia bijoti pašalinių žvilgsnių, man rodėsi nuostabios, rezervuotos specialiai man. Taip, o ar kaip tik šitokiame rūke neišryškėja tikrasis žmogiškosios egzistencijos pavidalas? Ir tikrasis veidas, ir kaukė, ir dėlių knibždynas — visi šie tariami apdarai peršviečiami kiaurai, tarsi radioaktyvių spindulių... Jų tikrasis turinys, jų esmė atsiskleidžia visu akivaizdumu... Ir žmogaus širdies, kaip persiko nulupta žievele, galima paragauti. Už tai, žinoma, reikia užsimokėti vienatve. Bet ar ne vis viena? Ką gali žinoti, rasi žmonės su veidais taip pat vieniši, kaip ir aš. Nors ir kokią iškabą užsikabinčiau ant veido, nėra ko apgyvendinti savo viduje žmogaus iš sudužusio laivo.

Vienatvė man, kadangi jos vengiau, buvo pragaras, tačiau tiems, kurie jos trokšta,— tai palaima. Na, o jeigu mesčiau melodramos veikėjo vaidmenį ir savo noru eičiau į atsiskyrėlius? Mano veidą jau ženklina vienatvė, ir todėl kvaila tuo nepasinaudoti. Laimė, aš turiu savo dievą — stambiamolekulinę chemiją, turiu savo maldą — reologiją, savo šventyklą — laboratoriją, ir visiškai neturiu baimės, kad vienatvė sutrukdys man kasdieninį darbą. Atvirkščiai, ar ji nėra laidas, kad kiekviena mano diena bus paprastesnė, teisingesnė, ramesnė ir, be to, turiningesnė, negu seniau?

Žiūrėjau į rausvėjantį dangų, ir širdyje darėsi vis šviesiau. Tiesa, jei prisiminsime mano

sunkias grumtynes iki šiolei, tokia nuotaikos permaina gali pasirodyti perdaug ūmi, impulsyvi, bet jeigu jau išplaukiau į atvirą jūrą ir grįžti nebegalima — niurzgėti neprotinga. Džiaugdamasis iš širdies, kad dar galiu, kol matyti krantas, pasukti laivelį atgal, aš pažvelgiau į kaukę ant sienos. Lengvai ir kilniai, tikrai nuoširdžiai, iš tiesų ryžtingai aš nusprendžiau su ja atsisveikinti.

Užliejusi dangų šviesa dar nesiekė kaukės. Ir tasai tamsus svetimas veidas, be jokios išraiškos žiūrįs į mane, neketino paklusti ir, giliai paslėpęs savo valią, iš paskutiniųjų priešinosi mano pastangoms su juo suartėti. Toji kaukė man rodėsi piktoji dvasia iš pasakų šalies, ir staiga aš prisiminiau vieną pasaką, kadaise skaitytą ar girdėtą.

Senais senais laikais gyveno karalius. Vieną kartą jis apsirgo keista liga. Tai buvo baisi liga: visas jo kūnas ėmė pamažu tirpti. Nei daktarai, nei vaistai negelbėjo. Ir tada karalius sugalvojo išleisti naują įstatymą: kiekvienas, kas pamatys karalių, bus nubaustas mirtimi. Įstatymas davė naudos: nors karaliui ištirpo nosis, rankos iki riešų, ėmė nykti kojos žemiau kelių, niekas neabejojo, kad karalius tebėra gyvas ir sveikas. O liga darė savo, ir karalius, tirpstąs kaip žvakė ir jau nebegalįs judėti, sumanė pagaliau prašyti pagalbos, bet

jau buvo per vėlu — jam ištirpo burna. Ir štai karalius išnyko. Bet nė vienas iš atsidavusių jam ministrų nesuabejojo, ar karalius gyvena. Pasakojama, kad tas ištirpęs karalius, kadangi jau nebegalėjo daryti blogo, metų metus garsėjo kaip išmintingas valdovas ir buvo mylimas žmonių.

Ūmai aš įpykau, uždariau langą ir vėl kritau į lovą. Juk nė pusės dienos nepraėjo, kai nusprendžiau išmėginti kaukę. Ir tokia menka patirtis neduoda mažiausio pagrindo šitiek nervintis. Surdiną galima pavartoti, kada nori. Aš užsimerkiau, ir atmintyje viena po kitos ėmė plaukti beprasmiškos matytų vaizdų nuotrupos: aplytas langas, o paskui — čia žolelė, išdygusi iš šaligatvio plyšio, čia dėmė ant sienos, panaši į kažkokį gyvūną, čia gumbas ant seno sužaloto medžio, čia voratinklis, vos vos atlaikąs rasos svorį. Mano įprasta apeiga, kai būdavau susinervinęs ir negalėdavau užmigti.

Bet dabar ir tai nepadėjo. Atvirkščiai, pyktis kažkodėl vis tvinko ir galiausiai pasidarė nebepakenčiamas. Staiga aš pagalvojau: kad tas rūkas gatvėje būtų nuodingos dujos. Kad išsiveržtų vulkanas arba kiltų karas ir pasaulis ištrokštų, o tikrovė subirtų į druzgus. Dirbtinių organų specialistas K. pasakojo, kad karo metu kareiviai sužalotais veidais nusižudydavo. Beveik visą savo jaunystę aš praleidau fronte ir gerai žinau, kad tokių atsitikimų iš tiesų būda-

vo. Tais metais veido vertė krito. Kai mirtis arčiau tavęs, negu pats artimiausias draugas, ar gali takas, jungiantis su žmonėmis, turėti kokią reikšmę? Puolančiam kareiviui veidas nereikalingas. Taip, tai buvo nepakartojamas laikas, kai aptvarstytas veidas rodėsi puikus.

Aš įsivaizdavau esąs artileristas, šaudantis viską, kas pakliūva į akis. Ir tuose parako dūmuose pagaliau užmigau.

Saulės spindulių poveikis žmogaus psichinei būsenai nuostabus. O gal aš tiesiog išsimiegojau? Kai nuo skaisčios saulės apsiverčiau ant kito šono ir atsimerkiau, buvo jau vienuolikta valanda, ir mano juodas maudulys išgaravo kaip ryto rasa.

Rytoj baigiasi mano prasimanytos komandiruotės laikas. Ir jeigu aš pasiryžau įgyvendinti savo planą, turiu žūt būt per šią dieną galutinai apsiprasti su kauke. Pakiliai nusiteikęs, aš užsitempiau kaukę ir susiruošiau eiti. Jausdamasis kiek nesmagiai, apsirengiau naujais drabužiais, užsimoviau ant piršto žiedą ir, baigęs tualetą, pasidariau visai elegantiškas. Negalima buvo įsivaizduoti, kad tai tas pats žmogus, kuris su chalatu, aplaistytu chemikalais, nuo ryto lig nakties darė molekulinius tyrimus. Panorau išsiaiškinti, kodėl to neįmanoma įsivaizduoti, bet, deja, neįstengiau galvoti. Ir ne tik neįstengiau galvoti — buvau apsvaigęs nuo savo nuostabaus persimainymo. Kažkokiame taške, per du pirštus gilyn nuo akies dugno, be paliovos buvo girdėti, kaip spragsi fejerverkas, skelbiąs

kažko pradžią. . . Elgiausi kaip puošeiva, išėjęs pasigėrėti iškilmėmis.

Šį kartą aš nusprendžiau išeiti iš namų pro paradines duris. Kadangi aš „jaunesnysis brolis", man jau nebereikia per daug vengti pašalinių žvilgsnių, o jeigu pavyks susitikti su mergaite, tai galėsiu ją paklausti, kokioje parduotuvėje yra jo-jo. Supratimo neturėjau, kur tokie žaislai parduodami. Kai mirė mūsų pirmagimis, o paskui tau buvo persileidimas, aš visai atitolau nuo vaikų pasaulio, gal būt, tyčia jo vengdamas. Bet, deja, nei mergaitės, nei valdytojo aš nesutikau.

Jokio didesnio tikslo aš neturėjau, tad ir pradėjau ieškoti jo-jo. Nežinodamas, ar yra speciali parduotuvė, pirmiausia ėmiau dairytis į žaislų sekcijas universalinėse parduotuvėse. Gal būt, dėl to, kad tai buvo nauja mada, visur kiekvienoje sekcijoje stovėjo jo-jo vitrina, kurią iš visų pusių lyg musės aplipdavo vaikai. Įsimaišyti į minią tokioje vietoje, tur būt, nederėjo psichohigienos požiūriu, ir aš sudvejojau. Bet galų gale aš turėjau baigti tą nemalonų „paslapčių žaidimą" ir ryžtingai ėmiau brautis per tą karalystę. Bet norimos formos jo-jo nepasitaikė. Jo-jo, kokiu žaidė mergaitė, ir savo forma, ir spalva nebuvo panašus į tuos, kurie pardavinėjami universalinėse krautuvėse. Imkim, pavyzdžiui, saldumynus — man labiau patinka saldumynai iš pigios krautuvėlės. Išėjęs iš universalinės parduotuvės, aš gerą valandą klaidžiojau, ieškodamas tinkamos parduotuvės,

bet staiga mažoje gatvelėje priešais geležinkelio stotį užėjau mažutę žaislų krautuvėlę.

Kaip ir reikėjo tikėtis, ji nė kiek nebuvo panaši į universalinių parduotuvių žaislų sekcijas. Prekės čia nebuvo pigios, kaip pigių saldumynų krautuvėlėje, bet joje buvo ne tik brangių daiktų. Tikriausiai ji buvo skiriama vyresnio amžiaus vaikams, kurie už padovanotus pinigus perkasi žaislus pagal savo skonį,— joje viešpatavo naivios, paslaptimi apgaubtos nuodėmės atmosfera. Tikriau sakant, joje begėdiškai buvo spekuliuojama vaiko psichologija — vaikas mieliau nori paspalvinto saldaus vandens iš trikampio paketo, o ne vaisių sulčių iš butelio. Kaip ir tikėjausi, reikalingas man jo-jo ten irgi buvo. Laikydamas rankose perskirtą pusiau rutulį iš sintetinės dervos, aš liūdnai nusišypsojau, netikėtai pagalvojęs apie jo kūrėją, sugebėjusį taip puikiai išreikšti skersgatvio krautuvėlės esmę. Viskas buvo padaryta nepaprastai subtiliai. Paprasta forma ir ko ryškiausios spalvos. Jeigu jis nebūtų žiauriai nepaniekinęs savo skonio, to jokiu būdu nebūtų sugalvojęs. Be to, dar tai rodė ne skonio neturėjimą, o greičiau be galo sąmoningą poveikį savo skoniui — tas pat, kaip apkvaitusiam trypti kulnu savo skonį, nukračius jį ant žemės kaip vabzdį. Žiauru, ar ne? Ką gi, esama, aišku, ir žiaurių aplinkybių. Bet jeigu jis pasirinko šį kelią savo noru, tai ar nebuvo tai padiktuota pagiežos, laisvės pajautimo, lyg būtų nusivilkęs drabužius ir palikęs nuogas? Kadangi tai buvo

ne laisvė daryti pagal savo skonį, o laisvė bėgti nuo savo skonio...

Taip, neigti nėra ko, toks įspūdis paaiškinamas ir tuo, kas mane ištiko. Aš turiu eiti į priekį, žingsnis po žingsnio trypdamas savo skonį, jeigu noriu sukurti svetimą širdį, tinkančią svetimam veidui. Bet tai pasirodė ne toks sunkus darbas, kaip maniau. Ir, sakytum kaukė turėjo galią prišaukti rudenį, mano išvargusi širdis pavirto sausu lapu, tuoj tuoj krisiančiu — tereikia kresteléti šaką. Aš nelabai sentimentalus, bet nusistebėjau, kad nepajutau netgi tokio skausmo, kaip akių dilginimas mėta ar uodo įkandimas. Savasis „aš", matyt, anaiptol nėra toks, koks įsivaizduoja esąs.

Bet kokią pagaliau širdį aš ketinu piešti šioje senoje, išblukusioje drobėje? Ne vaiko, žinoma, ir ne savo paties. Savo rytdienos planų širdį... Nors aš ir negalėjau pavadinti jos terminu, kurį galima rasti žodyne, na, pavyzdžiui, jo-jo, turistinis atvirukas, futliaras brangakmeniams, burtų šaknelės... Kaip veikimo programą aš įsivaizdavau ją kur kas aiškiau, negu žemėlapį, fotografuotą iš lėktuvo. Kiek sykių aš kartojau tas pačias užuominas, dėl kurių tu turėjai susimąstyti. Tačiau dabar, kai viskas baigta, kai galima ir kalbėti, ir klausytis apie jų prasmę ir pasekmes, kai galima tiesiog jas apčiuopti, vargu ar verta apsiriboti užuominomis apie tą skausmą, kurį aš suteiksiu, išreikšdamas visa tai žodžiais. Pasinaudodamas proga, viską papasakosiu. Aš, kaip visiškai svetimas

tau žmogus, nusprendžiau suvilioti tave... tave — svetimo žmogaus simbolį.

Ne, palauk... Aš visai nežadėjau apie tai rašyti... Aš juk nepanašus į silpnadvasį, kuris vilkina laiką, kartodamas tai, kas žinoma ir šiaip. Aš tik noriu papasakoti apie savo keistą, netikėtą net man pačiam elgesį, kai nusipirkau jo-jo.

Beveik trečdalį krautuvės užėmė žaislinių pistoletų stendai. Tarp jų keli, matyt, importiniai ir gana brangūs, bet iš tikro puikiai padaryti. Aš paėmiau vieną, sunkokas ir vamzdis užlietas švinu, o kitame — šovinių padavimo mechanizmas, gaidukas — visiškai niekuo nesiskyrė nuo tikro. Prisiminiau, jog sykį teko skaityti laikraštyje straipsnį apie tai, kad žaislinis pistoletas buvo perdirbtas ir iš jo šaudoma tikromis kulkomis. Gal būt, kaip tik toks? Įdomu, ar gali tu įsivaizduoti mane, susižavėjusį žaisliniu pistoletu? Patys artimieji mano kolegos, ir tie vargu ar galėtų. O ir man pačiam tokia mintis niekada nebūtų šovusi į galvą, jei nebūčiau buvęs savo paties elgesio liudytojas.

Krautuvės savininkas, vyniodamas jo-jo, sušnibždėjo su meilikaujama šypsenėle: „Ar patinka? Gal parodyti, ką turiu atidėjęs?!" Ir tada akimirką suabejojau, ar tai aš... O gal teisingiau bus pasakius taip: aš sutrikau, kad nesureagavau taip, kaip sureaguočiau aš. Sutrikti ir sykiu tai suvokti — ar nėra čia prieštaravimo? Ne, čia kalta kaukė. Nekreipdama dėmesio į mano sumišimą, kaukė linktelėjo baukščiai besi-

dairančiam į šalis krautuvės savininkui ir, tarsi stengdamasi įrodyti savo egzistavimą, ėmė karštai derėtis dėl to, kas buvo a t i d ė t a.

Tai buvo pneumatinis pistoletas „valteris". Iš trijų metrų prakerta penkių milimetrų storio lentą — geras daikčiukas, bet ir kainavo jis nemažai — dvidešimt penkis tūkstančius jenų. Kaip tu manai, ką aš padariau?.. Man perleido už dvidešimt tris tūkstančius, ir aš jį nusipirkau. „Turėkite omenyje, kad tai neteisėta. Pneumatinis pistoletas — ne pneumatinis šautuvas, jis prilygsta tikram. O neteisėtai laikyti pistoletą griežtai draudžiama. Aš labai jus prašau, rimtai supraskite, ką pasakiau..." Bet aš vis tiek jį nupirkau.

Mano būsena buvo labai keista. Mano tikrasis „aš" su tikruoju veidu, nulindęs giliai tarp žarnų, bandė kažką cypteléti plonu balseliu. To neturėjo būti, bet... Ekstraversinį agresyvų tipą aš juk pasirinkau, tik norėdamas gauti medžiotojo veidą, tinkamą tavo suviliotojui. Dabar apie kita ką... Aš prašiau kaukę tik vieno: padėk man pasveikti. Juk nė karto neprašiau: daryk, kaip tau patinka. Aš turiu tą pistoletą, ir ką man dabar su juo daryti?..

Bet kaukė, lyg tyčia rodydama kyšantį iš kišenės kietą ryšuliuką, juokėsi iš mano sunkumų, jais mėgavosi. Ji, žinoma, nė pati gerai nežinojo, ką atsakyti į mano tikrojo veido klausimus. Ateitis — ne kas kita, kaip praeities išvestinė. Kaukė, neišgyvenusi nė dvidešimt keturių valandų po savo gimimo, negalėjo turėti

savo plano rytojui. Socialinė žmogaus lygtis — tai iš esmės matematinė amžiaus funkcija, ir kaukė, kurios amžius lygus nuliui, elgiasi kaip kūdikis, pernelyg laisvai.

Taip, tas kūdikis su tamsiais akiniais, atsispindįs stoties tualeto veidrodyje, gal būt, veikiamas to, kas buvo paslėpta jo kišenėje, elgėsi įžūliai ir agresyviai. Ir, atvirai sakant, aš negalėjau nuspręsti, numoti man ranka į tą vos gimusį kūdikį ar jo prisibijoti.

Na, tad ką daryti?.. Tačiau tas „ką daryti" nebuvo apimto nevilties žmogaus žodžiai, o veikiau kupinas smalsumo klausimas. Šiaip ar taip, kaukei tai buvo pirmas savarankiškas pasivaikščiojimas, o aš kitų planų neturėjau, kaip tik ją pavedžioti. Visų pirma norėjau pripratinti ją prie žmonių atmosferos, bet, labai blogai pasiruošęs, viską sugadinau ir turėjau guosdamas ją vesti už rankos. Bet po atsitikimo žaislų krautuvėje šeimininkas ir svečias pasikeitė vietomis. Nė kalbos negalėjo būti apie tai, kad vesčiau ją už rankos — apstulbęs aš tegalėjau aklai sekti paskui tą trokštančią dvasią, panašią į nusikaltėlį, ką tik išleistą laisvėn.

Na, ką gi daryti?.. Kol aš pamažu glosčiau pirštais barzdą (gal būt, tokia buvo reakcija po tvarsčių, dengusių anksčiau mano veidą), kaukė demonstratyviai vis mainė išraišką, nelyginant medžiotojas, trokštąs laimikio: pakaitom joje atsispindėjo pasiryžimas, panieka, klausimas, godulys, iššūkis, susitelkimas, troškimas,

tikrumas, veržimasis, smalsumas... Apskritai visų išraiškų, kiekvienos skyrium ir įvairių jos variacijų, kokias tik galima įsivaizduoti tokiu atveju,— tų išraiškų ji ieškojo lyg šuo, nusitraukęs ir pabėgęs nuo šeimininko. Tai buvo ženklas, kad kaukė ima ramiai žiūrėti į pašalinių reakciją, ir aš negaliu neigti, jog pats — tegu mulkina kitus — net jaučiau pasitenkinimą.

Bet kartu mane apėmė baisus nerimas. Nors ir kaip ji skirtųsi nuo mano tikrojo veido, bet aš — tai aš. Aš nebuvau nei užhipnotizuotas, nei apsvaigintas narkotikų ir už bet kokius kaukės veiksmus — netgi už tai, kad kišenėje paslėptas pneumatinis pistoletas,— atsakyti turiu pats ir niekas kitas. Savo būdu kaukė anaiptol nepriminė triušio, išimto iš fokusininko skrybėlės: ji buvo dalis manęs paties, atsiradusi ne mano valia, o dėl to, kad mano tikrojo veido apsauga tvirtai uždarė visas angas ir spragas. Teoriškai suprasdamas, kad viskas lygiai taip yra, aš negalėjau įsivaizduoti jos būdo apskritai, lyg būčiau netekęs nuovokos. Pabandyk įsivaizduoti mano susierzinimą, kai tėra tik abstraktus „aš" ir man stinga jėgų įkvėpti jam turinį.

Galiausiai aš visai susikrimtau ir nusprendžiau nejučiom suimti save į nagą.

— Trisdešimt antrasis eksperimentas nepavyko: blogai buvo atlikti bandymai ar pati hipotezė buvo klaidinga?

Nusprendžiau parinkti tema šį svarbų laboratorijai klausimą ir pamėginti prisiminti savo

poziciją. Aš pareiškiau hipotezę, jog kai kuriuose stambiamolekuliniuose junginiuose esama funkcinės priklausomybės tarp stangrumo koeficiento pakitimo veikiant slėgimui ir pakitimų veikiant temperatūrai, ir gavau labai paskatinančių rezultatų, bet paskutinis, trisdešimt antrasis eksperimentas sugriovė man visas viltis, ir aš atsidūriau gana sunkioje padėtyje.

Tačiau kaukė tik apmaudžiai suraukė antakius. Man pasirodė tai suprantama, bet sykiu buvo užgauta savimeilė...

> Pastabos paraštėje. Tikrai sakant, kaukė tėra man tik vaistas nuo ligos. Įsivaizduok, kad tu išnuomojai kambarį, o iš tavęs atėmė visą namą — tai juk toli gražu ne savimeilė.

...Ir tada aš ėmiau elgtis iš aukšto.

— Ko gi tau pagaliau reikia? Vos tik panorėjęs, aš kad ir dabar tave nutrauksiu!

Bet kaukė šaltai, nerūpestingai atšovė:

— Supranti, juk aš niekas. Iki šiol man teko padėti daug pastangų, kad galėčiau būti kažkuo, ir dabar aš būtinai pasinaudosiu ta proga, aš noriu atsižadėti apgailėtinos laimės vėl tapti kažkuo. O tu pats? Argi, atvirai sakant, tu nori mane kuo nors padaryti? Taip, man rodos, ir negalėsi, tad palikim viską, kaip yra. Gerai? Na, pasižiūrėk! Ne poilsio diena, o tokia spūstis... Spūstis atsiranda ne todėl, kad prisirenka žmonių, o žmonės renkasi todėl, kad atsiranda

spūstis. Aš nemeluoju. Studentai su chuliganų šukuosenomis; dorybingos žmonos, išsidažiusios kaip aktorės, garsios savo pasileidimu; nušiurusios merguželės madingais drabužiais tarsi liesos manekenės... Tegu tai akimirkos svajonės, bet, norėdami pavirsti niekuo, jie įsimaišo į minią. O gal tu ketini tvirtinti, kad tik mes kitokie?

Aš neturėjau ko atsakyti. Atsakyti ir negalėjau. Juk viską tvirtino kaukė, o savo teiginius ji sugalvodavo mano protu. (Tu tikriausiai juokiesi? To nesitikėti — tai norėti pernelyg daug. Skaudus dalykas, nekeliantis juoko. Aš būčiau visiškai patenkintas, jei tu pripažintum, kad mano žodžiuose slypi bent dalelė sveikos nuovokos, bet...)

Aš buvau prispirtas prie sienos, o gal ta dingstimi, kad buvau prispirtas prie sienos, lioviausi priešintis ir nusprendžiau duoti kaukei visišką laisvę. Ir tada kaukė, nors ir buvo niekas, sugalvojo netikėtai protingą planą, nė kiek ne mažiau įžūlų, kaip dėl pistoleto. Apskritai po pietų pamėginsiu nueiti prie mūsų namo ir pasižiūrėsiu, kaip viskas atrodo. Ne, ne kaip atrodo mūsų namas, o kaip atrodau aš pats. Ar galėsiu ištverti rytojaus išmėginimą kaip suviliotojas? — pabandysiu nors viena akimi dirstelėti į mūsų namą. Giliai širdyje aš dar kažko tikėjausi, bet išreikšti tų vilčių žodžiais niekaip negalėjau ir mielai sutikau su kaukės planu.

Post scriptum. Nenoriu pelnyti aukšto įvertinimo, bet, rodos, aš buvau perdaug geras. Buvau panašus į žmogų, kuris, pripažindamas heliocentrinę teoriją, skelbia geocentrinę. Ne, man rodos, gerumas yra nusikaltimas, ir nemažas. Vos tik pagalvoju, ko tas gerumas gali pridaryti, ir iš visų mano kūno porų rangydamiesi iššliaužia gėdos kirminai. Jeigu man gėda perskaityti, ką esu parašęs, įsivaizduok, kiek kartų didesnę gėdą jaučiu, kai pagalvoju, kad tu šitai skaitai? Aš ir pats puikiai žinau, kad heliocentrinė teorija teisinga, bet vis dėlto... Matyt, per daug reikšmės teikiau savo vienatvei... Man rodėsi, kad ji gilesnė už visos žmonijos vienatvę. Ir dėl to apgailestaudamas, aš ryžtingai išmesiu iš sekančio sąsiuvinio visas frazes, kuriose bus bent užuomina apie tragediją.

Pilkasis sąsiuvinis

Nors tik prieš penkias dienas aš buvau važiavęs tuo keliu elektriniu traukiniu, įspūdžiai buvo tokie nauji, tarsi būtų praėję penkeri metai. Nėra ko stebėtis. Man kelias toks pažįstamas, kad nepaklysčiau ir užmerktomis akimis, bet kaukei tai juk buvo visiškai naujas kelias. Jeigu ji tą kelią ir atsiminė, tai tikriausiai todėl,

kad dar prieš gimimą, embrioniniame gyvenime, jį buvo mačiusi sapne.

Taip, iš tikrųjų... Netgi debesys, panašūs į apžėlusius balta barzda senovės griuvėsius, kuriuos mačiau važiuodamas pro vagono langą, net jie turi prisiminimų... Kaukė iš vidaus nuplauta sodos vandeniu, ir ant jos kyla mažytės pūslelės... Aš instinktyviai persibraukiau atgalia ranka per nesuprakaitavusią kaktą ir tučtuojau apsižvalgiau — ar niekas nepastebėjo mano neapdairaus gesto? Koks atstumas tarp manęs ir kitų? Prie kitų galiu prisijungti tik per tam tikrą nuotolį. Ūmai aš nežmoniškai panorau nusijuokti. Po susijaudinimo, tarsi būčiau įsibrovęs į priešo teritoriją, mane apėmė nusiraminimas, sakytum sugrįžau namo; po sąžinės priekaištų, tarsi būčiau padaręs nusikaltimą, apėmė džiaugsmas. Ką panorėsiu, tą ir padarysiu. Kaip distrofikas, kuriam pagaliau buvo leista valgyti, aš į vagono sūpavimo taktą ėmiau iš visų jėgų tiestis, tarsi vynuogienojas, leidžiantis ūsus, į tavo baltą kaktą, blyškiai rausvą nudegimo randą ant riešo, gysleles ant kulkšnių, panašias į kriauklės vidų.

Ką, perdaug netikėta? Jeigu tu ir pagalvosi taip, na ką gi, nieko nepadarysi. Jeigu tu ir pasakysi, kad tai apkvaitusio nuo kaukės žmogaus kliedesys, aš neturiu pagrindo to neigti. Iš tikrųjų, savo užrašuose aš pirmąkart apie tave šitaip rašau. Bet taip yra anaiptol ne todėl, kad tavęs atsižadėjau iki tam tikro laiko, sakytum padėjau termininį indėlį. Veikiau man rodėsi,

kad neturiu į tai teisės. Spręsti apie tavo kūną beveidei pamėklei dar kvailiau, negu varlei apie paukščių čiulbesį. Suteiksiu skausmo sau, o paskui tikriausiai ir tau... Na, o ar kaukė kerus išsklaidė? Man tai dar sunkesnis klausimas. Bet ši problema juo toliau, tuo labiau bus reikalinga sprendimo. Palauksiu — vėlu nebus.

Jau ėmė plūsti pirmoji baigusių darbą banga, ir traukinys buvo kimšte prisikimšęs. Vos aš pasisukau, ir jauna moteris su žaliu paltu palietė užpakaliu mano šlaunį. Aš truputį dar pasisukau, kad ji nepajustų pistoleto, ir prisiglaudžiau prie jos stipriau. Tiesa, moteris irgi ne per daug manęs vengė, ir aš nusprendžiau stovėti taip ir toliau. Kaskart stuktelėjus vagonui, mes glaudėmės vis stipriau, bet dabar aš nesitraukiau. Moters užpakalis darėsi čia standus, čia minkštas, bet ji uoliai dėjosi snaudžianti. Kol aš mėgavausi mintimi: kas bus, jei aš pistoleto galu bakstelėsiu jai į užpakalį, mes privažiavome pagaliau stotį, kur man reikėjo išlipti. Eidamas iš vagono, aš pažvelgiau į moterį — apsimestinai rimtai ji žiūrinėjo iškabas platformoje; iš užpakalio, sprendžiant iš šukuosenos, ji neatrodė jauna. Ne, tolesnių įvykių šis atsitikimas nenulėmė. Aš panorau jį papasakoti tik pagalvojęs: jei nebūčiau užsidėjęs kaukės, to tikriausiai niekada nebūtų atsitikę.

Post scriptum. Ne, šioje vietoje mano užrašams stinga atvirumo. Ir

atvirumo, ir sąžiningumo. Ar tik nepasirodė, kad man gėda prieš tave? Pačioje pradžioje man geriau to neminėti. Jei aš būčiau užsiminęs tiesiog apie kaukės efektyvumą, man netektų dešimt—dvidešimt eilučių skirti erotiniams prisipažinimams. Todėl ir pasakiau, kad stinga sąžiningumo. Ir kadangi aš tave pusiau apgavau, tai ne tik negalėjau pasakoti apie savo tikruosius ketinimus, bet ir būtinai turėjau pajusti apmaudą, kad esu nesuprastas.

Aš neturiu noro paversti sąžiningumą spekuliacijos objektu. Bet jeigu jau užsiminiau apie tai, ko tikrai negalėjau apeiti, pasistengsiu, nieko neslėpdamas, atskleisti tikruosius savo ketinimus. Nuvalkiotos moralės požiūriu tai buvo paprastas begėdiškas elgesys, dėl kurio reikia apgailestauti. Bet jeigu jį priskirsime kaukei, tai, man rodos, jis gali padėti suprasti tolesnius mano poelgius. Atvirai sakant, tuo metu aš ėmiau jausti geidulį. To, kas atsitiko, gal dar ir negalima buvo pavadinti svetimoteriavimu, bet, šiaip ar taip, tai buvo dvasinės masturbacijos aktas. Na, o ar sulaužiau aš tau ištikimybę? Ne, man nesinorėtų taip vartoti žodžių „sulaužiau ištikimybę". Jeigu jau esu atviras, tai galiu pasakyti, kad aš nuolatos esu tau neištikimas nuo to laiko, kai mano vei-

das pavirto dėlių knibždynu. Be to, aš bijojau, kad tu pajusi pasišlykštėjimą ir nebenorėsi skaityti toliau. Todėl aš apie tai ir nerašiau, bet mažiausia septyniasdešimt procentų mano minčių sukasi apie seksualines chimeras. Mano poelgiuose jų nebuvo, bet potencialiai aš, tiesą sakant, buvau seksualinis maniakas.

Dažnai kalbama, kad seksas ir mirtis neatskiriamai susiję, bet tikrąją tų žodžių prasmę aš suvokiau kaip tik tada. Iki tol aš juos supratau tik paviršutiniškai: lytinis aktas užbaigiamas tokioje užmarštyje, kad gali net sukelti mintį apie mirtį. Bet vos tik aš netekau veido ir gyvas pasilaidojau, pirmą kartą suvokiau jų visiškai realią prasmę. Lygiai kaip medžiai iki žiemos baigia vesti vaisius, kaip nendrės, prieš nudžiūdamos, duoda sėklas,— seksas yra ne kas kita, kaip žmogaus kova su mirtimi. Tad ar nebus teisinga sakyti, jog erotinis susijaudinimas be aiškaus objekto,— tai žmogiškojo atgimimo troškimas, kurį patiria individas, stovintis prie mirties slenksčio. Įrodymas — visi kareiviai linkę į erotizmą. Jei tarp miesto gyventojų gausėja erotomanų, tai tas miestas, o, gal būt, ir visa šalis, turi laukti daugybės mirčių. Kai žmogus užmiršta apie mirtį, lytinis potraukis pavirsta meile

aiškiam objektui, ir tada jau garantuotas stabilus žmonių giminės tęsimas.

Kaukės elgesys traukinyje paaiškinamas tuo, kad ir aš, ir moteris buvome nepakenčiamai vieniši, bet, remiantis mano klasifikacija, kaukė, matyt, gyveno pereinamąją stadiją nuo erotizmo prie meilės — erotinės meilės būsena. Nors kaukė dar nebuvo įgavusi pilnutinės gyvybės, bet, šiaip ar taip, jau pusiau gyveno. Šiomis sąlygomis kur ji bus tau neištikima — ir galimybės tokios neturėjo. Pagal mano programą kaukė galėjo pradėti pilnakraujį gyvenimą tik po susitikimo su tavimi.

Išvadą iš to papildymo, matyt, galima padaryti tokią. Kaukės dėka aš išvengiau kraštutinio susijaudinimo, būdingo seksualiniams maniakams, tačiau, kaip ir buvęs, likau pusiau erotomanu; tačiau ne erotizmas mane pas tave atvedė. Aš netgi esu tikras, kad jis buvo stimulas siekti išsivadavimo. Ir to dėlei aš pasiryžau žūt būt priversti tave pamilti mano kaukę.

„Dabar svarbu — kaukės auklėjimas, ir geriausia bus, jeigu priversiu ją viską patirti pačiai",— galvojau aš, šlapindamasis geležinkelio stoties tualete. Nutariau vengti triukšmingų prekybinių gatvių ir eiti skersgatviais. Nenorėjau iš netyčių sutikti tavęs prie žuvies parduo-

tuvės. Dar nebuvau tikras, kad galėsiu ištverti tą staigmeną, na ir, be to, norėjau, kad kaukė pirmąkart susitiktų su tavimi pagal mano iš pat pradžių sukurtą planą. Mane apėmė jausmas, sakytum patekau į keblią padėtį. Nei iš šio, nei iš to kojos ėmė pintis, ir aš vos neparklupau lygioje vietoje. Kvėpuodamas burna kaip šuo ir šitaip vėsindamas deginantį mane karštą orą po kauke, aš vis kartojau ir kartojau lyg užkeikimą: „Supranti, aš gi čia pirmą kartą. Ir tai, ką matau, ir tai, ką girdžiu,— viskas man nauja. Ir namai, kuriuos paskui prieisiu, ir žmonės, kuriuos, gal būt, sutiksiu,— viską aš pamatysiu pirmą kartą. Jei kas ir sutaps su mano prisiminimais, tai bus klaida arba atsitiktinumas, arba reginys, matytas sapne. Bet ir tas sulūžęs liuko dangtis. Ir perpus nudažytas signalinis policininko žibintas. Ir tas kampas, kur ištisus metus stovi nešvarus vanduo iš pilnutėlio nuotako. Ir stūksančios išilgai gatvės didžiulės guobos. Paskui... Paskui..."

Paskui, lyg spiaudydamas smilteles iš burnos, aš vieną po kito išginiau iš atminties vaizdus ir spalvas, bet kažkas vis viena liko, ir aš negalėjau to atsikratyti. Tai buvai tu. Susikaupęs aš pasakiau kaukei: „Tu visiškai svetima. Rytoj tu susitiksi su ja pirmą kartą, tu niekada jos nematei, apie ją negirdėjai. O savo įspūdžius kuo greičiau išmesk iš galvos!" Bet juo aplinkinis peizažas dilo ir nyko iš atminties, juo ryškėjo tavo paveikslas, tiktai jis vienas, ir aš nepajėgiau tam spirtis.

Galiausiai aš — ir kaukė, žinoma,— pastatęs centre tavo paveikslą, tarsi drugelis, kurį traukia šviesa, ėmiau sukti ir sukti aplinkui mūsų namą netaisyklingu keturkampiu, vos jo nesiekdamas.

Kaimynės, skubančios pro šalį su krepšeliais rankose, nekreipė į mane jokio dėmesio — nepažįstamas praeivis; o vaikai yra vaikai, jie įsismaginę žaidė, išnaudodami trumpas valandėles, likusias iki vakarienės. Apskritai nebuvo ko bijoti, kad mane kas gali pažinti. Kai penktą ar šeštą kartą prisiartinau prie namo, jau užsidegė gatvės žiburiai, pradėjo greitai temti. Sulėtinęs žingsnius tiek, kad nesukelčiau įtarimų, aš atidžiai įsižiūrėjau ir supratau, kad tu namie: iš nematomo lango į kiemą krito švelni šviesa. Svetainės šviesa. Nejaugi ir sau vienai tu kruopščiai padengi stalą?

Ūmai pajutau lyg ir pavydą svetainės šviesai. Ir ne kam konkrečiam — sakytum koks svečias ten būtų užėmęs mano vietą. Aš, rodės, pavydėjau pačiam faktui, kad ten įprasta nesikeičianti svetainė ir sutemus joje uždegta lempa. Dabar aš, laukdamas vakarienės, skaityčiau toje šviesoje vakarinį laikraštį, bet vietoj to turiu slankioti palangėje, paslėpęs veidą po kauke. Kaip visa tai neteisinga, kaip sunku tai iškęsti. Rami svetainės šviesa, nė kiek neapsiblaususi nuo to, kad manęs tenai nėra. . . Lygiai taip pat tikriausiai, kaip ir tu. . .

Ir kaukė, kuria iki tol buvau toks patenkintas, į kurią dėjau tiek vilčių, pasirodė man ne-

patikima, išblukusi. Ir mano sumanytas grandiozinis spektaklis, kuriame aš su kauke turėjau puikiai suvaidinti kitą žmogų, iš tikrųjų pasirodė tik spektaklis, blankus ir menkas prieš nenumaldomą kasdienybę: ateina vakaras, jungiklis pasuktas — ir šviesa užlieja svetainę. Tą akimirką, kai pamatys tavo šypseną, kaukė tučtuojau ištirps nelyginant sniegas pavasarį.

Norėdamas atsikratyti pralaimėjimo jausmu, aš nusprendžiau leisti kaukei pafantazuoti. Svajonės, dar nesusiformavusios, kaip ir pati kaukė, o gal ir ne svajonės, o tiesiog kasdienybės, išlindusios iš savo kiauto, chimeros,— apie tai nekalbėsiu. Ir, nusprendęs į viską numoti ranka, aš vėl ėmiau iš rimtųjų sukti apie namą netaisyklingu keturkampiu.

Bet fantazijos kaukės nepadrąsino, atvirkščiai, jos tik parodė, kokia neįveikiama ir klastinga praraja tarp jos ir manęs.

Nusimetusi grandines, kaukė pirmiausia nesivaržydama droš į mūsų namą. Ir aš būsiu sąvadautojas. Varteliai su nutrūkusiais vyriais. Žvyro takas apneštas purvu, ir žingsnių nesigirdi. Laukujės durys apsilaupiusios. Apipuvęs laštakas, numestas šalia prieangio. . . O kas tau rūpi, tai svetimas namas! Paspaudęs skambučio mygtuką ir atsitraukęs per žingsnį, kad atgaučiau kvapą, aš klausysiuosi, ką tu darai. Žingsniai artinasi, užsidega šviesa virš prieangio, pasigirsta tavo balsas: „Kas ten?"

Ne, nors ir kaip smulkiai aš stengčiausi viską papasakoti, nieko iš to nebus. Ir nėra reikalo, ir, visų pirma, neįmanoma. Ar nepasirodys, atvirkščiai, keista, jeigu aš kaip išmanydamas stengsiuosi nuosekliai išdėstyti popieriuje savo padrikas svajones, panašias į pakraigliotas eilutes grifelinėje lentoje, kurioje buvo kažkas aptrinta ir toje vietoje vėl parašyta nežinia kada, nežinia kokia tvarka,— gal būt, tas eilutes geriau palyginti su keverzonėmis viešoje išvietėje? Aš noriu parinkti tik dvi tris scenas, pačias svarbiausias, kad tu suprastum, kokį smūgį sudavė man tos fantazijos.

Pirmoji — tai apgailėtina scena, kai išgirdau tavo balsą, panašų į kuždesį. Aš greitai įkišau koją į baukščiai pravertų durų plyšį, stipriai jas patraukiau ir prikišau pistoletą tau prie veido, išsigandusio, lyg būtum staiga uždususi nuo vėjo. Gali įsivaizduoti, kaip aš sutrikau. Nė lašelio simpatijos. Mane dažnai nervindavo tavo nesudrumsčiama ramybė — tai tiesa, bet vis vien nebuvo jokio reikalo elgtis kaip banditui iš kino filmo. Jeigu jau aš suvedžiotojas, tai nejaugi negalėjau sugalvoti kokio tinkamesnio būdo? Pagaliau, kadangi tai vyko mano vaizduotėje, tiko bet koks neabejotinas melas, na, pavyzdžiui, kad aš tavo vyro mokslo draugas ir užėjau, prisiminęs seną draugystę — norėjau elgtis kaip tik šitaip. Apskritai joks gundytojas iš manęs neišėjo. Ar tik nebuvau keršytojas? O gal mano kaukėje nuo pat pradžios glūdėjo keršto troškimas? Iš tikrųjų aš

neapkenčiau, norėjau būti žiaurus ir, suprantama, kerštingas visiems žmonėms, kurie buvo prieš mane nusistatę ir siekė atimti iš manęs kartu su veidu ir pilietines teises. O tau?.. Nežinau... Rodos, to neturėjo būti, bet nežinau... Apėmęs mane siutas visiškai suparaližavo protą, aš nebegalėjau mąstyti.

Tai buvo pavydas. Lyg ir pavydą, sužadintą vaizduotės, aš buvau jautęs daug sykių, bet dabar buvo kas kita. Stiprus nervinis drebulys, kuriam ne iškart sugalvosi pavadinimą. Ne, tur būt, teisingiau sakyti „peristaltika". Skausmo varžlankiai lygiais laiko tarpais vienas po kito kilo nuo kojų iki galvos. Tu geriausiai suprasi, įsivaizdavusi, kaip juda skolopendros kojytės. Esu tikras, kad pavydas — gyvuliškas jausmas, kuris greitai gali pastūmėti ir į žmogžudystę. Esama dviejų požiūrių į pavydą: kad jis yra kultūros padarinys ir kad jis — pirmykštis instinktas, kurį turi ir laukiniai gyvuliai. Sprendžiant iš to, kas tada mane ištiko, teisingas, rodos, antrasis požiūris.

Bet kam gi pagaliau aš turėjau taip pavyduliauti? Priežastis vėl tokia kvaila, kad aš tiesiog nesiryžtu apie ją rašyti. Aš pavyduliavau kaukei, tam, kad ji lies rankomis tavo kūną... Tam, kad tu neatstumsi ryžtingai tos rankos. Nesipriešinsi iki galo, net rizikuodama gyvybe. Štai kas kėlė man pavydą, ir kraujas tvinksėjo smilkiniuose, ir prieš akis plaukė ratilai. Juokinga istorija, kai gerai pagalvoji. Juk visi tavo poelgiai tebuvo tik mano vaizduotės padarinys,

pačios kaukės prasimanymas,— vadinasi, aš pats sugalvojau pavydo priežastį ir pats pavyduliauju pasekmėms.

Jeigu aš taip aiškiai viską suvokiau, tai turėjau tučtuojau liautis fantazuoti arba įsakyti kaukei viską pradėti iš naujo, bet... Kažkodėl aš to nedariau. Ir ne tik nedariau, bet, tarsi ilgėdamasis pavydo, atvirkščiai, galima net sakyti, kursčiau, raginau kaukę. Ne, tai buvo tikriausiai ne ilgesys, o tas pats kerštas. Aš patekau į kažkokį ydingąjį ratą — visą laiką pyliau alyvos į ugnį: pavydo kančios skatino mane kurstyti kaukę smurtui, o smurtas žadino dar didesnį pavydą. O jeigu taip, tai ir ta pirmoji scena byloja apie mano paties slaptą geismą. Vadinasi, esama, matyt, problemų, kurioms aš turiu drąsiai pažiūrėti tiesiai į akis, neversdamas kaltės vien kaukei. Gerai, na o kas, jeigu... Prielaida ne per maloniausia, bet... Jeigu aš, dar turėdamas veidą... Dar tada, kai gyvenau šeimos gyvenimą kaip visi žmonės... Pats slapčia auginau pavydo daigus, tau pavyduliavau? Labai galimas daiktas. Liūdnas atradimas. Tik per vėlai aš susigriebiau...

Perdaug vėlai. Kaukė, kuri turėjo būti mudviejų tarpininkė, pasirodė esanti begėdis tipas. Žinoma, niekas nepasikeistų, jeigu ji būtų švelnus gundytojas. Atvirkščiai, tektų net kęsti piktą pavydą be išeities. Ir paskui — viena iš daugelio smurto scenų, tokių panašių viena į kitą.

Tavo baimė sukėlė man geidulingų konvulsijų,— to nė aš pats nesitikėjau. Ne, gana...

Tegu tai spektaklis, sukurtas protestuojant prieš kasdienybę, tačiau tai, kas atsitiko, pranoksta bet kokias ribas. Jeigu visa tai sapnas, norėčiau, kad jis būtų apvilktas gražiais alegorijų rūbais, o čia tėra tik fantazijos, kurioms stinga vaizduotės, panašios į nepramanytą pasakojimą fantazijos. Gana banalybių!

Paskutinė scena. Nors ir kokia banali ji būtų, aš neketinu dėtis, lyg nieko neatsitiko. Iš tikrųjų scena buvo ne tik banali, bet ir tokia šlykšti, kad galėjo būti apogėjus, ir kartu ji buvo lūžis, nulėmęs mano tolesnius poelgius. Nukreipęs į tave pistoletą, aš ėmiau tave kvosti: „Ar tu čia be manęs užsiiminėjai onanizmu, a? Neslėpk, nepavyks. Žinau, kad užsiiminėjai." Nepaprastai atkakliai, lėtai, tačiau nesulaikomai aš tave persekiojau. Jau nebėra jėgų kentėti. Atėjo metas padaryti galą toms biaurioms, klaikioms mintims. Kaip čia privertus tave atsiimti atpildą? Geriausias ir vienintelis būdas — aš buvau tikras — nusiplėšti kaukę tą pat akimirką, kai tu prasižiosi, man atsakydama.

Bet kas turi atsiimti atpildą? Kaukė? Aš? O gal tu? . . Taip, apie tai, tur būt, aš gerai nepagalvojau. Žinoma, nepagalvojau. Bet aš norėjau, kad atpildą atsiimtų ne katras iš mūsų, o pati sąvoka „veidas", per kurią atsidūriau tokioje padėtyje.

Mane ėmė graužti nepakenčiamas maudulys, kad tarp manęs ir kaukės atsivėrė tokia praraja. Gal būt, aš jau nujaučiau artėjančią katastrofą? Nors kaukė, kaip matyti iš paties

pavadinimo, tebuvo tik tariamas veidas ir netu-įėjo daryti man jokio poveikio, bet, vos tik pasirodžiusi prieš tavo akis, ji nuskriedavo taip toli, kad jau nebegalima būdavo pasiekti jos ranka, ir aš, visiškai sutrikęs, lydėdavau ją nevilties pilnu žvilgsniu. Taigi priešingai savo planams, sukūrusiems kaukę, aš turėjau pripažinti veido pergalę. Jei norėjau susilieti į vieną asmenį, man reikėjo nusiplėšti kaukę ir liautis vaidinti kaukių komediją.

Beje, kaip ir reikėjo tikėtis, kaukė taip pat nelabai spyrėsi. Pajutusi mano ryžtą, ji tučtuojau su gailia šypsena pabruko uodegą ir nustojo fantazuoti. Aš irgi lioviausi ją persekioti. Nors ir kaip mėginau nusistatyti prieš fantazijas, bet rytdienos planų atsižadėti neketinau, ir, vadinasi, mudu su kauke buvome nusikaltimo bendrininkai, taip sakant, abu vieno galo... Ne, būtų neteisinga mus vadinti bendrininkais. Nereikia taip žemintis. Šiaip ar taip, gąsdinimas pistoletu į rytojaus planus neįėjo. Seksualinių motyvų, žinoma, buvo, bet jie stačiai negalėjo turėti nieko bendro su tuo begėdiškumu. Pasirodyti ištvirkėliu atsitiktinei, abstrakčiai pakeleivei traukinyje — dar bala nematė, bet pasirodyti tokiam savo žmonai — kas gi to panorės?

Kai paskutinį kartą aš ėjau pro namą ir pro tvorą pažvelgiau į svetainės langą, pamačiau daugybę tvarsčių, nukarusių nuo lubų lyg balti jūros kopūstai. Laukdama manęs poryt grįžtant iš komandiruotės, tu išskalbei mano senus

tvarsčius. Tą akimirką man pasirodė, kad širdis praplėšė diafragmą ir nukrito žemyn. Aš vis dar tave mylėjau. Gal būt, elgiausi nederamai, bet mylėjau tave, kaip seniau. Ir tragiškiausia, kad sutvirtinti savo meilę aš galėjau tik šitaip. Tarsi vaikas, kurio neleido į ekskursiją,— jam telieka pavyduliauti istorinėms vietoms ir išlikusioms senienoms.

Post scriptum atskiruose lapuose, įdėtuose į sąsiuvinį. Gal būt, tau pasirodys nuobodu, bet aš noriu dar kartą pamėginti susigaudyti begėdiškose kaukės fantazijose. Supranti, kai žiūriu į tuos įvykius šios dienos akimis, jaučiu, kad visose manipuliacijose apie fantaziją glūdėjo sunkiai suvokiama prasmė, detektyvo kalba tariant,— raktas, kuris duotų galimybę surasti nusikaltėlį, arba ženklas, kad incidentas užbaigtas,— visko jose būta.

Apie pabaigą, kaip apie pabaigą, žadu papasakoti paskui. Tikiuosi, ne vėliau kaip po trijų dienų, skaičiuojant nuo šio momento, kada tai rašau, galėsiu parodyti tau savo užrašus, ir paminėtos mano trys dienos — apytikris laikas, reikalingas viskam užbaigti. Todėl, jei mano tikslas būtų vien papasakoti apie pabaigą, aš, nieko nepapildydamas, tik įterpčiau tai į paskutinę užrašų dalį. Sklandumo dėlei toks būdas būtų

teisingiausias — nenuginčysi. Bet mano tikslas visai kitas. Aš norėjau nors kiek patikslinti sąvoką „erotinis", kuria ketinau viską paaiškinti, o vietoj to, kaip sakoma, pasijutau supančiotas... o, gal būt, patikslinti žodžius, kad tarp manęs ir kaukės esama didelio skirtumo. Kadangi savo kaltę aš jau pripažinau, tai man, tur būt, galima būtų leisti teisintis, jeigu, žinoma, aš nekraipysiu faktų.

Tą dieną aš išvedžiau kaukę iš namų lengva širdimi, tarsi išleidau pasivaikščioti mylimą vaiką. Mane pagavo išdykėliškas smagumas, sakytum šuniūkštį, pirmąkart paleistą nuo saitelio,— man pasidarė linksma, gera. Tačiau per pavydą, galas žino iš kur atkilusį, aš ir kaukė dėl tavęs susigrūmėme. Pavydas man vėl priminė meilę ir ištikimybę tau... Todėl planus, atidėtus rytojui, reikėjo nedelsiant įgyvendinti. Ir norom nenorom aš turėjau pasiūlyti kaukei laikinas paliaubas.

Žinoma, giliai širdyje kažkas įsmigo, tarsi erškėčio dyglys. Elektrinis traukinys į miestą važiavo tuščias, ir, nors į kokią vietą aš sėdausi, langų stikluose, it juoduose veidrodžiuose, atsispindėjo mano kaukė. Keistas tipas — apžėlęs, pretenzingai apsirengęs, su tamsiais akiniais, nors jau vakaras... Galiausiai aš jam pateikiau ultimatumą: arba jis geruoju sutinka daryti paliaubas, arba aš nusiplėšiu kaukę. Be to, dar tas tipas turėjo kišenėje pistoletą. Koks

jis klastingas! Man net pasirodė, kad kaukė, kandžiai šypsodamasi, tarė:

— Gana bambėti — aš tau esu neišvengiamas blogis. Jeigu ketini manęs atsižadėti, tai geriau nereikėjo nieko nė pradėti. O jeigu jau ėmeisi — tylėk. Nori ką nors gauti — būk pasiruošęs už tai užsimokėti. . .

Pravėriau langą. Įsiveržė smarki, aštri kaip ašmenys nakties oro srovė. Ji atvėsino tik pakaušį ir delnus ir akimirksniu sustingo prieš „neišvengiamą blogį", nė nepalietusi degančių skruostų. Psichologiškai aš kentėjau dėl to, kad kaukė nesudaro su manim vieningos visumos, bet fiziologiškai man buvo nemalonus pernelyg glaudus sąlytis su ja. Aš, tur būt, jaučiausi kaip žmogus, kuriam neseniai įstatyti dirbtiniai dantys.

Bet — aš irgi nenusileisdamas stengiuosi pasiteisinti — kadangi pusėtinai buvo laikomasi paliaubų sutarties, man kaip nors pavyktų pasiekti svarbiausią savo tikslą — atnaujinti taką tarp mūsų, jeigu tik aš apsiprasčiau su kai kuriomis kliūtimis (pavyzdžiui, su pavydu). Na, ar aš galėčiau taip begėdiškai domėtis savo žmona? Atvirkščiai proporcingai savo elgesiui su kauke, aš dariausi vis nuolaidesnis tau.

Bet ar taip? Koks rezultatas — tu jau žinai, tad nebekartosiu. . . Svarbu ne tik rezultatas. . . Dėl kokių priežasčių tik į mane žiūrima su tokiu nusistatymu?

Erotinį aktą, tur būt, galima priskirti abstrakčių žmogiškųjų santykių seksualinei sri-

čiai. Jei apsiribosime pernelyg tolimais, abstrakčiais santykiais, kurių nė vaizduotė negali aprėpti, kitas žmogus neišvengiamai pavirsta abstrakčiu antipodu — priešu, o seksualinis priešpastatymas tampa erotiniu aktu. Kadangi, pavyzdžiui, yra abstrakti moteris, tai būtinas, neišvengiamas vyro erotizmas. Erotizmas jokiu būdu negali būti moters priešas, kaip paprastai manoma, atvirkščiai: kaip tik moteris — erotizmo priešas. Taigi, matyt, logiška prielaida, kad erotinis gyvenimas nėra iškreiptas seksualumas, o, priešingai, tipiška dabarties seksualinio gyvenimo forma.

Šiaip ar taip, mes gyvename tokiu laiku, kai pasidarė nebeįmanoma, kaip seniau, nubrėžti aiškią, kiekvienam matomą ribą tarp artimo ir priešo. Traukinyje glaudžiau, negu tavo artimieji, tave apsupa nesuskaitomi priešai. Yra priešų, kurie prasiskverbia į namus, pasivertę laišku, yra priešų — ir nuo jų neišsigelbėsi,— kurie, pasivertę radijo bangomis, įsismelkia į kiekvieną ląstelę. Šiomis sąlygomis priešų apsuptis pasidarė įprasta — mes pripratome prie jos, ir artimo buvimas pastebimas kaip adata, pamesta dykumoje. Tada ir kilo išganinga idėja: „Padarykime svetimus žmones savo artimaisiais", bet ar galima įsivaizduoti tokią kolosalią saugyklą, galinčią sutalpinti galybę žmonių, kurių skaičiavimo vienetas — milijardas. Gal būt, gyvenimo gerovės dėlei protingiau yra atsižadėti didelių troškimų, tau nepasiekiamų, ir kilniai susitaikyti su tuo, kad visi aplinkiniai

žmonės — priešai. Ir gal ramiau būtų, jei kuo greičiau išsiugdytume imunitetą prieš vienatvę.

Ir nėra jokios garantijos, kad žmogus, apsinuodijęs vienatve, nebus erotiškas savo artimajam, ir jau, šiaip ar taip, savo žmonai. Mano atvejis — ne išimtis. Jei kaukės veiksmuose įžiūrėsime tam tikrą žmogiškųjų santykių abstrahavimą,— gal būt, dėl to paties abstrahavimo aš ir leidausi į fantazijas,— tai man, ieškančiam išeities iš susidariusios padėties, nebeliko nieko kito, kaip užsičiaupti ir apie save nekalbėti. Taip, nors ir kiek aš vardyčiau savo gerų darbų, pats faktas, kad sugalvojau tokį planą, jau gana iškalbingai byloja apie mano erotines chimeras.

Vadinasi, kaukės sukūrimo planas buvo ne mano ypatingo troškimo pasekmė, o paties paprasčiausio poreikio abstrahuoti dabarties žmogų išraiška. Iš pažiūros rodėsi, kad aš pralaimėjau kaukei, bet iš tiesų jokio pralaimėjimo anaiptol nebuvo.

Pala! Juk ne vien kaukės sukūrimo planas nebuvo kažkas ypatinga. Ar ne tiesa? Pats mano likimas — aš praradau veidą ir buvau priverstas pasidaryti šitą kaukę,— toli gražu nėra nepaprastas—tai veikiau bendras dabarties žmonių likimas. Argi ne taip? Nedidelis, žinoma, atradimas. Mane apėmė neviltis ne tiek dėl prarasto veido, kiek dėl to, kad mano likimas neturi nieko bendro su kitų žmonių likimu. Aš negalėjau užgniaužti pavydo net vėžininkui, nes jis turi likimo draugų. Jeigu ne tai. . . O, jeigu

duobė, į kurią aš įkritau, būtų pasirodžiusi ne šulinys, iš netyčių paliktas neuždengtas, o kalėjimo kamera, apie kurią visi puikiai žino! Tai irgi negalėjo neįvaryti man nevilties. Tu turi suprasti, ką aš noriu pasakyti. Nepasiguodžiamos nevilties jausmas, kai jaunuolis, kuriam prasideda balso mutacija, arba mergina, kuriai atsirado menstruacijos, patiria masturbacijos pagundą, mano, kad šitoji pagunda — nepaprasta liga, ir ja serga tik jie vieni. . . Arba žeminanti neviltis, kai vaikiška mažutė vagystė (rutuliukas iš mozaikos, gumos gabaliukas ar pieštuko galas) — tymai, kuriais kiekvienas turi vienąkart persirgti,— suvokiama kaip gėdingas nusikaltimas, padarytas tik tavo vieno. . . Nelaimė, jeigu toks tamsumas trunka ilgiau nei tam tikrą laiką: atsiranda apsinuodijimo simptomų, ir tokie žmonės gali pavirsti tikrais seksualiniais nusikaltėliais, paprastais vagimis. Ir nors kaip jie stengiasi išvengti laukiančių spąstų, kuo giliau suvokti, kad daro nusikaltimą,— nieko iš to neišeis. Kur kas efektyvesnė priemonė — ištrūkti iš vienatvės, kai sužinai, jog kažkas padarė lygiai tokį pat nusikaltimą, jog turi bendrininką.

Gal būt, jausmas, kad nepažįstami žmonės tau artimi,— kiekvieną norisi apkabinti,— patirtas mano vėliau, kai, išėjęs iš namų, prisigėriau degtinės, prie kurios nebuvau pratęs, ir įkaušau (apie šį atsitikimą parašysiu vėliau, čia nenoriu kartoti), gal būt, tas jausmas kilo todėl, kad aš turėjau menkutę viltį rasti tarp

jų dar kokį beveidį. Tai nereiškia, žinoma, kad artimieji man buvo artimi,— tiesiog aš dalinausi su jais vienatve, žadinama abstrakčių santykių, kurie atsirandą dėl to, kad visi aplinkiniai — priešai. Todėl man ir nereikėjo tikėtis, kad žmonės, lyg kokio romano personažai, džiūgaudami kaip šunyčiai, lėks per pilką elektrinę gerų norų antklodę...

Bet man buvo siaubingas atradimas, kad už betono sienų tarsi kaliniai uždaryti tokio paties likimo žmonės. Įsiklausęs aiškiai girdi dejones gretimose kamerose. Kai užslenka naktis sakytum niūrūs audros debesys, prapliumpa begalinės dejonės, murmesys, kūkčiojimai — visas kalėjimas aidi nuo prakeiksmų.

— Ne aš vienas, ne aš vienas, ne aš vienas...

O dieną, jei likimas palankus, jie fiziškai mankštinasi ir maudosi voniose, o kai pasitaiko proga slapta pasidalinti su kuo likimu, jie susižvalgo, pamojuoja kits kitam, susikužda.

— Ne aš vienas, ne aš vienas, ne aš vienas...

Jei visus tuos balsus sudėsime, kalėjimas pasirodys grandiozinis. Ir visiškai suprantama. Nusikaltimai, kuriais jie kaltinami: kaltas, kad prarastas veidas, kaltas, kad perkirstas takas, jungiantis su kitais žmonėmis, kaltas, kad nebegali suprasti kitų žmonių sielvarto ir džiaugsmo, kaltas, kad nebejaučia baimės ir džiaugsmo, radęs kituose žmonėse ką nežinoma, kaltas, kad užmiršta pareiga kurti kitiems, kaltas, kad

prarasta muzika, kurios klausėsi drauge,— tai vis nusikaltimai, išryškinantys dabarties žmonių santykius, ir, vadinasi, visas mūsų pasaulis — didžiulis kalėjimas. Bet vis vien mano, kaip kalinio, padėties tai nė kiek nepakeitė. Be to, žmonės prarado savo dvasinį veidą, o aš praradau ir fizinį, ir todėl mūsų izoliacija kalėjime, žinoma, skiriasi. Ir vis dėlto aš negalėjau atsižadėti vilties. Priešingai tiems, kurie palaidoti gyvi, mano padėtis kažkuo žadino viltį. Nepilnaverčio žmogaus dalia — be kaukės jis negali dainuoti, negali sukryžiuoti ginklo su priešu, negali būti paleistuviu, negali regėti sapnų — dalia ne tik mano, o visų — apie ją dabar sukasi mūsų kalbos. Galimas daiktas. Tur būt, tai tiesa.

Na, o ką tu apie tai manai? Jeigu aš samprotauju logiškai, tu irgi ne išimtis ir, man rodos, turėsi man pritarti. Žinoma, pritarsi... Jei aš klystu, tu neturėjai nustumti mano rankos nuo savo sijono ir pastatyti manęs į sužeistos beždžionės padėtį, neturėjai tylėdama stebėti, kaip aš lendu į žabangus, paspęstus kaukės, neturėjai įvaryti man tokios nevilties, kad man nebeliko nieko daugiau, kaip rašyti šiuos užrašus. Tu pati įrodei, kad tavo veidas, priklausąs energingam harmoningam tipui, buvo ne kas kita, kaip kaukė. Vadinasi, tikrai sakant, mudu abu vieno galo. Atsakomybė turėjo tekti ne man vienam. Išdava — tie užrašai. Aš negalėjau pasitraukti, nepalikęs atminimo. Su tuo tu tikriausiai sutiksi.

Todėl prašau tave — nesijuok iš mano užrašų. Rašyti — tai nereiškia tiesiog išdėstyti vietoj faktų raidžių eilutes, rašyti — tai reiškia leistis į rizikingą kelionę. Aš nevaikštau kaip laiškanešys tomis pačiomis vietomis. Mano kelyje yra ir pavojų, ir atradimų, ir pasitenkinimo. Kartą aš pajutau, jog verta gyventi bent jau dėl to, kad galėčiau rašyti, ir net pagalvojau, kad norėčiau taip rašyti ir rašyti be galo. Bet laiku susigriebiau. Man rodos, pavyko išvengti juokingos padėties, į kurią pakliūva šlykštus siaubūnas, žeriantis dovanas nepasiekiamai merginai. Numatomas tris dienas aš pratęsiau į keturias, o paskui į penkias — nesistengiau laimėti laiko. Jeigu tu šiuos užrašus perskaitytum, atnaujinti taką, be abejo, imtų rūpėti mudviem abiem. Manai, aš visa tai kalbu, norėdamas save padrąsinti? Ne, aš nesu perdaug didelis optimistas ir nepasitikiu savimi kvailai. Supratau, kad mes tokie draugai, kurie gildo vienas kitam širdis, ir todėl tikėjausi tavo užuojautos, ypač laukiau — ar tu man nepritarsi? Na, gerai, nedvejodami gesinkime šviesą. Kai gęsta šviesa, maskaradas baigiasi. Tamsoje, kai nėra nei veidų, nei kaukių, aš noriu, kad mudu dar kartą tikrai patikėtume vienas kitu. Aš norėčiau patikėti nauja melodija, kurią girdžiu toje tamsoje.

Išlipęs iš elektrinio traukinio, aš tučtuojau smukau į alaus barą. Retai kada jaučiau tokį malonumą, turėdamas rankose aprasojusią stik-

linę alaus. Gal būt, todėl, kad veido oda po kauke negalėjo kvėpuoti, gerklė išdžiūvo. Vienu mauku išgėriau pusę litro lyg siurblys.

Alkoholis, kurio seniai buvau gėręs, paveikė greičiau, negu paprastai.

Kaukės spalva, aišku, nepasikeitė. Užtat dėlės suknibždo, ėmė niežėti. Aš vis tiek išlenkiau vieną po kitos antrą, trečią stiklinę, ir niežulys sumažėjo. Apimtas svaigulio, aš pasiėmiau dar butelį degtinės.

Ir tuomet irzlumas, kurį jaučiau pirma, ūmai pradingo, aš pasidariau nepaprastai išdidus, agresyvus. Kaukė, rodos, taip pat ėmė kvaisti.

Veidai, veidai, veidai, veidai... Nusišluosčiau akis, drėgnas nuo ašarų, o ne nuo prakaito, ir per tabako dūmus ir klegesį ėmiau demonstratyviai, piktai žiūrinėti veidus kimšte prisikimšusioje salėje. Na ir ką, nori pasakyti? Kalbėk!.. Nekalbėsi? Neturi ko pasakyti. Bet jau vien iš to, kad tu paistai niekus, užsigerdamas juos degtine, matyti, kad kaukę tu gerbi, kad ji tau žūtbūtinai reikalinga... Įsikarščiavęs plūdai savo viršininkus, gyreisi, koks didelis žmogus tavo pažįstamo pažįstamo pažįstamas, kadangi norėjai būti kitu žmogumi, paslėpti savo tikrąjį veidą... Vis vien nevykęs pasigėrimas... Tikrasis veidas niekada nepasigertų taip, kaip pasigėrė kaukė... Jei pasigėrė tikrasis veidas, vadinasi, jis virto girtu tikruoju veidu... Jei nusigers jis kaip dūmas — bus tik labai panašus į kaukę, bet niekada nepavirs kauke... Jeigu aš panorėčiau ištrinti savo vardą, darbą,

šeimą ir net pilietybę, pakaktų tik išgerti mirtiną nuodų dozę... o su kauke viskas kitaip... Jos pasigėrimas genialus... Neprarijusi nė lašo alkoholio, ji gali pasidaryti nepanašiu į ničnieką žmogumi... Šit kaip aš dabar! Aš? Ne, tai kaukė... Užmiršusi ką tik sudarytas paliaubas, kaukė vėl krečia velniai žino ką... Bet ir aš pats prisimaukiau, rodos, ne mažiau už kaukę ir visai nenorėjau taip jos plūsti. Ar galiu aš tokioje būsenoje atsakyti už rytojaus planą?.. Balsas, to klausiąs, nebuvo atkaklus, ir aš neišpildžiau seno kaukės reikalavimo suteikti jai autonomiją.

Kaukė darėsi vis storesnė ir storesnė. Galiausiai ji pavirto tvirtove, apjuosusia mane betono siena, ir, kaustomas šitų betoninių ginklų, aš išėjau į nakties gatvę, jausdamasis kaip sunkiai ekipuotas medžiotojas. Pro ambrazūras gatvės rodėsi kaip benamių luošų kačių prieglobstis. Jos slampinėjo, rinkosi į būrius, nepatikliai uostinėjosi, ieškodamos savo nutrauktų uodegų, ausų, letenų. Aš pasislėpiau po kauke, neturinčia nei vardo, nei visuomeninės padėties, nei amžiaus, ir, didžiuodamasis pergale, pasiklioviau savo paties užsitikrintu saugumu. Jeigu jų laisvė — matinio stiklo laisvė, tai manoji — absoliučiai skaidraus stiklo laisvė. Akimirksniu mane apėmė geismas: neapsakomai panūdau tučtuojau ta laisve pasinaudoti. Taip, matyt, egzistencijos tikslas — laisvės eikvojimas. Žmogus dažnai elgiasi taip, lyg gyvenimo tikslas — susikaupti laisvės, bet ar nėra tai iliuzija, žadina-

ma amžino laisvės stygiaus? Iškėlę sau tokį tikslą, žmonės ir ima samprotauti apie visatos galą, ir atsitinka viena iš dviejų: arba jie pavirsta šykštūnais, arba pasidaro religiniai fanatikai... Tai tiesa, net rytojaus planas savaime negali būti tikslas. Suviliojęs tave, aš noriu kartu praplėsti savo paso veikimo sferą, ir, vadinasi, planą reikia laikyti tam tikra priemone. Šiaip ar taip, svarbu, ko aš imsiuosi dabar. Dabar reikia nesigailint pasinaudoti visomis kaukės galimybėmis.

Post scriptum. Visa tai, žinoma, sofizmai, persunkti alkoholio. Aš ką tik prisipažinau tau meilę, ir kol tie žodžiai dar skamba, aš neturiu tau brukti savo įžūlių argumentų, begėdiškai pateisinančių mūsų slaptą ryšį. Aš neturiu jų brukti ir pačiam sau. Ir kadangi neturiu to daryti, tai sugalvojau atsisveikinimą kaukei. Bet štai kas man kelia truputį nerimo: negaliu atsikratyti minties, kad, net būdamas blaivus, operavau tais pačiais argumentais, laikydamas juos visiškai suprantamais...

„Tikslas — ne tyrimo rezultatas; tyrimo procesas — štai kas yra tikslas." Taip, tuos žodžius, kaip savaime suprantamus, pasakys kiekvienas tyrinėtojas. Nors iš paviršiaus atrodo, tarsi jie visai nesusiję su tuo, ką tvirtinau, bet, kai gerai pagalvoji, jie byloja apie tą patį.

Tyrimo procesas pagaliau yra ne kas kita, kaip laisvės eikvojimas materijos požiūriu. O tyrimo rezultatas, išreikštas vertybėmis, priešingai, padeda kaupti laisvę. Tie žodžiai, matyt, suprantami kaip įspėjimas dėl tendencijos painioti tikslą ir priemones, teikti pernelyg daug reikšmės rezultatui. Aš maniau, kad tai pati blaivioji logika, bet, jei viską sugretinsime, ar nepasirodys mano samprotavimai tik išgėrusios kaukės sofizmai? Daug kas man nepatiko. Gal būt, norėdamas atsižadėti kaukės, iš tikrųjų aš vis palikdavau ją atsargai? Ar, gal būt, laisvė panaši į stiprų vaistą: mažos jo dozės gydo, o jei dozę padidiname — kenkia. Noriu paklausti, kokia tavo nuomonė. Jeigu aš žūt būt turiu paklusti kaukės reikalavimams, tai mano teorija, kad kaukė yra kalėjimas,— apie tai aš taip sunkiai ir ilgai rašiau,— bet ką ten teorija, visi mano užrašai — klaidingų vaizdinių rezultatas. Aš anaiptol nesitikiu, kad tu sutiksi su mano samprotavimais, turinčiais pateisinti mūsų slaptą ryšį.

Taigi, kaip pasinaudoti ta pernelyg didele laisve?..

Jeigu kas nors ramiai pasektų mano godų elgesį, tikriausiai pasipiktintų. Bet, laimė, kaukė buvo niekas ir, nors kaip apie ją galvotų,

nejautė jokio skausmo. Koks malonus tas išsivadavimo jausmas, kurio nereikia gėdytis, dėl kurio nereikia teisintis. Išsivadavęs iš sąžinės pančių, aš su visa galva panirau į putojančią muziką.

> Pastabos paraštėje. Taip, reikia atskirai parašyti, kaip aš tą muziką suvokiau. Neoninė reklama, iliuminacija, žiburių pašvaistė nakties danguje, moterų kojos su kojinėmis,— čia didėja, čia mažėja,— apleistas sodas, negyva katė paplavų duobėje, nučiupinėtos nuorūkos ir taip toliau, visko neišvardinsi,— kiekvienas iš tų reginių virto tam tikra gaida, suskambo, sukūrė muziką. Vien dėl tos muzikos norėjau tikėti, kad realiai egzistuoja laikas, kuriuo iš anksto džiaugiausi...
>
> Post scriptum. „Pastabos paraštėje", suprantama, chronologiškai turi būti pirma ankstesniojo „post scriptum" ir buvo rašomos, be abejo, iškart, po pagrindinio teksto. Dabar man sunku prisiminti, kur ta muzika skambėjo. Bet ir nesu tikras, kad jos nebuvo, tad nusprendžiau šių pastabų neišbraukti.

Nors kaukės alibi buvo neabejotinas, o jos pažadėta laisvė — neišsenkanti, tenkintis laisve, reikalinga tik savo troškimams pildyti, tarsi būtum žmogus, neturėjęs nė skatiko ir staiga

gavęs krūvą pinigų ir nežinąs, ką su jais daryti,— ar tai ne šlykštu? Tu visai neseniai tuo įsitikinai. Apsvaigęs nuo degtinės, aš dar labiau apsvaigau nuo laisvės jausmo, visas mano kūnas nuėjo gumbais nuo troškimų, aš pasidariau panašus į seną gumbuotą medį. Be to, atitekusią man laisvę, už kurią užsimokėjau amžiumi, padėtimi, darbu, galima buvo palyginti su mano seniau turėta laisve, kaip sultingą žalią mėsą su sausu žodžiu „mėsa". Tik žiūrėti ir tylėti — nieko man iš to nebus. Mano kaukė nepasitenkino — ji plačiai, sakytum jūrų velnias nasrus, atvėrė kelią ir ėmė godžiai laukti grobio.

Bet, deja, aš nežinojau, kokiam grobiui vertėtų eikvoti laisvę. Gal būt, perdaug ilgai mane mokė ir pagaliau išmokė laisvę tausoti. Mano troškimai buvo mažyčiai, bet vis vien kūnas buvo apaugęs jais tarsi pūliniais, o aš, nors juokinga, turėjau savo troškimus kalkuliuoti loginiais apskaičiavimais.

Aš negalėjau pasigirti kokiais nepaprastais troškimais. Šiaip ar taip, alibi garantuotas, ir man buvo visiškai vis tiek, kad ir kokie nedori ar ydingi jie būtų. Veikiau taip: pajutęs, kaip smagu išsivaduoti iš tikrojo veido, aš netgi turėjau pasielgti priešingai sveikam protui, pažeisti įstatymą. Ir tada, lyg pagal užsakymą, savo paslaugas man pasiūlė — galimas daiktas, stimulas buvo pneumatinis pistoletas — tokie veiksmai, kurių griebiasi tik banditai: šantažas, prievartavimas, plėšimas. Žinoma, jeigu aš

bent juos galėčiau sėkmingai įgyvendinti, man tai būtų didelė pergalė. Jeigu būtų atskleista jų tikroji esmė, jų derinio keistumas, be abejo, tai būtų puikiausia laikraščių sensacija. To, kas rimtai nori pamėginti, prievarta drausti neketinu. Man rodos, būtų pravartu paaiškinti žmonėms be kaukių arba, tikriau sakant, su pseudokaukėmis tikrąją abstrakčių žmogiškųjų santykių esmę — šiaip ar taip, bent atkeršyčiau už savo dėles.

Aš anaiptol neveidmainiauju, bet ir į tokias ydas mano širdis kažkodėl nelinksta. Priežastis be galo paprasta. Pirma, man nebuvo didelio reikalo pavirsti tikra kauke — aptvarstyto veido visiškai pakako. Kita priežastis: tas prievartavimas, tas šantažas buvo ne tiek tikslas, kiek priemonė gauti pinigų laisvei kompensuoti. Be to, aštuoniasdešimt tūkstančių jenų, likusių nuo komandiruotės, maloniai pūpsojo kišenėje. Šiam vakarui ir rytojui užteks. Tai nedaug, bet apie tai, kaip gauti pinigų, pagalvosiu, kada jų man prireiks.

Bet kas gi pagaliau yra tas grynasis tikslas, jei priemones paliksime nuošaly? Įdomu, kad beveik visi neteisėti veiksmai, kokius tik prisiminiau, buvo susiję su neteisėtu nuosavybės teisės perdavimu, tai yra su pinigais. Pateiksiu pavyzdį — azartiniai lošimai, kurie vadinami palyginti gryna aistros koncentracija... Paklauskime psichologą — jis tai pavadins troškimu išsivaduoti, troškimu nuolatinę įtampą pakeisti trumpu atsipalaidavimu... Jeigu iš tikrųjų taip

yra, tai visiškai vis viena, ar tai pavadinsi laisvės eikvojimu, ar išsivadavimu... Bet jei paimsime šią akimirkos įtampą ir pašalinsime iš jos išlošimą ir pralošimą, ar nepasidarys ji tuščia? Pats faktas, kad vienas azartinis lošimas duoda prielaidą kitam, ir jų grandinė, jeigu tai būtų įmanoma, tęstųsi iki begalybės, ir galiausiai azartinis lošimas virsta įpročiu,— pats tas faktas, tikrai sakant, yra amplitudė tarp tikslo ir priemonės. Tokie tipiški nusikaltimai, kaip sukčiavimas, vagystė, plėšikavimas, klastotė, neįmanomi be priemonės. Net žmonės, iš pažiūros ignoruojantys įstatymą ir besielgią, kaip jiems patinka, iš tikrųjų gyvena nelaisvame pasaulyje, į kurį nejučiomis smelkiasi negerovės. Tad ar grynasis tikslas nėra iliuzija?

Turėjau aš ir kitokių troškimų, kitokių siekimų. Pavyzdžiui, prigrasinęs instituto sargybai, norėjau išnešti iš seifų dominančią mane medžiagą arba, išlaužęs užrakintas administracinio skyriaus duris, pavogti bandymų lenteles ir finansinių revizijų dokumentus — praktiški, man būdingi troškimai. Tai buvo, žinoma, juokingos fantazijos, veikiau tinkamos vaikiškam daugiaserijiniam televizijos filmui ir absoliučiai nereikalingos, jei turėsime omenyje tokį stimulą, kaip nepasitenkinimas kompanija, davusia institutui tik nominalų savarankiškumą. Vis dėlto jie tėra priemonė, o ir vargu ar gali realizuoti tą vaidmenį, kurį turi man suvaidinti kaukė. Va jeigu aš padarysiu, kad kaukė turėtų absoliučiai viską, kas pasiekiama tik jai, ir prisitaikysiu prie to gyvenimo...

P a s t a b o s p a r a š t ė j e. Žinoma, jeigu neatsiras didelių kliūčių, aš turėsiu visą laiką gyventi dvilypį gyvenimą su kauke ir savo tikruoju veidu. Tada, gal būt, vertėtų dar sykį susimąstyti...

Iš daugybės nusikaltimų tik vienas vienintelis teikia nepaprastų šansų. Tai padegimas. Padegimai, aišku, irgi turi elementų, kurie neabejotinai yra priemonė laisvei kaupti: draudimo premijos gavimas, įkalčių sunaikinimas po vagystės, ambicingi ugniagesio užmojai. O argi beveik visi kiti padegimai, padaromi ne tokia apdairia pikta valia, nėra pagaliau siekimas atgauti įšaldytą ar atimtą laisvę? Tačiau yra beprasmių padegimų, kurie tik patenkina užgaidą... Kai šėlstanti liepsna laižo sienas, raitosi apie kolonas, praplėšia lubas, staiga iškyla į padebesius ir, su panieka žiūrėdama į būrį besiblaškančių žmonių, pelenais paverčia istorijos atkarpą, ką tik neabejotinai egzistavusią, padegimų be jokių šalutinių tikslų, kai šie tragiški griovimai malšina dvasinį alkį... Matyt, tokių atsitikimų taip pat gali būti. Aš, žinoma, nemanau, kad tai normalus troškimas. Tokie žmonės vadinami padegėjais — padeginėjimo demonais,— vadinasi, suprantama, kad jų poelgiai prašoka įprastas ribas. Bet, kadangi kaukė buvo kaukė, nesietina su įprastiniais dalykais, tai, jeigu buvo užtikrinamas laisvės eikvojimas, normalumo ar nenormalumo klausimo nekilo.

...Vis dėlto man pačiam nebuvo jokio rei-

kalo padeginėti, tad kam gi visa tai? Bastydamasis nuošaliomis gatvelėmis ir vos neliesdamas petimi gundančių iškabų, aš mėginau įsivaizduoti, tarsi iš po tos pastogės ar iš to sienos plyšio staiga išsiverčia liepsna, bet tai nė kiek manęs nejaudino. Rodos, aš nelabai išsigandau. Pabandytum tu nors kartą užsidėti kaukę — tuojau viską suprastum. Noras užgniaužti nedorus veiksmus, nors keista, yra niekingas, juo pasikliauti negalima. Taip bailus vaikas, prisidengęs delnais veidą, ramiai žiūri pro pirštus filmą su pabaisomis. Juo stipriau išsidažiusi moteris, juo lengviau ją sugundyti. Kalbama ne tik apie seksualinę pagundą, statistika visiškai tiksliai tai patvirtina ir profesinių krautuvės vagių atžvilgiu. Ak, tvarka, ak, papročiai, ak, įstatymai! — kiek triukšmo aplinkui, o galiausiai tai juk vos negriūvanti smėlio tvirtovė, laikoma plono odos sluoksnio — tikrojo veido.

...Iš tiesų taip ir buvo — aš neišsigandau. Dabar nėra ko vengti nesąžiningumo — kam tai reikalinga. Juk pati kaukė — mano nesąžiningumo vaisius. Niekas negali ignoruoti žmonių susitarimo labiau, negu užsidėta kaukė, kurios nepriverté suvokti, kad ji kaukė, nors įstatymas to ir nedraudžia. Aš galiu suprasti padegėjo psichologiją, nors pats ir ne padegėjas. Tačiau aš truputį susirūpinau, kad taip sunkiai surastas vienintelis grynasis tikslas pasirodė, deja, ne tai, ko siekiau. Nieko nepadarysi — kito tinkamo plano neturėjau, tai jau aišku. Šiaip sakyk ar

taip, o geriau toks planas, negu jokio. Bet vis dėlto nemanau, kad visus tuos troškimus, apaugusius mane lyg pūliniai, galima klasifikuoti kaip priemonę. Nors ir kiek aš kartočiau, kad mane per daug jau išmokė tausoti laisvę, ir tai yra priežastis, vis vien man buvo be galo liūdna. Šiaip ar taip, padegimą aš paliksiu ateičiai...

Pala, tai parašęs, susigriebiau, kad praleidau labai svarbų momentą, nežinau, sąmoningai ar iš netyčių. Jeigu jau aš kalbėjau apie neteisėtus veiksmus, tai, žinoma, turėjau nuo pat pradžių užsiminti dar apie vieną demoną — apie banditą, apie patilčių demoną. Jeigu padegėjui leidžiama prisijungti prie tų, kas turi grynąjį tikslą, tai, man rodos, nebus nieko blogo, jeigu įjungsime į tą kompaniją ir banditą. Nieko blogo neturi būti. Juk tai, ką jis daro, nekelia tokio išorinio efekto, kaip padegėjo veiksmai, bet jei įsigilinsime — negali būti siaubingesnio naikinamojo veiksmo, kaip žmogžudystė... Vis vien, ar galėjau aš pamiršti tokį ryškų pavyzdį? Beje, gal būt, tą pavyzdį pamiršau kaip tik todėl, kad jis buvo toks ryškus. Ar tik ne dėl to, kad nesu linkęs į padegimus ir nuo pat pradžios atsižadėjau, išmečiau iš galvos visus veiksmus, reikalaujančius labiau naikinamų paskatų,— man netgi tokio klausimo nekilo.

Ekstraversinis agresyvus tipas... mano kaukė, laikanti save medžiotoju, išgirdusi apie „naikinamąsias paskatas", pasidavė į priekį. Man

biauru apie tai pasakoti, tačiau buvo kaip tik šitaip — nieko nepadarysi. Gal būt, kai ką ir pakartosiu, bet visai ne iš bailumo. Aš neigiu bailumą, žinoma, ne todėl, kad jo neigimą laikau būtinu. Tikrai sakant, man netgi nemalonu ištarti žodžius „padeginėjimo demonas", „patilčių demonas" vien dėl žodžio „demonas". Tūkstančio voltų elektros srovė, dirginanti tuo metu kaukę, neturėjo nieko bendro su naikinamuoju instinktu. . . Priminė kažką tąsų ir lipnų, niekaip negaliu parinkti tinkamo pasakymo, bet apskritai tiesiog priešingą naikinimui.

Tur būt, perdėčiau, tvirtindamas, kad manyje visai nebuvo naikinamųjų instinktų. Aš norėjau nuplėšti tau nuo veido odą, kad tu patirtum tokias pat kančias, kaip ir aš, svajojau paskleisti ore nuodingųjų dujų, paraližuojančių regėjimo nervus, ir padaryti visus žmones žemėje aklus,— štai kokie troškimai mane buvo pagavę ne vieną ir ne du kartus. Iš tikrųjų, šiuose užrašuose aš, rodos, ne sykį taip kerštavau. Dar labiau netikėta, kai pagalvoju, yra tai, kad noras išlieti ant ko nors apmaudą pagaudavo mane dar be kaukės, o kai ji buvo baigta, aš ūmai pajutau, kad manyje įvyko kažkokių permainų, nors protestas tebeliko kaip buvęs. Matyt, iš tiesų įvyko permainų. Ir kaip tik tos permainos kaltos, kad kaukė panoro savo laisve pasinaudoti visai kam kitam. Pasinaudoti ne pasyviai, kai sunaikini ką nors ir lauki atpildo. Pala, ką gi pagaliau aš noriu pasakyti? . . Ar troškau aš tokios klasikinės

harmonijos, kaip meilė, draugystė, santarvė? O gal norėjau pavalgyti salsvos, lipnios, maloniai šiltos konditerinės vatos, kuri per šventes pardavinėjama gatvėse? . .

Širsdamas kaip vaikas, negalįs gauti norimo daikto, aš užėjau į pirmą pasitaikiusią kavinę ir ėmiau pilti ant kieto kaip kumštis troškimų kamuolio, pakilusio iš gerklės gilumos, šaltą vandenį pakaitom su ledais. Norėjau kažką padaryti, bet nežinojau ką... Jeigu taip ilgai truks, tai aš arba viską mesiu, arba prisiversdamas darysiu tai, ko nenoriu. Kai nieko neveiki, prisėlina atgaila. Šlykštus jausmas, tarsi būtum apsimovęs šlapias kojines... Veidas po kauke degė lyg pirtyje, rodos, iš nosies ėmė bėgti kraujas. Reikia kažką daryti... Aš puikiai suprantu, kokia komiška mano padėtis: pats pavirtau savo psichologinės būsenos analitiku ir turiu savo troškimus klasifikuoti, juos analizuoti, sijoti, išaiškinti tikrąją tų troškimų kamuolio esmę ir duoti jam vardą.

Jeigu reikia, man vis viena — galiu pradėti nuo savo padarytos išvados. Tai buvo lytinis potraukis. Juokiesi, tur būt? Išvada, nors kaip gražiai būtų aptariama, iš tiesų gana banali. Bet aš daug supratau, ir man ji nepasirodė tokia labai netikėta, Tiktai banalumas buvo algebros įvado lygio ir suvokiamas be įrodymo — to jau nebegalėjau pakęsti. Savigarba, nors keista, gali kuo gražiausiai sugyventi su begėdiškumu.

Taigi trečiasis sąsiuvinis irgi eina į pabaigą. Nieko nepadarysi, turėsiu tenkintis kaukės eksperimento eiga. Bet, nors ir bus nuobodu, geriausia, man rodos, papasakoti tik apie tuos argumentus, pagal kuriuos grynosios laisvės eikvojimas faktiškai buvo lytinis potraukis. Laisvės eikvojimu, nors ir kokia gryna ji būtų, savaime vertybės nekuriamos. (Jei kalbėsim apie vertybes — jas greičiau kuria laisvė.) Aš neketinu tvirtinti, kad mano loginis samprotavimas be priekaištų, tačiau kitą dieną visus mano veiksmus nulėmė tas lytinis potraukis, ir, kadangi tikiuosi tavo teisingo teismo, man rodos, kad turiu būti sąžiningas pats sau.

Jeigu tik nesi pykčio apimtas, tai ne taip jau sunku suprasti, kodėl kaukė atsižadėjo padegimų ir žmogžudysčių, nesunku suprasti jos būseną. Visų pirma pati kaukė buvo gyvuojančių pasaulyje papročių griovimo aktas. Paprastas sveikas protas neatsakys į klausimą: ar padegimas ir žmogžudystė yra didelis sunaikinimas. Geriausiai tai suprastume, įsivaizdavę, kokia bus viešoji nuomonė, jei prasidės masinė kaukių gamyba,— tokio pat dailaus darbo, kaip ir toji, kurią aš nešioju,— ir plati jų vartosena. Kaukės, be abejonės, pasidarys neišpasakytai populiarios, mano gamykla nebepatenkins paklausos, netgi dirbdama ištisą parą ir tolydžio plėsdamasi. Kai kurie žmonės netikėtai dings. Kiti suskils į du, į tris. Asmens liudijimai nebeteks savo vertės, atpažįstamosios nuotraukos keletu rakursų praras bet kokią prasmę, nuo-

traukas, kuriomis apsikeičia sužadėtiniai, galima bus suplėšyti ir išmesti. Pažįstami ir nepažįstami žmonės susimaišys, pati alibi idėja bus sunaikinta. Negalima bus tikėti kitu, nebus pagrindo ir netikėti kitu, turėsi gyventi nesvarumo būklėje, o žmonių santykiai bus matuojami kitaip,— tarsi žiūrėtum į nieko neatspindintį veidrodį.

Ne, reikia, tur būt, tikėtis dar blogesnių dalykų. Bijodamas būti nematomas, kiekvienas ims kaukes keisti, ir ne tiek dėl to, kad pavirto nematomu kitu žmogumi, kiek todėl, kad tapo perregimas. Ir kai įprotis ieškoti vis naujų ir naujų kaukių paplis, žodis „individas" pasidarys toks nešvankus, kad jį pamatyti galima bus tik viešosiose išvietėse ant sienų, o individo įpakuotė ir indai —„šeima", „tauta", „teisės", „pareigos" — pavirs negyvais žodžiais, kurie bus reikalingi detalių komentarų.

Ar galės pagaliau žmonija ištverti tokią staigią matų permainą ir, būdama nesvarumo būklėje, rasti priimtinus naujus savitarpio santykius, sukurti naujus papročius? Aš, žinoma, neketinu tvirtinti, kad negalės. Nepaprastą žmonių prisitaikomumą, jų kolosalų gebėjimą persikūnyti jau įrodė istorija, pilna karų ir revoliucijų. Bet iki tol... Iki to laiko, kai kaukei bus leista taip nesulaikomai plisti... Ar bus žmonės pakankamai nuolaidūs ir nepasiduos savigynos instinktui — nekurs kovos su epidemija būrių,— štai koks klausimas, man rodos.

Nors ir kokia patraukli būtų kaukė, atitinkanti individo poreikį, visuomenėje gyvuojantys papročiai sukraus ant jos kelio neperžengiamas barikadas ir pareikš ryžtingą protestą. Pavyzdžiui, įstaigose, bendrovėse, policijoje, mokslo tiriamuosiuose institutuose eiti tarnybines pareigas su kauke bus draudžiama. Galima taip pat spėti, kad veido autorines teises dar aktyviau gins, tiesiog pakels maištą prieš laisvą kaukių gamybą populiarūs aktoriai. Imkime paprastesnį pavyzdį: vyras ir žmona, prisiekdami amžiną meilę, turės pasižadėti kits kitam neturėti slaptų kaukių. Prekybiniuose sandėriuose gali atsirasti nauja ceremonija: prieš pradedant derybas apčiupinėti kits kitam veidą. Per priėmimus į darbą galima bus matyti netgi tokią keistą procedūrą: į veidą smeigiama adata ir rodomas ištryškęs kraujas. Na, o paskui visai tikėtina, kad teisme bus nagrinėjama byla, ar teisėtai pasielgė policininkas, ar peržengė savo valdžios ribas palietęs tardomojo veidą kvotos metu, o mokslininkas tuo pretekstu paskelbs išsamų straipsnį.

Ir štai jau laikraščio skiltyje „Pašnekesiai apie jūsų likimą" kasdien spausdinami graudulingi merginų laiškai — jos ištekėjo, apgautos kaukės. (Savo kaukių jos neminės.) Bet ir atsakymai bus visi kaip vienas, nelabai suprantami ir nieko neįpareigojantys: „Visokeriopai smerktinas jo nenuoširdumas, kad sužadėtuvių metu jis nė sykio neparodė savo tikrojo veido. Bet kartu iš jūsų žodžių matyti, kad jūs dar ne vi-

siškai atsižadėjote senojo požiūrio į gyvenimą iš tikrojo veido pozicijų. Kaukė negali apgauti ir negali būti apgauta. O jeigu jūs dabar užsidėtumėte naują kaukę, pavirstumėte kitu žmogumi ir pradėtumėte naują gyvenimą? Nesitverkite vakarykščios dienos ir nemąstykite apie rytojų — tik taip jūs laimėsite mūsų kaukių amžiuje..." Pagaliau nors ir kiek bus tokių apgaulių, nors kiek bus apie jas pokalbių ir kokią problemą jos iškels — visa tai niekada neatims malonumo apgaudinėti. Šiame etape, nors jis ir bus pilnas prieštaravimų, kaukė savo patrauklumo nepraras.

Bet, žinoma, atsiras ir neigiamų reiškinių. Detektyviniai romanai nebeteks populiarumo; šeimos romanas, gvildenąs dvilypius ir trilypius charakterius, pasikeis, o paskui, kada perkamų atsargai įvairių kaukių kiekis vienam žmogui viršys penketą, painus siužetas atims skaitytojams kantrybę; galimas daiktas, romanas apskritai praras savo teises, nebent tenkins tik istorinių romanų mėgėjų poreikius. Be to, filmai ir pjesės, sumanyti kaukėms demonstruoti, nebegalėdami kurti aiškaus pagrindinio herojaus paveikslo, pavirs abstrakčiu kodu ir publikos nebedomins. Dauguma kosmetikos fabrikantų nusigyvens, vienas po kito užsidarys kosmetikos kabinetai, daugiau kaip dvidešimt procentų neabejotinai sumažės reklamos agentūrų pajamos. Visos rašytojų asociacijos pakels triukšmą, kad kaukė sužlugdė asmenybę; kosmetologai ir kai kurie dermatologai, be abe-

jo, kuo atkakliausiai įrodinės, kad kaukė kenkia odai.

Labai abejotina, žinoma, kad tokie dalykai galės duoti didesnį efektą, negu blaivybės draugijos brošiūros. Juk kaukių gamybos akcinė bendrovė tuo metu jau bus didžiulis monopolinis koncernas, turintis visoje šalyje užsakymų priėmimo punktų tinklą, galybę gamybinių įmonių, krautuvių, ir užčiaupti burną saujelei nepatenkintųjų bus jam lengviau, negu suvystyti kūdikį.

Problemų kils vėliau. Kaukės vartojimas taip išplis, kad visi prisisotins, laikas, kai ji buvo įdomus ir nepaprastas daiktas, pasibaigs — kaukė pasidarys kasdieninis reiškinys, ir kai švelnus nusikaltimo ir ydos aromatas, kuris atrodė panašus į pikantiškus prieskonius, kad galėtum dar stipriau pajusti išsivadavimo iš neramių žmogiškųjų santykių skonį, pavirs kvaitinančių perrūgusių sojos pupų kvapu, prasidės visuotinio nerimo laikotarpis... Ir tada paaiškės, kad tos persirenginėjimo išdaigos, į kurias visi taip linksmai įsitraukė, toli gražu ne išdaigos, o lyg ir nusikaltimas pačiam sau... Atsiras, pavyzdžiui, kaukių gamintojų, neturinčių patento; jie specializuosis falsifikuoti svetimus veidus, ir bus gana komiškų incidentų: parlamento narys ims sukčiauti vekseliais, žymus dailininkas bus apkaltintas kaip užkietėjęs vedybų aferistas, miesto meras areštuotas už automašinų grobimą, socialistų partijos lyderis pasakys fašistinę kalbą, banko direktorius bus

patrauktas atsakomybėn už banko apiplėšimą. Ir žmonės, juokais žiūrėję į visa tai, kaip į linksmą cirko vaidinimą, ūmai susigriebs, pasibaisės, pamatys, kad jų akyse kiti žmonės, neatskiriami nuo jų, naršo po svetimas kišenes, vagiliauja krautuvėse. Su visu tuo teks susidurti. Ir labai galimas daiktas, kad taip sunkiai pasiektas alibi, užuot prieštaravęs kaltės įrodymui, bus atmestas net kaip nekaltumo įrodymas, atvirkščiai, jis pasidarys žmonėms našta. Malonumą, kurį teikia apgavystė, nustelbs baimė būti apgautam. Kai mokytojai pamatys, jog mokymas nebeteko prasmės,— visai suprantama, nesgi bus dingusi pati idėja, kad asmenybę reikia formuoti,— mokyklų lankomumas smarkiai sumažės, prasidės masinis valkatavimas, ir kartu paaiškės, kad dauguma valkatų — tų vaikų tėvai, tada ir atsiras noras praskiesti ašara atgailos kartėlį, kils nerimas ir panika, ir visi ims plūsti kaukę. Tučtuojau redakcinių straipsnių autoriai, panašūs į vėjarodžius, pasiūlys tikriausiai įvesti kaukių registracijos sistemą, bet, deja, kaukės ir registracijos sistema lygiai taip pat nesuderinami, kaip bevertis, pavyzdžiui, yra kalėjimas be užraktų. Užregistruota kaukė jau nebegali būti kaukė. Viešoji nuomonė iš pagrindų pasikeis, žmonės išmes kaukes ir pareikalaus vyriausybę jas panaikinti. Tas sąjūdis įgaus retą istorijoje liaudies ir policijos sąjungos formą, ir beregint kaukės bus uždraustos įstatymais.

Bet vyriausybė, kaip visada, bijos kraštutinumų. Nors iš pradžių ji ir paskelbs apie kontrolės įvedimą, bet kaukės nešiojimas blogiausiu atveju bus laikomas smulkiu nusikaltimu. Toks neryžtingumas sužadins kai kurių žmonių susidomėjimą ir nelegalių fabrikų bei juodosios rinkos smarkų augimą — ateis chaoso metas, panašus į sausojo įstatymo Amerikoje laikotarpį. Ir tada, nors jau perdaug vėlai, paaiškės, kad įstatymą būtinai reikia peržiūrėti. Kaukių vartojimas bus reglamentuojamas taip pat griežtai, kaip narkotikai: atitinkami valdžios organai išduos leidimą tik tuo atveju, jeigu bus nustatomos aiškios veido traumos arba jei gydytojai paskirs kaukę kaip vaistą nuo sunkių nervinių sutrikimų. Bet ir po to dokumentų falsifikacija ir kaukių gamintojų korupcija nesibaigs, ir labai greitai įstatymo išlygos bus atšauktos, paskirti netgi tam tikri kaukių inspektoriai, ir kaukės pavirs radikalios kontrolės objektu. Ir vis vien nusikaltimų su kaukėmis nė kiek nesumažės, ir jie ne tik vis taip pat puoš sensacijomis laikraščių skiltis, skiriamas socialiniams klausimams,— dargi atsiras dešiniųjų organizacijų, kurių nariai kaip uniformą užsidės visiškai vienodas kaukes ir kels skandalus, užpuldinėdami vyriausybės narius. Teisėjai bus priversti pripažinti, kad kaukės nešiojimas, netgi pats jos turėjimo faktas, yra tolygus tyčinei žmogžudystei, ir viešoji nuomonė nedvejodama jiems pritars.

Post scriptum. Fantazijos, nors ir girtos, bet labai įdomios. Sakykim, tokią organizaciją sudaro šimtas narių. Vadinasi, kiekvienas iš jų turės vieną procentą įtarimų ir devyniasdešimt devynis procentus alibi, taigi išteisinimas neabejotinas: nors aktas įvyko, bet nėra nieko, kas jį galėjo įvykdyti. Kodėl gi toks intelektualus iš pažiūros nusikaltimas atrodo nežmoniškai žiaurus? Man rodos, dėl to, kad jis absoliučiai anoniminis. Absoliutus anonimiškumas — tai savo vardo paaukojimas absoliučiai grupei. Ar nėra tai atsidūrusio ant mirties slenksčio individo daugiau nei intelektuali machinacija savigynos tikslais, instinktyvi tendencija? Lygiai taip pat, kaip, užpuolus priešui, įvairiausios grupės — nacionalinės, valstybinės, profsąjunginės, klasinės, rasinės, religinės — bando pirmiausia pasistatyti altorių, kurio vardas ištikimybė. Individas — visada grumtynių su mirtimi auka, o absoliučiajai grupei mirtis tėra tik atributas. Absoliučioji grupė savaime agresyvi. Tai lengvai suprasime, absoliučios organizacijos pavyzdžiu paėmę armiją, o absoliutaus anonimiškumo — kareivį. Bet jeigu taip yra, tai mano fantazijos buvo kiek prieštaringos. Kodėl norima, kad teismas, kuris negali karinės uniformos, kaip tokios, prilyginti tyčinei

žmogžudystei, kad jis būtų toks griežtas dešiniosioms grupėms, kurių nariai nešioja vienodas kaukes? Argi valstybė kaukę laiko blogiu, prieštaraujančiu tvarkai? Anaiptol ne, nors ir paradoksalu, pati valstybė — viena didžiulė kaukė, ir jı priešinasi, kad jos viduje būtų daugybė atskirų kaukių. Vadinasi, pati nekenksmingiausia būtybė pasaulyje — anarchistas.

Štai kas, jeigu tik įveiksime smalsumo labirintą, ir paaiškina, kad kaukė jau savaime yra griaunamoji jėga. Ir kadangi kaukės nešiojimas prilyginamas tyčinei žmogžudystei, sugretinti su ja drąsiai galima padegimą ir banditizmą. Tad nenuostabu, kad kaukė, kuri iš esmės simbolizavo griovimą ir dūlinėjo po griuvėsius žmogiškųjų santykių, sugriautų paties savo egzistavimo,— kad kaukė į tokius griovimus nelinko. Nors ir kokių kiltų troškimų, kaukė vien savo buvimu juos naikino.

Kaukės, neturinčios nė keturiasdešimt valandų amžiaus, vaikiškai egoistiški troškimai... Troškimai išalkusio bėglio, ką tik ištrūkusio iš kalėjimo į laisvę per dėlių knibždynus... Kokią gi laisvę gali turėti toji besotė rajūnė su šviežiomis antrankių žymėmis?..

Ne, atvirai sakant, negalima tvirtinti, kad atsakymo visai nebuvo. Troškimai nėra suvokiami protu, juos reikia pajusti. Mėginsiu paaiškinti. Pavyzdžiui, konvulsyvus impulsas — troškimas tapti rasinių prietarų auka. Aš aiškiai tai pajutau tą akimirką, kai išėjau į gatvę. Kas gi iki šiol spyrė mane išsisukinėti, lyg teisinantis? Gal būt, išsisukinėdamas aš tikėjausi išvengti gėdos? Ne, rasi iš tiesų kroviau pasiteisinimus vieną ant kito, bet ne todėl, kad jaučiau gėdą, tai galiu tvirtai pasakyti. Jaučiau vieną vienintelį troškimą, kuriuo, savo valia ar prieš valią, žūt būt turėjau pagrįsti mūsų santykius.

Santykiai su tavimi man rodėsi tokie, kokius aš juos vaizdavausi begėdiškiausiose kaukės fantazijose. Nors ir ką aš norėčiau pajausti, įsigeisti, patirti — viskas buvo susipynę su tomis svajonėmis, ir pavydo nuodai, ką tik paliovę mane veikti, vėl, ir dar smarkiau, pasruvo mano gyslomis prieš kraują. Nieko stebėtina, kad tai man asocijavosi su rytojaus planu. Net kaukė negalėjo nepasijusti suvaržyta, nesmagiai. Šiaip ar taip, kaukės laisvė, nors ir glūdinti daugiausia abstrakčiuose santykiuose su kitais žmonėmis, buvo sakytum paukštė nulaužtais sparnais. Kaukė, vos neišmesta, paliaubų metu tegalėjo tik neaiškiai burbėti.

Ji ėmė mane raminti — jeigu aš visą laiką nervinsiuosi, tai ne tik kaukė, bet ir aš pats pavirsiu priemone. Tegu mano veidas — kaukė, bet juk kūnas tebėra mano paties. Galima užsi-

merkti ir įsivaizduoti, kad visame pasaulyje išnyko šviesa. Akimirksniu aš ir kaukė susiliejame į vieną visumą, ir nėra kam pavyduliauti. Jeigu tave liečiu aš pats, vadinasi, tas, ką lieti tu, irgi aš pats; liaukis dvejojęs...

P a s t a b o s p a r a š t ė j e. Tereikia įsigilinti, ir argumentai pasirodys nepagrįsti. Kadangi aš identiškas pačiam sau, o kitam — visiškai svetimas, vadinas, aš perpus svetimas. Ar ne? Mes — geltonoji rasė, bet mes nebuvom geltonoji rasė iš prigimties. Mes pavirtome geltonąja rase tada, kai buvome taip pavadinti kitaodės rasės. Ignoruoti veido sąlygiškumą ir iš apatinės kūno pusės daugiausia spręsti apie asmenybę — apgaulė. Jeigu aš ketinu atkakliai ginti identifikavimą pagal apatinę kūno pusę, tai man teks be jokio atleidimo imtis atsakomybės už erotinius kaukės veiksmus. Tegu tik mintyse, bet vis vien aš įžūliai priekaištavau tau už neištikimybę, ir pavydo nuodai kunkuliavo mano kraujyje, o kai tai mane palietė, ėmiau nerūpestingai postringauti apie grynosios laisvės eikvojimą, visai negalvodamas, kad tai gali tave įskaudinti. Pagaliau ar neprimena pavydas išlepintos katės, kuri, mėgaudamasi savo teisėmis, nepripažįsta pareigų?..

Taigi, plūsdama mane, kaukė sykiu apykvaile mina, lyg neturėdama jokių jausmų, sijojo pro įvairiausius sietus visus mano norus, stengdamasi šitaip mane įtikinti, kad to, kas liko, neverta geisti. Tiesa, norų rūšių tikrąja to žodžio prasme neišpasakytai maža, ir jie be galo paprasti; jei atmesime norą griauti, tai juos tiesiog galima suskaičiuoti pirštais. Išvardinsiu atėjusius į galvą.

Pirmiausia trys pagrindiniai norai: alkis, lytinis potraukis, miegas. Paskui bendrieji: natūraliosios funkcijos, troškulys, išsigelbėjimas, prasigyvenimas, pramogos. Toliau specifiniai: noras įvykdyti žmogžudystę, poreikis nuodytis — vynas, tabakas, narkotikai. Pagaliau, jei norus suprasime plačiąja prasme, gal būt, teisinga būtų įjungti šlovės troškimą, darbo poreikį.

Bet dauguma jų išsijojami pro pirmąjį sietą, vadinamą „laisvės eikvojimu". Iš tikrųjų, nors ir kaip norėtųsi miegoti, miegas savaime negali būti tikslas. Jis — tik priemonė pabusti. Apskritai miegą, šiaip ar taip, reikia priskirti prie laisvės kaupimo. Dėl tos pat priežasties natūraliųjų funkcijų, troškulio, prasigyvenimo, išsigelbėjimo, šlovės, darbo, tur būt, geriau čia nenagrinėti.

...Tiktai negalima, tur būt, nesitikėti priekaištų už tai, kad paskutinysis iš suminėtų norų — darbas — neapgalvotai traktuojamas kaip priemonė šalia natūraliųjų funkcijų. Įsivaizduokime, kas yra darbo rezultatas,— darbą iš tiesų reikia laikyti pačiu svarbiuoju noru. Jeigu nebūtų buvęs sukurtas daiktas, nebūtų, žinoma, nei istorijos, nebūtų, žinoma, nei pasaulio, nebūtų atsiradusi, be abejo, nei pati sąvoka „žmogus". Be to, jeigu darbą suprasime kaip neigimą savęs, tai yra jei darbu yra įveikiamas darbas, tai, vien šituo remiantis, galima jį laikyti tikslu. Ir netgi tada, kai darbas yra pats sau tikslas, nekelia nemalonaus, biauraus įspūdžio, kaip prasigyvenimo ar šlovės troškimas. Priešingai, tada žmonės, su užuojauta linkčiodami, sako: „Jis puikiai dirba." Nėra ko bijoti, kad jį smerks, niekins. Šiaip ar taip, žmonės patys sugalvojo tokius posakius, kaip „pinigais apmokamas darbas", „pelningas darbas", „labai vertinamas darbas"...

Gaila tik, kad kaukė nepakentė laimingos būklės. Jeigu nors kokia forma neprasižengiama įstatymams, kaukė praranda bet kokią prasmę. „Tiktai kaukės laisvė" pirmiausia yra neteisėti veiksmai. (Iš tikrųjų, aš kokią šešiasdešimt procentų esu patenkintas darbu institute... Jeigu jį iš manęs atimtų, tai, man rodos, ilgėčiausi jo kokiais devyniasdešimt procentų... Ir vis dėlto aš puikiai galėčiau apsieti be kaukės.) Taigi nors darbas dėl darbo ir išbiro visai pro pirmąjį sietą, antrajame jis vis viena turi užsi-

laikyti. Įspėju, vertybių problemos aš neketinu gvildenti. Kalbu tiktai apie bėglio, kalinio, kurio alibi garantuotas, dabartinį troškimą.

Iš likusių norų alkis taip pat, matyt, patenka į antrąjį sietą. Kadangi nemokamas maitinimas yra ne tiek tikslas, kiek priemonė, iš pat pradžių apie jį nekalbėsime, bet kažkur aš, rodos, esu girdėjęs apie įstatymą, draudžiantį prisivalgyti lig soties. Draudimas malšinti alkį ne fronto ir ne kalėjimo sąlygomis — gana retas reiškinys. Bet jei vis dėlto jo paieškosime, tai ar nesurasime kanibalizme? Tiesa, kanibalizmas nėra vien alkio malšinimas — daug reikšmės čia turi žmogžudystės elementas. O apie žmogžudystę mes jau nusprendėme nekalbėti.

Savižudybė taip pat priskirtina draudžiamiems aktams, bet nusižudyti galima ir su savo veidu. Tačiau per kaukę man galų gale pavyko išsigelbėti nuo „gyvo palaidoto" dalios. Todėl, jeigu aš ir ketinau nusižudyti, geriausia nuo pat pradžių nieko nesiimti. Pramogų noro irgi nereikia imti izoliuoto; kartais tai išsigelbėjimo būdas, kartais — tam tikras darbas be objekto,— aplamai aš norėčiau jį laikyti sudėtingu dariniu, susidedančiu iš daugelio suminėtų aukščiau komponentų. Nuodijimosi aistra, kaip ir noras pasigerti,— tiktai kvailas kaukės medžiojimas, ir todėl. . . Aš tikrai buvau apimtas nuostabaus svaigulio. Todėl man ir neverta vėl to minėti.

Taigi norai vienas po kito išbiro pro visus

sietus, ir liko pagaliau vėl tos pačios a u k o s konvulsijos.

Beje, kaip tau patinka mano samprotavimai? Taip, kaip tik samprotavimai. Pagaliau iš jų logiškai plaukė: jeigu tą naktį aš būčiau panorėjęs eikvoti gryną ją laisvę, tai būtų buvę ne kas kita, kaip seksualinis nusikaltimas; iš tiesų aš nepadariau nieko, kas bent iš tolo būtų panašu į nusikaltimą. Ir ne todėl, kad neturėjau į tai jokio polinkio, ir ne todėl, kad nepasitaikė progos, bet apskritai aš jo taip ir nepadariau. Štai kodėl klausiu tave tik apie viena — apie savo samprotavimus.

Tavo pritarimo nesitikiu. Gal būt, ir tikriausiai, pastebėsi, kad mano samprotavimai turi kvailų ydų. Aš jau patyriau visų tų savo samprotavimų krachą ir negaliu nepripažinti, kad jie ne be trūkumų. Bet aš jų ir tuo metu nemačiau, negaliu jų surasti ir dabar. O gal būt... Gal būt, jie reiškė pasidavimą atkakliems kaukės įkalbinėjimams, o aš pats save apgaudinėjau, laikydamas juos savo paties troškimų pasekme. Kadangi tai seksas, kažkas man kliudė nuplėšti ir numesti lentelę „įeiti draudžiama", ir kartu nuo pat pradžių man baisiai magėjo tai padaryti. Kai gerai pagalvoji — nieko stebėtina. Aš stengiausi kaip galėdamas to neliesti, bet dalykas tas, kad, jei atmesčiau seksualinius nusikaltimus, man nepavyktų įgyvendinti savo plano ir priversti kaukės tave suvilioti. Jeigu būčiau turėjęs tikslą tik vieną kart tave suvilioti,

jokios problemos tikriausiai nekiltų. Bet jeigu aš norėjau kaukės ir tavo santykius padaryti ilgus ir šitaip sukurti naują pasaulį, tai turėjau žūt būt nusižengti įstatymams, liečiantiems seksą. Kitaip vargu ar aš galėčiau iškęsti dvilypį gyvenimą, mirtinai nesugraužtas pavydo. Ir tie ilgi, atkaklūs kaukės įkalbinėjimai, aišku, buvo mano sąmoningos provokacijos pasekmė.

Taip, įdomu, žinoma, kad, vos tik šiaip taip pagrindęs savo samprotavimus, aš ėmiau pritarti kaukės norams. Beje, visai ne todėl, kad nebūčiau galėjęs apsieiti be sekso, kaip be valgio ar gėrimo. Sulaužyti seksualinius draudimus — štai į ką mane stumte stūmė kaukė. Jei suvokčiau, kas tai per draudimai, jų sulaužymas vargu ar būtų man toks kupinas neramaus žavesio. Ir kai aš susidūriau su tuo žavesiu akis į akį, pavydo nuodai, daugiausia kėlę man nerimo, rodės, staiga pasidarė nebe nuodingi, ir aš, lyg čiulpdamas priešnuodžių tabletę, mėginau sužadinti sau erotinį impulsą.

Gosliomis akimis aš ėmiau naujai žiūrinėti aplinkinius žmones, ir gatvė nuo galo iki galo rodėsi man stebuklinga pilis, pilna draudimų: „Seksas. Įeiti draudžiama". Jei tos draudžiamosios užtvaros nors būtų tvirtos — dar bala bėdos, bet kiaurai išvarpytos kirminų, skylėtos nuo iškritusių vinių, jos, rodės, tuoj tuoj grius. Užtvaros, užtvaros, iš pažiūros tarsi pasirengusios atremti įsibrovėlį, jos žadina gatve zujančių žmonių smalsumą, bet tik prieik prie jų ir pasižiūrėk atidžiau — ir kirmgraužos, ir iškritusių

vinių skylės — viskas tik kamufliažas, ir nebelieka jokio noro prieiti arčiau nors per žingsnį. Kas gi pagaliau yra tas seksas, sekso draudimas? Kiekvienas, kuris susimąsto apie kamufliažo prasmę, kuris susimąsto apie užtvarų atsiradimą, tučtuojau neišvengiamai pavirsta erotomanu. Be abejo, jis pats irgi ne kas kita, kaip vienas užtvarų. Kaip tik todėl erotomanas ir turi laistyti savo geismus skausmo ir gailesio ašaromis. Laužydamas sekso užtvarą, jis kartu griauna ir savo paties užtvarą. Bet jeigu jau susimąstysi apie užtvaras, nenurimsi, kol aiškiai neištirsi jų kilmės. Erotomanas — tas pats doras, nuodugnus tyrinėtojas: įsitikinęs, kad yra tokia mįslė, jis jau nebegali jos neįminti, nors ir kokių aukų tai pareikalautų.

Ir štai aš, tyrinėtojo atlaika, užsukau į pirmą pasitaikiusį barą. Jokių didesnių vilčių neturėjau. Jis sudomino mane tik todėl, kad visą jo iškabą maskavo kirmgraužos ir vinių skylės. Ten buvo pardavinėjama tariama alkoholio kaukė. Ši vieta man kaip tiktai buvo tinkama.

Kaip ir tikėjausi, ten buvo jauku. Tariama tamsa, pastojanti kelią tariamai šviesai... Tariamas augalas, paslėptas tariamos šypsenos... Neaiški būsena, tartum sapne,— ir blogo negali padaryti, ir gero negali padaryti. Susimaišę reikiama proporcija tariamas gėris ir tariamas blogis... Aš atsisėdau, poros visame kūne ėmė vertis, užsisakiau viski, praskiesto su vandeniu, ir tuoj ėmiau glostyti pirštą sėdinčiai greta merginai tamsmėlyne suknele. Ne, tai dariau ne aš,

tai darė kaukė. Nors merginos pirštas buvo prakaituotas, vis vien atrodė sausas, lyg pabarstytas krakmolu. Mergina, žinoma, leidosi į flirtą. Bet pasakyti, kad ji nepyko,— irgi netiesa. Ar aš ką dariau — tai buvo tas pat, kad aš nieko nedariau. Nedariau nieko — tai buvo tas pat, kad aš dariau viską.

Jei apgaudinėjau aš, apgaudinėjo ir mergina. Labai greitai ji, kaip man pasirodė, ėmė galvoti apie kažką kita, bet aš, suprantama, dėjausi nieko nepastebįs. Iš keršto už dėles, už tave, pagaliau už tikrąjį savo veidą, gal vieną naktį su ta mergina pergulėti? Ne, nesirūpink — visko galėjo atsitikti, bet nieko neatsitiko. Apgaudinėjau aš, apgaudinėjo mergina, o paskui kažkodėl mergina staiga mane sutrikdė, pasakiusi, kad aš tikriausiai dailininkas.

— Kodėl? Kuo aš panašus į dailininką?

— O argi ne dailininkai mėgsta dėtis esą visai nepanašūs į dailininkus?

— Tas tiesa... Na, o kam veido grimas? Kam nors parodyti ar, atvirkščiai, nuslėpti?

— Ir parodyti, ir nuslėpti...— Nagais mergina grendė akmenuką, kurį laikė rankoje.— Betgi visa tai nenuoširdu, ar ne?

— Nenuoširdu?..— Viduje man kažkas trūko, lyg staiga išaiškėjo fokuso paslaptis.— A-a, šūdas!

Mergina pasišlykštėjusi suraukė trumpą nosytę.

— Biauru. Viskas suprantama, bet kam taip šiurkščiai...

Iš tiesų! Kiekvienas tikras daiktas čia — puikus falsifikatas, kiekvienas falsifikatas kotiruojamas kaip tikras. Tai sakytum sutartinė vieta, kur žmonės linksminasi, piešdami užtvarose skyles, jausdami, kad tuoj tuoj apims geidulys... Jeigu aš dar nors kiek kauštelsiu, tai pasidarys pavojinga vien suvokti, kad esu su kauke. Merginos šlaunis po mano delnu, lyg persisotinusi, rodės, ėmė nuobodžiauti — pats laikas patyliukais sprukti iš čia. Galiausiai nieko neatsitiko, bet vis vien. Aš paliečiau ranka draudžiamą užtvarą ir įsitikinau, kad ji tvirta — irgi laimėjimas. Nori nenori, o rytoj aš turiu narsiai šturmuoti tavo užtvarą...

Viskas, kas buvo paskui, man neturi perspektyvos, tarsi žiūrėčiau į tuos įvykius pro žiūroną. Bet aš, prisimenu, nepadariau tokios kvailystės: girtas nenusiplėšiau kaukės ir taksi vairuotojui pasakiau ne savo tikrąjį adresą, o slėptuvę. Nors ir kaip artimai liestųsi mano veidas su kauke, nors ir kokius gerus klijus vartočiau, panaikinti bedugnę tarp jų, matyt, ne taip lengva. Visą naktį, nors ir dažnai trumpam nubusdamas, aš regėjau sapnus. Tuose sapnuose tu lyg kažko mane prašei. Rodos, gyneisi nuo fizinio artumo, o gal tai įsivaizdavau jau paskui. Vieną kartą sapne aš mačiau kalėjimą.

Kitą rytą — baisios pagirios, to ir reikėjo tikėtis. Visas veidas ištino ir nepakenčiamai gėlė. Tikriausiai, parvažiavęs namo, aš nepadariau veidui, kas reikalinga, ir nuo klijų mišinio jį

išbėrė. Kai nusiprausiau, o paskui išsituštinau, pajutau šiokį tokį palengvėjimą. Bet dar nebuvo nė dešimtos valandos. O išeiti iš namų geriausia po trijų, ir aš nusprendžiau pagulėti.

Kokios nepakenčiamos paskutinės valandos laukiant tos minutės, nepabijosiu pasakyti, akimirkos, dėl kurios ant kortos pastatytos ištisų metų pastangos. Pašėlusiai blaškydamasis ir ieškodamas vėsios vietos lovoje, aš niekaip negalėjau užmigti. Ir reikėjo gi prisimaukti kaip paskutiniam idiotui. Kur, tiesą sakant, aš radau malonumą, ko staiga ėmiau šėlti? .. Rodos, turėčiau kažką prisiminti... Užsidėjęs kaukę ir manydamas, kad pasidariau perregimas, aš klaidžioju gatvėmis... Užtvara... Draudimas... Sakytum ėmiau darytis ištvirkėliu... Ir tai tas pats žmogus, kuris, be vadovavimo stambiamolekulinės chemijos instituto laboratorijai, yra visiškai blankus, neįdomus, iš tiesų romus... Taip, jei norėjau įveikti užtvarą, man nebuvo kitos išeities, kaip pasidaryti ištvirkėliu...

Mėgindamas prisiminti praėjusios nakties įspūdžius, iš paskutiniųjų stengiausi išsiblaivyti iš svaigulio, užsilikusio giliai kiauše. Tačiau erotiniai pojūčiai, tokie aiškūs praėjusią naktį, niekaip negrįžo. Gal būt, todėl, kad aš be kaukės? Žinoma, todėl. Kai tik užsitempsiu kaukę, manyje atgis įstatymo pažeidėjas. Kiekviename, pačiame nekalčiausiame žmoguje, tur būt, visada slypi nusikaltėlis, galintis reaguoti į kaukę.

Aš neketinu kraštutiniškai tvirtinti, kad visi aktoriai turi nusikalstamų polinkių. Pažįstu, tiesa, vieną svarbios kanceliarijos viršininką, kuris ypačiai domisi kostiumuotomis eitynėmis per kompanijos organizuojamas ekskursijas ir demonstruoja jose nepaprastą talentą, bet iš tikrųjų yra retas optimistas, visiškai patenkintas savo padėtimi... Na, o jeigu jie žinotų, kad ta teisioji kasdienybė nė kiek ne mažiau pavojinga už nusikaltimų pasaulį, ar liktų jie tada nuošaly nuo nusikaltimo?.. Abejoju... Kasdien sukti žadintuvą tam tikram laikui, darytis antspaudėlį, užsisakinėti vizitines korteles, taupyti pinigus, matuotis apykaklę, kolekcionuoti autografus, draustis gyvybę, registruoti nekilnojamą turtą, rašyti sveikinimo atvirukus, klijuoti fotografiją asmens liudijime... Sunku tikėti, kad pasaulyje, kur rizikuoji pasimesti, jei užmirši bent kurį iš suminėtų dalykų padaryti, kad tame pasaulyje žmonių nė karto neapėmė noras, nė į galvą jiems neatėjo pasidaryti perregimiems...

Bet vis dėlto akimirką aš, matyt, snustelėjau. Tikriausiai pakilo vėjas, ir langinių girgždesys mane išbudino. Galvos skausmas ir šleikštulys tarsi praėjo, bet jaučiausi dar nekaip.

Norėjau išsimaudyti vonioje, bet, lyg tyčia, nebuvo vandens. Tikriausiai silpnas spaudimas, ir vanduo nepakyla netgi iki antro aukšto. Numojau ranka ir sumaniau eiti į pirtį. Gerokai padvejojęs, ar užsidėti kaukę, ar apsitvarstyti, nusprendžiau eiti su kauke. Aš degiau iš gėdos,

vos tik prisiminęs, kokį įspūdį aplinkiniams daro tvarsčiai, pagaliau ir norėjau išmėginti kaukę įvairiomis sąlygomis. (Kai tik užsidedu kaukę, iš karto atgaunu jėgas ir pasitikėjimą.) Naršydamas po švarko kišenes piniginės, užkliudžiau kažką kietą. Tai buvo tas pats pneumatinis pistoletas ir auksu žibąs jo-jo. Dėl visa ko,— o gal susitiksiu su valdytojo dukrele,— aš susivyniojau jo-jo į rankšluostį kartu su muilu ir išėjau iš namų.

Deja, mergytės nesutikau. Nenujaučiau nieko blogo, bet man nesinorėjo eiti į artimiausią pirtį, ir aš pasukau į gretimą gatvę, ligi kurios buvo viena autobuso stotelė. Pirtis neseniai buvo atidaryta, lankytojų maža, vanduo baseine švarus. Aš pasinėriau į vandenį ir, norėdamas visiškai išsipagirioti, kantriai kenčiau karštį, bet staiga pamačiau kitame kampe vyriškį, sėdintį vandenyje su juodais marškiniais. Ne, tai, pasirodo, ne marškiniai, o tatuiruotė. Gal būt, nuo šviesos kritimo, nežinau, bet man rodėsi, kad jis apsitraukęs žuvies oda.

Iš pradžių stengiausi nežiūrėti, bet jisai vis labiau mane traukė, ir veikiai jau nebegalėjau atplėšti nuo jo akių. Ne piešinys mane sudomino, nustebino pats tatuiruotės aktas, kuriam niekaip negalėjau rasti paaiškinimo — jis sukosi ant liežuvio galo kaip užmirštas kažkieno vardas.

Rasi todėl, kad jaučiau ryšį su kauke? Iš tiesų, kaukė ir tatuiruotė turi nuostabų bendrą bruožą: abi jos — dirbtinės odos rūšis. Abiem

jomis siekiama panaikinti tikrąją odą ir pakeisti ją kažkuo kitu. Bet jos turi, žinoma, ir skirtybių. Kaukė, kaip galima matyti ir iš hieroglifų, tėra tik laikinas veidas, o tatuiruotė visiškai asimiliuojasi, virsta odos dalimi. Be to, kaukė suteikia alibi, o tatuiruotė, atvirkščiai, išskiria, parodo. Ta prasme ji, ko gero, artimesnė ne kaukei, o tvarsčiams. Ne, jei kalbėsime apie tai, kas labiau traukia dėmesį, tai ji nė kiek nenusileidžia mano dėlėms.

Niekaip negaliu suprasti, kodėl žmonėms kyla toks kvailas noras traukti į save kitų dėmesį. Pats tas žmogus vargu ar galės atsakyti. Ir kaip tik todėl, kad negalės atsakyti, jam verta dominti aplinkinius. Apsigimėliai paprastai mėgsta mįsles ir dažnai beprasmiškų mįslių minimą padaro savo profesija ir vilioja pinigus iš žmonių, kurie negali jų įminti. Tatuiruotė iš tiesų yra mįslė.

Geriausias įrodymas gali būti tai, kad aš pats iš paskutiniųjų stengiausi surasti atsakymą. Mėginau, pavyzdžiui, įsivaizduoti, kaip jaučiasi išsitatuiravęs. Ir pirmiausia, ką aš pajutau,— tai žmonių akys, smingančios į mane tarsi dygliai. Aš galėjau tai aiškiai įsivaizduoti, nes jau buvau patyręs, kas yra dėlių knibždynas. Paskui dangus ims pamažu tolti. Aplinkui nušvis skaistus vidurdienis, ir tik į tą vietą, kur aš stoviu, nusileis visiška tamsa. . . Taip, taip, juk tatuiruotė — katorgininko žymė. . . Nusikaltimo žymė, ir todėl netgi šviesos spinduliai ėmė mane lenkti. . . Bet kažkodėl aš nė kiek nesijau-

čiau užguitas, nejaučiau nė sąžinės priekaištų... Ir visai suprantama... Aš gi pats išsideginau ant kūno nusikaltimo žymę ir savo noru pasilaidojau save visuomenės akyse... Dabar jau niekas manęs negailės...

Kai vyras išlipo iš vandens — apžerto vyšnios žiedais Budos atvaizdas ėmė raitytis, srūdamas rusvu prakaitu, ir aš, jausdamasis nusikaltimo bendrininku, supratau, kad jo abejinga poza mane gaivina. Iš tiesų, glaudus kaukės ir tatuiruotės ryšys pasireiškia ne jų išoriniu panašumu,— svarbiausia, kur pats žmogus gyvena, kurioje nuvestos per tikrąjį veidą sienos pusėje. Kadangi yra žmonių, kurie gali gyventi, pakęsdami tatuiruotę, tai visiškai galima pakęsti ir kaukę.

Tačiau prie pirties durų tatuiruotasis vyriškis ėmė kvailai prie manęs kibti. Kai ilgarankoviai marškiniai uždengė tatuiruotę, jis pasirodė jaunesnis, mažesnis ir ne toks impozantiškas, bet vis vien turėjo ant kūno įspėjantį ženklą ir puikiai mokėjo gąsdinti.

Kimiu balsu vyriškis mane apkaltino, esą, aš nemandagiai į jį žiūrėjęs, ir pareikalavo atsiprašyti. Sprendžiant iš jo kalbos, tai jį labai užgavo. Geriau buvo man atsiprašyti, kaip jis reikalavo, bet viena bėda ne bėda — nuo ilgo buvimo karštame vandenyje po kauke man tarsi virė sriuba, rodės, tuoj tuoj ims svaigti galva.

Nė nepamąstęs, ką reiškia mano žodžiai, aš paklausiau:

—Argi tatuiruotė ne tam, kad ją rodytų? Nespėjau aš visko pasakyti, ir vyriškio ranka švystelėjo aukštyn. Bet manasis kaukės gynimo instinktas nenusileido jam greitumu. Pirmajam puolimui nepavykus, vyriškis dar labiau įsiuto. Netikėtai jis pastvėrė mane ir ėmė grubiai purtyti, taikydamasis smogti į veidą. Pagaliau jis prispaudė mane prie lentinės sienos, ir lyg jo ranka, lyg mano (gerai nežinau, mudviejų rankos susipynė), apskritai kažkurio ranka nuslinko iš apačios į viršų mano smakru, ir tą pačią akimirką kaukė buvo nuplėšta.

Aš buvau sukrėstas, sakytum, žmonėms matant, man staiga būtų kas nutraukęs kelnes. Priešininkas buvo sukrėstas nė kiek ne mažiau. Dusliu, droviu balsu, taip nederančiu su išore, jis suburbėjo kažką neaiškiai ir pasipiktinęs, lyg pats nukentėjęs, greitai išėjo. Pastėręs aš nusišluosčiau prakaitą ir kaukę vėl užsimoviau. Tikriausiai susirinko žioplių, bet man stigo drąsos apsižvalgyti, Jeigu tai būtų scenoje, iš mūsų būtų lig valiai pasijuokę. Dabar, eidamas iš namų, visada būtinai pasiimsiu pneumatinį pistoletą.

P o s t s c r i p t u m. Įdomu, kaip atrodė mano tragikomedija tatuiruotajam žmogui ir žiopliams — tos scenos liudytojams. Nors ir kiek jie juokėsi, tačiau tik juoku tai negalėjo baigtis. Tas atsitikimas visą gyvenimą, tur būt, išliks jiems atmintyje. Taip, bet kokiu pavi-

dalu? Įstrigs širdyje kaip sviedinio skeveldra? O gal tvokstelės į akis ir iškreips aplinkinių išvaizdą? .. Šiaip ar taip, galima tvirtai pasakyti, kad nuo šiolei jie nebespoksos į kitų žmonių veidus. Kiti žmonės pasidarys jiems perregimi kaip šmėklos, o visas pasaulis bus su prošvaistėmis it paveikslas ant stiklo, pieštas blankiai rausvais dažais. Pats pasaulis pradės rodytis nepaprastas kaip kaukė, žmones apims neišpasakytas vienatvės jausmas. Bet aš tiems žmonėms nesu nusikaltęs. Tai, ką jie pamatė, veikiausiai buvo tiesa. Matyti tik kaukė, pačios tiesos nematyti. Ir štai šią, gilesnę tiesą jie galėjo pamatyti. Nors ir kokia menka pasirodytų tiesa kito akims, ji visada suteikia atpildą.

Vieną kartą, prieš kokią dvidešimt metų, aš pamačiau vaiko lavoną. Jis gulėjo aukštielninkas už mokyklos vešlioje žolėje. Iš netyčių jį užėjau, ieškodamas beisbolo sviedinio. Lavonas buvo išpūstas kaip guminis kamuolys ir visas išmuštas raudonų dėmių. Man pasirodė, kad jo burna kruta, bet, geriau įsižiūrėjęs, pamačiau, kad knibžda gausybė kirmėlių, jau sugraužusių lūpas. Mane pagavo baimė, ir paskui kelias dienas kąsnio negalėjau nuryti. Tada tai man padarė skaudų ir baisų įspūdį, bet ilgainiui — lavonas, tur būt, brendo kartu su

manimi — liko vien ramaus liūdesio apgaubtas švelnus raudonis ant lygios, tarsi vaškinės odos. O dabar prisiminimų apie lavoną aš jau nebesistengiau nuginti. Atvirkščiai, tuos prisiminimus net pamėgau. Kiekvieną kartą, kai tą lavoną prisimenu, man kyla jausmas, kad mudu draugai. Jis man primena, kad, be plastiko, dar yra pasaulis, kurį galima paliesti ranka. Jis visada liks su manimi kaip kito pasaulio simbolis.

Ne, šie pasiteisinimai skiriami ne tik svetimiems žmonėms. Dabar visi mano rūpesčiai suksis ir apie tave. Aš noriu, kad tu patikėtum mano žodžiais, net jeigu tau ir pasirodys, kad jie palieka pernelyg gilias žaizdas. Pagaliau tai ir ne žaizdos, o truputėlį skaudesni, negu norėtųsi, prisiminimai apie tai, kokį įspūdį tau padarė, kai pažvelgei man po kauke. Esu tikras, ateis laikas, ir tu prisiminsi tai su švelnumu, kaip aš lavoną.

Aš truputį užtrukau — reikėjo apsitvarkyti įdrėskimus ir pakeisti klijus. Tiesa, padariau nemažą lankstą, kol nupirkau kaukei visa, kas reikalinga: žiebtuvėlį, užrašų knygutę, piniginę. O paskui patraukiau į skirtąją vietą — lygiai ketvirtą valandą buvau autobuso stotelėje. Čia aš ketinau sulaukti tavęs grįžtant iš taikomosios dailės paskaitų, kurias tu lankei ketvir-

tadieniais. Artėjo vakaro spūsties metas, tos judrios vietos triukšmas, nelyginant statinėje su rauginiais, užliejo visą erdvę savo pernelyg dideliu sodrumu, ir aš kažkodėl pajutau nepaprastą ramybę, tarsi eičiau per mišką, kuriame neseniai pradėjo kristi lapai. Matyt, sukrėtimas man dar nebuvo praėjęs ir stelbė visus penkis mano jutimus. Vos tik užsimerkiau, ir ėmė verpetu suktis lyg moskitų spiečius begalė žvaigždžių, spinduliuojančių vaiskią šviesą. Tur būt, pakilo spaudimas. Iš tikrųjų sukrėtimas buvo didelis. Bet tai ne tik į bloga. Pažeminimas paveikė kaip stimuliatorius: skatino nusižengti įstatymui.

Aš nusprendžiau palaukti ant banko laiptų. Nuo pakilumos buvo geriau matyti, o kadangi šalia manęs stovėjo daug laukiančių, aš nekritau į akis. Nebuvo ko būkštauti, kad tu pamatysi mane anksčiau, negu aš tave. Paskaitos baigiasi ketvirtą valandą, ir jeigu tu net praleisi vieną autobusą, vis vien parvažiuosi po kokių dešimties minučių.

Niekada nemaniau, kad tavo paskaitos man tiek pravers. Jeigu mane kas paklaustų, aš pasakyčiau, kad jau pats to ilgamečio vaikščiojimo į visiškai nereikalingas paskaitas faktas yra puikus moteriškosios egzistencijos nepastovumo įrodymas. Labai simboliška, kad tu pasirinkai sagų gaminimą ir dirbi su malonumu. Kokią gausybę sagų, didelių ir mažų, tu jau nutekinai, išraižei, nudažei, nugludinai! Tu darei sagas ne tam, kad jomis ką užsegtų,— tu

be galo darei praktinius daiktus visiškai nepraktiniais tikslais. Ne, aš nenoriu tavęs kaltinti. Juk iš tiesų aš nė karto tam nepasipriešinau. Jeigu tu tikrai susidomėjusi — iš visos širdies laiminu šį nekaltą užsiėmimą...

...Tačiau vėlesniuose įvykiuose tu buvai vienas iš pagrindinių veikėjų, ir todėl aš nedėstysiu jų valanda po valandos. Štai kas reikalinga: išversti mano širdį ir parodyti šviesoje besislepiantį ten begėdišką parazito veidą. Tu parvažiavai trečiuoju autobusu ir praėjai pro mane. Aš nusekiau įkandin. Iš nugaros tu atrodei nepaprastai liekna, nepaprastai grakšti, ir mane apėmė drovumas.

Aš pavijau tave prie šviesoforo sankryžoje priešais geležinkelio stotį. Per kelias minutes, reikalingas nueiti iki stoties, aš žūt būt turiu ką nors padaryti, kad tu atkreiptum į mane dėmesį. Negalima pulte pulti, bet ir aplinkinis kelias netinka. Duodamas, sakytum ką tik būčiau radęs, pasiimtą iš namų odinę tavo darbo sagą, aš kreipiausi į tave apgalvotais žodžiais:

— Ar ne jūs pametėte?

Nustebusi tu pakėlei krepšį, apžiūrėjai jo apačią, patikrinai sagtis ir, visa savo išvaizda rodydama, kad negali suprasti, kodėl taip atsitiko, skubiai metei į mane patiklų žvilgsnį. Jeigu jau aš prašnekau, tai negalima praleisti progos, kuria patikėjau, ir aš leidausi į priekį.

— Gal iš skrybėlaitės?

— Iš skrybėlaitės?

— Mitrios rankos — ir iš skrybėlaitės gali iššokti triušis.

Tačiau tu nė nešyptelėjai. Ir dar žvilgsniu, tarsi chirurgo žnyplėmis, stipriai užčiaupei man burną. Tavo žvilgsnis buvo nepaprastai skvarbus, tarsi būtum užsimiršusi, tikriausiai nesąmoningas. Jeigu tu taip žiūrėsi dar kelias sekundes, pamatysi mane kiaurai,— aš beregint tai supratau ir atsitraukiau. Bet šito atsitikti negalėjo. Kaukė jau laimėjo pergalę įvairiausiose situacijose. Nebuvo ko bijoti, kad tau kils įtarimų — tu juk nenuplėši kaukės, kaip tasai tatuiruotas vyriškis, nepaliesi jos lūpomis (temperatūros skirtumo paslėpti neįmanoma). Be to, aš tyčiomis kalbėjau duslesniu, nei paprastai, balsu, bet jei to būčiau ir nedaręs, lūpiniai garsai skambėjo visiškai kitaip, nes ant mano lūpų buvo uždėtos dirbtinės.

Gal būt, aš labai jaudinausi: tu greitai nusukai akis, ir veidas vėl, kaip visada, pasidarė išsiblaškęs. Bet mano erotizmas, susidūręs su tavo skvarbiu žvilgsniu, pabruko uodegą, ir, jeigu tu būtum nuėjusi, gal ir būčiau įstengęs atsisakyti plano ir supratęs, kad tai visų geriausia mudviem abiem. Diena buvo giedra, saulėta, ir prieš tave kaukės galia, jos įstabi jėga nublanko. Bet ir tu akimirką sudvejojai. O gatvės srautas, besirangąs aplink mus tarsi raji pirmykštė pabaisa, siurbė besismelkiančias mintis, vos tiktai jos kildavo. Išsiaiškinti, kodėl sutriko magnetinis laukas, atsiradęs tarp mūsų dėl

tavo trumputės dvejonės, nebuvo kada, ir aš, pasinaudodamas tuo sumišimu, paleidau antrąjį sugalvotų iš anksto žodžių ešeloną.

P a s t a b o s p a r a š t ė j e. Posakis „magnetinio lauko sutrikimas" labai teisingas. Apskritai aš gi nujaučiau, kokia ta akimirka svarbi. Jeigu būtų kalbama tik apie nuojautą, nebūtų kuo didžiuotis, ko aiškintis. Bet jeigu nebūčiau nė nujautęs, jeigu šias eilutes praleisčiau — visas sudrebu, vien apie tai pagalvojęs,— aš būčiau pasmerktas pajuokai, visi mano veiksmai ir poelgiai būtų patyčių objektas, ir šie užrašai iš kaukės užrašų virstų paprasčiausiais klouno užrašais. Klounas — tai irgi neblogai, bet aš stačiai nenoriu būti klounu, nesuvokiančiu, kad jis klounas.

Tu tikriausiai prisimeni? Aš lyg niekur nieko, tokiu balsu, sakytum man jau nusibodo tai aiškintis, paklausiau, kur tokio ir tokio autobuso galinė stotelė. Nežinau, ar tu atkreipei dėmesį, bet aš pasirinkau tą stotelę ne todėl, kad man būtų šovusi absurdiška mintis nustumti laiką, ne, tai buvo gudriai paspęsti spąstai.

Visų pirma aš pasiteiravau apie vienintelę toje autobuso linijoje stotelę, esančią prie pat geležinkelio stoties ir kartu nepatogioje tylioje vietoje, maža kam težinomoje. Be to, stotelė buvo kitoje geležinkelio stoties pusėje, ir, jeigu

nežinotum tunelio, tektų daryti lankstą viaduku. Pagaliau tas tunelis neapsakomai painus, ir neįmanoma dviem žodžiais paaiškinti, kaip siejasi su ta ar kita vieta gausybė įėjimų ir išėjimų. Na ir pagaliau tuo keliu nuotolis iki perono, iš kurio tu važiuosi, visai tas pat, kaip einant per stotį. Ir tu, aišku, tą stotelę žinai.

Aš visas įsitempiau, laukdamas atsakymo. Mano kūnas lyg suakmenėjo iš baimės, kad tu įspėsi mano slaptus kėslus, ir, jei būčiau be kaukės, vargu ar galėčiau eiti šalia tavęs, jeigu pasiūlytum palydėti. Net abejoju, ar pavyko man nuslėpti nelygų alsavimą. Aš laukiau, jausdamasis, lyg mane kas būtų uždarę į dužų stiklinį indą (stiklas plonesnis už popierių, nusičiaudėk — ir jis subirs į smulkias šukeles). Negaliu ginčyti, kad aš nekantravau, bet tiesa ir tai, kad tu neskubėjai atsakyti. Ko gi tu dvejojai? Aš įsitvėriau to fakto, kad tu dvejoji. Padėtis susidarė tokia, kad tu turėjai tučtuojau nuspręsti — arba sutikti, arba atsisakyti. Ir juo ilgiau tu abejojai, juo stipriau buvo justi nenuoširdumas, ir man didėjo įtarimas. Jeigu tu nenorėjai, galėjai ištarti tik vieną žodį „nežinau", tačiau tu vis dar abejojai, ir iš to buvo matyti, kad pusiau sutinki. O sutikusi, tegu ir pusiau, nebeturėtum dingsties atsisakyti. Gal būt, man reikėjo dar ką nors pridurti, kad tau lengviau būtų pasiryžti. Tuo metu jaunas vaikinas stumdydamasis skubiai įsispraudė tarp mūsų. Tik tada mes pamatėme, kad kliudom žmonių srautui ir aplink mus jau sukasi

verpetas. Šiaip taip laikydamasi tame sraute, tu klausiamai pažvelgei į mane — nuvedei mane akimis, tarsi atsainiai pervertei kalendorių. Nepatinka man tavo žvilgsnis, pagalvojau, ir jau ketinau nors kiek tave padrąsinti, tačiau tu pagaliau atsakei.

Kai išgirdau tavo atsakymą, nors viskas ėjo gerai ir be žodžių mes jau buvom beveik susitarę, kažko man pasidarė liūdna, tarsi būčiau išduotas... Jeigu tai aš — viskas gerai, o jeigu visai svetimas žmogus, kas tada? Kiek pasvyravusi, tu sutikai. Ir suteikei tam tokios reikšmės, lyg be dvejonių negalima buvo sutikti. Apskritai tu davei suprasti apie esamą užtvarą. Ir to, kad tu visiškai sąmoningai sutikai paėjėti su manimi septynias aštuonias minutes, kelis šimtus metrų, aš negalėjau nesuprasti kaip kažko daugiau, nei paprastas mandagumas. Šiaip ar taip, tavo dovana buvo kur kas vertingesnė už sagą, mano tau išrinktą. Atvirai sakant, tu sąmoningai žadinai man erotizmą. Ir kadangi žadinai sąmoningai, tai ir pati...

Ne, viskas gerai. O ir ką aš galiu sakyti, kai visas mano planas paremtas tokia įvykių eiga? Jeigu, įspėjusi mano kėslus, tu būtum atsisakiusi, visas mano darbas būtų nuėjęs niekais. Aš galėčiau, žinoma, bandyti iš naujo, kitą dieną, bet jei pirmą kartą pavyko suvaidinti atsitiktinumą, antrąsyk tu tikrai pajusi, kad aš kažko siekiu, ir tavo budrumas tik sustiprės. Taip, viskas gerai. Praėjusią naktį aš kaip reikiant suvokiau, kad troškimas per kaukę susigrąžinti

tave ir per tave susigrąžinti visus kitus žmones,— ne niekai, ne tušti žodžiai, kad jis griauna sekso užtvarą, daro iš manęs begėdį. Kadangi aš veržiausi įveikti užtvarą ir tu, rodės, sutikai, dabar nebuvo ko labai nerimauti. Tavo pasiteisinimas, kad tu tiesiog neteikei tam reikšmės, nieko neįtikintų. Jeigu nori sugriauti užtvarą, neversdamas partnerio ją griauti, tai belieka tiktai smurtas. Bet aš nustebčiau, išgirdęs, kad vienpuse paleistuvyste galima atnaujinti taką į žmones. Toks, netgi vienintelis, poelgis neabejotinai privers kaukę be pėdsakų dingti iš šio pasaulio. Be to, jeigu aš ketinau pasitenkinti smurtu, tai pakako mano tikrojo dėlėto veido, ir nevertėjo dėtis kaukės.

Teoriškai mano samprotavimai, žinoma, buvo teisingi. Bet kai šalia tavęs, šalia tavo gyvo kūno, aš leidausi laiptais į tunelį, sausakimšai prisikimšusį svetimų žmonių, mane slėgte slėgė neišpasakytas tavo realumas, iš sumišimo, iš neapsakomos gėlos mane apniko slogios mintys. Aš neturėsiu ko atsakyti, jeigu tu man prikiši skurdžią vaizduotę, bet argi taip jau retai pasitaiko vaizduotė, paremta lytėjimu? Aš negalvojau apie tave kaip apie stiklinę lėlę ar žodinį ženklą, bet pirmąkart pajutau tavo apčiuopiamą realumą, prisiartinęs tiek, kad galėjau tave paliesti ranka. Arčiau tavęs esanti mano kūno pusė pasidarė jautri lyg po saulės nudegimo — kiekviena pora tarsi šuo, iškoręs nuo karščio liežuvį, sunkiai alsavo. Vos tik aš įsivaizdavau, kad tu, tokia juntama, pasiryžusi at-

siduoti visiškai svetimam žmogui, ir mane apėmė nepakenčiamas liūdesys, kad esu apgautas vyras ir dar išvytas kaip netikša. Taip, vakar mano begėdiškos fantazijos, kuriose tave ignoravau, buvo daug santūresnės. Tur būt, net smurtas už tai geriau. Aš vėl ėmiau prisiminti kaukės bruožus, kaip visiškai svetimą veidą, ir pajutau jai baisią neapykantą, pasibiaurėjimą tuo barzdotu medžiotoju su tamsiais akiniais ir pretenzingais drabužiais. Ir sykiu pajutau, kad tu, ryžtingai neatstūmusi to asmens, esi visai kita, ir man pasidarė dar liūdniau, tarsi ant brangakmenio būčiau pamatęs nuodų.

Kaukė elgėsi kitaip. Ji, man rodos, traukė į save mano kančias ir jomis mito; sakytum pelkių augalo, jos troškimų šakos ir lapai darėsi vis tvirtesni ir vešlesni. Vien tai, kad tu manęs neatstūmei, prilygo žodžiams „tu mano", ir aš įsmeigiau vaizduotės iltis į tavo pakaušį, kyšantį iš rusvos palaidinukės be apykaklės lyg vaisių sulčių stiklainėlis. Aš neturėjau ko teisintis — man tu buvai tu, o kaukei — tik viena iš kritusių į akis moterų... Taip, tokie tolimi vienas kitam buvome aš ir kaukė — mus skyrė bedugnė. Betgi iš tiesų mus skyrė tik viršutinis kelių milimetrų veido sluoksnis, visa kita mūsų bendra, ir todėl tu, galimas daiktas, pamanysi, kad šnekos apie bedugnę — tik gražūs žodžiai, bet man norisi, kad tu prisimintum, kaip įtaisyta gramofono plokštelė. Labai paprastai, o kiek dešimčių tonų ji gali atkurti. Tad nereikia stebėtis, kad žmogaus

širdis plaka vienu metu dviem priešingais tonais.

Žinoma, stebėtis nereikia. Juk ir tu pati buvai susidvejinusi. Aš gyvenau dvilypį gyvenimą, ir tu taip pat ėmei gyventi dvilypį gyvenimą. Aš pavirtau svetimu žmogumi, užsidėjęs svetimą kaukę, ir tu taip pat pavirtai svetimu žmogumi, užsidėjusi savo pačios kaukę. Svetimas žmogus, užsidėjęs savo paties kaukę... Nelabai malonus žodžių derinys. Aš tikėjausi susitikti antrą kartą ir privalėjau turėti detalų planą, o iš tiesų teko, rodos, antrą kartą skirtis. Tikriausiai kažkur padariau nedovanotiną klaidą.

Jeigu aš galėčiau žinoti, kad iki to bus prieita, geriau būtų iš karto pasukti atgal... Ne, dar geriau, nesukant atgal, tiesiog paklausti tave apie stotelę, o kitų planų tyliai atsižadėti, bet... Tai kodėl gi aš klusniai leidžiuosi vedamas kaukės?.. Nesu tikras, ar vertas ko mano pasiaiškinimas: mano apviltoji meilė buvo išduota ir virto neapykanta, troškimas atnaujinti taką nesurado atbalsio ir peraugo į kerštą, ir, kadangi aš jau iki to priėjau, tai, nors mūsų norai buvo priešingi, ėmiau žengti koja kojon su kauke, stengdamasis galutinai įsitikinti tavo neištikimybe... Bet pala — man regis, ir šių užrašų pradžioje aš dažnai vartojau žodį „kerštas", bet vis dėlto... Taip, vartojau... Tada svarbiausia dingstis pasidaryti kaukę buvo troškimas su ja apgauti tave ir šitaip atkeršyti tikrojo veido išdidybei. Paskui aš ėmiau linkti į ki-

tų žmonių reabilitaciją, mintis apie tavo sugundymą irgi pasidarė išmintingesnė, kontempliatyvesnė, paskui prisidėjo kažkas kūniško, suliepsnojo aistra, įgavusi pavydo formą, pavydas, susidūręs su draudžiama užtvara, sukėlė meilės konvulsijas, panašias į troškulį, aš pasidariau erotiškas ir galiausiai vėl pavirtau keršto belaisviu.

Paskutinis keršto protrūkis kažkuo man nepatiko, sukėlė nerimo. Kaip reikės atkeršyti, kai įsitikinsiu tavo neištikimybe? Ar aš turiu, pateikęs tau įrodymus, išklausyti parodymus, ar priversti tave skirtis? Nieku gyvu — jeigu aš taip padarysiu, prarasiu tave galutinai. Jeigu mūsų santykiai leis tik slapčiom pasekti tavo neištikimybę pro užtvaros spragą, padarytą tavo ir kaukės,— puiku, aš pasiryžęs taip slapčiom sekti visą gyvenimą. Bet ar bus atkeršyta tokiu nepaliaujamu paleistuvavimu? Juk taikydamasi prie mano dvilypumo, tu turėsi nuolatos kęsti tokį pat savo dvilypumą. Nei meilė, nei neapykanta. . . Nei kaukė, nei tikrasis veidas. . . Matyt, šioje tirštoje pilkoje migloje aš būsiu kuriam laikui atgavęs pusiausvyrą.

Tačiau, priešingai negu aš, nusprendęs ramiai atsižadėti savo sumanymo, kaukė turėjo laikytis išdidžiai ir nepriklausomai, bet ėmė nebesitvardyti. Tavo žodžiai, ištarti netyčiom, kai paskui, po dešimties minučių, sėdėdama restorane tunelio gale, tu šaukšteliu maišei kavą, atėmė kaukei pasitikėjimą, tarsi įvarė ją

tarp dviejų veidrodžių ir privertė kalbėti pačią su savimi.

— Mano vyras kaip tik komandiruotėje, todėl...

Kas „todėl"? Daugiau tu nieko nepasakei, kaukė irgi neturėjo noro klausti. Blaivi nuovoka sakė, kad tavo žodžius galima suprasti taip: todėl, parėjus namo, man nereikės virti pietų ir nieko neatsitiks, jei aš pavalgysiu mieste,— tai yra tu lyg teisinaisi, kad sutikai su mano pasiūlymu,— taip juos irgi buvo galima suprasti. Bet niūriai šaltas tavo tonas veikiau bylojo apie ryžtingumą, tarsi tu įtikinėtum pati save, ir efektas buvo toks pat, kaip kad tu būtum sprigtelėjusi į nosį savimylai kaukei... Apie ką gi mes kalbėjomės?... Taip, tikrai, kaukė kažkur skaitytais žodžiais pagyrė tavo pirštus, paskui paklausė apie dešinės rankos nykščio žaizdelę nuo sagų ir, įsitikinusi, kad tavo ranka nevengia jos žvilgsnių, užvedė kalbą apie žmonių santykius kaip algebros lygtį, be tokių sąlygų, kaip vardas, profesija, gyvenamoji vieta, ir tučtuojau, prisimenu, ėmė stebėti tavo nuotaiką. Kaukė, tvirtai žinanti, kam priklauso pagrindinis vaidmuo siekiant tave suvedžioti, ir pasišovusi elgtis su tavimi kaip tinkama, nustėro iš nuostabos lyg vaikas, netikėtai aplenktas, nustumtas į šoną varžovo.

> P a s t a b a p a r a š t ė j e. Prisimenu, kaip labai tada jaudinausi, bijodamas, kad tu nesuprastum, jog po kauke slepiuosi aš.

Kai gerai pagalvoji, iš tiesų nėra jokių įrodymų, kad viliojo kaukė, o suviliota buvai tu. Viskas buvo padaryta subtiliai; o gal tu pati leidaisi suviliojama, be jokių kaukės gudravimų? Šiaip ar taip, pradėti viską iš naujo buvo neįmanoma, ir kaukė, norėdama save padrąsinti, turėjo tik pasidaryti dar atkaklesnis viliotojas.

Bet nors ir kiek ji stengėsi elgtis kaip viliotojas, to nebereikėjo — tu jau buvai suviliota moteris. Jeigu grobsi viena ranka, vadinasi, tikrai bus apgauta viena ranka, o jeigu grobsi abiem rankomis, tai bus išduotos abi rankos — taip sakoma. Štai kodėl vis vien, kol mes buvom restorane, kaukė vis suko tolyn nuo kalbos apie tavo „vyrą". Tas pat ir su dėlėmis: nors ir kaip atrodytų, kad apie tai galima šnekėti ramiai, nors ir kaip logiškai įrodinėtum, kad jos kito žmogaus,— vis tiek baisu. Bet vis dėlto, kai tu neparodei jokio noro apie tai kalbėtis, aš smarkiai supykau,— apskritai biauri situacija. Iš tikrųjų, tu, be abejo, ignoravai „jį", vadinasi, mane. Daugiau negu nemaloni panieka. Bet, antra vertus, negaliu sakyti, jog aš norėjau, kad tu apie tai kalbėtum,— apskritai mano padėtis buvo gana kebli. Jeigu tu vėl apie „jį" prašnektum, galima būtų šituo kaukę aptramdyti. Man, kaip viliotojui, teliko tikėtis, kad tu ir toliau būsi mano bendrininkė. Mane piktino tavo keista maniera šypsotis vien apatine lūpa. Dar daugiau nerimo sukėlė tai, kad tu žiūrėjai pro mane kažkur tolyn. Aš jaučiausi kaltas, kad atsisakei siūlomo alaus. Bet ir neno-

rėjau, kad tu gertum per daug. Žodžiu tariant, jaučiausi kaip žmogus, kurį įmurkdė į šaltą kaip ledas vonią ir tučtuojau apliejo karštu vandeniu. Kairioji akis tarsi į trofėjų švelniai žiūrėjo į tavo pirštus, trupinančius duoną,— švelnius, minkštus pirštus, sakytum sudrėkusi triušio oda, jei nematysime žaizdelės nuo sagų; dešinioji akis, lyg apgautas vyras — žmonos neištikimybės liudytojas, raukėsi iš skausmo. Meilės trikampis, kur vienas atlieka du vaidmenis. Antieuklido trikampis, kuris atrodytų brėžinyje tiesia linija: „aš", kaukė — mano antrasis „aš" ir „tu".

Kai mes pavalgėme, laikas nelyginant želė tučtuojau ėmė stingti aplinkui mus. Gal būt, nuo lubų sunkumo? Neproporcingai masyvi betono kolona stovėjo viduryje salės ir žadino mintį, kokią neišpasakytą naštą ji laiko. Be to, šis požeminis restoranas buvo be langų. Niekas nerodė, kad esama dvidešimt keturių valandų saulės laiko vieneto. Buvo tik dirbtinė neperiodinė šviesa. O tuoj už restorano sienų vertikaliais klodais, einančiais į gilumą, požeminėmis upėmis tekėjo laikas, skaičiuojamas dešimtimis tūkstančių metų. Ir tavo „vyras", kuris turi varyti mūsų laiką, kol mes jo taip laukiame, niekada jau nebegrįš. O laike, pasidaryk tankus, pasiversk indu, slepiančiu tik mudu! Tada mes su tuo indu pereisime gatvę, ir vieta, kur nueisime, bus naujas mūsų prieglobstis.

Bet iš tiesų nei aš, nei kaukė nežinojom tavo tikrųjų ketinimų. Neatsikalbinėdama, visai nesipriešindama,— man netgi pasirodė, lyg šito tikėjaisi,— tu pasidavei mano negudriam manevrui: iš pradžių sutikai išgerti kavos, o paskui papietauti, bet... kurį laiką kaukė optimistiškai tikėjo, kad viskas eina pagal planą, bet... toksai tavo ryžtingumas, tarsi visas savo sąmonės plyteles jau būtum sutvirtinusi skiediniu, vėl įvarė kaukei baimės ir nevilties. Tu, žinoma, nebuvai nemeili. Kadangi leidaisi viliojama, nemeilumas įrodytų, kad per daug galvojai apie užtvarą, ir tu, atvirkščiai, būtum labiau pasiekiama, tačiau buvai gana švelni, delikačiai rūpestinga. Tu nesidrovėjai, elgeisi drąsiai, natūraliai, laisvai. Apskritai buvai tokia pat, kaip visada, tu buvai tu.

Ir šis tavo pastovumas kaukę išmušė iš vėžių. Kurgi tu pagaliau slepi lipnų kaip tirpstantis saldainis laukiančio pagundos žmogaus alsavimą, jo spindinčius žvilgsnius, degančius vidine ugnimi, belaukiant kilusį jaudulį? Konvulsyviai įsitvėrę į apvalaus pietų stalo kraštus, mes buvom sakytum pienės žiedai, suspausti tarp saulės laiko puslapių. Ir tai, kad, godžiai rydamas seiles, aš, įsitvėręs į draudžiamą užtvarą, laukiau akimirkos, kada galėsiu kartu su tavimi ją griauti,— argi tai buvo tik patenkintos kaukės vaizduotė? Štai kodėl kartu su pietumis keistai pasibaigė keistas susitikimas...

Oficiantas tylomis, lyg nieko nematydamas, kaip to reikalavo taisyklės, kraustė stalą. Van-

duo stiklinėse suribuliavo,— matyt, pravažiavo metro traukinys. Kaukė iš nekantrumo ir toliau tauškė niekus, vis stengdamasi įterpti žodžius, keliančius seksualines asociacijas, tačiau tu visai nereagavai — nei vienaip, nei kitaip. Viena akimi sekdamas kaukės sumišimą, aš piktai plojau delnais ir sykiu gailėjausi, kad niekaip negaliu apkaltinti tavęs neištikimybe.

Tačiau tai truko kokią dvidešimt minučių, o paskui — tur būt, prisimeni? — kaukė, atsipalaidavusi iš stingulio, ištiesė koją, ir bato galas palietė tavo kulkšnį. Tavo veidą paženklino vos pastebimas susijaudinimas. Žvilgsnis įsmigo į vieną tašką. Tarp antakių įsirėžė raukšlė, lūpos virptelėjo. Tačiau tu atlaidžiai, ramiai, kaip kad ryto šviesa pamažu apima nakties dangų, priėmei iš kaukės tas bergždžias pastangas. Kaukę kuteno juokas. Užgniaužtas viduje, juokas tarsi įsielektrino ir kaukę paraližavo. Šį kartą jai, rodos, pasisekė pašauti grobį. Apskritai galima nesirūpinti. Sutelkusi dėmesį į tavo pojūčius, perduodamus per bato galą, kaukė irgi prikando liežuvį ir ėmė mėgautis nebyliu pašnekesiu.

Ir iš tikrųjų laisvai šnekučiuoti buvo pavojinga. Pavyzdžiui, mudu nuostabiai sutartinai prašnekome apie vaismedžius; abiem netikėtai kilo kalba apie bevaikę moterį; alegorijose, vaizdinguose posakiuose aš ėmiau nejučiom vartoti cheminius terminus — jeigu būsiu toks neatsargus, susikraus kalnai įkalčių, galinčių kaukę išduoti. Žmogus, tur būt, teršia gyveni-

mą savo išmatomis dažniau, negu šuo stoja prie stulpų.

Bet man buvo suduotas skaudus smūgis. Tavo nesudrumsčiama ramybė, kai leidaisi viliojama, netilpo man galvoje, bet aš puikiai įsivaizdavau, kaip žavu tai kaukei,— štai kas buvo man baisus smūgis. Ir juk mano koja, palietusi tavo kulkšnį, iš tikrųjų buvo mano koja, ir aš tai aiškiai suvokiau, bet jeigu nesutelksiu į tai viso dėmesio, man susidarys tik netiesioginiai nefokusuoti įspūdžiai, tarsi tolimi, vaizduotės sužadinti įvykiai: kadangi atsiskyrė veidas, atsiskyrė ir kūnas. Aš tai nujaučiau, bet vos tik su tokiu faktu susidūriau,— mane visą susuko iš skausmo. Jeigu taip man darosi dėl kulkšnies, tai ar pajėgsiu aš tvardytis, kai suprasiu, jog visą tavo kūną galima lytėti? Ar pajėgsiu aš tada atsispirti pagundai nuplėšti kaukę? Ar pajėgsiu aš, pakilus spaudimui, išlaikyti formą mūsų siurrealistinio trikampio, ir šiaipjau be galo įtempto?..

Vos-ne-vos, sukandęs dantis, kenčiau aš tą bandymą pigaus viešbučio numeryje. Nenusiplėšęs kaukės, neuždusinęs tavęs, aš kietai surišau save šiurkščia šiaudine virve, įkišau į maišą, palikęs tik skylutes akims, ir prisivertęs žiūrėjau, kaip tu atsiduodi. Bejėgiškumo klyksmas gniaužė man gerklę. Pernelyg paprasta! Paprasčiau negu paprasta! Po susitikimo nepraėjo nė penkių valandų — kaip viskas paprasta! Kad tu nors dėl akių priešintumeisi... Na, o

kiek valandų man pakaktų? Šešių valandų? Septynių? Aštuonių?.. Kokios kvailystės, juokingi samprotavimai... Tavo pasileidimas ir liks pasileidimu, nors praeitų penkios valandos, ar penkiasdešimt, ar penki šimtai valandų.

Bet kodėl aš tada nepadariau galo tam ydingam trikampiui? Iš keršto? Galimas daiktas. Ir iš keršto, ir, man rodos, kitokių motyvų vedamas. Jeigu tiktai iš keršto, rasi geriausia buvo nusiplėšti kaukę. Bet aš bijojau. Labiausiai, žinoma, bijojau žiaurių kaukės poelgių,— kaukė ir taip negailestingai apvertė aukštyn kojom, sugriovė visą mano ramų gyvenimą,— na ir, be to, dar baisiau būtų grįžti į tas atsiskyrėlio dienas, kai neturėjau veido. Baimė gimdė baimę, ir aš, tarsi bekojis paukštis, negalįs nutūpti ant žemės, turėjau vis skristi ir skristi. Tačiau tai dar ne viskas... Jeigu aš tikrai nepajėgiu šito ištverti — yra kita išeitis: kaukė lieka gyva ir nužudo tave... Tavo neištikimybė nenuginčijama, bet, laimė, su kauke aš turiu alibi... Neištikimybė — rimta kaltė... Kaukė galės visiškai pasitenkinti...

Bet aš nepadariau ir to. Kodėl? Gal būt, todėl, kad nenorėjau tavęs prarasti? Ne, prarasti tavęs aš nenorėjau, bet turėjau pakankamai dingsčių nužudyti. Neverta ieškoti, ar turi pavydas išminties. Na, žiūrėk: juk tu tada atkakliai mane stūmei, nežiūrėjai mano pusėn, o dabar guli po kauke! Gaila, kad šviesa buvo užgesinta ir aš negalėjau visko pamatyti savo akimis, bet... Tavo smakras, kuriame nuosta-

biai derinosi subrendimas ir vaikiškumas... Tamsus apgamas po pažastimi... Apendicito operacijos randas... Kuokštas susiraičiusių plaukų... Visa tai išniekino, visa užvaldė. Aš norėčiau, jeigu tik būtų galima, apžiūrėti tave visą ryškioje dienos šviesoje. Tu pamatei ir atstūmei dėlyną, tu pamatei ir atsidavei kaukei, ir todėl tu negalėtum piktintis, kad aš pamačiau ir tave. Bet šviesa ir man buvo nereikalinga. Pirma, aš negalėčiau nusiimti akinių. Ir, svarbiausia, ant mano kūno irgi buvo skiriamųjų žymių: randas ant šlaunies, likęs nuo to karto, kai mudu seniai seniai kartu slidinėjome, ir daug kitų, kurių aš nežinojau, o tu veikiausiai žinojai.

Vietoj akių aš mobilizavau viską, kuo galima justi: kelius, rankas, delnus, pirštus, liežuvį, nosį, ausis,— paleidau visa tai į ataką, norėdamas tave paimti. Stengiausi nepraleisti nieko, kas galėtų būti tavo kūno signalas,— nei alsavimo, nei atodūsio, nei sąnarių judesio, nei raumenų susitraukimo, nei odos išskyrų, nei balso stygų spazmos...

Ir vis dėlto aš nenorėčiau pavirsti tiesiog budeliu. Iš manęs buvo išspausti visi syvai, aš džiūvau ir drauge turėjau kęsti šitą paleistuvystę, kęsti šitą kovą. Tokioje agonijoje ir mirtis nustojo baisumo, ir žmogžudystė atrodė tik nedidelis barbariškumas... Kas gi, tavo manymu, privertė mane pasirinkti kantrybę? Galimas daiktas, tau pasirodys keista — tavo orumas, kurio tu nepraradai ir niekinama. Ne, „orumas" skam-

ba keistokai. Ne, tai anaiptol nebuvo prievartavimas, nebuvo ir vienpusiškas neteisėtas kaukės aktas — tu nė karto niekuo neparodei, kad ją atstumi, ir, vadinasi, tave reikia laikyti veikiau bendrininke. O kai bendrininkas oriai elgiasi su savo kompanionu,— atrodo komiška. Teisingiau, tur būt, sakyti, kad tu atrodei savim pasitikinti bendrininkė. Todėl kaukė, nors ir kaip pašėlusiai grūmėsi, negalėjo pavirsti ištvirkėliu, nekalbant jau apie prievartautoją. Tu buvai stačiai nepasiekiama. Bet faktas lieka faktu — tu nedora ir neištikima. Ir faktas lieka faktu — pavydas virė manyje kaip degutas katile, kaip dūmas, kylantis iš kamino po lietaus, kaip karštoji versmė, kunkuliuojanti su purvu. Bet atsitiko nenumatytas dalykas — laikydamasi išdidžiai, tu galiausiai nepasidavei kaukei, ir tai mane apstulbino, sukrėtė.

Nežinau, ar aš įstengčiau permanyti, kas paskatino tave taip ryžtingai laužyti ištikimybę. Tikriausiai vis dėlto ne gašlumas. Jei gašlumas, tu būtum tada atviriau koketavusi. Tačiau tu, lyg atlikdama apeigas, nuo pradžios iki galo buvai nesutrikdomai rami. Iš tiesų nesuprantu. Kas darėsi tavo širdyje? Ir jokios užuominos negalėjau pajusti. Bloga ir tai, kad sustiprėjęs, įsisenėjęs pralaimėjimo jausmas iki pat galo — šiaip ar taip, iki to laiko, kai rašomi šie užrašai,— liko tarsi nenuplaunama dėmė. Tas vidurius traukiantis kankinimasis baisesnis už pavydo šuorus. Nors aš užsidėjau kaukę, tik norėdamas atnaujinti taką ir privilioti tave į jį, tu

praėjai pro mane ir dingai tolumoje. Ir kaip seniau, kai dar neturėjau kaukės, aš likau vienas.

Tavęs aš nesuprantu. Vargu ar tu sutikai tik todėl, kad tave pakvietė ir tau buvo vis tiek, su kuo eiti, vargu ar tu dėjaisi nepadoria moterimi, bet... Bet ir nėra įrodymų, kad buvo ne taip. O gal tu apsigimusi prostitutė, ir aš to tiesiog nenujaučiau? Ne, prostitutė negali taip iškilmingai suvaidinti moters. Jeigu tu būtum prostitutė, tai, tenkindama svetimus geidulius, nevarstytum žmogaus savo panieka, nekeltum jam kančių. Kas gi tu buvai? Nors kaukė iš paskutiniųjų stengėsi sugriauti užtvarą, tu nepalietusi praslinkai pro ją. Kaip vėjas ar kaip kvapas...

Tavęs aš nesuprantu. Tolesni eksperimentai su tavim tesibaigs vienu — mano paties pražūtimi.

Kitą rytą — nors koks ten rytas, buvo jau kone vidudienis — viešbutyje mes beveik nesikalbėjome. Naktį aš vis prabusdavau iš baimės, kad miegant gali nuslysti kaukė, kankino sapnai, tarsi aš kažkur turiu važiuoti, tarsi kelionėje pamečiau bilietą, ir iš nuovargio man stingo viršunosė, lyg ten būtų įbestas mietas. Mano kaukėtas veidas, kaip ir taviškis, neatrodė pavargęs ir susigėdęs. Tačiau dėl tos pačios kaukės kaltės aš negalėjau nei nusiprausti, nei nusiskusti. Kaukė, niekada nesikeičianti, stipriai veržė išbrinkusį per naktį veidą; išdygę plau-

keliai, atsimušę į užtvarą — kaukę, užlinko ir ėmė augti atgal į odą — baisi būsena. Apskritai kaukė irgi niekingas daiktas. Norėjau kuo greičiau išsiskirti su tavimi ir grįžti slėptuvėn.

Kai, užsirūkęs cigaretę, mano tikrasis veidas, verčiamas visą laiką kurti nedėkingą vaidmenį, prašneko apie tai, kas galėjo pabudinti tau sąžinę, tu staiga neryžtingai padavei man melsvai žalsvą sagą, ir aš nejučiom krūptelėjau. Tai buvo ne mano rasta saga, o kita, su kuria tu terliojaisi tada, dar prieš pusę mėnesio. Tuo metu mane erzino tavo pomėgis, bet, tą sagą vėl pamatęs, aš, rodos, tave supratau. Ploni sidabriniai siūlai, tarsi įspausti adata, nuostabiai raizgydamiesi, rėžė storą lako pamatą. Rodės, joje sustingęs tavo bežadis riksmas. Saga man pasirodė kaip priklydusi katė, su begaline meile išauginta senos, vienišos moters. Naivu? Gal būt. Bet vos tik atėjo į galvą mintis, kad tai karštas protestas prieš „jį", nė karto net neprisiminusį tavo sagų, ir tavo poelgis iškart man pasirodė gerai apgalvotas... Aš ketinau tave apkaltinti, bet apkaltintas buvau pats — apskritai aš išmokau puikiai kęsti pralaimėjimą. Kas, įdomu, pasakė kvailystę, esą, moterį galima užvaldyti?..

Gatvė visa spindėjo šviesoje, sakytum chromuota. Realus buvo tik likęs nosyje tavo prakaito kvapas. Greitosiomis apsitvarkęs veidą, aš kritau į lovą ir pabudau tik auštant. Pasirodė, kad išmiegojau septyniolika valandų. Veidas degė, lyg per jį kas būtų pertraukę brūžikliu.

Atidaręs langą ir žiūrėdamas į melsvėjantį iš lėto dangų, aš ėmiau vilgyti veidą drėgnu rankšluosčiu. Pamažu dangus ėmė darytis tokios spalvos, kaip tavo duotoji saga, o paskui tokios, kaip sraigto suplaktas jūros vanduo laivo paskuigalyje. Mane apėmė liūdesys, skaudžiai įsikibęs rankomis į krūtinę, aš nejučiom sustaugiau... Koks beprasmis tyrumas! Šioje mėlynėje gyvenimas neįmanomas. Kaip gerai būtų pasmaugti vakarykštę ir užvakarykštę dieną, kad jos išnyktų. Išanalizavus mano planą tik formos požiūriu, negalima pasakyti, kad jis nedavė jokių vaisių, bet kas tuos vaisius nurinko ir kokius? Jei ir buvo žmogus, nuėmęs vaisius,— tai tik tu viena, be jokio varžymosi suvaidinusi nedorą moterį ir kaip didžiulis juntamas šešėlis prasismelkusi pro kaukę. Bet dabar čia teliko tik dangaus mėlynė ir veido skausmas... Kaukė, turėjusi būti nugalėtoja, atrodė ant stalo kvailai, lyg nepadorus reginys, kai patenkinamas geismas. Gal pavartoti ją kaip taikinį šaudymo iš pneumatinio pistoleto pratybose?.. O paskui suplėšyti į skutelius, tarsi nieko nė būti nebuvo?

Tačiau tuo metu mėlynė apsiblausė, gatvės veidas ėmė darytis dieninis, ir tada mano niekingas maudulys nukrito lyg sena votis, ir aš buvau negailestingai sugrąžintas į neišvengiamą tikrovę — prie dėlių knibždyno. Tegu kaukė jau nebegalės man atnešti sapnų, panašių į šventinį fejerverką, bet dar blogiau — atsižadėti kaukės ir save gyvą palaidoti akmeniniame

maiše be jokio lango. Po vakar dienos aš dar svyravau, bet jeigu man pavyktų tiksliai surasti mūsų trikampyje svorio centrą, tai rasi nebūtų jau taip neįmanoma, vikriai išlaikant pusiausvyrą, naudotis kauke. Nors ir kokios pašėlusios būtų mano trumpalaikės emocijos, bet koks planas reikalauja tam tikro laiko, iki bus galutinai išbaigtas — tai jau tikras dalykas.

Aš greitai pavalgiau ir anksčiau, nei paprastai, išėjau iš namų. Kadangi aš vėl turiu būti „pačiu savimi", parvažiavusiu po savaitės iš komandiruotės, šiandien po ilgos pertraukos mano veidas vėl aptvarstytas. Išeidamas dirstelėjau į savo veidą, atsispindintį lange, ir apstulbau. Koks siaubas! Aš visai naujai pajutau laisvę, kurią duoda kaukė. O jeigu dabar tiesiai grįžčiau namo?.. Šita mintis mane kurstė... Tai padarys tau įspūdį — praėjusios nakties pojūčiai, be abejo, dar gyvi tavo kūne. Verta pamėginti. Bet ar pajėgsiu aš tai ištverti — štai kas. Tikras, deja, nebuvau. Praėjusios nakties pojūčiai buvo gyvi ir manyje. Tikriausiai kankinsiu tave, pagautas siuto, kad viskas išaiškėjo. Bet nors ir kaip aš kentėjau, vis vien man norėjosi išsaugoti trikampį kurį laiką. O mūsų susitikimą, kai aš būsiu „pačiu savimi", atidėkime tam laikui, kada jau būsiu apsiraminęs prablaivėjusiame išoriniame pasaulyje.

Bet ar iš tiesų tas išorinis pasaulis prablaivėjo?

Instituto vartai dar buvo uždaryti. Kai aš įėjau pro šonines duris, sargas su dantų šepe-

tėliu burnoje, sukiojąs rankose gėlių vazoną, taip išsigando, kad akimirką jam užkando žadą. Jis buvo belekiąs į vestibiulį, bet aš jį sustabdžiau ir paprašiau rakto. Įprastas chemikalų kvapas man buvo kaip pranešioti batai. Bet tuščias institutas priminė vaiduoklių buveinę, kur gyvena tik medžio dvasia — kvapai, žingsnių garsai. Norėdamas atgaivinti ryšius su tikrove, aš atverčiau lentelę su savo pavarde į viršų ir greitai apsivilkau baltą chalatą. Grifelinėje lentoje buvo užrašytas eksperimentas, atliktas S grupės asistento. Rezultatai puikūs. Štai viskas, kas atėjo į galvą, ir daugiau to neminėsiu. Čia esantis žmogus, kuris kurstė pavydą ir konkurenciją, buvo apsėstas šlovės troškulio, stengėsi, aplenkdamas kitus, gauti užsieninę literatūrą, suko galvą dėl kadrų, kėlė isterijas dėl eksperimentų finansavimo ir kartu uoliai dirbo, rasdamas savo darbe gyvenimo tikslą, buvo ne aš, o kažkas kitas, labai į mane panašus. Man rodėsi, kad mano buvęs „aš" giminingas mano dabartiniam „aš" tik tiek, kiek giminingi medžio dvasiai kvapas, žingsnių garsas. Tai man kėlė nerimą. Bet ir sąlygos visai kitos. Technikoje esama savų dėsnių, ir nors koks būtų veidas, jų tai nepaveiks. Ar galima, pavyzdžiui, tvirtinti, kad ir chemija, ir fizika nebetenka prasmės, jeigu savyje neturi visų laipsnių žmogiškųjų santykių, kaip antai: vandens blusų, medūzų, parazitų, kiaulių, šimpanzių, laukinių pelių santykių. Žinoma, ne! Žmogiškieji santykiai tėra tik žmonių darbo priedas. Kitaip

neliktų nieko kito, kaip tik iškart atsižadėti paliatyvaus maskarado ir nusižudyti...

Ne, tik vaidenasi... Nieko nėra, ir todėl pernelyg traukia dėmesį kvapai ir žingsnių garsai... Niekam tai nesuteiks malonumo; nedidelė odos žaizda nesukliudys nė darbo... Šiaip ar taip sakysime, o tai, ką aš čia darau, liečia tiktai mane. Ar aš pasidarysiu perregimas, ar be nosies, ar mano veidas pasidarys panašus į begemoto snukį... Kol aš galiu dirbti su aparatūra, kol galiu mąstyti, mano kompaso rodyklė visada bus nukrypusi į šį darbą.

Staiga aš pagalvojau apie tave. Esama nuomonės, kad moterys savo kompaso rodyklę kreipia į meilę. Tai abejotina, bet, rodos, moteris iš tikrųjų gali būti laiminga vien meile. Na, o ar tu dabar laiminga?.. Ūmai man užėjo noras pašaukti tave savo paties balsu ir išgirsti tavo balsą. Aš nukėliau ragelį ir surinkau numerį, bet po antro pyptelėjimo jį pakabinau. Širdis nebuvo pasirengusi. Aš vis dar bijojau.

Ėmė rinktis bendradarbiai, ir kiekvienas sveikino mane su užuojauta, sumišusia su šiokia tokia baime — ir į pastatą, ir į mane pagaliau sugrįžo žmogaus dvasia. Per daug aš nervinausi. Nieko labai gero neatsitiko, bet ir nieko blogo. Jeigu man institute pavyktų per darbą nutiesti taką į kitus žmones, o tai, ko stinga, pasipildyti kauke ir apsiprasti su tokiu dvilypiu gyvenimu, tai, sujungęs visa tai draugėn, aš būčiau idealus žmogus. Ne, kaukė ne tik pakeičia tikrąjį veidą — ji suteikia tikrajam vei-

dui fantastinių privilegijų laužant bet kokią užtvarą, atidaro jam visas duris, ir todėl man teks gyventi ne vieno žmogaus gyvenimą, o daugelio žmonių kartu. Bet vis viena pradžioje reikia priprasti. Aš išmoksiu lengva širdimi keisti drabužius pagal vietą ir laiką. Taip pat, kaip gramofono plokštelė gali leisti kartu kiek nori garsų.

Dieną buvo nedidelis incidentas. Laboratorijos kampe susirinko būrelis žmonių, aš abejingas pasukau prie jų, ir stovintis viduryje jaunas asistentas bandė kažką paslėpti. Kai paklausiau, pasirodė, kad ir slėpti nėra ko: tai buvo raginimas išspręsti korėjiečių emigracijos klausimą. Be to, nors aš nieko jam nepasakiau, jis ėmė baisiausiai atsiprašinėti, o kiti sutrikę žiūrėjo, kas čia darosi.

...Ar tik ne dėl to, kad beveidis žmogus neturi teisės padėti savo parašo korėjiečių labui? Žinoma, asistentas neturėjo piktų ketinimų, tikriausiai jis tik pastebėjo, kad mane ima siutas, ir susilaikė nuo užuojautos. Jeigu žmonės visą laiką būtų be veidų, vargu ar būtų iškilusi rasinių skirtumų problema — tiek japonui ir korėjiečiui, tiek rusui ir italui, tiek polineziečiui. Bet kodėl gi tas jaunas vyras, toksai kilnus, šitaip skyrė mane, beveidį, ir korėjiečius, turinčius kitokį veidą? Ar negalima daryti prielaidos, kad žmogus evoliucionavo iš beždžionės ne rankų ir darbo įrankio dėka, kaip paprastai tvirtinama, o todėl, kad pats ėmė skirti save iš kitų pagal veidą.

Vis dėlto aš nepasipiktinau ir paprašiau, kad man taip pat duotų pasirašyti. Visi, matyt, lengviau atsiduso. Bet kažkoks nemalonus jausmas vis tiek liko. Kas pastūmėjo mane daryti tai, į ką visai nelinko širdis? Neregima siena, vadinama „veidu", užkirto man kelią. Ar galima tai vadinti prablaivėjusiu pasauliu?..

Ūmai aš pajutau begalinį nuovargį ir kažkokia nekalta dingstimi anksčiau, nei paprastai, išėjau namo. Aš dar negalėjau tvirtinti atgavęs pojūtį, tarsi mano veidas tikras, ir vargu ar buvo galima tikėtis didesnių pasikeitimų. Šiaip ar taip, mano veidas aptvarstytas, ir jeigu aš nekalbėsiu, mano susijaudinimo nepastebėsi, o ir ne aš vienas jaudinsiuosi. Tur būt, kur kas daugiau man reikia susirūpinti, kad, žiūrėdamas į tavo susijaudinimą, mokėčiau dėtis jo nematąs. Aš vis kartojau ir kartojau sau, kad netgi jei pastebėsiu, jog tu labai sutrikusi, vis tiek neturiu susinervinti, prarasti savitvardos.

Bet po savaitės nesimatymo tu mane pasitikai nė trupučio nesusigėdusi,— visoje tavo elgsenoje, kiekviename veido bruoželyje, kaip ir prieš savaitę, slypėjo pašaipa, ir toks abejingumas iš pradžių mane apstulbino. Rodės, tarsi tave pristatė lėktuvu refrižeratoriumi lygiai tokią, kokia buvai prieš man išvažiuojant. Gal būt, aš tau tiek maža tereiškiau, kad tau atrodė neverta gadinti sau nervų dėl paslapčių? Ar gal iš tiesų tu buvai velnias angelo pavidalu, o įžūlus begėdiškumas buvo tikroji tavo esmė? Galiausiai aš piktai paprašiau tave papasakoti,

kas atsitiko, kai manęs nebuvo, ir tu, nė kiek nepasikeitusi, nekaltu veidu toliau krapštydamasi su mano drabužiais, ėmei čiauškėti lyg vaikas, vienas sau žaidžiąs su kubiukais, apie rūpimus tau namų reikalus: apie tai, kad kaimynai, pažeisdami architektūrinių organų instrukcijas, ėmę statytis prie savo namo priestatą ir prasidėjusi popierinė batalija su valdžia, o jų vaikui — nemiga nuo šunų lojimo, kad medžių šakos kieme smarkiai nusvirusios į gatvę, kad gal reikią uždengti langus, kai įsijungiam televizorių, kad skalbimo mašina biauriai ūžianti ir ar nepirkus naujos. Nejaugi tai tas pats žmogus, kuris praėjusią naktį dosniai, sakytum fontanas, liejo man jausmus, nejaugi tai subrendusi, tikra moteris?.. Nesinori tikėti... Aš taip įnirtingai grumiuosi su veido ir kaukės dvilypumu, prasidėjusiu jau po to, kai galutinai apsiginklavau, o tu šaltai ištvėrei savo dvilypumą, kuris tau buvo visiškai netikėtas, ir nė per aguonos grūdą nesigaili... Kas gi čia yra? Kaip tai neteisinga? O gal pasakyti tau, kad aš viską žinau, a?.. Jei turėčiau dabar tą sagą, tučtuojau tylėdamas pakiščiau tau panosėn.

Bet man teliko viena — tylėti kaip žuviai. Atverti kaukės paslaptį — vadinas, nusiginkluoti. Ne, jeigu man pavyktų sulyginti tave su savimi, tada galima būtų ir nusiginkluoti. Bet vis vien balansas nebus mano naudai. Net jei aš nuplėšiu nuo tavęs veidmainystės kaukę, tau jų liks tūkstančiai, ir viena po kitos rodysis nau-

jos, o aš teturiu vieną vienintelę, ir po ja — tik mano tikrasis veidas.

Mūsų namas, į kurį aš grįžau po visos savaitės, buvo lyg kempinė prisigėręs įprastos kasdienybės, ir sienos, ir lubos, ir dembliai ant grindų — viskas rodėsi nepajudinamai tvirta; bet tam, kas pažino kaukę, šis tvirtumas rodėsi dar viena draudžiama užtvara, taip pat įprasta. Ir lygiai kaip užtvara buvo greičiau sąlyginė, negu reali, aš be kaukės pasidariau nesuvokiamai perregimas; o kaukė, arba tas, dar vienas pasaulis, kurį pažinau per kaukę, rodėsi man realus. Ne tik mūsų namo sienos man tokios atrodė, bet ir tu... Nors dar nepraėjo nė dvidešimt keturių valandų, kai man kilo beviltiškas pralaimėjimo jausmas, kurį galima palyginti vien su mirtimi, bet aš neapsakomai troškau tavo realumo, atsivėrusio man lytėjimo dėka. Mane ėmė krėsti šiurpas. Kai kurmis neliečia kokių nors daiktų galiukais ūsų,— susierzina. Taip ir aš — man reikėjo ką nors liesti rankomis... Taip jaučiasi narkomanas, pabaigęs narkotikus, nors puikiai supranta, kad tai baisiausi nuodai... Tikriausiai aš jau ėmiau jausti draudimo simptomus.

Ilgiau tverti nebegalėjau. Man buvo vis tiek, aš tenorėjau vieno — greičiau parplaukti atgal, į žemę. Maniau, kad tai mūsų namas, o jis pasirodė laikina priebėga, ir net pagalvojau, jog kaip tik kaukė — ne „laikinas" veidas, o tikroji žemė, išgydžiusi mane nuo jūros ligos. Ir aš nusprendžiau išeiti tuoj po vakarie-

nės, neva staiga prisiminęs pradėtą prieš komandiruotę eksperimentą, kurį reikia kuo greičiau baigti. Aš pasakiau, kad to eksperimento negalima pertraukti ir gal teks nakvoti institute. Ir nors to anksčiau niekada nepasitaikydavo, tu nutaisei miną, kad apgailestauji, ir jokios dvejonės, jokio nepasitenkinimo tavo veide nebuvo. Iš tikrųjų, ar vertėjo dėtis į širdį kažkokią beveidės šmėklos dingstį pernakvoti ne namie?

Dar nepriėjęs iki savo slėptuvės, aš neištvėriau ir paskambinau tau.

— Jis... grįžo?

— Taip, bet greitai išėjo. Sakė turįs darbo...

— Gerai, kad priėjai tu. Jeigu jis, būtų man iškart tekę mesti ragelį...

Aš kalbėjau lengva širdimi, tarsi logiškai aiškindamas savo beprotystę, tačiau tu, kiek patylėjusi, plonu balseliu pasakei:

— Labai jo gaila...

Tie žodžiai prasismelkė į mane ir, sakytum grynas spiritas, akimirksniu pasklido po visą kūną. Iš tiesų tai buvo pirmoji tavo užuomina apie „jį". Bet dabar ne tai man buvo galvoje. Aš paskęsiu, jeigu man tučtuojau kas nenumes rąsto ar geležinės statinės, kad galėčiau įsitverti. Jeigu „jis" egzistuotų iš tikro, mūsų slaptas susitikimas būtų didžiausia beprotystė. Jis gali grįžti bet kurią akimirką, bet kokiu reikalu. Ir net jeigu negrįš, galimas daiktas, paskambins telefonu. Kas kita dieną, bet kaip tu

pasiteisinsi, ko išėjai iš namų tokiu laiku? Aš maniau, kad tau kaip tik šitai ateis į galvą ir tu, žinoma, abejosi. Tačiau tu iškart be jokių svyravimų sutikai. Įdomu, ar tu irgi, kaip aš, kapanojaisi bangose, taikydamasi už ko nors nusitverti? Bet ne, tu jau tokia begėdė. Apsimetėlė, veidmainė, akiplėša, vėjavaikė, paleistuvė, erotomanė,— grieždamas dantimis, aš kreivai šyptelėjau, bet per tvarsčius to nesimatė, o paskui drebulys nutildė dantų griežimą ir įšaldė šypseną.

Kas gi pagaliau? Kas gi tu, perėjusi per viską — nesipriešindama, nesidrovėdama, nelaužydama užtvaros, suviliojusi viliotoją, sukėlusi ištvirkėliui tiek kančių, kas gi tu, palikusi neišniekinta? Ir tu juk nė karto nepaklausei kaukės, koks jos vardas, pavardė, užsiėmimas... Tarsi būtum įžvelgusi, kas po ja yra iš tiesų... Kokia menka ir kaukės laisvė, ir jos alibi prieš tavo laikyseną... Jei dievas yra, tegu jis padaro tave kaukių medžiotoju... Šiaip ar taip, tu mane pašovei...

Ant tako prie užpakalinių durų mane kažkas pašaukė. Valdytojo duktė. Ji prašė jo-jo. Aš buvau beatsakąs, bet tai truko tik akimirką, o paskui, iš siaubo užvertęs galvą, vos nepabėgau. Su mergaite juk tariausi ne aš, o kaukė. Vos-ne-vos tvardydamasis, sumišęs, aš padariau gestą, kad nesuprantu, ko ji nori,— tik tai man ir teliko. Reikėjo parodyti mergaitei, esą, ji mane palaikė kitu.

Bet mergaitė, netikėdama mano spektakliu, dar kartą paprašė: jo-jo. Gal būt, ji mąstė primityviai: kadangi „kaukė" ir „tvarsčiai" — broliai, susitarimas su vienu automatiškai galioja ir kitam? Ne, tą žavų aiškinimą mergaitė grynai sugriovė:

— Nesijaudinkit... Juk mes žaidžiam paslaptis...

Nejaugi ji nuo pat pradžios mane perprato? Kaipgi jai tat pavyko? Kur aš padariau klaidą? Gal ji pro durų plyšį matė, kaip aš maunuosi kaukę?

Nepatikliai purtydama galvą, mergaitė vis kartojo nesuprantanti, kam aš apsimetinėju. Tikriausiai mano kaukė negali apgauti netgi neišsivysčiusios mergaitės akių... Tur būt, atvirkščiai, kaip tik protiškai atsilikusi mergaitė ir galėjo mane kiaurai permatyti. Taip mano kaukei nepavyktų apgauti šuns. Paprasta intuicija dažnai būna įžvalgesnė už suaugusio žmogaus analitinį požiūrį. Bet, žinoma, kaukė, kuri galėjo apgauti netgi tave, esančią visai šalimais, tokio trūkumo turėti negali.

Ne, ši patirtis anaiptol ne tokia nereikšminga, kaip alibi radimas. Staiga aš išvydau tos „paprastos intuicijos" bedugnę gelmę ir jau nebegalėjau tramdyti drebulio. Ta pati intuicija sukėlė mintį, kad visa mano patirtis, įgyta per šiuos metus, gali subirti į dulkes nuo vieno krestelėjimo... Bet, pagalvok pati, argi tai nerodo, kad mergaitės neapgavo mano išorė — tvarsčiai, kaukė, ir ji įžiūrėjo mano

esmę? Vadinas, ją galima buvo įžvelgti. To vaiko akyse mano poelgis, be abejo, buvo pokštas.

Ir karšti kaukės polėkiai, ir apmaudas dėl dėlių netikėtai man pasirodė be galo niekingi, ir besisukąs girgždantis trikampis, lyg karuselė išjungtu motoru, ėmė pamažu lėtinti greitį...

Palikęs mergaitę už durų, aš išnešiau jai jo-jo. Ji dar kartą tyliai sukuždėjo: „Žaidžiam paslaptis",— o paskui, vaikiškai, neslėpdama šypsenos lūpų kampučiuose, užsivyniojo ant piršto siūlą ir nustriuoksėjo žemyn. Nei iš šio, nei iš to akys man paplūdo ašaromis. Nusiprausęs aš nuvaliau tepalą, ištepiau klijais ir užsimoviau kaukę, bet kažkodėl prie veido ji gerai neprigludo! A, vis vien... Aš buvau ramus ir liūdnas, kaip nurimęs ežeras po debesuotu dangum, bet visą laiką sau kartojau, kad turiu visiškai patikėti vaiko akimis. Kiekvienas, kas nori iš rimtųjų bendrauti su kitais žmonėmis, turi tik vieną išeitį — pradžioje grįžti prie tos pat intuicijos...

Tą vakarą, parėjęs iš antrojo pasimatymo su tavimi, aš pagaliau ryžausi pradėti šiuos užrašus.

Pačią karščiausią mūsų suartėjimo akimirką aš įmanydamas būčiau nusiplėšęs kaukę. Nepakenčiama buvo žiūrėti, kaip tu be menkiausios dvejonės leidiesi suviliojama mano kaukės, kurią lengvai permanė net valdytojo duktė. Be to, aš tiesiog pavargau. Iš priemonės

susigrąžinti tave kaukė pavirto slapta kino kamera, fiksuojančia tavo neištikimybę. Aš pasidariau kaukę, norėdamas atgimti, bet vos ji pasirodė, ir ištrūko iš rankų, čia su pasimėgavimu bėgo nuo manęs, čia pyko už tai, kad stoviu jai ant kelio. Ir tiktai tu, atsidūrusi tarp mūsų, likai nepaliesta. Kas būtų, jeigu aš duočiau įvykiams plėtotis taip ir toliau? Kiekviena proga „aš" stengčiausi kaukę nužudyti, o „kaukė", likdama kauke, kaip įmanydama stengtųsi sulaikyti mane nuo keršto. Ji, pavyzdžiui, atkalbinėtų nužudyti tave.

Galiausiai, jei nenorėjau komplikuoti padėties, man nebeliko nieko kito, kaip likviduoti tą trikampį trišaliu susitarimu, kuriame turi dalyvauti ir tu. Štai kodėl aš ir pradėjau šiuos užrašus... Iš pradžių kaukė mano sumanymą niekino, bet nieko negalėjo padaryti ir ėmė tyliai iš manęs šaipytis... Praėjo beveik du mėnesiai. Per tą laiką mudu su tavim buvome susitikę dar kokia dešimt kartų, ir kiekvieną sykį mane kankino mintis, kad artėja išsiskyrimas. Ne tušti tai žodžiai, mane iš tiesų tokia mintis kankino. Ne kartą aš buvau beprarandąs pasitikėjimą ir bemetąs užrašus. Vis dar vyliausi, kad atsitiks stebuklas: atsibudęs vieną rytą, pajusiu, jog kaukė stipriai prilipo ir pavirto mano tikruoju veidu, aš net miegodavau su kauke. Bet stebuklo neatsitiko. Ir aš rašiau toliau — kitos išeities neturėjau.

Tomis dienomis aš labiausiai padrąsėdavau, žiūrėdamas į mergaitę, kuri, pasislėpusi nuo

pašalinių akių šešėlyje prie užpakalinių durų, tyliai žaisdavo su savo jo-jo. Mergaitė, ištikta didelės nelaimės ir to nesuvokianti,— kiek laimingesnė ta mergaitė už normalius žmones, kankinamus savo negandų. Gal tai buvo instinktas — ji nebijojo ko nors prarasti. Ir aš, kaip toji mergaitė, norėjau negebėti kankintis dėl savo nelaimės.

Atsitiktinai šios dienos laikraštyje pamačiau keistos kaukės fotografiją: rodos, tai kažkokios laukinės genties kaukė. Ruožai per visą veidą, tarsi įspausti virve, sudarė geometrinį piešinį; panaši į skolopendrą nosis, raitydamasi viduryje veido, kilo aukštyn, prie kiaušo; nuo smakro kabojo kažkokie nesuprantami daiktai. Spauda buvo neaiški, bet aš kaip užburtas, neatplėšdamas akių, žiūrėjau į fotografiją. Perskirtas į dvi dalis, fotografijoje išryškėjo tatuiruotas laukinio veidas, išryškėjo medžiagos skiautėmis pridengti arabių veidai, ir aš prisiminiau, kaip kažkas pasakojo, kad moterys iš „Pasakojimo apie Gendzį" [1] maniusios, jog apnuoginti veidą — tas pat, ką apnuoginti gėdą. Bet pasakojo ne kažkas, o tu. Tai girdėjo kaukė per vieną mūsų susitikimą. Kam prireikė tau užvesti apie tai šneką? Tos moterys tikėjusios, kad vyrui galima rodyti tik plaukus, ir net mirdavusios kimono rankove uždengtu veidu. Mėgindamas perprasti tavo sumanymą, aš daug galvojau apie moteris, slėpusias veidą,

[1] „Pasakojimas apie Gendzį"— XI amžiaus japonų romanas.

ir netikėtai man prieš akis iškilo, išsivyniojo tarsi ritinys tie laikai, kada nebuvo veidų,— buvau sukrėstas. Vadinas, senovėje veidas nebuvo viešai rodomas, ir tik civilizacija nukreipė į jį ryškią šviesą, ir pirmąkart veidas pavirto žmogaus siela... O jei veido nebuvo savaime, bet jis buvo padarytas, vadinas, ir aš, sumanęs pasigaminti kaukę, iš tiesų jokios kaukės nesukūriau. Tai mano tikrasis veidas, o tai, ką aš laikiau tikruoju veidu, iš tiesų pasirodė esanti kaukė... Na gerai, gana, dabar jau vis viena... Rodos, ir kaukė nusiteikusi taikiai, tad rasi tuo galima ir baigti, kaip tu manai?.. Tiktai paskui, jei pavyks, norėtųsi išgirsti ir tavo prisipažinimą... Nežinau, kuo visa tai mums baigsis, bet manau, mes dar turime apie ką pasikalbėti.

Vakar aš daviau tau planą, kaip patekti į mano slėptuvę: tai bus mūsų paskutinis susitikimas. Sutartas laikas nebetoli. Ar aš ko nors nepraleidau? A-a, vis vien, laiko jau nebėra. Kaukė gailėdamasi skyrėsi su tavimi. Ta saga kaukės, tad imkim ir palaidokim jas kartu.

Taigi tu jau viską perskaitei. Raktas padėtas po pelenine galvūgalyje — aš noriu, kad tu atidarytum drabužinę spintą. Tiesiai prieš save tu pamatysi guminius batus, o kairėje — kaukės likučius ir sagą. Daryk su jais, ką nori — suteikiu tau šią teisę. Iki tu pareisi, aš jau bū-

siu namie. Iš visos širdies tikiuosi, kad namo tu grįši su įprasta veido išraiška, lyg nieko nebūtų atsitikę.

Užrašai sau švariuose puslapiuose, likusiuose pilkojo sąsiuvinio gale

...Aš vis laukiau. Laukiau visiškai bejausmis, sakytum želmuo lauke, kurį visą žiemą mindo kojomis, ir jam telieka viena — laukti, kada bus duotas ženklas pakilti.

Vaizduodamasis tave, sėdinčią nepatogia poza — nė kojų nespėjai ištiesti — ir skaitančią šituos sąsiuvinius mano slėptuvėje, lyg ir gimusioje su senio veidu, aš pavirtau pirmykšte pabaisa su vienu vieninteliu nervu ir tyliai sklandžiau blankiuose, be šviesos, tuščiuose lūkesčiuose...

Bet keista, mano galvoje tik ryškėjo tavo paveikslas, o įspūdžių, kuriuos palieka tau šie užrašai, kažkodėl aš visai negalėjau nujausti. Be to, net užrašų turinys, užrašų, kuriuos daugybę kartų skaičiau, kad, nesitraukdamas iš vietos, mokėčiau perpasakoti atmintinai nuo pradžios iki galo,— tas turinys, tarsi peizažas pro nešvarų stiklą, slinko nuo manęs, ir aš negalėjau įžiūrėti net gijos, kuri atgaivintų prisiminimus. Mano širdis buvo šalta ir įsisūrėjusi kaip džiovinta sepija. Tur būt, todėl, kad aš į viską numojau ranka,— dabar jau nieko pakeisti negalima, nors ir kiek dėtumei pastangų.

Toks pat sugniužęs aš jaučiausi, kai baigiau seriją bandymų. Ir juo vaisingesni buvo bandymai, juo labiau sugniužęs jaučiausi.

Mūsų rizikingo žaidimo pasekmė ir buvo mano būklė — viską spręsk tu, tegu išvirsta bet koks kauliukas. Aš gerai supratau, kad, demaskavus kaukę, tu pasijusi skaudžiai užgauta, tau pasidarys gėda. Bet ir tu savo išdavyste suteikei man skausmo — tad mudu abu atsiteisę, nelaimėję nė vienas. Vis tiek aš neturiu jokio pagrindo elgtis iš aukšto ir anaiptol neketinu tau priekaištauti, nors ir kaip tu reaguotum, perskaičiusi užrašus. Tegu padėtis dar blogesnė, negu buvo prieš pasigaminant kaukę, ir mūsų santykiai tarsi įšalę į ledo luistą, vis tiek aš pasiryžęs sutikti su bet kokiu tavo reagavimu — šiaip ar taip, tai bus nors koks sprendimas.

Ne, gal būt, to negalima pavadinti sprendimu tikrąja to žodžio prasme, betgi tai šiokia tokia išeitis. Skaudus gailesys, apmaudas, pralaimėjimo jausmas, prakeiksmas, savęs niekinimas... Aš nuslopinau visas piktas mintis, mane apnikusias, ir, blogai ar gerai, lengviau atsidusau, lyg nuveikęs didelį darbą. Negalima, žinoma, sakyti, jog aš nenorėjau, kad viskas būtų gerai, bet vien tai, kad netgi lovoje nenusiplėšiau kaukės, o nusprendžiau verčiau viską tau papasakoti užrašuose, vien tai rodo, kad aš iškėliau baltą vėliavą. Nors ir kuo tai baigsis, vis bus geriau, negu meilės trikam-

pis — apsinuodijimas pavydu, augančiu be paliovos tarsi vėžys.

Bet vis dėlto, kai gerai pagalvoji, negali sakyti, kad tai nedavė jokių vaisių. Ir nors iš pažiūros mano pastangos atrodė bergždžios ir aš nieko nepasiekiau, vis viena tai, ką iškentėjau, nepraėjo man be pėdsakų. Jau vien tai, ką aš supratau — tikrasis veidas yra tik netobula kaukė — argi tai nėra kolosalus laimėjimas? Rasi aš buvau per didelis optimistas, tačiau, tai suvokęs, įgavau nepaprastos jėgos, ir atrodė, jei aš pasmerktas amžinai būti sukaustytas netirpstančio ledo luiste, tai ir tame lede man bus įmanoma gyventi, ir aš jau antrą kartą tuščiai nebedėsiu pastangų... Bet geriau visa tai apgalvoti ramybėje, kai tu grįši, laikydama rankose kapituliacijos sąlygas. Dabar, šiaip ar taip, man liko viena — laukti...

Kaip marionetė su nukirptais siūlais, aš leisgyvis griuvau ant grindų, tenorėdamas tik sumažinti, kiek įmanoma, pasipriešinimą laiko srautui. Šviesus dangaus stačiakampis, iškirstas lango rėmų ir gretimo namo, rodėsi lyg kalėjimo užtvara. Aš žiūrėjau į jį, neatitraukdamas akių, ir stengiausi save įtikinti, kad taip yra iš tiesų. Ir mintis, kad ne aš vienas kalinys, kad visas pasaulis — didžiulis kalėjimas, atitiko tuomet mano būseną. Aš vis galvojau: kiekvienas stengiasi iš to pasaulio ištrūkti. Tačiau tikrasis veidas, pasidaręs nebereikalingas it uodega, netikėtai pavirto geležiniais pančiais, ir nėra žmogaus, kuriam pasisektų ištrūkti. Aš —

kitas dalykas... Tik aš, nors ir trumpą akimirksnį, patyriau, koks yra gyvenimas kitapus užtvaros. Aš neištvėriau jo pernelyg tankios atmosferos ir tuojau pat grįžau atgal — tegu ir taip buvo, bet tą gyvenimą aš pažįstu. Ir jei neneigsime gyvenimo kitapus užtvaros, tikrasis veidas — netobulos kaukės modelis — nekelia jausmo, kad esi pranašesnis. Dabar, išgirdusi mano prisipažinimą, man rodos, tu negalėsi, šiaip ar taip, to ginčyti.

Tačiau juo blanko iš lėto ir tirpo tamsoje betono siena, užstojanti dangų, juo mane ėmė nežmoniškas pyktis ant tavęs už nepaisymą, kad laikas slenka negailestingai. Iki kokios vietos tu perskaitei? Nesunku apskaičiuoti, žinant, kiek puslapių per valandą vidutiniškai galima perskaityti. Sakykim, per minutę vieną puslapį, vadinasi, šešiasdešimt puslapių... Nuo to laiko praėjo keturios valandos dvidešimt minučių, vadinasi, greitai turi baigti. Bet tu, žinoma, vis atsitrauki, kai kurių vietų negali perskaityti. Tarpais, sukandusi dantis kaip supant jūroje, turi prisiversti. Bet vis viena, nors ir kiek mestum skaičiusi, tau dar prireiks ne daugiau kaip valandos... Staiga aš nei iš šio, nei iš to pašokau ir tučtuojau pagalvojau, kad nebuvo jokio reikalo man keltis, bet dabar jau praėjo noras gulti. Aš atsikėliau, uždegiau šviesą ir užkaičiau arbatinį ant dujinės viryklos.

Eidamas iš virtuvės, netikėtai pajutau tavo kvapą. Matyt, tai buvo kosmetikos kvapas nuo

tualetinio staliuko, stovinčio miegamajame prie pat durų.

Pasidarė šleikštu, kaip ištepus gerklę jodu. Matyt, išropojusių į viršų dėlių reakcija. Bet ar aš, vieną kartą jau vaidinęs kaukių spektaklyje, ar aš turėjau dabar teisę šlykštėtis kosmetika, kurią vartoja kiti? Reikia būti pakantesniam. Visam laikui aš turiu pakilti virš vaikiškos paniekos kosmetikai ir šinionui. Tada aš nusprendžiau pagal metodą, kokiu gydoma nuo šlykštėjimosi gyvatėmis, sutelkti visą dėmesį į kosmetikos psichologiją. Kosmetika... Dirbtinis veidas... Kosmetika, žinoma, yra ne kas kita, kaip tikrojo veido neigimas. Drąsios pastangos — pakeitus veido išraišką, nors per žingsnį priartėti prie svetimo žmogaus. Bet kai kosmetika duoda norimą efektą... Tad ar gali moterys nejausti pavydo kosmetikai? Kažkodėl nepastebima... Ir štai kas keista... Kodėl net pati didžioji pavyduolė visai nereaguoja, kai svetimas žmogus užgrobia jos veidą? Dėl vaizduotės skurdumo ar iš pasiaukojamo atsidavimo?.. O gal jų vaizduotė tokia laki ir pasiaukojimas toks begalinis, kad negali matyti skirtumo tarp savęs ir svetimo žmogaus?.. Bet mano pastangos ėjo niekais, ir aš vis tebejaučiau pasišlykštėjimą kosmetika. (Dabar, žinoma, viskas kitaip. Dabar aš, tur būt, pridurčiau štai ką. Moterys gali pavydėti savo kosmetikai, matyt, dėl to, kad intuityviai įsitikina, jog tikrojo veido vertė krinta. Jos, pamiršusios nuosavybę, instinktyviai jaučia,

kad tikrojo veido vertė — tik reliktas to laiko, kai paveldima nuosavybė garantavo padėtį visuomenėje. Gal būt, tai įrodo, kad jos kur kas realistiškesnės ir protingesnės už vyrus, įsikibusius į tikrojo veido autoritetą? Tiesa, tos pačios moterys netaiko kosmetikos vaikams. O, gal būt, giliai širdyse joms kirba nerimas? Bet vis vien čia dėtas ne tiek moterų netvirtumas, kiek pradinio auklėjimo konservatizmas. Jei nuo mokyklos suolo moksleiviams bus diegiamas supratimas apie kosmetikos naudą, tai, žinoma, ir vyrai vartos kosmetiką nedvejodami... Na gerai, gana. Nors ir kiek galimų paaiškinimų aš pateikčiau, galiausiai tai tik apgailėtini kaltinamojo pasiteisinimai. Šiaip ar taip, aišku viena — net kaukė negali išgydyti manęs nuo biaurėjimosi kosmetika.)

Norėdamas prasiblaškyti, įjungiau televizorių. Nesiseka tai nesiseka — rodė užsienio kroniką, kaip tik ėjo laida apie Amerikos negrų riaušes. Vargšą negrą suplėšytais marškiniais vilko baltieji policininkai, o diktorius rimtai skelbė:

— Rasiniai neramumai Niujorke, sukėlę tiek rūpesčių prieš ilgą juodąją vasarą, baigėsi taip, kaip ir buvo numatę kompetentingi asmenys. Harlemo gatves užtvindė daugiau kaip penki šimtai policininkų su kaskėmis, negrų ir baltųjų. Imtasi apsaugos priemonių, kaip 1943 metų vasarą. Keliose bažnyčiose kartu su sekmadienių pamaldomis rengiami protesto mitingai. Ir policininkai, ir Harlemo

gyventojai žiūri į kits kitą su panieka ir nepasitikėjimu. . .

Mane apėmė biaurus skausmas ir apmaudas kartu, lyg tarp dantų būtų įstrigusi žuvies ašaka. Žinoma, aš ir negras neturim nieko bendro, be to, kad esam priešiško nusistatymo objektai. Negras turi draugų, tokių pat, kaip jis, o aš vienut vienas. Negrų problema gali virsti rimta socialine problema, o mano rūpesčiai lieka mano individualiuose rėmuose ir nė per žingsnį negali jų peržengti. Bet nuo tų riaušių scenų man užėmė žadą: staiga aš įsivaizdavau susirinkusius draugėn kelis tūkstančius vyrų ir moterų, kaip ir aš, netekusių veido. Įdomu, ar sukilsime mes prieš prietarus taip ryžtingai, kaip negrai? Ne, tai neįmanoma. Veikiau mes susipešime tarpusavyje, nes mums atsipyks mūsų šlykštumas, arba išsibėgiosim kas kur, kad nematytume kits kito. Beje, tai dar galima būtų ištverti. Bet mane pagavo mintis apie tuos neramumus. Be jokios aiškios priežasties, pasinaudodami pirma pasitaikiusia proga, mūsų, pabaisų, pulkai užpuls paprastų žmonių veidus. Iš neapykantos? O gal turėdami visai utilitarinį slaptą norą sunaikinti normalų veidą ir nors vienu žmogumi papildyti savo gretas? Ir viena, ir kita, be abejo, gali būti pakankamai svarus akstinas, bet visi trokšta kaip paprastas kareivis įsimaišyti į sukilimo verpetą. Juk kaip tik kareivis gyvena visiškai anoniminį gyvenimą. Nors jis ir be veido, bet tai nekliudo atlikti pareigą, taigi ir

gyvenimo prasmė jam garantuota. Netikėtai pasirodys, kad beveidė karinė dalis — ideali kareivių grupė. Ideali kautynių dalis, kuri nesudrebėjusi eis griauti vien dėl to, kad griautų.

Tik svajonėse viskas taip galėjo būti. O iš tikrųjų aš tebesijaučiau toks pat vienišas. Aš, nenušovęs nė paukštelio, nors kišenėje buvo pneumatinis pistoletas. Su pasibiaurėjimu išjungęs televizorių, pasižiūrėjau į laikrodį — laikas, kurį tau skyriau, baigiasi.

Ir ūmai aš visiškai praradau ramybę. Klausiausi kiekvieno garso, kas kelios minutės žiūrėjau į laikrodį — šlykštus jausmas, sakytum per potvynį, kai vanduo vis tvinsta ir tvinsta. Pala, žingsniai!.. Ne, sulojo kaimynų šuo, matyt, svetimas. O dabar? Vėl ne tu... Tavo žingsniai ne tokie sunkūs. Štai sustojo mašina, trinktelėjo durelės, bet, deja,— gatvelėje už namo. Mane vis labiau ėmė nerimas. Kas gi pagaliau čia yra? Ar ko neatsitiko? Gal pakliuvai į avariją? O gal persekioja koks ištvirkėlis?.. Bet tąsyk galėtum bent paskambinti... Netgi tu, taip mėgstanti paleistuvystę... Nereikia, yra dalykų, iš kurių negalima šaipytis... Tai, kas įvyko, dengia tokia plona, tokia švelni plėvelė, kad jos negalima liesti žodžiais...

Jeigu aš taip nerimstu, tai gal geriau eiti tavęs pasitikti? Nereikia skubėti! Jei išeisiu aš dabar, mes apsilenksime — tuo viskas ir baigsis. Net jeigu jau perskaitei, tau gali prireikti daugiau laiko, negu aš spėju, sugromuliuoti,

ką perskaičiusi, apgalvoti, kaip geriau man atsakyti. Be to, tau dar reikia palaidoti kaukę, kurią aš atidaviau tavo žiniai. Sąsiuvinius tu paliksi kaip daiktinį įrodymą, bet vis viena, norėdama sunaikinti visus to blogo sapno pėdsakus, tu panorėsi į skiauteles sudraskyti, suplėšyti kaukę ir sutrupinti sagą — tam irgi reikia, tur būt, daugiau laiko, negu aš spėjau. Apskritai dabar viskas priklauso nuo laiko. Galimas daiktas, tu jau eini namo. Dar po minutės tu užlipsi į prieangį, kaip paprastai skambtelsi du kartus... Dar dvi minutės... Dar minutė...

Nieko. Pamėginsiu iš pradžių. Dar penkios minutės... Dar keturios minutės... Dar trys minutės... Dar dvi minutės... Dar viena minutė... Aš be galo tai kartojau ir kartojau, ir jau devinta valanda, dešimta valanda, rodyklės artėja prie vienuolikos. Mano nervai įsitempė, pavirto plieno vamzdeliais, kurie skambėjo, rezonuodami į taktą gatvės triukšmui. Aš pašnibždomis save klausinėjau. Kas gi dar galėjo atsitikti?.. Bet jokio atsako nebuvo... Visai suprantama... Atsako ir negalėjo būti... Jeigu tu mano užrašus supratai teisingai...

Staiga aš ėmiau plūstis. Plūsdamasis konvulsyviai vyniojau ant veido tvarsčius, paskui, vos privėręs duris, išbėgau į gatvę. Ko aš delsiu! Jeigu taip, reikia pagaliau ryžtis! Gal būt, jau ir vėlu? Vėlu? Kas vėlu? Aš ir pats gerai nežinojau, kodėl ištariau tą žodį, bet nujaučiau kažką negero, baisią nelaimę, saky-

tum mane kas būtų giliai įvarę į pabaisos gerklę.

...Ir mano nuojauta pasitvirtino. Apie dvyliktą aš priėjau prie namo, kur nuomojau kambarį. Šviesa kambaryje nedegė, jokio ženklo, kad tenai kas būtų. Be gailesčio koneveikdamas save už pasitikėjimą, su kuriuo laukiau iki tokio vėlaus laiko, aš užlipau užpakaliniais laiptais ir, jausdamas burnoje kartumą, atidariau duris. Širdis garsiai plakė, tarsi daužėsi į ploną parafininį popierių. Įsitikinęs, kad kambaryje ničnieko negirdėti, uždegiau šviesą. Tavęs nebuvo. Tavo lavono taip pat. Kambaryje niekas nebuvo pasikeitę nuo to laiko, kai aš išėjau. Ant stalo tvarkingai buvo sudėti trys sąsiuviniai, ir net laiškelis popieriaus skiautėje, kur aš rašiau, kad tu pradėtum skaityti nuo pirmojo sąsiuvinio pirmojo puslapio, tebegulėjo prispaustas rašalo buteliuku. Gal būt, į šį kambarį tu visai nė nebuvai įėjusi? Aš vis labiau stebėjausi... Man būtų lengviau, jeigu tu būtum išnykusi neperskaičiusi, negu perskaičiusi ir dingusi. Nelaimė vis vien atsitiko. Pažvelgiau į spintą. Nebuvo jokių žymių, kad tu būtum lietusi kaukę ir sagą.

Nors, pala... Kvapas... Vos atsiduoda pelėsiais sumišai su dulkėmis,— be abejo, tavo kvapas. Vadinasi, tu čia vis dėlto buvai. Tačiau tai, kad viskas, net laiškelis, liko kaip buvę, galima suprasti kaip ženklą, kad sąsiuvinius tu ignoravai... Bet ko gi tada buvai atėjusi?

Nejučiom pažvelgęs į laiškelį, aš krūptelėjau. Popierius buvo tas pats, kuriame aš rašiau, bet braižas visai kitas. Tai buvo tavo laiškas man, parašytas kitoje pusėje. Matyt, pabėgai, perskaičiusi sąsiuvinius. Taigi atsitiko blogiausia iš to, ką aš spėjau.

Ne, nereikia taip greitai sakyti „blogiausia". Laiško turinys prašoko visas mano spėliones, mane apstulbino. Baimė, sumišimas, skausmas, kančia — visa tai nieku gyvu nepalyginama su tuo, ką aš iškentėjau. Kaip mįslingame paveikslėlyje, kur vienas štrichas paverčia blusą drambliu, visos mano pastangos davė priešingus rezultatus, negu aš tikėjausi. Kaukės ryžtas... Kaukės idėjos... Kova su tikruoju veidu... Visos mano viltys, kurias bandžiau įgyvendinti šitais užrašais, baigėsi kvailu farsu. Baisu. Kas galėjo pagalvoti, kad žmogus taip iš savęs pasityčios, taip save išniekins?..

Žmonos laiškas

Tai, kas nebegyva guli spintoje,— ne kaukė, o tu pats. Apie tavo maskaradą žinojo ne tik mergaitė, žaidusi su jo-jo. Nuo pat pirmos akimirkos... Nuo pat akimirkos, kai tu patenkintas kalbėjai apie magnetinio lauko sutrikimą, aš viską supratau. Tu paklausi, kaip aš supratau,— neklausinėk, susimildamas, daugiau nieko. Aš, žinoma, sumišau, susijaudinau, išsigandau. Šiaip ar taip sakysi, tavo elgesys bu-

vo įžūlus, to jau iš tavęs, paties paprasčiausio žmogaus, nieku gyvu negalima buvo tikėtis. Ir todėl, kai pamačiau, su kokiu pasitikėjimu tu elgiesi, man pasirodė, kad regiu haliucinacijas. Tu puikiai žinojai, kad aš tave matau kiaurai. Ir žinodamas tu vis vien atkakliai siekei, kad mes tylėdami tą spektaklį vaidintume toliau. Iš pradžių viskas man rodėsi baisu, bet paskui aš suėmiau save į nagą ir pagalvojau, kad tu darai tai dėl manęs. Tu elgeisi truputį droviai, buvai man švelnus, meilus, rodės, kvieti mane šokti. Ir kada aš pamačiau, kaip tu iš paskutiniųjų stengiesi būti rimtas ir dediesi apgautas manęs, širdį man užplūdo dėkingumas, ir aš panorau klusniai sekti paskui tave.

Bet tu juk visą laiką klydai. Rašai, esą, aš atstūmiau tave,— tai melas. Argi ne tu pats save atstūmei? Būseną, kai nori pats save atstumti, aš, rodos, suprantu. Ir, kadangi tau tai atsitiko, aš beveik apsipratau su mintimi kentėti kartu su tavim. Šit kodėl aš tavo kauke apsidžiaugiau. Netgi apie tai, kas atsitiko, galvojau laiminga. Meilė nuplėšia kaukes, ir todėl reikia stengtis užsidėti kaukę dėl mylimo žmogaus. Jeigu nebus kaukės, nebus ir laimės ją nuplėšti? Ar tu mane supranti?

Negali nesuprasti. Iki pat paskutinės akimirkos tu dvejojai: ar nėra tikrasis veidas tas, kurį tu laikai kauke, ar nėra kaukė tas veidas, kurį tu laikai tikruoju? Argi ne taip? Žinoma,

taip. Kiekvienas gundomas pasiduoda pagundai, puikiai tai suvokdamas.

Taigi kaukė jau nebegrįš. Pradžioje per kaukę tu norėjai susigrąžinti save, bet nuo kažkurio laiko tu ėmei ją laikyti tik stebuklingąja nematoma kepure, norėdamas pabėgti nuo savęs. Ir todėl iš kaukės ji pavirto kitu tavo tikruoju veidu. Ar ne tiesa? Pagaliau tu pasirodei tikruoju savo pavidalu. Tai buvo ne kaukė, tai buvai tu pats. Tik jei neslepi nuo kito, kad kaukė yra kaukė, verta ją užsidėti. Imkim moterų kosmetiką, kurios tu taip nemėgsti,— niekas nė nebando slėpti, kad tai kosmetika. Apskritai bloga buvo ne kaukė, tiesiog tu gerai nežinojai, kaip su ja elgtis. Įrodyti? Nors tu ir užsidėjai kaukę, vis vien nieko negalėjai padaryti. Negalėjai padaryti nei gero, nei blogo. Tik klaidžiojai gatvėmis, o paskui parašei šią išpažintį, begalinę kaip gyvatė, sugriebusi sau už uodegos. Būtų apdegęs tau veidas ar ne, būtum užsidėjęs kaukę ar ne,— tau tai būtų nepalikę jokių pėdsakų. Kaukės dabar tu jau nebegali prisišaukti. Ir, kadangi nebegrįš kaukė, ar verta grįžti ir man?..

Bet vis dėlto tavo išpažintis baisi. Rodės, tarsi mane, visiškai sveiką, prievarta kas paguldė ant operacinio stalo ir piausto, ir karpo šimtais keistų skalpelių ir neaiškios paskirties žirklių. Šiuo požiūriu perskaityk dar kartą, ką parašęs. Ir tu tikrai išgirsi mano dejones. Jeigu aš turėčiau laiko, paaiškinčiau tau, ką reiškia kiekviena mano dejonė. Bet aš bijau, kad

ilgai užtruksiu ir tu spėsi ateiti. Tu moliuskas. Nors tu ir kalbi, kad veidas — takas, jungiantis žmones, bet tu pats esi moliuskas, tu lyg muitinės valdininkas, tik ir stengiesi užtrenkti duris. Tu, toksai kilnus, negali nusiraminti, keli triukšmą, esą aš, kurią tu iš paskutiniųjų laikei už sienos, persiropščiau per tą sieną, nelyginant kalėjimo užtvarą, ir pagrobiau tavo žmoną. Ir tu, netardamas nė žodžio, skubiai užvėrei kaukę, kai tik į akiratį pateko mano veidas. Iš tiesų, kaip tu sakai, pasaulis pilnas mirties. Bet argi sėti mirtį ne darbas tokių, kaip tu, žmonių, nenorinčių nieko, be savęs, žinoti?

Tau reikia ne manęs — tau reikia veidrodžio. Kiekvienas pašalinis tau tėra tiktai veidrodis su tavo atspindžiu. Aš nebenoriu grįžti į tą veidrodžių dykynę. Širdis man plyšte plyšta nuo tavo pasityčiojimo — niekada, niekada gyvenime su tuo nesusitaikysiu.

(Toliau eina dar dvi eilutės, taip storai užbrauktos, kad nieko perskaityti neįmanoma.)

...Koks netikėtas smūgis. Iškart pažinusi mano kaukėje kaukę, tu ir toliau dėjaisi apgauta. Tūkstantkojai gėdos kirminai ėmė šliaužti per mane, rinkdamiesi vietas, kur oda greičiau pašiurpsta,— pažastis, nugarą, šonus. Nervai, jaučiantys gėdą, tikriausiai yra pačiame odos paviršiuje. Mane išbėrė nuo gėdos, išbrinkau lyg skenduolis. Sakyti banalius žodžius, kad nenoriu būti klounu, kuris nesuvo-

kia esąs klounas, jau nebeverta, nes tie patys žodžiai jau yra klouno žodžiai. Juk tu viską matei kiaurai. Ar tai nepanašu į teatrą su vienu aktoriumi, kuris laikė save neregimu, pilnas tikėjimo apgaulingais maldavimais, ir nė iš tolo nenumanė, kad visas matomas? Odą arė gėdos skruzdėlės. O suartos odos vagose dygo jūrų ežio dygliai. Dar valandėlė, ir aš pavirsiu dygliuotu gyvūnu...

Aš stovėjau svyruodamas, visiškai sutrikęs. O kai pamačiau, kad šešėlis irgi svyruoja, supratau, kad ne mano vaizduotė čia dėta, bet iš tikro svirduliuoju. Taip, padariau nedovanotiną klaidą. Kažkur įlipau, matyt, ne į tą autobusą. Ligi kokios vietos turiu grįžti, kad galėčiau perlipti į reikalingą? Vis dar svirduliuodamas, bandžiau prisiminti pagal nutrintą, suteptą žemėlapį.

Vėlyva naktis, pilna pavydulio, kai man kilo mintis rašyti šiuos užrašus... Gundymo diena, kai aš pirmąkart tave užkalbinau... Rytas, kai nusprendžiau būti ištvirkėliu... Giedra aušra, kai buvo baigta kaukė... Rūškanas vakaras, kai ėmiau darytis kaukę... Ir ilgas laikas, kai gyvenau su dėlėmis ir tvarsčiais,— jie mane ir pastūmėjo į tą kelią... Ką, dar maža?.. Aš ir taip toli nuvažiavau, bet, jei persėsiu ne ten, kur reikia, man teks ieškoti išvykimo punkto visai kitoje pusėje. Nejaugi ir iš tiesų manyje, nors ir koks rezervuaras, visada vanduo buvo sušvinkęs, kaip tu tvirtini?..

Apskritai man nėra ko nuolankiai sutikti su tavo kaltinimais. Ir visų pirma sunku sutikti su mintimi, kad mirties sėklas sėja tas, kuris, kaip aš, nenori nieko, be savęs, žinoti. Pats posakis „nenori nieko, be savęs, žinoti" man rodosi nepaprastai taiklus ir įdomus, tačiau suprasti jį platesne, negu pasekmės, prasme,— bet kokiu atveju reiškia priskirti jam daugiau, negu jis vertas. Nenorėti nieko, be savęs, žinoti,— visada pasekmė, bet anaiptol ne priežastis. Dalykas tas (aš rašiau apie tai ir užrašuose), kad šiuolaikinei visuomenei reikalingi daugiausia abstraktūs žmogiškieji santykiai, ir todėl netgi praradusieji veidą, kaip aš, gali be kliūčių gauti atlyginimą. Natūraliomis sąlygomis mes matome konkrečius žmogiškuosius santykius. Į aplinkinius žiūrima kaip į atliekas; daugiausia, ką jie gali,— tai šiaip taip gyvalioti knygose ir atskirose salelėse, vadinamose šeima. Nors ir kiek televizijos spektakliai giedotų saldžiai šleikščių ditirambų šeimai, pasaulis už šeimos, kuriame vien priešai ir pasileidėliai, kaip tik šis pasaulis nustato vieno ar kito žmogaus vertę, paskiria jam atlyginimą, garantuoja teises gyventi. Kiekvienas svetimas žmogus skleidžia nuodų ir mirties kvapą, ir žmonės galiausiai ima sirgti svetimųjų neapykanta. Vienatvė, žinoma, irgi baisu, bet dar baisiau būti išduotam svetimos kaukės. Mes nenorime vaidinti išmestų iš dabarties mulkių, kurie vergiškai stvarstosi svetimų chimerų. Begalinis, monotoniškas dienų kartoji-

masis atrodo kaip mūšio laukas, pavirtęs kasdienybe. Žmonės viską daro, kad galėtų nuleisti ant veido geležinę uždangą, ją užrakinti ir neduoti svetimam įsismelkti vidun. O jeigu viskas eina gerai, jie svajoja apie tai, kas neįvykdoma (lygiai taip pat, kaip mano kaukė),— pabėgti nuo savo veido, netgi trokšta pasidaryti neregimi. Nėra tokio svetimo žmogaus, apie kurį galėtum pasakyti, kad jį pažinsi, jeigu tik panorėsi. Ta prasme tu, įsitikinusi, kad žodžiais „nenoriu nieko, be savęs, žinoti" galima kitą žmogų pritrenkti,— ar tu pati nesergi ta sunkia liga: nieko, be savęs, nežinai?

Dabar jau, žinoma, į tokias smulkmenas nėra ko leistis. Svarbiausia ne samprotavimai, ne pasiteisinimai, o faktai. Dvi tavo pastabos užgavo mane į pačią širdį, mirtinai sužeidė. Pirma — tai, žinoma, žiaurus prisipažinimas, kad, iškėlusi aikštėn tikrąją kaukės esmę, tu toliau dėjaisi, tarsi man pavyko tave apgauti. Ir antra — rūstus pasmerkimas už tai, kad aš, kraudamas vieną pasiteisinimą ant kito,— aš, girdi, turiu alibi, aš anoniminis, turiu grynąjį tikslą, aš tiesiog laužau užtvaras,— iš tikrųjų tų žodžių nepatvirtinau nė vienu tikru veiksmu ir tik įstengiau parašyti šiuos žodžius, kurie primena gyvatę, nusitvėrusią sau už uodegos.

Mano kaukė, į kurią dėjau viltis sakytum į plieno skydą, išlakstė į šukes lengviau, negu stiklas,— čia jau nėra ko prieštarauti. Iš tikrųjų, aš jaučiu, kad kaukė buvo ne tiek kaukė, kiek kažkas artimas naujam, tikram veidui.

Ir jei laikysimės mano teorijos, kad tikrasis veidas — netobula kaukės kopija, vadinasi, aš, įdėjęs didžiulį darbą, sukūriau netikrą kaukę.

Galimas daiktas... Staiga aš prisiminiau laukinių kaukę, neseniai matytą laikraštyje. Gal tai ir yra tikroji kaukė? Gal būt, teisinga ją vadinti kauke kaip tik todėl, kad ji neturi nieko bendro su tikruoju veidu? Didžiulės, lipančios iš orbitų akys, didžiulė iltinga burna, nosis, prismaigyta blizgančių stikliukų, ir abipus nosies — garbanos, besiraitančios per visą veidą į verpetus, aplink kuriuos nelyginant strėlės styro ilgos paukščių plunksnos. Juo ilgiau aš į ją žiūrėjau, juo siaubingesnė, fantastiškesnė ji atrodė. Bet gerai įsižiūrėjęs į kaukę, lyg ketinčiau ją užsidėti, aš pamažu perpratau tos kaukės idėją. Matyt, ja buvo išreiškiama karščiausia malda — siekimas pranokti visa, kas žmogiška, ir įžengti į dievų tarpą. Kokia baisi vaizduotės galia! Sukrečianti valios kondensacija, pašaukta priešintis prigimties varžtams. Gal būt, ir man reikėjo kaip tik tokios kaukės, jei būčiau galėjęs ją pasidaryti. Tada nuo pat pradžių būčiau turėjęs atsikratyti jausmo, sakytum slepiuosi nuo kitų... Anaiptol. Aš kalbėjau taip karštai, kad tu turėjai pagrindo tyčiotis iš keisto skalpelio ir neaiškios paskirties žirklių. Jei gera būti pabaisa, tai, tur būt, jokios kaukės nereikia ir visiškai pakanka dėlių? Ir dievai pasidarė kitokie, ir žmonės pasidarė kitokie. Žmonės iš pradžių veidą keitė, vėliau veidą dengė, kaip, pavyzdžiui, ara-

bės, moterys iš „Pasakojimo apie Gendzį", o dabar atėjo atviro veido laikai. Aš neketinu tvirtinti, kad tai progresas. Tai galima laikyti žmonių pergale prieš dievus ir kartu nuolankumu jiems. Todėl mes ir nežinome, kas bus rytoj. Galimas daiktas, rytoj netikėtai prasidės veido atsižadėjimo amžius. Bet šiandien veikiau ne dievų, o žmonių amžius. Ir ne be priežasčių mano kaukė imitavo tikrąjį veidą.

Na, gana. Pakaks priežasčių. Jeigu ieškosime pasiteisinimų, galima rasti kiek nori. Bet nors ir kiek jų išrikiuočiau į eilę, vis vien negalėčiau paneigti tų dviejų tavo nurodytų faktų. Tuo labiau kad tavo antrosios pastabos, jog mano kaukė galiausiai negalėjo nieko padaryti ir tik teisinosi, užginčyti negalima, atvirkščiai, aš pats vis aiškiau ir aiškiau tai įrodau. Gana save niekinti. Jeigu aš tik statyčiau save pajuokai, patirčiau krachą, dar bala nematė, bet visos mano kančios pasirodė bergždžios — va dėl to iš tiesų be galo liūdna ir tokia gėda, kad nebegaliu nė teisintis. Viskas taip aišku, kad galima iš galvos išsikraustyti. Nepriekaištingas alibi, begalinė laisvė, ir vis vien jokių rezultatų. Be to dar, palikęs šią išsamią raštišką ataskaitą, aš savo paties rankomis sunaikinau savo alibi, ir dabar jau nieko nebepadarysi. Ar nepanašus aš į šlykštų impotentą, tegalintį tik kalbėti gražius žodžius apie lytinį potraukį. . .

Taip, vienintelis dalykas, apie ką dar vertą rašyti,— tai kinas. Man rodos, tai atsitiko

maždaug vasario pradžioje. Užrašuose aš to filmo neminėjau ne dėl to, kad jis neturėjo su manim nieko bendro, atvirkščiai, jis pernelyg daug mane lietė... Aš nejučiom vengiau apie jį kalbėti todėl, kad jaučiau, jog tai niekais verčia visą mano sunkų darbą, dedamą į kaukę. Bet dabar aš jau pasiekiau ribą, ir prietarai nebereikalingi. Ar, gal būt, pasikeitus padėčiai, aš jį suvokiu kitaip. Iš tikrųjų, tai, ką pamačiau, nebuvo paprastas žiaurumas. Filmas buvo keistokas ir neturėjo didelio pasisekimo, bet jo pavadinimą tu tikriausiai prisimeni: „Viena meilės pusė".

Sustingęs peizažas. Jo fone klupdama kiūtina laibutė mergina paprasta, bet tvarkinga suknele, jos profilis vaiskus tarsi šmėklos. Ji eina ekranu iš dešinės į kairę, tad matyti tik kairioji jos veido pusė. Toliau ekrane gelžbetoninis pastatas, ir mergina eina veik liesdama šį pastatą nematomu žiūrovui dešiniuoju petimi. Ji sakytum gėdisi žmonių, ir tai labai dera su jos liūdnu profiliu ir dar didesnį gailesį jai sužadina.

Kitoje gatvės pusėje trys chuliganiškos išvaizdos vaikinai, pasirėmę į bėgį, atitvėrusį šaligatvį nuo grindinio, laukia aukos. Vienas, pamatęs merginą, švilptelėjo. Bet mergina visai nereaguoja, tarsi neturėtų organų, suvokiančių išorinius dirgiklius. Kitas vaikinas, pakurstytas draugo švilpuko, atsistojęs ėmė prie

jos artintis. Įprastu judesiu jis iš užpakalio sugriebė merginą už kairės rankos, mėgindamas ją prisitraukti, ir biauriai nusikeikė. Mergina, sakytum to būtų tikėjusis, sustojo ir lėtai pasisuko į vaikino pusę... Pasirodė, kad dešinioji jos veido pusė siaubingai suraižyta keloidų ir visiškai sudarkyta. (Smulkaus aiškinimo nebuvo, bet sekančiame dialoge dažnai kartojamas žodis „Hirosima", ir, matyt, mergina — radiacijos auka.) Vaikinas sustingo, nepajėgdamas ištarti nė žodžio, o merginą, nusigręžusi ir vėl įgavusi puikios šmėklos veidą, nueina lyg niekur nieko...

Paskui mergina eina per kelias gatves, iš paskutiniųjų tvardydamasi kiekvieną kartą, kai patenka į atvirą vietą, nieko neužstojamą iš dešinės, ar į kryžgatvį, kurį turi pereiti (aš taip dėjausi tai į širdį, kad tiesiog pašokdavau iš vietos), ir pagaliau prieina prie barakų, aptvertų spygliuota viela.

Keisti pastatai. Sakytum mes staiga grįžome dvidešimt metų atgal — vidiniame kieme vaikštinėja kareiviai su senosios armijos uniforma. Vienų veidai abejingi, kiti marširuoja, kas trys žingsniai sustodami „ramiai" ir atiduodami pagarbą. Tarp jų įspūdingiausias senas kareivis, visą laiką skubiai deklamuojantis sau panosėje imperatoriaus reskriptą į kareivius. Žodžiai nusitrynė ir nebeteko prasmės — išliko vien bendras kontūras ir tonas.

Tai buvusių kariškių psichiatrinė ligoninė. Ligoniai nežino, kad karas pralaimėtas, ir gyvena praeitimi, laikas jiems sustojo prieš dvidešimt metų. Ties šiomis scenomis merginos eisena pasidaro nepaprastai lengva ir rami. Mergina su niekuo nekalba, bet tarp jos ir ligonių justi tarpusavio pasitikėjimas ir artumas, kaip tarp draugų, nors jie dabar ir labai neturi laiko. O mergina, kai sanitaras jai už kažką dėkoja, ima skalbti baltinius, įsitaisiusi barako kampe. Šį labdaringą darbą ji pasirinko pati ir darė jį kartą per savaitę. Kai mergina pakelia galvą, tarpuose tarp pastatų matyti nužertas saulės plotas, kur vaikai nerūpestingai žaidžia sviedinį.

Paskui scenos keičiasi. Dabar mes matome, kaip mergina gyvena savo namuose. Jos namai — mažytė dirbtuvėlė priemiestyje, kur štampuojami skardiniai žaisliukai,— proziški, niūrūs namai. Bet kai žiūrovas mato čia iš vienos, čia iš kitos pusės įraudusį merginos veidą, paprastas namų vaizdas keistai mainosi, ir net stovintys eilėje primityvūs rankiniai presai ima gailiai dejuoti. Ir kol su erzinančiu skrupulingumu rodomos šios kasdienio gyvenimo detalės, apima nerimas dėl merginos ateities, kurios niekada nebus, dėl gražiosios jos veido pusės, kuri niekada nebus įvertinta. Kartu matyti, kad tokia užuojauta merginą erzina, jai nemaloni. Tad nebus staigmena, jei vieną gra-

žią dieną ta mergina, pagauta nevilties, apsilies rūgštimi sveikąją veido pusę ir padarys ją tokią pat, kaip sudarkytoji. Tiesa, tai vis viena ne išeitis. Bet niekas neturi teisės kaltinti merginos už tai, kad jokia kita priemonė jai neatėjo į galvą.

Kitos dienos rytas. Mergina, pasisukusi į brolį, netikėtai sako:

— Kodėl taip ilgai neprasideda karas?

Tačiau merginos balsas nuskambėjo be menkiausios neapykantos kitiems žmonėms. Ji tai pasakė ne todėl, kad troško atkeršyti tiems, kurių nesuluošino karas. Tiesiog ji turėjo naivią viltį: jei kils karas, tai iškart bus perkainotos vertybės, žmonės ims rūpintis ne tiek veidu, kiek skrandžiu, ne tiek išore, kiek gyvybe. Brolis, rodos, suprato klausimo potekstę ir atsakė abejingu balsu:

— Tai paklausė... Juk negali pasakyt, net koks bus rytoj oras.

— Taip, jeigu taip paprasta būtų sužinoti, kas bus rytoj, tai būrėjos liktų be duonos.

— Žinoma. Imkim karą — tiktai kada jis prasidės, sužinosi, kad prasidėjo.

— Tikrai. Jeigu iš anksto galėtum žinoti, kad užsigausi, niekas niekada neužsigautų.

Toks pašnekesys apie karą abejingu tonu, tarsi iš ko lauktų laiško, žadino liūdesį, darėsi nepakenčiamas.

Bet gatvėje niekas nepranašauja, kada bus

grąžintos skrandžio ir gyvybės teisės. Kino kamera dėl merginos blaškosi po gatves, bet vienintelis dalykas, ką jai pavyksta pamatyti,— tai nepaprastas godulys, beatodairiškas gyvybės eikvojimas. Išmetamųjų dujų bedugnė jūra... Begalinės statybos... Nešvarių, dulkinų gamyklų staugiantys kaminai... Dumiančios gaisrininkų mašinos... Pasiutiška spūstis pramogų ir išpardavimų vietose... Nesiliaujantys skambučiai policijos nuovadoje... Televizijos reklamos begalinis klyksmas...

Pagaliau merginai rodosi, kad ji nebeturi jėgų laukti. Kad ilgiau laukti nebegalima. Tada mergina, niekada nieko neprašiusi, maldaudama kreipiasi į brolį. Ji prašo brolį nuvažiuoti su ja kur nors toli (nors kartą gyvenime). Brolis išsyk pastebi, kad ji labiau pabrėžia žodį „gyvenime", negu „kartą", bet jis nenori vėl pasmerkti sesers vienatvei, o kito kelio nėra, ir jis linkteli, juk mylėti — tai skausmą kentėti kartu.

Ir štai po kelių savaičių brolis ir sesuo išvažiuoja. Prieblandoje skendintis kambarys provincijos viešbutyje — jūros pusėn. Sesuo kaip išmanydama stengiasi, kad sužalotoji veido pusė būtų šešėlyje ir brolis matytų tik gražiąją, susiriša plaukus kaspinu, ji nepaprastai žvitri, linksma. Ji sako, kad jūra bejausmė. Brolis atsako, kad tai netiesa, kad jūra — puikus pasakotojas. Bet jie nesutaria tik dėl to.

Dėl viso kito, netgi dėl menkiausių smulkmenų, jiedu visiškai sutaria lyg įsimylėjėliai, kiekvienas žodis jiems turi dvejopą prasmę. Paėmusi iš brolio cigaretę, mergina bando užsirūkyti. Jų susijaudinimas pereina į malonų nuovargį, jiedu gulasi šalimais į lovą. Pro langą, kurį jie paliko atvirą, norėdami pamatyti mėnulį, sesuo žiūri, kaip vienas po kito krinta auksiniai lašai, liejantys ribą tarp jūros ir dangaus. Ji kreipiasi į brolį, bet tas neatsiliepia.

Žiūrėdama, kaip kyla mėnulis, panašus į auksinio banginio keterą, mergina kažko vis laukia, bet, staiga prisiminusi, jog jie atvažiavo prie jūros tam, kad nebereikėtų laukti, uždeda ranką broliui ant peties, ima jį purtyti, norėdama pažadinti, ir šnibžda:

— Ar tu manęs nepabučiuosi?

Brolis taip sutrinka, kad nebegali ilgiau dėtis miegančiu. Pramerkęs akis ir žiūrėdamas į vaiskų it porcelianas sesers profilį, jis negali jos išplūsti ir negali, žinoma, tokio prašymo išpildyti. Tačiau sesuo nenusileidžia.

— Rytoj juk gali būti karas...— maldaudama, dusdama šnibžda ji ir kiša lūpas vis artyn ir artyn prie jo lūpų.

Taip beatodairiškai sugriovus užtvarą, prasideda nepilnas degimas tarp dviejų stūmoklių, mušančių ne į taktą,— tarp geismo ir pykčio. Meilė ir pasišlykštėjimas... Švelnumas ir troš-

kimas nužudyti... Sutikimas ir atsisakymas... Švelnumas ir žiaurumas — vis artėjantis smukimas, žaidžiąs priešiškomis aistromis, smukimas, atkertąs kelią atgal... Jei pavadinsime tai begėdyste, tai argi kas nors iš jų kartos gali nebūti pasmerktas tokiai begėdystei?

Dangus pragiedrėjo, greit švis. Mergina, klausydamasi miegančio brolio alsavimo, tyliai atsikėlė ir ėmė rengtis. Brolio galvūgalyje ji padėjo du iš anksto paruoštus vokus ir išsėlino iš kambario. Kai tik durys užsidarė, brolis, rodės, miegąs, atmerkė akis. Iš pravertų lūpų išsprūdo dusli dejonė, į ausis pasruvo ašaros. Jis pakilo iš lovos, priėjo prie lango ir, sugriežęs dantimis, ėmė slapčiomis žiūrėti. Jis pamatė, kaip mergina tarsi balta paukštė greitai lekia į niūriai banguojančią jūrą. Banga kelis sykius nubloškė baltą paukštę atgal, bet, pagaliau ją įveikusi, mergina, čia išnykdama, čia vėl pasirodydama, nuplaukė į atvirą jūrą.

Jam pasidarė nepakenčiama klūpoti ant kietų grindų; tolumoje pasirodė raudonų žibintų linija, ir akimirką jis nukreipė ten žvilgsnį, o kai vėl pasižiūrėjo, kur anksčiau tarsi baltas taškas plaukė sesuo, jau nieko nebebuvo matyti.

Visi tvirtai tiki, kad pasaka apie biaurųjį ančiuką baigiasi gulbės giesme. Va iš to ir kyla oportunizmas. Ne pro šalį pačiam patir-

ti tai, ką patiria gulbė. Nors ir kokią giesmę tau giedotų kiti — tai mirtis, visiškas pralaimėjimas. Man tai šlykštu. Atleiskite. Jeigu aš mirsiu, niekas nepagalvos apie mane, kaip apie gulbę, ir, vadinasi, aš galiu tikėtis pergalės. Tas matytas filmas mane suerzino, bet dabar kas kita. Aš negaliu nepavydėti tai merginai.

Ji bent veikė. Su kokia neišpasakyta narsa ji sugriovė, rodės, neįveikiamą užtvarą. Na, o kad ji mirė — irgi savo valia, ir tai kur kas geriau, negu nieko nedaryti. Štai kodėl ši mergina visiškai pašaliniam žmogui sužadino skaudų gailesį, jausmą, kad jis pats bemaž nusikaltimo bendrininkas.

Gerai, aš irgi duosiu kaukei dar vieną šansą, laimė, ji tebegyva. Man jau vis viena, tad reikia žengti tokį žingsnį, kuris iš pamatų pakeistų dabartinę padėtį ir išgelbėtų mano pastangas nuo nebūties. Drabužiai, kuriais aš persirengdavau, ir pneumatinis pistoletas tebėra kur buvę. Vos tiktai aš nusitvarsčiau veidą ir užsidėjau kaukę, tučtuojau mano psichologinis spektras pakito. Pavyzdžiui, tikrojo veido jausmas, kad man jau keturiasdešimt metų, pavirto jausmu, kad man dar tik keturiasdešimt metų. Pažvelgęs į veidrodį, aš pajutau džiaugsmą, lyg sutikęs seną draugą. Zirzdama it musė, kaukė vėl ėmė krautis svaigulį ir pasitikėjimą, kuriuos buvau visai pamiršęs. Nereikia daryti skubotų išvadų. Ne kaukės buvo tiesa, bet ji ir

neklydo. Negalima rasti atsakymo, tinkamo visiems atvejams.

Lyg sukaustytas išėjau į nakties gatvę. Buvo taip vėlu, kad praeivių jau nebesimatė, dangus, pasišiaušęs tarsi ligotas šuo, kabojo ties pat stogais. Drėgnas vėjas, nuo kurio man ėmė peršėti gerklę, žadėjo lietų. Artimiausioje telefono būdelėje aš ėmiau sklaidyti abonentų knygą, ieškodamas, kur tu galėtum pasislėpti. Tavo tėvai, tavo mokyklos draugė, tavo pusseserė.

Bet visi trys mėginimai nuėjo niekais. Iš miglotų atsakymų — nori tikėk, nori netikėk — sunku buvo suprasti tiesą. Aš to beveik ir tikėjausi ir nelabai tenusiminiau. Gal važiuoti namo? Iki paskutinio elektrinio traukinio yra dar truputis laiko, o jei nespėsiu, galima parvažiuoti taksi.

Pamažu mane ima apmaudas. Aš suprantu tavo pasipiktinimą, betgi, taip sakant, tai savimeilė ir išdidumas — klounas privertė tave su juo susidėti. Aš neketinu žiūrėti į tavo išdidumą kaip į nereikalingą apendiksą, bet galiu tik gūžtelėti pečiais: ar verta dėl to išdidumo įteikti notą apie santykių nutraukimą. Noriu paklausti: kurią sesers veido pusę bučiavo brolis tame filme? Vargu ar tu galėsi atsakyti. Juk tu nepadėjai man, kaip padėjo brolis seseriai. Nors tu ir pripažinai, kad kaukė reikalinga, tau ji buvo prijaukinta kaukė, negalinti griau-

ti užtvaros. Na, o dabar saugokis. Dabar tave persekioja kaukė — laukinis žvėris. Demaskavus tikrąją jos esmę, iš silpnos, pavydo apakintos kaukės ji pavirto kauke, galinčia pažeisti bet kokį įstatymą. Tu pati išsikasei duobę. Niekados dar tai, ką esu parašęs, nedavė tokių vaisių.

Staiga aš išgirdau skardžiai kaukšint moteriškus kulniukus. Lieka viena kaukė — aš dingstu. Akimirka, nieko negalvodamas, pasislėpiau už kampo, nuleidau pistoleto saugiklį ir sulaikiau kvapą. Kuriam galui aš visa tai darau? Gal tai tik spektaklis savęs išbandymui, o gal ir iš tikrųjų kažką sumaniau? Negaliu atsakyti sau į šį klausimą, kol moteris neatsidurs per šūvio atstumą, iki pat paskutinės, lemiamos akimirkos.

Bet pasvarstykime. Tai padaręs, ar aš galėsiu pavirsti gulbe? Ar galėsiu priversti žmones pasijusti nusikaltimo bendrininkais? O ar to reikia? Aiškus vienas dalykas — aš galiu būti tik ištvirkėlis, paliktas likimo valiai. Mano nusikaltimas bus komiškas, ir todėl būsiu išteisintas — štai ir viskas. Filmas ir tikrovė, matyt, skiriasi. Vis vien nieko nepadarysi,— kito būdo įveikti tikrajam veidui nėra. Aš žinau, ne viena kaukė, aišku, dėl to kalta, kaltas veikiau aš pats. . . Bet tai, kas glūdi manyje, glūdi ir visuose žmonėse, tai kažkas bendra, tad aš ir nenoriu visos kaltės naštos užsikrauti sau

ant pečių... Apkaltinti vieno manęs nepavyks... Aš nekenčiu žmonių. Nežadu teisintis niekam!

Žingsniai vis arčiau...

Daugiau niekada rašyti nebegalėsiu. Rašyti reikia, matyt, tiktai tada, kai nieko neatsitinka.

KOBO ABĖ — dabartinis japonų novelistas ir romanistas, dramaturgas ir eseistas. Savo fantastine ir filosofine beletristika K. Abė išgarsėjęs visame pasaulyje. Tai vienas ryškiausių japonų pokarinės literatūrinės mokyklos atstovų. Jo kūriniai ne kartą buvo apdovanoti Japonijos literatūrinėmis premijomis.

Kobo Abė gimė 1924 m. Tokijuje. Vaikystę ir jaunystę kartu su tėvais praleido Mandžiūrijoje, Mukdene. 1948 m. baigė medicinos fakultetą Tokijo universitete. Rašyti pradėjo dar būdamas studentu. Beveik iš karto jaunasis rašytojas pritampa prie literatūrinės grupės „sengo-ha" („pokarinė literatūra"), kurios narių kūryboje dominavo antikariniai, antiimperialistiniai motyvai. K. Abė pradžioje rašo radijo, televizijos ir filmų scenarijus. Susidomėjęs moksline fantastika, sukuria keliolika mokslinių-fantastinių apysakų bei romanų: „Pono Karumos nusikaltimas", „R-62 išradimas", „Visai kaip žmogus", „Ketvirtasis ledynų periodas" (1958). Mokslinius fantastinius reiškinius rašytojas jungia su šių dienų realybe. Dramos veikaluose „Uniforma" (1955), „Vergų gaudymas" (1955), „Toji dvasia esu aš" (1959) K. Abė kritikuoja šiuolaikinę visuomenę. 1956 m. K. Abė lankėsi Rytų Europos socialistinėse šalyse ir savo įspūdžius aprašė knygoje „Kelionė po Rytų Europą" (1957). Ne kartą buvojo Tarybų Sąjungoje. 1963 m. pasirodė jo

filosofinis romanas „Moteris smėlynuose" (lietuvių k. išleistas 1968 m.).

Romane-alegorijoje „Svetimas veidas" (1964), turinčiame fantastikos ir detektyvo elementų, Kobo Abė kelia žmonių susvetimėjimo, asmenybės niveliacijos, vienišumo kapitalistinėje visuomenėje problemas. Nuo mokslininko sužalotu aptvarstytu veidu nutolsta kolegos, žmona, nusigręžia keleiviai traukinyje. Lyg ir išganinga idėja pasidaryti naują veidą-kaukę atsisuka prieš patį K. Abės herojų. Prasideda painūs paties veikėjo santykiai su savo kauke, jo dvilypumas. Apie kaukės paveikslą romane sukasi ištisas moralinių, filosofinių ir socialinių problemų kompleksas. Romanas „Svetimas veidas" — tai vienišo bevardžio žmogaus su kauke užrašai, tai jo skausminga išpažintis žmonai.

КОБО АБЭ
ЧУЖОЕ ЛИЦО
На литовском языке

Перевела с русского Даля Лянкаускене
Издательство «ВАГА», Вильнюс

KOBO ABĖ
SVETIMAS VEIDAS

Redaktorius Vyt. Petrauskas
Dailininkas D. Kuzminskis
Techn. redaktorė L. Briedienė
Korektorė A. Vaicekauskienė

*

Duota rinkti 1972.XI.20. Pasirašyta spaudai 1973.I.12. Popierius spaudos kreidinis, formatas 70×90¹/₃₂— 4,5 pop. l.—10,5 sp. l., 10,5 leid. l. Leidinio Nr. 7188. 25 000 egz. Užsak Nr. 3725. Kaina 69 kp

„Vagos" leidykla, Vilnius, Lenino pr. 50
Spaudė „Vaizdo" spaustuvė, Vilnius, Strazdelio 1.

A $\frac{0734—082}{M852(10)—73}$ 173—73

U (Jap)
Ab 29

„VAGA" YRA IŠLEIDUSI ŠIAS JAPONŲ RAŠYTOJŲ KNYGAS

K o b o A b ė
MOTERIS SMĖLYNUOSE
Romanas

*

R u n o s a k ė A k u t a g a v a
RASIOMONO VARTAI
Novelės

*

T a k e o A r i s i m a
MOTERIS
Romanas

*

S i u s a k u E n d o
ŠEIMYNINIS GYVENIMAS
Apysakos

*

M a c u m o t o S e i t i o
JUODOJI EVANGELIJA
Romanas

*

J a s u n a r i s K a v a b a t a
SNIEGYNŲ ŠALIS
Romanas

„VAGA" YRA IŠLEIDUSI ŠIAS JAPONŲ RAŠYTOJŲ KNYGAS

VAIKAMS IR JAUNIMUI

HOKUSAJAUS LAIKAI
Fantastiniai apsakymai

✲

S i o d z o K a t a j a m a
SAULĖTEKIO VAIKAI
Apysaka

✲

O g a v a P i m e i
LAUKINĖS ROŽĖS
Pasakos

✲

GYVATĖS AKYS
Pasakos